অসমৰ ভাষা

ড° ভীমকান্ত বৰুৱা

ষ্টুডেন্ট্‌চ এম্প'ৰিয়াম
ডিব্ৰুগড়

Asamar Bhasa : A collection of articles on different languages of Assam written by Dr Bhimkanta Barua, Reader, Department of Assamese, Dibrugarh University and published by Sri Mrinal K. Bhattacharyya, Students' Emporium, Dibrugarh, First published in 1990. Price Rupees Thirty Five only.

প্ৰকাশক
শ্ৰীমৃণালকান্তি ভট্টাচাৰ্য
ষ্টুডেণ্টছ এম্প’ৰিয়াম
ডিব্ৰুগড়

পৰিবেশক
শান্তি প্ৰকাশন
কলেজ হোষ্টেল ৰ’ড
গুৱাহাটী-৭৮১ ০০১

প্ৰথম সংস্কৰণ—১৯৯০ চন

বেটুপাতৰ পৰিকল্পনা
ড° ভীমকান্ত বৰুৱা

বেটুপাতৰ শিল্পী
জ্যোতিৰেখা হাজৰিকা
ডিব্ৰুগড়

মূল্য : ৩৫.০০ টকা

মুদ্ৰক
কৰুণা প্ৰিণ্টাৰ্ছ
বিধান সৰণী
কলিকতা-৭০০ ০০৪

সপোনবোৰ বাস্তৱত ৰূপায়িত কৰাত
যিজন ব্যক্তিয়ে সাৰথি হৈ মোৰ কাষত
সদায় অনুপ্ৰেৰণা যোগালে,
যাৰ অনুপ্ৰেৰণাৰে
গোটেই জীৱন অনুপ্ৰাণিত
সেইজন মহান ব্যক্তি
স্বৰ্গীয় ৰামধন বৰুৱাদেৱৰ (পুথাও)
চৰণত 'অসমৰ ভাষা' পুথিখন
অৰ্পণ কৰিলোঁ।

পাতনি

অসমৰ ভাষা সম্পৰ্কে সামগ্ৰিকভাৱে সম্যক পৰিচয় পাব পৰাকৈ অসমীয়া ভাষাত এখন পুথিৰ অভাব বাৰুকৈয়ে অনুভৱ কৰি আহিছোঁ। সেই অভাৱৰ কথা চকুত ৰাখিয়েই বিভিন্ন সময়ত ক্ষেত্ৰ অধ্যয়ন কৰি দুই এটা ভাষাৰ কথাবোৰ লিখি ৰাখিছিলোঁ আৰু সেইবোৰ কৌতয়াবা দুই এখন আলোচনীত ছপা হৈও ওলাইছিল। সেইখিনিকে গোটাই কিতাপৰ ৰূপ দি প্ৰাথমিকভাৱে পুথিখনি পাঠকৰ আগত দাঙি ধৰাৰ চেষ্টা কৰা হৈছে। অৱশ্যে এই কথা আমাৰ জ্ঞাত যে বৰ্তমানৰ পুথিখনিয়ে অসমৰ ভাষাৰ সামগ্ৰিক স্বৰূপটো প্ৰকাশ কৰিব পৰাকৈ সামৰ্থ্য লাভ কৰিব পৰা নাই। ভালেমান ভাষাৰ আলোচনা আমাৰ সীমাবদ্ধতাৰ কাৰণে অনিচ্ছাকৃতভাৱে বৰ্তমানৰ প্ৰকাশত বাদ দিবলগীয়া হৈছে। ভৱিষ্যতে সেইবোৰ সংযোজন কৰি পূৰ্ণ ৰূপ এটা দিয়াৰ প্ৰচেষ্টা থাকিব। এইখিনিতে উল্লেখযোগ্য যে পুথিখনত প্ৰয়োগ কৰা ‘ভাষা’ শব্দটো শিথিল অৰ্থতহে প্ৰয়োগ কৰা হৈছে আৰু ই সকলোৰে গ্ৰহণীয় হ’ব বুলি আমাৰ ধাৰণা। ভাষাৰ আলোচনালৈ যাওঁতে দুৰাবদীলতে কৌতয়াবা জনগোষ্ঠীটোৰ পৰিচয় অকণমানো পাঠকে বুজিবৰ বাবে সংযোজন কৰি দিয়া হৈছে। সামাজিক ভাষা বিজ্ঞানৰ অধ্যয়নত তেনে আলোচনা বৰ দৰকাৰ।

পুথিখন ছপাশাললৈ আনোতে পাণ্ডুলিপি প্ৰস্তুত কৰি সহায় কৰিলে যথাক্ৰমে অধ্যাপিকা গায়ত্ৰী দেৱী গোস্বামী, অধ্যাপিকা ৰত্না দত্ত আৰু আমাৰ সহধৰ্মিনী শ্ৰীমতী নীলিমা বৰুৱাই। বিভিন্ন কামত সহায় সহযোগ আগবঢ়ালে শ্ৰীমতী মঞ্জুমণি বৰগোহাই, শ্ৰীমতী অঞ্জনা গগৈ (তুতু), শ্ৰীমতী নিৰু বৰুৱা, শ্ৰীমান মুনিন বৰুৱা আৰু ছাত্ৰী শ্ৰীমতী নিৰ্মলা শৰ্মাই। কিতাপখনৰ লগতে এইসকলৰ নাম স্মৰণীয়। তেওঁলোক সকলোলৈকে আন্তৰিক মৰম আৰু ধন্যবাদ থাকিল। কিতাপখন প্ৰকাশ কৰিবলৈ উৎসাহ পাইছিলোঁ ডিব্ৰুগড় বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগৰ বিভাগীয় প্ৰধান প্ৰাধ্যাপক ড° কেশৱানন্দ দেৱ গোস্বামীদেৱ আৰু ডিব্ৰুগড় বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগৰ প্ৰাধ্যাপক লগতে অসম চৰকাৰৰ বুৰঞ্জী আৰু পুৰাতত্ত্ব বিভাগৰ সঞ্চালক ড° লীলা গগৈদেৱৰ পৰা। দুয়োজনলৈকে মোৰ আন্তৰিক শ্ৰদ্ধা

থাকিল। পুথিখনত সন্নিবিষ্ট শ্যাম-চীন ভাষাকেইটা অধ্যয়নৰ বাবে দিল্লীস্থ বিশ্ববিদ্যালয় অনুদান আয়োগে দিয়া অনুদানৰ কথাও এই প্ৰসঙ্গতে ধন্যবাদ সহকাৰে উল্লেখনীয়। নামফাকে বৌদ্ধবিহাৰত সংৰক্ষিত পুৰণি পুথি পাঁজিৰ তালিকাখন প্ৰস্তুত কৰি দিয়াৰ বাবে গবেষণা সহায়ক এ. গোঁহাইলৈ ধন্যবাদ জ্ঞাপন কৰিলোঁ। প্ৰুফখিনি চাই দিয়াৰ বাবে শ্ৰীকৈলাস শৰ্মাৰ ওচৰত কৃতজ্ঞ। কিতাপখনৰ বেটুপাতটি আঁকি দিয়া বাবে আমাৰ ছাত্ৰী অধ্যাপিকা জ্যোতিৰেখা হাজৰিকাৰ শলাগ লওঁ।

কিতাপখন ছপা কৰিবলৈ আগবাঢ়ি আহিল ডিব্ৰুগড়ৰ উদ্যোগী প্ৰকাশন প্ৰতিষ্ঠান ষ্টুডেণ্টছ এম্প'ৰিয়াম। এইছেগতে ষ্টুডেণ্টছ এম্প'ৰিয়ামৰ স্বত্বাধিকাৰী মৃণালকান্তি ভট্টাচাৰ্য্যলৈও কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলোঁ। ইতি

পশ্চিম মিলন নগৰ
ডিব্ৰুগড়
১৩ নভেম্বৰ, ১৯৮৯ চন

শ্ৰীভীমকান্ত বৰুৱা

সূচীপত্ৰ

	পৃষ্ঠা
১· ভাৰত আৰু অসমৰ ভাষা	
১·১ জগতৰ ভাষা পৰিয়াল	১
১·২ ভাৰতবৰ্ষৰ ভাষা পৰিয়াল আৰু ইন্দো-ইউৰোপীয়	১
১·২·১ দ্ৰাবিড়ীয়	২
১·২·২ অষ্ট্ৰিক	২
১·২·৩ তিব্বত-চীনীয় বা চীন-তিব্বতীয় (থাইচীন, তিব্বত বৰ্মী)	৩—৫
১·৩ ভাৰতৰ উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ ভাষা	
১·৩·১ অৰুণাচল প্ৰদেশৰ ভাষা	৫
১·৩·২ নাগালেণ্ডৰ ভাষা	৬—৯
১·৩·৩ মণিপুৰ আৰু মিজোৰামৰ ভাষা	৯
১·৩·৪ মেঘালয় আৰু ত্ৰিপুৰাৰ ভাষা	৯—১০
১·৩·৫ অসমৰ ভাষা	
১·৩·৫·১ তিব্বত বৰ্মী ভাষাসমূহৰ চমু পৰিচয়	১১—১৪
১·৩·৫·১·১ বড়ো	
১·৩·৫·১·২ কাৰ্বি	
১·৩·৫·১·৩ ৰাভা	
১·৩·৫·১·৪ মিচিং	
১·৩·৫·১·৫ দেউৰী	
১·৩·৫·১·৬ তিৱা	
১·৩·৫·২ অষ্ট্ৰিক পৰিয়ালৰ ভূমিজ, মুণ্ডা ভাষা	
১·৩·৫·৩ ইন্দো-ইউৰোপীয় অসমীয়া ভাষা	
চিত্ৰ—১	
২· অসমৰ থাই-চীন বা শ্যাম-চীন শাখা	১৫—১৬
২·১ টাইখামতি	১৭—৩২

২.২ টাই আইতন ৩৩—৪২
২.৩ টাই খাময়াং ৪৩—৪৫
২.৪ টাই ফাকে ৪৫—৬৬
২.৫ টাই টুৰুং ৬৬—৮২
২.৬ তুলনামূলক অধ্যয়ন ৮২—৮৪

চিত্ৰ—২

৩. অসমৰ তিব্বত-বৰ্মী শাখাৰ কেইটামান ৮৪—৮৫
৩.১ মিচিং ৮৫—৯৪
৩.২ দেউৰী ৯৫—১১০

চিত্ৰ—৩

৪. অসমত ইন্দো-ইউৰোপীয় পৰিয়ালৰ ভাষা ১১০—১১১
৪.১ অসমীয়া ভাষা ১১১—১৩২
৪.১.১ অসমীয়া অভিধান আৰু আখৰ জোঁটনি ১৩৩—১৩৮
৪.১.২ নাগামিজ ভাষা ১৩৮—১৪৯
৪.১.৩ ৰাষ্ট্ৰীয় ঐক্য আৰু সংহতিত অসমীয়া ভাষা ১৫০—১৫৩
৫. গ্ৰন্থপঞ্জী ১৫৪—১৬০

অসমৰ ভাষা

১. ভাৰত আৰু অসমৰ ভাষা

১.১ সমগ্ৰ পৃথিৱীতে ভালেমান জনগোষ্ঠী আৰু ভালেমান ভাষাভাষী লোকে বসবাস কৰে। তাৰে কিছুমান ভাষা পাৰস্পৰিকভাৱে বোধগম্য আৰু কিছুমান পাৰস্পৰিকভাৱে অবোধ্য। ভাষাবিজ্ঞানীসকলে জগতৰ ভাষাবোৰৰ ভৌগোলিক স্থিতিৰ এটা সম্যক আভাস পাবৰ কাৰণে সমগ্ৰ ভাষাবোৰকে চাৰিটা বৃহৎ 'অঞ্চল'ত ভাগ কৰি লৈছে। এই অঞ্চলকেইটা হ'ল—(১) দক্ষিণ আমেৰিকা (২) প্ৰশান্ত মহাসাগৰীয় অঞ্চল (৩) আফ্ৰিকা আৰু (৪) ইউৰোছিয়া। এইবোৰ 'অঞ্চল'ত বহুতো ভাষা-পৰিয়াল আছে আৰু সেইবোৰৰ মাজত কোনো পাৰস্পৰিক মিল নাথাকিলেও এইবোৰ যে পৰস্পৰে প্ৰভাবান্বিত তাত সন্দেহ নাই। পৃথিৱীৰ ভাষাবোৰৰ ইমান বিক্ষিপ্ত ৰূপ কিয় হ'ল বা কেনেকৈ হ'ল তাক থাউকতে কোৱা টান। ভাষাবিজ্ঞানত এই সম্পৰ্কে বিভিন্ন কাৰণ নিৰ্ণয় কৰা হয়। বৰ্ত্তমানে সমগ্ৰ পৃথিৱীতে চাৰি হেজাৰটা[১] ভাষা পোৱা গ'লেও ভাষাবিজ্ঞানীসকলে এইবোৰৰ আকৃতি, প্ৰকৃতি, ইতিহাস আদি বিচাৰ কৰি কিছুমান পৰিয়ালত ভাগ কৰিছে। জগতৰ তেনে ভাষা-পৰিয়ালবিলাকৰ কেইটামান হ'ল—ইন্দো-ইউৰোপীয় বা ভাৰত-ইউৰোপীয়, তিব্বত-চীনীয়, দ্ৰাবিড়ীয়, ইউৰাল-আলটাই, ফিনো-উগ্ৰীয়, বাণ্টু, অষ্ট্ৰিক, ছেমীয়-হেমীয় ইত্যাদি। এইবোৰৰ উপৰিও অবৰ্গীকৃত ভাষাসমূহো আছে। ইয়াৰে ইন্দো-ইউৰোপীয় বা ভাৰত-ইউৰোপীয় পৰিয়ালটি বৃহৎ। এই পৰিয়ালৰ আটাইতকৈ প্ৰাচীনতম পুথি হ'ল ঋকবেদ। ইয়াৰ কবিতাবোৰৰ ৰচনাকাল খ্ৰীঃ পূঃ ১২০০ শতিকা বুলি ঠাৱৰ কৰা হৈছে। তদুপৰি ক্ৰীট দ্বীপৰ গ্ৰীক শিলালেখ খ্ৰীঃপূঃ ১৪০০ শতিকাৰ বুলি অনুমান কৰাত ভাৰত-ইউৰোপীয় পৰিয়ালৰ প্ৰাচীনতা ঋকবেদতকৈ আগৰেপৰাই ধৰা হয়। (তালিকা নং ১ দ্ৰষ্টব্য)।

১.২ ভাৰতবৰ্ষৰ বিশাল ভূখণ্ডত সিঁচৰিত হৈ থকা ভাষাবোৰক চালিজাৰি চালে চাৰিটা পৰিয়ালত ভাগ কৰিব পাৰি। সেইকেইটা হ'ল অষ্ট্ৰিক, তিব্বত-চীনীয় বা চীন-তিব্বতীয়, ভাৰত ইউৰোপীয় আৰু দ্ৰাবিড়ীয়। ভাৰতবৰ্ষৰ

---

১. Connor, *Phonetics*, p. 19

উত্তৰ ভাগত বিশেষকৈ ভাৰত-ইউৰোপীয় পৰিয়ালৰ ভাষাৰ প্ৰচলন পোৱা যায়। সেইবোৰৰ ভিতৰত পঞ্জাবত প্ৰচলিত পাঞ্জাবী ভাষা (অৱশ্যে পঞ্জাবৰ প্ৰধান দুটা ভাষাৰ ভিতৰৰে এটা হ'ল পশ্চিমী পাঞ্জাবী বা লহন্দী আৰু আনটো পূৰ্বী পাঞ্জাবী বা হিন্দকী), সিন্ধুপ্ৰদেশ আৰু কচ্ছৰ ভাষা সিন্ধী ভাষা, ৰাজস্থান বা ৰাজপুতনাত প্ৰচলিত ৰাজস্থানী ভাষা, গুজৰাট অঞ্চলত প্ৰচলিত গুজৰাটী ভাষা, মহাৰাষ্ট্ৰত প্ৰচলিত মৰাঠী ভাষা, কোংকন অঞ্চলৰ ভাষা কোংকনী; হিমালয়ৰ পশ্চিম আৰু মধ্য অংশত প্ৰচলিত পাহাৰী ভাষা, পূৰ্বী হিন্দী আৰু পশ্চিমী হিন্দী ভাষা, সিংহলত প্ৰচলিত সিংহলী ভাষা আৰু ভোজপুৰী, মৈথিলী, মগহী, উড়িয়া, বঙলা আৰু অসমীয়া ভাষাই প্ৰধান।

১.২.১ ভাৰত-ইউৰোপীয় এই আৰ্য পৰিয়ালটোৰ পিছতে ভাৰতবৰ্ষৰ উল্লেখযোগ্য আন এটি পৰিয়াল হ'ল দ্ৰাবিড়ীয় পৰিয়াল। ভাৰতবৰ্ষত দ্ৰাবিড়ীয় পৰিয়ালৰ ভাষাবোৰ প্ৰধানকৈ দক্ষিণাঞ্চলত প্ৰচলিত। অৱশ্যে এই পৰিয়ালৰ কেইবাটাও ভাষা ভাৰতবৰ্ষৰ উত্তৰ, উত্তৰ-পশ্চিম, পূব আৰু মধ্য ভাৰততো প্ৰচলিত হোৱা দেখা যায়। তাৰে বেলুচিস্তানৰ ব্ৰাহুই, মধ্যভাৰতৰ গোন্দ, পূবভাৰতৰ মাল্টো ভাষা উল্লেখযোগ্য। দক্ষিণ ভাৰতত কথিত দ্ৰাবিড় পৰিয়ালৰ প্ৰধান ভাষা চাৰিটা হ'ল—(ক) মাদ্ৰাজৰ তামিল ভাষা, (খ) অন্ধ্ৰ-প্ৰদেশৰ তেলেগু ভাষা, (গ) মহীশূৰৰ কন্নড ভাষা আৰু (ঘ) কেৰালাৰ মলয়ালম ভাষা। এইবোৰৰ ভিতৰত তামিল ভাষা অতি পুৰণি আৰু উন্নত মানদণ্ডৰ সাহিত্য সম্পদেৰে পুষ্ট। খ্ৰীঃ পূঃ তৃতীয় শতিকামানৰে পৰাই ইয়াৰ সাহিত্যিক নিদৰ্শন পোৱা যায়। পুৰণি তামিল ভাষাৰ 'ভট্টেলুত্তু' নামৰ এক নিজা লিপি আছিল। মলয়ালম ভাষাক তামিল ভাষাৰ 'বৰ জী' বুলি অভিহিত কৰা হয়। এইবোৰৰ উপৰিও তেনেই ক্ষুদ্ৰ অঞ্চলত প্ৰচলিত 'টুলু' ভাষা উল্লেখযোগ্য। তাৰ উপৰিও কোড়গু (কুৰ্গ), নীলগিৰি, টোডা, কোটা আদি ভাষাও পোৱা যায়। টোডা আজিকালি প্ৰায়ে লুপ্ত হৈ গৈছে। অন্যহাতেদি এই পৰিয়ালৰ কুৰুখ বা ওৰাওঁ কন্ধ বা কুই, কোলামী আদিও উল্লেখযোগ্য।

১.২.২ অষ্ট্ৰিক পৰিয়ালৰ ভাষাবোৰ ভাৰতৰ বিভিন্ন ঠাইত সিঁচৰিত হৈ আছে। তাৰে ভিতৰত ছোটনাগপুৰ আৰু বিহাৰৰ চাওঁতাল পৰগণাত প্ৰচলিত

চাওঁতালী ভাষা, দক্ষিণ বিহাৰৰ ৰাচী অঞ্চলত প্ৰচলিত মুণ্ডাৰী ভাষা, বিহাৰৰ সিংভূম জিলাৰ হো ভাষা আদিৰ উপৰিও বিহাৰৰ খেৰিয়া আৰু ভূমিজ ভাষাও উল্লেখযোগ্য। অন্যহাতেদি মহাৰাষ্ট্ৰৰ কোৰ্কু আৰু উৰিষ্যাৰ শবৰ ভাষাও এই পৰিয়ালৰে। অসমৰ দাঁতিৰ বৰ্ত্তমানৰ মেঘালয় ৰাজ্যৰ খাচীয়া পাহাৰত প্ৰচলিত খাচী ভাষাও অষ্ট্ৰিক পৰিয়ালৰে। তদুপৰি অৰ্থনৈতিক কাৰণত অসমৰ চাহবাগিচাবিলাকত ভাৰতবৰ্ষৰ বিভিন্ন ঠাইৰ পৰা অহা ভালেমান অষ্ট্ৰিক পৰিয়ালৰ ভাষা ভাষী লোক বসবাস কৰে।

১.২৩ ভাৰতবৰ্ষত প্ৰচলিত ভাষা-বৃক্ষৰ আনটো বৃহৎ পৰিয়াল হ'ল তিব্বত-চীনীয় বা চীন-তিব্বতীয় পৰিয়াল। তিব্বত আৰু চীন এই শব্দ দুটাই দুটা প্ৰধান শাখা একেটা পৰিয়ালতে সাঙুৰি ৰখাৰ ইংগিত দিয়ে। তিব্বত-চীন ভাষা পৰিয়ালটোৰ তিনিটা প্ৰধান শাখা পোৱা যায়ঃ (১) তিব্বত-বৰ্মী

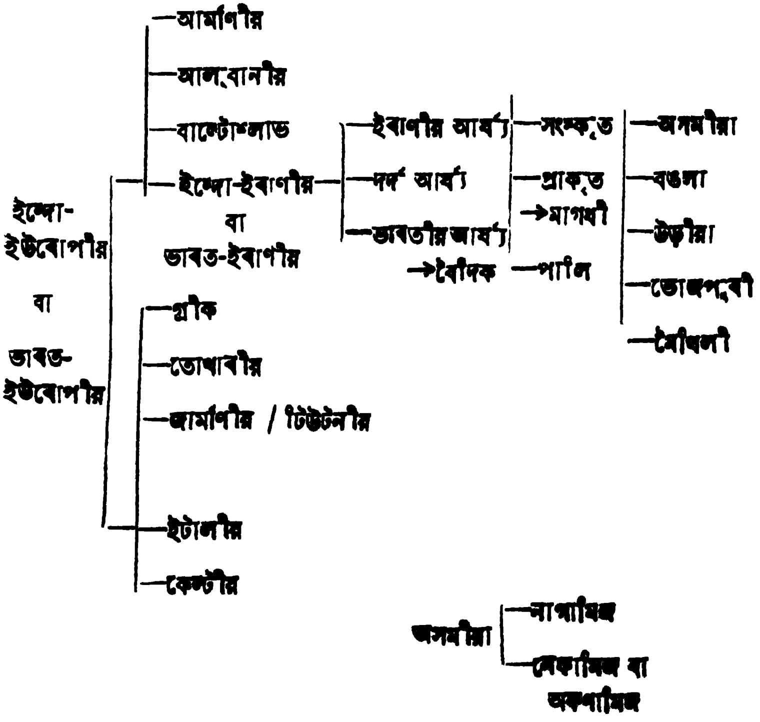

তালিকা নং ১

(২) থাই-চীন বা শ্যাম-চীন আৰু (৩) স্নৈনিছ। ভাৰতবৰ্ষত যদিও বহুতো চীনা প্ৰব্ৰজনকাৰীয়ে বসবাস কৰে তথাপি চীন ভাষা ভাৰতৰ কোনো ঠাইতেই পাবলৈ নাই। উল্লেখিত থাই-চীন শাখাৰ ভালেমান ভাষা ব্ৰহ্মদেশ আৰু ভাৰতৰ উত্তৰ-পূৰ অংশত থকা অৰুণাচল প্ৰদেশ আৰু অসমত কথিত ৰূপত সিঁচৰিত হৈ থকা দেখা যায়। শান্ ভাষাটো ব্ৰহ্মদেশৰ উজনি অংশত (Upper Burma) বিস্তৃতভাৱে কথিত ৰূপত পোৱা যায়। থাই-চীন শাখাটোক সাধাৰণতে শ্যাম-চীন নামেৰেও জনা যায়। এই থাই-চীন বা শ্যাম-চীন শাখাৰ ভাষা ভাৰত-বৰ্ষত কেৱল ওপৰত উল্লেখিত প্ৰদেশ দুখনতহে (অৰুণাচল আৰু অসমত) প্ৰচলিত ৰূপত পোৱা যায়। সেইদিনৰ পৰা ভাষাবিদসকলৰ বাবে খামতী ভাষাৰ দৰেই এই কেইটা ভাষাৰ অধ্যয়নৰ গুৰুত্ব অধিক। তাৰাপোৰেৱালাই 'The khamti languages are the only ones of the Thai branch found in India today' বুলি কোৱা কথাষাৰ সঁচা নহয়। প্ৰকৃততে খামতি ভাষা ভাৰতবৰ্ষত প্ৰচলিত টাই জনগোষ্ঠী ভাষাকেইটাৰ মাজৰে এটা ভাষাহে। অৱশ্যে এই কথাও ঠিক যে এই কেউটা ভাষাৰ মাজত সামান্য প্ৰভেদহে পোৱা যায়। ভাৰতৰ উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ উক্ত প্ৰদেশ দুখনত প্ৰচলিত এই শাখাৰ ভাষাবোৰ হ'ল টাই-খামতি, টাই-ফাকে, টাই-খাময়াং, টাই-টুৰুং, টাই-আইতন আৰু টাই-আহোম। ইয়াৰে টাই-খামতি ভাষা অৰুণাচল প্ৰদেশ আৰু অসমৰ কোনো কোনো ঠাইত প্ৰচলিত। (খামতি ভাষা দ্ৰষ্টব্য)। টাই-খামতিৰ বাহিৰে বাকী আটাইকেউটা জনগোষ্ঠীৰ ভাষা অসমৰ বিভিন্ন ঠাইত পোৱা যায়। স্থানান্তৰত ভাৰতবৰ্ষত প্ৰচলিত শ্যাম-চীন পৰিয়ালৰ উক্ত ভাষা-কেইটাৰ প্ৰচলিত অঞ্চল, জনগোষ্ঠীৰ পৰিচয়, ভাষাটোৰ পৰিচয় আদি থুলমূলকৈ দিয়াৰ চেষ্টা কৰা হৈছে।

তিব্বত-বৰ্মী শাখাৰ ভাষাবিলাকৰ ভিতৰত তিব্বতীয় বা ভুটীয়া ভাষাটোত যথেষ্ট সাহিত্য পোৱা যায়। এই শাখাটোৰ বেছিভাগ ভাষাই হৈছে লিখিত সাহিত্যবিহীন ভাষা; কেৱল বাৰ্মিজ ভাষাতহে লিখিত সাহিত্য বিদ্যমান। এই শাখাৰ ভাষাবোৰৰ মাজত থকা সম্পৰ্কৰ অতি ধাৰ সেই ভাষা কোৱা জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলৰ প্ৰব্ৰজনৰ বিষয়ে অনুমান কৰিব পাৰি। তাৰা-পোৰেৱালাই এই ভাষাবোৰৰ গৃহভূমি ইয়াংচিকিয়াং আৰু হোৱাংহো নদীৰ মূৰত দক্ষিণ-পশ্চিম চীন বুলি ঠাৱৰ কৰিছে। তাৰ পৰাই সেই নদী দুখনৰ নিম্ন গতি অনুসৰি চীনদেশলৈ আহে আৰু তাৰো নামনিত ব্ৰহ্মপুত্ৰ, ছিড্ৱইন,

ইৰাৱতী, মেকং, মেনাম হৈ ভাৰত, ব্ৰহ্মদেশ, শ্যামদেশ আদিত বিয়পি পৰে। মূল তিব্বত-বৰ্মী ভাষাটো ব্ৰহ্মপুত্ৰ নদীৰ উৎপত্তিস্থলৰ পৰাই তিনিটা ভাগত বিভক্ত হৈছে। এটা গোষ্ঠী ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ ওপৰ পিনে তিব্বতলৈ যায় আৰু আনটো গোষ্ঠী ব্ৰহ্মপুত্ৰ নদীৰ গতিৰেদি নামনিৰ পিনে আহি অসম সোমায়। আৰু তৃতীয়টো শাখা ছিড়ুইন, ইৰাৱতী হৈ ব্ৰহ্মদেশত প্ৰৱেশ কৰে। তিব্বতী-বৰ্মী পৰিয়ালৰ উত্তৰ-অসম শাখাটোৱে তিব্বতীয় আৰু বৰ্মীয় দুয়োটাৰে মধ্যৱৰ্তী-কালীন ভাষা হিচাপে পৰিচয় দাঙি ধৰিব পাৰে। তিব্বত-বৰ্মী ভাষা পৰিয়ালটোক চাৰিটা প্ৰধান ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি: (১) তিব্বত-হিমালয় (২) উত্তৰ-অসম শাখা (৩) মধ্য আৰু দক্ষিণ অসম-শাখা আৰু (৪) আৰাকান-বাৰ্মা শাখা। ইয়াৰ শেষৰ দুটাক একেলগে অসম বাৰ্মা শাখা বুলিও ধৰা হয়। ভাৰতৰ উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ ৰাজ্যসমূহত এই ভাষাবোৰৰ প্ৰচলন সম্পৰ্কে তলত আলোচনা দাঙি ধৰা হ'ল। (তালিকা নং ২ দ্ৰষ্টব্য)।

১.৩ ভাৰতৰ উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ ভাষা:

১.৩১ তাহানিতে বৃটিছ শাসনকালত পাঠানসকলে আক্ৰমণ কৰা অবিভাজ্য ভাৰতৰ North West Frontier Agency ৰ একেৰূপী অন্য এক সীমান্ত ভাৰতৰ পূব প্ৰান্তত নাম দিয়া হৈছিল। সেয়া হ'ল North East Frontier Agency যাক চমুকৈ NEFA বা নেফা বুলি কলে আমি বুজি পাওঁ। ১৯৬২ চনৰ চীনা আক্ৰমণৰ সময়ৰ পৰাই নেফা নামটো ভাৰতৰ বাহিৰে ভিতৰে ইমান পৰিচিত হৈ পৰিল যে সৰ্বসাধাৰণৰ বাবে অৰুণাচল, এই নতুন নামটো প্ৰথমতে কিছু আচহুৱা যেনেই লাগিছিল। পূৰ্বৰ NEFA বা নেফা প্ৰশাসনীয় অঞ্চলটোকে পিছত 'অৰুণাচল' নাম দি অসমৰ পৰা পৃথক ৰাজ্য কৰা হয়। উৰিষ্যা ৰাজ্যৰ প্ৰায় অৰ্দ্ধেক কালি সম্বলিত অৰুণাচল প্ৰদেশখন প্ৰকৃতিৰ মনোৰম ৰম্যভূমি বনভূমি। অৰুণাচল প্ৰদেশ পূব কামেং, পশ্চিম কামেং, ওপৰ সোৱণশিৰি, নাম সোৱণশিৰি, পূব চিয়াং, পশ্চিম চিয়াং, লোহিত, দিবং আৰু টিৰাপ জিলাসমূহেৰে গঠিত আৰু ইয়াত মূল্যবান কাঠেৰে পৰিপূৰ্ণ ঘন হাবিৰ মাজে মাজে বাস কৰা লোকসকলক পণ্ডিতসকলে ইন্দো-মঙ্গোলীয় বুলি ঠাৱৰ কৰিছে। টিৰাপ জিলা প্ৰধানকৈ নক্টে, ৱাঞ্চু, টাংচা আৰু চিংফৌসকলৰ বাসস্থান। খুনচাৰ আশেপাশে থকা ৱাঞ্চু, খুনচা, লাপনান, বৰদুৰীয়া, কাইমাই, লাপটাং, বুনীতং, খেলা, লামচা, তুপি,

পুলুং, খৌত, খিনচা, নকচা, কাপদু, বেৰা, হোংকান, দাদম, মু'কতোৱা, নামচাং, চোহা, দেইদান আদি বস্তীবোৰত সিঁচৰিত হৈ থকা এমুঠি মানুহ তাহানিৰ নৰোত্তমৰ বংশধৰ। এই মুঠি মানুহক সাধাৰণতে নক্টে বুলি জনা যায়। এওঁলোক প্রত্যেকৰে নিজা নিজা কথিত একোটাহঁত ভাষা আছে আৰু তেওঁলোকৰ মাজত নটামান উপভাষা পোৱা যায়। টিৰাপৰ দাঁতিতেই লুইতৰ আগাৰিত লোহিত জিলা। এইখন জিলাত বাস কৰা প্রধান ভাষাভাষী লোকসকল হ'ল ইদু, কামান, তাৰাওণ, খামতি, চিংফো আৰু পাদাম। ইদু আৰু তাৰাওণ ভাষাৰ মাজত কিছু সাদৃশ্য দেখা যায়। ইদু আৰু তাৰাওণৰ দৰেই কামান মিচিমি ভাষা। লোহিত জিলাৰ খামতি ভাষাৰ বাহিৰে বাকী সকলোবিলাক তিব্বত-বর্মী ঠালৰ ভাষা আৰু এইবোৰ উত্তৰ-অসম শাখাৰ অন্তর্গত। খামতি ভাষা শ্যাম-চীন ঠালৰ টাই গোষ্ঠীয় ভাষা। অন্যহাতেদি চিয়াং বাস্তৱিকতে বহুতো জনগোষ্ঠীৰ বাসভূমি হলেও প্রধানকৈ আদিসকলৰেই বাসস্থান। জিলাখনৰ উত্তৰ সীমান্তত টাগিন, মেম্বা আৰু খাম্বাসকলৰ বাসস্থান। আদিসকলক দুটা ডাঙৰ ভাগত বিভক্ত কৰিব পাৰি। প্রথমটো ভাগত পাদাম মিনিয়ং, পাচি, পাঙ্গি, চিমং, বৰি, আচিং আৰু টাংগাম; আৰু দ্বিতীয়টো ভাগত গালং, পাইলিবু অন্তর্ভুক্ত। এইবিলাকৰ উপভাষাগত পার্থক্য থাকিলেও আদি ভাষাকেই প্রধান ভাষাৰূপে স্বীকৃতি দিব পাৰি। ওপৰত কোৱা আদিসকলৰ দুয়োটা ভাগেই ভৌগোলিক অৱস্থানৰ ওপৰত নির্ভৰ কৰি কৰা হৈছে। তেনেকৈ সোৱণশিৰি জিলাৰ প্রধান অধিবাসীসকল হ'ল ডফলা বা নিচি, আপাটানি, হিলমিৰি আৰু চুলুং; আৰু কামেং জিলাৰ প্রধান ভাষাভাষী জনগোষ্ঠীকেইটা হ'ল মনপা, ছেৰডুকপেন, অকা আৰু মিজি। এই জনগোষ্ঠীবিলাকৰ প্রত্যেকৰে নিজা নিজা কথিত ভাষা আছে যিবিলাক একে পাহাৰতে অন্য জনগোষ্ঠীৰ বাবে সম্পূর্ণ অবোধ্য। উল্লেখযোগ্য যে খামতি ভাষাৰ বাহিৰে অৰুণাচল প্রদেশৰ গোটেইখিনি ভাষাই তিব্বত-বর্মী পৰিয়ালৰ। এই ভাষাবিলাকৰ মৌখিক সাহিত্য থাকিলেও লিখিত সাহিত্য নাই। এইবোৰ ভাষাৰ নিজা লিপি নাই। অৱশ্যে বৃহৎ শ্যাম-চীন ঠালৰ খামতি ভাষাৰ নিজা লিপি আৰু লিখিত সাহিত্য আছে।

১.৩.২ হাৰি-বনৰ মাজে মাজে ৬.৩৬৬ বর্গমাইল পৰিব্যাপ্ত হৈ থকা আৰু ৫,১৬.৪৪৯ জন জনসংখ্যাৰ প্রদেশ নাগালেণ্ডৰ ভাষাৰ অধ্যায়টো অতি আমোদ-

জনক। কিন্তু ১৯৬৩ চনৰ ১ ডিচেম্বৰৰ দিনা এখন পৃথক ৰাজ্যৰূপে ঘোষণা কৰা নাগালেণ্ডত বাস কৰা নগাসকল মূলতে ইণ্ডো-মঙ্গোলীয় ঠালৰ হলেও ভাষাৰ ফালৰ পৰা পৰস্পৰৰ অমিল লক্ষ্য কৰিবলগীয়া। সেইবাবে নাগালেণ্ড পাৰম্পৰিকভাবে অবোধ্য বহুভাষীৰ ৰাজ্য। ইয়াৰ চৈধ্যটা প্ৰধান উপজনজাতি হ'ল আংগামী, চেমা, লোথা, আও, ৰেংমা, চাখেচাং, চংতাম্, কন্যাক, চাঙ, ফোম্, য়িমচুংগ্ৰ, খিনমুংগাম্, জেলিয়াং আৰু কুকি। এই চৈধ্যটা প্ৰধান উপজনজাতিৰ মাজতো কিছুমান সৰু সৰু ঠাল পোৱা যায়। উদাহৰণস্বৰূপে, জেমি আৰু লিয়াংমেই দুটা বেলেগ বেলেগ ভাষা কোৱা নগা জনগোষ্ঠী। জেলিয়াং বুলিলে এই দুয়োটা উপগোষ্ঠীকেই বুজায়। জেলিয়াং শব্দটো জেমি আৰু লিয়াংমেই শব্দ দুটাৰ সংযোগত সৃষ্ট। (জেমি+লিয়াংমেই)। তেনেকৈয়ে চাখেচাং উপজনজাতিয়ে তিনিটা উপগোষ্ঠীক সাঙুৰি লৈছে। সেইকেইটা হ'ল চোকৃৰি, খেজা আৰু চংতাম-পচুৰি। তিনিওটা উপগোষ্ঠীৰে প্ৰত্যেকৰে একোটাকৈ নিজা কথিত ভাষা আছে। অৱশ্যে তিনিওটাৰে ভিতৰত চোকৃৰি ভাষাৰেই প্ৰাধান্য। চাখেচাং বা চোখেচং শব্দটো এই তিনিওটা উপজনগোষ্ঠীক বুজোৱা শব্দকেইটাৰ সংমিশ্ৰণত সৃষ্ট। (চোকৃৰি+খেজা+চংতাম্-পচুৰি)। আওসকলৰ ভিতৰতো চুংলি আৰু মঙচেম নামৰ দুটা প্ৰধান ঠাল আছে। তেওঁলোক চুংলি ইমৃতি নামৰ ঠাইৰ পৰা বৰ্ত্তমানৰ মোকক্‌চাঙ জিলালৈ অহা বুলি কোৱা হয়। সেই চুংলি ইমৃতি ঠাইডোখৰ বৰ্ত্তমানৰ টুৱেনচাং জিলাৰ ভিতৰুৱা অঞ্চলত ব্ৰহ্মদেশৰ সীমান্তত। ইয়াৰ বাহিৰেও আওসকলৰ চাংকি অন্য এটা ঠাল। তেওঁলোকে চাংকি ভাষাই কয়। এই তিনিওটা ভাষাৰ মাজত সামান্য উপভাষাগত পাৰ্থক্য পৰিলক্ষিত হয়। তিনিওটা ঠালৰ ভিতৰত চুংলিসকলৰ চুংলি ভাষাৰেই প্ৰাধান্য। চুংলিভাষা কলে তিনি-ওটাই বুজি পায়। এইবোৰৰ উপৰিও বোংমেই, কছাৰী, মকৱাৰ, তিৰুখিৰ, চিন, মাও, নেপালী আদি ভাষাভাষী লোকো পোৱা যায়। এনেকৈ হিচাপ কৰি চালে নাগালেণ্ডত কমেও কুৰিটাৰ অধিক সম্প্ৰদায় আৰু প্ৰায় একুৰি ছটামান ভাষাৰ ঠাল পোৱা যাব। এইবোৰবো আকৌ প্ৰত্যেকৰে উপভাষাগত পাৰ্থক্য আছে। নকলেও হব, নাগালেণ্ডৰ আটাইতকৈ ডাঙৰ বৈশিষ্ট্য হ'ল ঠাই বিশেষে একোটা বিশেষ সম্প্ৰদায় থকাটো। গতিকে একোটা বিশেষ অঞ্চলত একোটা বিশেষ ভাষাভাষী সম্প্ৰদায়হে দেখা যায়। ধৰুৱা কাম-কাজৰ কাৰণে গাঁওলোকৰ মানুহবোৰে নিজৰ মাজত ভাব আদান প্ৰদান কৰিবলৈ নিজা নিজা কথিত

ভাষাকেই ব্যৱহাৰ কৰে। এহাতেদি প্ৰকৃতিৰ বাধা আৰু আনহাতেদি আক্ৰমণ তথা মূৰ চিকাৰৰ ভয় (১৯৫৮ চনত শেষ মূৰচিকাৰ বা head hunting পোৱা গৈছে) এইবোৰৰ বাবেই নগাসকলৰ মাজত থকা বিভিন্ন জনগোষ্ঠী-

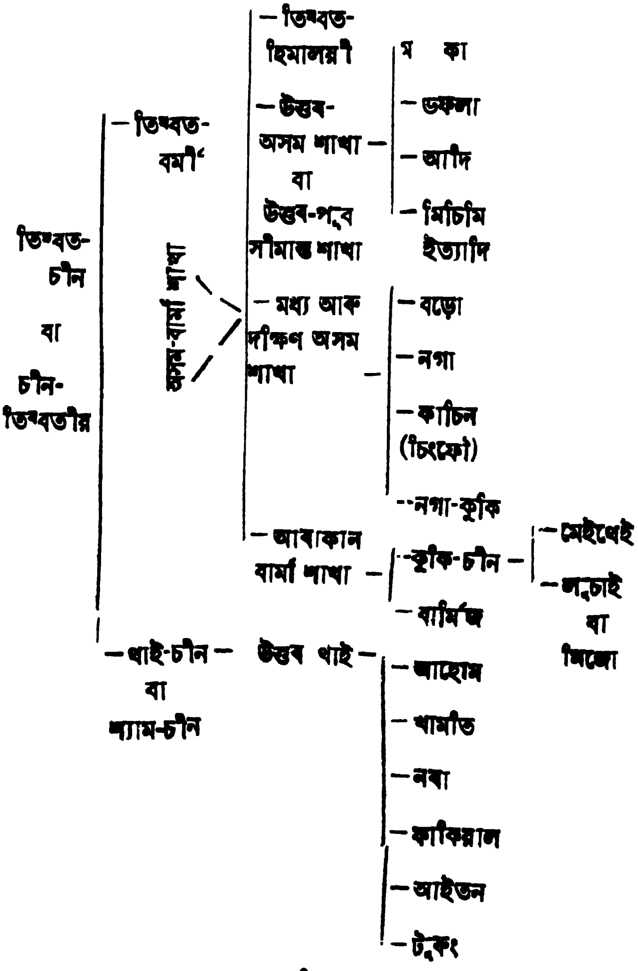

তালিকা নং ২

বিলাক পৰস্পৰৰ সান্নিধ্যলৈ আহিব পৰা নাছিল। ফলস্বৰূপে নিজৰ জন-গোষ্ঠীৰ মাজতেই একালত বহুদিন ধৰি সীমাবদ্ধ হৈ থকা তেওঁলোকৰ

প্ৰত্যেকৰে ভাষাবোৰ পৰম্পৰৰ বাবে অবোধ্য হৈ একোটাইত বিৰাট প্ৰাচীৰৰ দৰে থিয় হৈ ৰ'ল। একোটা জনগোষ্ঠীৰ ভাষা কাষতে বাস কৰা অন্য এটা জনগোষ্ঠীয়ে সমঝিব নোৱাৰে। উল্লেখযোগ্য যে নগাপাহাৰত বসবাস কৰা নগাসকলৰ উল্লেখিত জনগোষ্ঠীসমূহ সাতোখন জিলাতে পৃথকভাবে পৰিব্যাপ্ত হৈ আছে। জুমখেতিতেই প্ৰধানভাবে নির্ভৰ কৰি কৃষিজীবী হিচাপে জীৱন কটোৱা নগাসকলৰ ভিতৰত কহিমা জিলাত আঙ্গামী, কছাৰী, কুকি, জেমি, লিয়াংমেই, ৰেংমেই, বেংমা, মাও আৰু খেজা জনগোষ্ঠী কেইটা আৰু সেই ভাষাভাষী মানুহৰ প্ৰধান বাসস্থান।

তেনেকৈ মোককচাং জিলাত আও, মন জিলাত কন্যাক, ওখা জিলাত লোথা, জুনহেবত' জিলাত চেমা, ফেক জিলাত পচুৰি আৰু চোকৰি, আৰু টুৱেনচাং জিলাত ফোম, চাঙ, চংতাম, য়িমচুংগ্ৰ, খিনমুনগাম, মাকৱাৰ, তিৰাখিৰ, চিন আদি ভাষাভাষী লোকসকলৰ বাসস্থান। এই সকলোবিলাক ভাষাই বৃহৎ চীন-তিব্বতীয় পৰিয়ালৰ তিব্বত-বর্মী শাখাৰ। এই ভাষাবিলাকৰ নিজা লিপি নাই অৱশ্যে প্ৰচুৰ মৌখিক সাহিত্য বিদ্যমান। বহুভাষী ৰাজ্য-হিচাপে দেখা দিয়া ভাষা সমস্যাৰ কাৰণে ইংৰাজী ভাষাকেই কার্য্যালয়ৰ ভাষা হিচাপে গ্ৰহণ কৰিলেও জনসাধাৰণৰ সংযোগী ভাষাৰূপে নাগামিজৰ ভূমিকা ইংৰাজী ভাষাতকৈ অধিক। (নাগামিজ ভাষা দ্ৰষ্টব্য)।

১.৩.৩ ওপৰত উল্লেখ কৰা আৰাকান বাৰ্মা শাখাৰ কুকিচীন প্ৰশাখাটোৰ ভিতৰত আটাইতকৈ উল্লেখযোগ্য হৈছে মণিপুৰৰ মেইথেই ভাষা। এই ভাষাটোৰ লিখিত ইতিহাস ১৪৩২ খৃষ্টাব্দৰপৰা পোৱা গৈছে। এই প্ৰাচীন ভাষাটোৱে আধুনিক মেইটেই ভাষাৰ ইতিহাস স্পষ্ট কৰি তোলাত সহায় কৰে। মেইটেইক মণিপুৰী বুলিও সাধাৰণতাবে জনা যায়। বৰ্ত্তমানে ইয়াক বঙলা লিপিৰে লিখা হৈছে। কুকিচীন শাখাৰ ভিতৰত এই ভাষাভাষী লোকৰ সংখ্যাই অধিক। এইবোৰৰ উপৰিও এই শাখাটোৰ অন্য এটা উল্লেখযোগ্য ভাষা হ'ল লুচাই বা মিজো ভাষা। ই তাহানিৰ লুচাই পাহাৰ আৰু বৰ্ত্তমান মিজোৰামত প্ৰচলিত ভাষা। মণিপুৰতো টাংখুল, কাবুই আদি নাগাভাষা পোৱা যায়।

১.৩.৪ ইপিনে মেঘালয়ত প্ৰচলিত গাৰো জনজাতিসকলৰ ভাষাটো তিব্বত-

বৰ্মী পৰিয়ালৰ বড়ো শাখাৰ অন্তৰ্গত। মেঘালয় ৰাজ্যখনত প্ৰধানকৈ দুটা পৃথক পৰিয়ালৰ ভাষাভাষী লোক পোৱা যায়। এটা হ'ল ওপৰত উল্লেখিত তিব্বত-বৰ্মী পৰিয়ালৰ গাৰো ভাষা আৰু আনটো হ'ল অষ্ট্ৰিক পৰিয়ালৰ খাচি ভাষা। অষ্ট্ৰিক পৰিয়ালৰ মনখ্মেৰ ভাষাবোৰ ভাৰতৰ বাহিৰত প্ৰচলিত। মনখমেৰ মানুহবিলাক এসময়ত ইন্দোচীনৰ বিজেতা আৰু প্ৰশাসক আছিল। শ্যাম, ব্ৰহ্মদেশ আদিত মন ভাষাটো প্ৰচলিত। নিকোবৰ দ্বীপৰ ভাষাও এই শাখাৰে ভাষা। মনখ্মেৰ শাখাৰ এইবোৰ ভাষাৰ লগত সম্পৰ্ক থকা মাত্ৰ এটা ভাষা ভাৰতবৰ্ষত প্ৰচলন হৈ থকাৰ কথা নিৰ্দিষ্টকৈ কৰ পাৰি। আগতেই উল্লেখ কৰি অহা হৈছে যে বৰ্ত্তমানে মেঘালয়ৰ খাচিয়া পাহাৰত খাচিসকলৰ মাজত প্ৰচলিত খাচি ভাষাটোৱেই অষ্ট্ৰিক পৰিয়ালৰ ভাষা। মনখ্মেৰ আৰু অন্যান্য অষ্ট্ৰ-এচিয়াটিক ভাষাৰপৰা বহুদিন ধৰি নিলগে থকাত বা সেই ভাষাবোৰৰ লগত পোনপটীয়াভাৱে সম্পৰ্ক নথকাত এই খাচি ভাষাটোৰ বিকাশত মূল পৰিয়ালটোৰ পৰা কিছু ব্যতিক্ৰম হোৱা লক্ষ্য কৰা যায়। অৱশ্যে বাক্য গঠন আৰু শব্দমালাৰ ক্ষেত্ৰত ব্ৰহ্মদেশৰ মন ভাষাৰ লগত প্ৰায়েই একে। উত্তৰ-পূব ভাৰতত বিস্তৃতভাৱে প্ৰচলিত তিব্বত-বৰ্মী ভাষাৰ অজস্ৰ ভাষা-সমুদ্ৰৰ মাজত অষ্ট্ৰিক পৰিয়ালৰ উক্ত খাচি ভাষাটো এটি দ্বীপৰ দৰেই বৈ গ'ল। ভাষাবিজ্ঞানী-সকলৰ কাৰণে ই অতি উল্লেখযোগ্য কথা। অন্যহাতেদি মেঘালয়ৰ দক্ষিণ দিশে থকা ত্ৰিপুৰী আৰু কক্‌বৰক ভাষাও তিব্বত-বৰ্মী পৰিয়ালৰ। কক্‌বৰক ভাষাৰ লগত বড়ো ভাষাৰ শব্দমালাৰ মিল লক্ষ্য কৰিবলগীয়া।

উল্লেখৰ নিষ্প্ৰয়োজন যে ইতিমধ্যে আলোচনা কৰা অৰুণাচল, নাগালেণ্ড, মণিপুৰ, মিজোৰাম, মেঘালয় আৰু ত্ৰিপুৰা কেউখনেই এসময়ত অসমৰ ভিতৰতে আছিল আৰু আজি কিছু বছৰৰ আগতেহে এইবিলাকক সুকীয়া ৰাজ্য হিচাপে স্বীকৃতি দিয়া হৈছে। উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ ভৌগোলিক আৰু সাংস্কৃতিক অসমৰ এই কেইখন ৰাজ্যক বাদ দিলে বৰ্ত্তমানৰ ৰাজনৈতিক সীমাৰ মাজত থকা অসমখনত ইন্দো-ইউৰোপীয়, চীন-তিব্বতীয় আৰু অষ্ট্ৰিক এই তিনিওটা পৰিয়ালৰ ভাষাহে পোৱা যায়। অৱশ্যে সমগ্ৰ উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ ক্ষেত্ৰতো একেকেইটা পৰিয়ালেই পোৱা যায়। উল্লেখযোগ্য যে বহুভাষীৰ এইবোৰ ৰাজ্যত কম বেছি পৰিমাণে ইন্দো-ইউৰোপীয় পৰিয়ালৰ অসমীয়া ভাষাই সংযোগী ভাষাৰূপে স্বীকৃতি লাভ কৰিছে।

১.৩.৫ অসমৰ ভাষা

১.৩.৫.১ তলত তিব্বত-বৰ্মী ভাষাসমূহৰ চমু পৰিচয় দাঙি ধৰা হ'ল।

১.৩.৫.১.১ অসমত প্ৰচলিত চীন-তিব্বতীয় পৰিয়ালৰ থাইচীন ভাষাকেইটাৰ কথা পূৰ্বে উল্লেখ কৰি অহা হৈছে। চাৰিওপিনে পাহাৰে আগুৰা এই সমতল ভূমিত বসবাস কৰা সকলো লোকেই অসমীয়া ভাষাকে দৈনন্দিন কামকাজৰ কথ্য ভাষাৰূপে প্ৰয়োগ কৰিলেও ভালেকেইটা জনগোষ্ঠীৰ কাৰণে অসমীয়া ভাষা দ্বিতীয় মাতৃভাষাহে। অসমৰ এই দ্বিভাষীসকলৰ ভালেমান লোকেই তিব্বত-বৰ্মী ভাষা পৰিয়ালৰ নৃগোষ্ঠী হিচাপে এই ভাষাভাষী লোকসকল ইণ্ডো-মঙ্গোলীয়। ইয়াৰে এটা প্ৰধান ভাষা হ'ল বড়ো ভাষা। বড়ো ভাষাভাষী লোকসকল প্ৰধানকৈ গোৱালপাৰা জিলাতেই কেন্দ্ৰীভূত ৰূপত বসবাস কৰে। ১৯৫১ চনৰ পিয়ল অনুসৰি সেই সময়ত অসমৰ বড়ো ভাষাভাষী লোকৰ সংখ্যা এক লাখ সত্তৰ হাজাৰ বুলি উল্লেখ কৰিছে। এই হিচাপটো অৱশ্যে বড়ো (ভৈয়ামৰ কছাৰী), বড়ো দোৱান আৰু কছাৰী দোৱানক ধৰিহে কৰা হৈছে; ডিমাছা বা মেছসকলৰ ভাষাক ইয়াৰ লগত সাঙুৰি ধৰা নাই।[২] বড়ো ভাষাৰ নিজা লিপি নাই। খৃষ্টিয়ান বড়োসকলে ধৰ্মীয় কথাবিলাক ৰোমান আখৰত লিখাৰ মাধ্যম হিচাপে গ্ৰহণ কৰে আৰু কিছুমানে এসময়ত সংশোধিত ৰূপত অসমীয়া আখৰেৰেও বড়ো ভাষাত লিখিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল যদিও পিছলৈ তেওঁলোকে দেৱনাগৰী লিপিকেই গ্ৰহণ কৰিছে।

১.৩.৫.১.২ অসমৰ মাজ মজিয়াৰ কাৰ্বি আংলং জিলাৰ পাহাৰীয়া অঞ্চলত বসবাস কৰা কাৰ্বিসকলৰ ভাষা হ'ল কাৰ্বি ভাষা। পূৰ্বে তেওঁলোকক মিকিৰ বুলি জনা গৈছিল যদিও আজিকালি কাৰ্বি শব্দটোহে স্বীকৃত শব্দ। ১০,৩৩২ বৰ্গ কিলোমিটাৰ ব্যাপি থকা জিলাখনৰ মুঠ কাৰ্বি লোকৰ জনসংখ্যা ১৯৭১ চনৰ পিয়ল অনুসৰি ১,৭৭,১৯৪ জন; চেৰ্ণ, তেৰাং, তিমুং, ইংহী আৰু ইংতি এই পাঁচোটা প্ৰধান কৈন্দত বিভক্ত কাৰ্বিসকল মূলতে কৃষিজীবি। এই প্ৰধান কৈন্দবোৰৰো আকৌ ভালেমান শাখা প্ৰশাখা পোৱা যায়। কাৰ্বিসকলৰ মান্য-ভাষাৰূপে সাধাৰণতে ডিফু অঞ্চলৰ কথিত ভাষাটোকেই ধৰা হয়।[৩] মৌখিক

---

২. Census of India, Paper no. I of 1954, pp. 51 & ff.
Q. V Boro language, p 40.

৩. *Studies in Sino Tibetan Languages*, p. 72.

সাহিত্যৰে ভৰপূৰ এই কাৰ্বি ভাষা তিব্বত-বৰ্মী পৰিয়ালৰে। এই ভাষাতেই কাৰ্বি ৰামায়ণ 'ছাবিন আলুন' পোৱাটো তাৎপৰ্য্যপূৰ্ণ।

১.৩.৫.১.৩ অসমৰ পশ্চিম দিশে গোৱালপাৰা আৰু কামৰূপ জিলাত এমুঠি মানুহ বসবাস কৰে যাক ৰাভা বুলিলে বুজা যায়। তেওঁলোকে কথিত ভাষাৰূপে ব্যৱহাৰ কৰি অহা ভাষাটো ৰাভা ভাষা। ৰাভা ভাষাটো তিব্বতবৰ্মী পৰিয়ালৰ। এই ভাষাটোৰ এতিয়ালৈকে কোনো বিজ্ঞানসম্মত অধ্যয়ন হোৱা নাই। ৰাভাসকলৰ মাজত ৰংদানি, মাইতৰি, দোহাৰি, পাতি, চুঙ্গা, বিতলিয়া আৰু তোতলা এই সাতোটা ভাগ আছে।[৪] ৰংদানি আৰু মাইতৰি ভাগ দুটাৰ বাহিৰে বাকী ভাগকেইটাৰ মাজত ৰাভা ভাষাটোৰ প্ৰচলন নাই। তেওঁলোকে অসমীয়া ভাষাকেই ভাব প্ৰকাশৰ মাধ্যমৰূপে গ্ৰহণ কৰিছে। উল্লেখিত ৰংদানি আৰু মাইতৰি ভাগ দুটা গাৰোপাহাৰৰ পাহাৰীয়া অঞ্চলত বসবাস কৰে। ভাষাটোৰ কোনো লিপি নাই আৰু বৰ্ত্তমানেও ই দোৱান ৰূপেই চলি আছে।

১৩.৫.১.৪ অসমৰ বিশেষকৈ লক্ষীমপুৰ, ডিব্ৰুগড় আৰ শিৱসাগৰ জিলাত বসবাস কৰা মিচিং জনগোষ্ঠীৰ মাজত প্ৰচলিত মিচিং ভাষাও আলোচিত তিব্বত-বৰ্মী পৰিয়ালৰে ভাষা। তাহানিতে আবৰ পাহাৰটোৰ পৰা ভৈয়ামলৈ নামি অহা মিচিংসকলৰ ভাষাৰ মাজত কেইবাটাও ঠাল পোৱা যায়। তাৰে ভিতৰত দুই এটা ঠালে মিচিং ভাষা কৰলৈ এৰি দিছে। মিচিং ভাষাৰ লগত অৰুণাচলৰ আদি, গালং, হিলামিৰি ইত্যাদি ভাষাৰ যথেষ্ট মিল আছে। ১৯৭১ চনৰ লোকপিয়ল অনুসৰি অসমত মুঠ মিচিং জনসংখ্যা হ'ল ২,৫৯,৫৫১ জন। মিচিং ভাষাৰ নিজা লিপি নাই আৰু এসময়ত অসমীয়া লিপিৰ জৰিয়তে লিখাৰ প্ৰচেষ্টা কৰিছিল যদিও বৰ্ত্তমানে সংশোধিত ৰোমান লিপিতেই পুথি পাজি ৰচনা কৰা দেখা গৈছে। সংশোধিত ৰোমান লিপিতেই বৰ্ত্তমানে মিচিং ভাষা সম্পৰ্কীয় পুথি প্ৰকাশ পালেও ৰোমান লিপিক বুজাৰৰ বাবে আকৌ অসমীয়া লিপিকেই প্ৰয়োগ কৰাটো অধিক তাৎপৰ্য্যপূৰ্ণ কথা। বৰ্ণ পৰিচয়ত প্ৰতিটো ৰোমান আখৰৰ দাঁতিত অসমীয়া আখৰেৰে উচ্চাৰণ নিৰ্দেশ কৰা হৈছে। বৰ্ত্তমানে মিচিং ভাষাত থলুৱাভাৱে পত্ৰিকা (যেনে—

৪. Ibid pp. 20-22.

লোতাদ্, লাবাং) আদিও প্ৰকাশৰ চেষ্টা চলিছে আৰু এইবোৰৰ দুই এটা সংখ্যা প্ৰকাশো পাইছে। (মিচিং ভাষা দ্ৰষ্টব্য)।

১.৩.৫.১.৫ অসমত পোৱা অন্য এটা তিব্বত-বৰ্মী গোষ্ঠীৰ ভাষা হ'ল দেউৰী ভাষা। কোনো কোনোৱে ইয়াক দেউৰী-চুতীয়া বুলি বুজালেও আজিকালি মানুহবিলাকক দেউৰী মানুহ আৰু তেওঁলোকৰ ভাষাটোক দেউৰী ভাষা বুলিহে জনা যায়। দেউৰীসকলৰ মাজত চাৰিটা ফৈদ আছে— টেঙাপনীয়া, বৰগঞা, ডিবঙীয়া আৰু পাটৰগঞা। অৱশ্যে কেউটা ফৈদে আজিকালি দেউৰী ভাষা নকয়। অৱশ্যে মূল ভাষাটোৰ কিছু শব্দ তেওঁলোকে এতিয়াও অসমীয়া কথাৰ মাজত প্ৰয়োগ কৰে। তেনে শব্দ বেচিভাগেই সংস্কৃতিমূলক। মাত্ৰ ডিবঙীয়া ফৈদৰ লোকসকলেহে দেউৰী ভাষাটো দৈনন্দিন কথ্য ভাষা ৰূপে প্ৰয়োগ কৰি আছিছে। অৱশ্যে ডিবঙীয়া ফৈদৰ লোকেও অন্য কেইটা ফৈদৰ দৰে অসমীয়া ভাষাকে শিক্ষা-দীক্ষাৰ মূল ভাষাৰূপে গ্ৰহণ কৰি আছিছে। ১৯৭১ চনৰ লোকপিয়ল অনুসৰি অসমত তেওঁলোকৰ জন-সংখ্যা হ'ল ২৩০৮০ জন। অলিখিত প্ৰচলিত ভাষা হিচাপে দেউৰী ভাষাত যথেষ্ট মৌখিক সাহিত্য পোৱা যায়। (দেউৰী ভাষা দ্ৰষ্টব্য)।

১.৩.৫.১.৬ এইবোৰৰ উপৰিও অসমৰ ভিতৰত পোৱা আন কেইটামান তিব্বত-বৰ্মী গোষ্ঠীৰ ভাষা হ'ল লালুং আৰু ডিমাছা ভাষা। লালুংসকলক আজিকালি তিৱা বুলিহে জনা যায়। তেওঁলোকে তিৱা শব্দটো তিফ্ৰা শব্দৰ-পৰা অহা বুলি ভাবে। তিফ্ৰা শব্দৰ অৰ্থ হ'ল পিতৃ জলদেৱতা। তিৱা ভাষাত 'তি' বা 'দি' শব্দৰ অৰ্থ হ'ল 'পানী' আৰু 'ফ্ৰা' হ'ল পিতৃ। এওঁ-লোকক প্ৰধানকৈ নগাঁও জিলাৰ কপিলি উপত্যকাত পোৱা যায়। শিৱ-পাৰ্বতীক প্ৰধান উপাস্য দেৱদেৱীৰূপে পূজা অৰ্চনা কৰা তিৱাসকলে 'তিৱা লিবিং' বুলিহে পৰিচয় দিয়ে। লিবিং মানে হ'ল মানুহ। বৰ্ত্তমানে তিৱাসকলৰ ভিতৰত প্ৰায় বাৰটামান সৰু সৰু ঠাল পোৱা যায়।

১.৩.৫.২ উনবিংশ শতিকাৰ তৃতীয় দশকমানত ভাৰতবৰ্ষৰ বিভিন্ন অঞ্চলৰ লোকে জীৱিকা অৰ্জনৰ বাট বিচাৰি অসমৰ চাহ বাগিচাবিলাকত কাম কৰিবলৈ আহে। এওঁলোকৰ ভিতৰত ওৰাওঁ, মুণ্ডা আদি ভাষাভাষী লোকেই বেচিকৈ পোৱা যায়। আজিকালি চাহ জনজাতি বুলি জনাজাত এইমুঠি লোকে অসমীয়া

ভাষা আৰু সংস্কৃতি গ্ৰহণ কৰি অসমীয়া জাতীয় জীৱনৰ অবিচ্ছেদ্য অঙ্গ হৈ পৰিছে। এওঁলোকৰ মূল ভাষাটো অষ্ট্ৰিক পৰিয়ালৰ।

১.৩.৫.৩ ওপৰৰ আলোচনাৰ পৰা দেখা গ'ল যে অসমত বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ লোকে বসবাস কৰে আৰু তেওঁলোকৰ বহুতৰে একোটাহঁত নিজা কথিত ভাষা আছে। কিন্তু অসমীয়া ভাষাকেই সকলোৱে প্ৰধান ভাষাৰূপে গ্ৰহণ কৰি শিক্ষা-দীক্ষাৰ মাধ্যমৰূপে প্ৰয়োগ কৰে। অসমীয়া ভাষাই অসমৰ ৰাজ্য ভাষা। ইন্দো-ইউৰোপীয় বা ভাৰত-ইউৰোপীয় এই মূল পৰিয়ালটোৰ অন্তৰ্ভুক্ত অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰাচীনতম নিদৰ্শন প্ৰায় খৃষ্টীয় নৱম-দশম শতিকামানতে চৰ্য্যাপদসমূহত পোৱা গৈছে। তদুপৰি খৃষ্টীয় ত্ৰয়োদশ শতিকাত কানাইবৰশী-বোৱা শিলালিপিত যি আখৰ পোৱা যায় সি পুৰাণ সাচিঁপতীয়া পুথিত ব্যৱহাৰ হোৱা অসমীয়া আখৰৰ প্ৰথম নিদৰ্শন বুলি কব পাৰি। অসমীয়া ভাষা প্ৰাচীন সাহিত্য সম্পদেৰে সমৃদ্ধ আৰু ই ভাষা আৰু সাহিত্য দুয়োপিনৰে পৰাই চহকী। অসমীয়া ভাষাৰ উপভাষা কামৰূপী, গোৱালপৰীয়া আদিৰ উপৰিও অসমৰ কাষৰীয়া পাহাৰীয়া অঞ্চলত বহুলভাবে প্ৰচলিত অসমীয়া ভাষাৰ আঞ্চলিক ৰূপবোৰ লক্ষ্য কৰিবলগীয়া। (অসমীয়া ভাষা দ্ৰষ্টব্য)। বৰ্ত্তমানে অসমৰ চুবুৰীয়া ৰাজ্যবিলাকত অসমীয়া ভাষাই সংযোগী ভাষা হিচাপে কাম কৰি আছে। অৰুণাচল প্ৰদেশৰ অৰুণামিজ বা নেফামিজ আৰু নাগালেণ্ডৰ নাগামিজ ভাষা অসমীয়া ভাষাৰে প্ৰান্তীয় আঞ্চলিক ৰূপৰ পৰিণতি। (নাগামিজ ভাষা দ্ৰষ্টব্য)।

২. থাই-চীন বা শ্যাম-চীন শাখা

এচিয়া মহাদেশৰ বিস্তীৰ্ণ অঞ্চলত সিঁচৰিত হৈ থকা মঙ্গোলীয় লোকসকলৰ বৃহৎ ঠাল এটাক টাই নামেৰে জনা যায়। ইণ্ডোচীনৰ বৃহৎ অঞ্চলত বসবাস কৰা টাইসকল অসমৰ পৰা আৰম্ভ কৰি কুৱাংচিলৈকে আৰু বেংককৰ পৰা আৰম্ভ কৰি য়ুন্নানৰ ভিতৰ অঞ্চললৈকে বিয়পি আছে। গ্ৰীয়াৰ্ছন চাহাবে অৱশ্যে ইয়াৰো বিস্তৃতিৰ কথা উল্লেখ কৰিছে। জৰ্জ স্কটে চীনদেশৰ য়ুন্নান, কুৱেইচাও, কুৱাংচি আৰু কুৱাংতুং চাৰিওখন প্ৰদেশৰে জনসংখ্যাৰ বৃহদাংশ টাইসকলৰে বুলি উল্লেখ কৰিছে। বিভিন্ন ঠাইত সিঁচৰিত হৈ থকা টাই বা শ্যানসকলক ড° কুহিঙে উত্তৰীয়, দাক্ষিণীয় আৰু মধ্যবৰ্তী তিনিটা ভাগত ভাগ কৰিছে। ড° গ্ৰীয়াৰ্ছন ছাহাবে অৱশ্যে ভাষাতাত্ত্বিক দৃষ্টিভংগীৰ পিনৰ পৰা উত্তৰীয় আৰু দাক্ষিণীয় দুটা ভাগত বিভক্ত কৰিছে। উত্তৰীয় শাখাটোৰ ভিতৰত খামতি, চীনীয় শ্যান্, আৰু ব্ৰহ্মদেশীয় শ্যান্ আৰু আহোম ভাষা অন্তৰ্ভুক্ত: আৰু দাক্ষিণীয় শাখাটোত ইণ্ডোচীনৰ লাও আৰু শ্যাম ভাষা অন্তৰ্গত। ইয়াৰে আহোমসকল অসমত আৰু খামতিসকলক অসম আৰু অৰুণাচল প্ৰদেশৰ লোহিত আৰু টিৰাপ জিলাত পোৱা যায়। ইয়াৰ বাহিৰেও উত্তৰীয় শাখাটোৰ অন্তৰ্গত চাৰিটা জনগোষ্ঠী অসমত পোৱা যায়। সেই কেইটা হৈছে খাময়াং, আইতন, ফাকে আৰু টুৰুং। এইখিনিতে উল্লেখযোগ্য যে বিভিন্ন ঠাইলৈ প্ৰব্ৰজন কৰা টাইসকলক বিভিন্ন থলুৱা নামেৰেহে জনা যায়। ব্ৰহ্মদেশত যেনেকৈ শ্যাম থাইলেণ্ডত তেনেকৈ শ্যান্ নামেৰে পৰিচিত হৈছে। ইণ্ডোচীনত আকৌ লাও নামেৰেহে জনা যায়। জৰ্জ স্কটে বিভিন্ন ঠাইত পোৱা টাইসকলৰ থলুৱা নামবোৰ এনেদৰে উল্লেখ কৰিছে—টাই, থাই, খুন, লু, লাও, খামতি, পাঈ, মুই, মুঅঙ, খো নাইবা দো, টাইলুং, টাইনই, টাইমাও, টাই খে, পু-টাই, পু-নং, পু-মান, পুজু, পু-ছেই, পু-এনু, পু মেই, পু-চুই, পো-অ', প' চুইহান বা হোৱা-পাঈ, পাঈ-জেন, তু-জেনু, পু-মান, ছেই বা হোৱা-তু-লাও, নুং বা লুংজেন, চা-জেন, ছেই বা পাই-হা-জেন, হিন-ছিআ, ছুই-ছিআ, ছুং-ছিআ ইত্যাদি। অৱশ্যে তেওঁলোক সকলোৱে নিজকে টাই বুলিহে চিনাকি দিয়ে।

ড° কুহিং আৰু ড° গ্ৰীয়াৰ্ছন ছাহাবে দক্ষিণ-পশ্চিম চীনেই টাইসকলৰ প্ৰাচীন গৃহভূমি বুলি ঠাৱৰ কৰি তাৰ পৰাই উত্তৰ বৰ্মালৈ প্ৰব্ৰজন কৰাৰ কথা উল্লেখ কৰিছে। উত্তৰ বৰ্মাত থকা টাইসকলক অন্য ঠাইৰ টাই গোষ্ঠীৰ

লোকসকলে টাইলুং (ডাঙৰ টাই জাতি) বুলি পৰিচয় দিয়ালৈ চাই টাইলুঙেই আটাইতকৈ পুৰণি শাখা বুলি ধৰিব পাৰি। টাইলুঙৰ বাকীসকলে নিজকে টাইন'ই (সৰু টাই জাতি) বুলিহে চিনাকি দিয়ে। অসমলৈ প্ৰব্ৰজন কৰা টাইসকলৰ ভিতৰত আহোমসকলেই আটাইতকৈ পুৰণি বুলি জনা যায়। আলমগ্ৰা আৰু তেওঁৰ পৰৱৰ্তী বাৰ্মা ৰজাসকলে শ্যানসকলৰ ওপৰত বিভিন্ন ধৰণেৰে অত্যাচাৰ চলোৱাত অষ্টাদশ শতিকাৰ শেষৰ ফালে আন কেইবাটাও টাই-গোষ্ঠীয়ে অসমত প্ৰৱেশ কৰে আৰু সেই কেইটা পিচলৈ টাই খামতি, টাই ফাকে, টাই আইতন, টাই খাময়াং, টাই টুৰুং আদি থলুৱা নামেৰে পৰিচিত হ'ল। কোনো কোনোৱে আহোম ভাষাক এটা মৃতভাষা বুলিলেও প্ৰকৃতাৰ্থত আহোম বুলি কোনো ভাষা নাছিল। ই টাইসকলৰ শাসকগোষ্ঠীৰ এটা ঠালৰ থলুৱা নামহে। আহোমসকলে টাই ভাষাকেই কৈছিল আৰু সেই টাই ভাষাৰ কেই-বাটাও থলুৱা ৰূপ অসমত পোৱা যায়। ড° গ্ৰীয়াৰ্ছন ছাহাবেও অসমৰ টাই গোষ্ঠীকেইটাৰ ভাষাৰ সামান্য থলুৱা ৰূপৰ বাহিৰে বিশেষ প্ৰভেদ নাই বুলি উল্লেখ কৰিছে। জনগোষ্ঠী হিচাপে টাইসকলৰ ছটা গোষ্ঠী ভাৰতবৰ্ষ তথা অসমত পোৱা গলেও দৈনন্দিন কথ্যভাষা ৰূপে কেউটা জনগোষ্ঠীয়ে টাইভাষা ব্যৱহাৰ নকৰে। আহোমসকলৰ পুৰোহিত শ্ৰেণীটোৰ মাজত পূজা-পাতল আৰু মাঙ্গলিক অনুষ্ঠান আদিৰ কামত টাইভাষা ব্যৱহাৰ হয়। ডিব্ৰুগড় জিলাৰ পাটেমুখত বসবাস কৰা খাময়াংসকলৰ ভিতৰত টাইভাষা দৈনন্দিন কথ্যভাষা ৰূপে পোৱা যায়। বাকী খাময়াংসকলৰ বহুলাংশই টাই ভাষাত কথা কবলৈ এৰি দিছে। অৱশ্যে আহোম আৰু খাময়াংসকলৰ মাজত প্ৰচলিত অসমীয়া ভাষাত যথেষ্ট পৰিমাণে টাই শব্দ সংৰক্ষিত হৈছে। অৱশ্যে ফাকে, আইতন, খামতি, টুৰুং এই চাৰিটা জনগোষ্ঠীৰ মাজত টাইভাষা দৈনন্দিন কামকাজৰ কথ্য ভাষা ৰূপে সদা প্ৰচলিত। টুৰুংসকল বহুবছৰ ধৰি চিংফোসকলৰ লগত একেলগে থকাত টুৰুংসকলৰ টাইভাষাই বহুতো নিজস্বৰূপ হেৰুৱাই চিংফোসকলৰ ভাষাৰ উপাদান গ্ৰহণ কৰিলে।

অসমীয়া ভাষাত টাই ভাষাৰ যথেষ্ট উপাদান থাকি গৈছে। আহোমসকলৰ ছশ বছৰীয়া শাসনৰ ফলত অসমীয়া ভাষাৰ শব্দমালাত যথেষ্ট টাই শব্দ সংৰক্ষিত হ'ল। এনেকৈ অসমীয়া ভাষাত যি বোৰ টাই ভাষাৰ উপাদানসমূহে পৃথক কৈ বিভিন্ন দিশত আলোচনা কৰিব পাৰি। উল্লেখযোগ্য যে এনেকৈ যি বোৰ বহুতো শব্দই উচ্চাৰণত থলুৱা ৰূপ গ্ৰহণ কৰিছে।

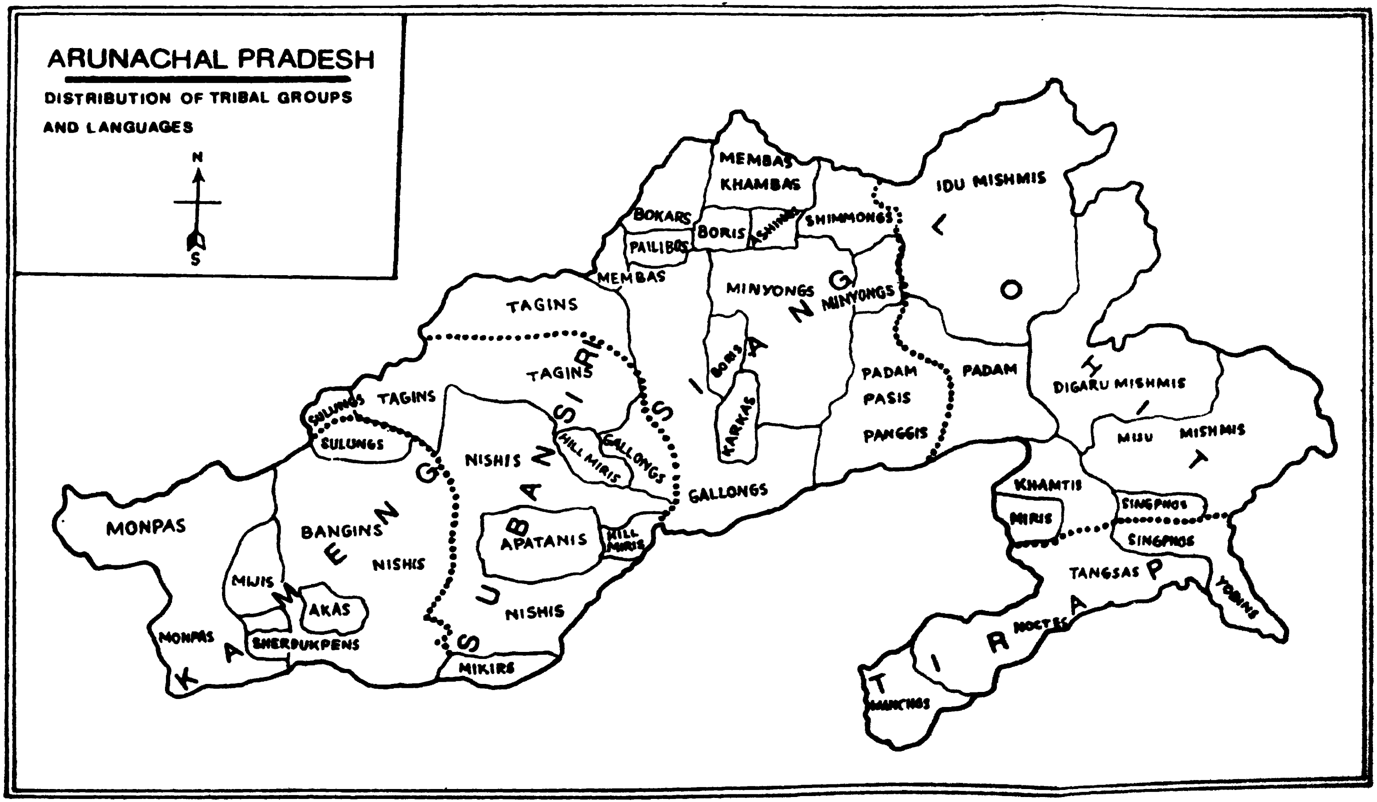
ARUNACHAL PRADESH
DISTRIBUTION OF TRIBAL GROUPS AND LANGUAGES
N
S
MONPAS
MONPAS
MIJIS
AKAS
SHERDUKPENS
BANGINS
NISHIS
SULUNGS
SULUNGS
TAGINS
TAGINS
TAGINS
NISHIS
APATANIS
NISHIS
MIKIRS
HILL MIRIS
HILL MIRIS
GALLONGS
GALLONGS
MEMBAS
BOKARS
PAILIBOS
BORIS
MEMBAS
KHAMBAS
SHIMONGS
MINYONGS
MINYONGS
BORIS
KARKAS
PADAM
PASIS
PANGGIS
PADAM
IDU MISHMIS
DIGARU MISHMIS
MISU MISHMIS
KHAMTIS
MIRIS
SINGPHOS
SINGPHOS
TANGSAS
YOBINS
NOCTES
WANCHOS
KAMENG
SUBANSIRI
SIANG
LOHIT
TIRAP

২.১ টাই খামতি

ডেল্টনে উল্লেখ কৰা মতে খামতিসকল ইৰাৱতীৰ উৎসৰ বৰ খামতি নামৰ ঠাইৰ পৰা অসমলৈ প্ৰব্ৰজন কৰিছিল। তেওঁলোকৰ ভিতৰৰ কেইজনৰ মাজত হোৱা মনোমালিন্যৰ ফলস্বৰূপে মূল বাসস্থান এৰি অসমৰ পিনে গতি কৰে। সেই বৰ খামতি ঠাইটুকুৰা আলেকজেণ্ডাৰ মেকেঞ্জিয়ে অৱশ্যে অসমৰ পূবে প্ৰান্তত আৰু ইৰাৱতী উপত্যকাৰ মাজৰ পাহাৰীয়া অঞ্চল বুলি উল্লেখ কৰিছে। মেকেঞ্জিয়ে এই বুলি উল্লেখ কৰিছে যে খামতিসকল একেবাৰে পাহাৰীয়া জাতি নহয়। তেওঁলোক শানবংশীয় বৌদ্ধধৰ্মী লোক আৰু তেওঁলোকৰ বিভিন্ন লোক অসম আৰু অৰুণাচলৰ ভৈয়াম অঞ্চলত বসবাস কৰে। অৰুণাচল প্ৰদেশত লোহিত আৰু টিৰাপ জিলাত প্ৰায় একাত্ৰিশখন খামতি গাঁও থকাৰ উপৰিও বৰ্তমান অসমৰ লক্ষীমপুৰ জিলাত কেইখনমান খামতি গাঁও পোৱা যায়। অৰুণাচল প্ৰদেশত পোৱা প্ৰধান প্ৰধান খামতি গাঁওবিলাক হ'ল—চৌখাম, খেলেম, মিঁম, নপং, ফকুম, মান্‌কাও, লাথাও, ম'ম'ঙ, চৌৰাঙতু, চোংচাপ, নানাম, কুঙ্‌য়াং, মান্‌মৌ, হীজনপথাৰ, নামচাই, কাইচু, হোকাই, নানামশ্যাম, মান্‌ফাইচেঙ, ইন্‌থেম, চাবিআলি, নংতাও, নামপং (লোহিত জিলাত), নামপং (টিৰাপ জিলাত), চাংলাই, বিংকু, পিয়ং, মান্‌কোন্যাং, ম্যাংকিয়েং, পাংয়েন, মন্যংলাং আদি।

অসমত প্ৰথম প্ৰৱেশ কৰিয়েই আহোম ৰজাৰ অনুমতি সাপেক্ষে তেওঁলোক টেঙাপানী নদীৰ পাৰত বসবাস কৰে। গৌৰীনাথ সিংহৰ দিনত চিংফৌসকলে তেওঁলোকক আক্ৰমণ কৰি টেঙাপানী অঞ্চলৰ পৰা খেদি পঠিয়ায়। অসমৰ পুৰণি বুৰঞ্জীবোৰত খামতিৰ উল্লেখ বহুতো ঠাইত পোৱা যায়। স্বৰ্গদেউ কমলেশ্বৰ সিংহৰ দিনত খামতিৰ লগত হোৱা ৰণত কেনেকৈ খামতিসকল পৰাজিত হৈছিল তাৰ বিৱৰণ পুৰণি বুৰঞ্জীবোৰে এনেদৰে দিছে—"সেইবেলা খামটিৰ বৰচাবজা বহু সৈন্যৰ সৈতে ৰণক মনে আহি উজৰে নিৰোকত কোঠ কৰি আছিল। পিছে ডাঙৰীয়া চিপাহী পঠাই সেই খামটিৰ বৰচাবজাক বধে তিনি ধৰি সৈন্য সৈতে আনিলে। সেই খোৱামৰীয়াক তিনি ডাঙৰীয়া কিন্তৰ পুৰা পালে।" (তুংখুঙীয়া বুৰঞ্জী, পৃঃ ১৪১)

"উজনিত খামতিয়ে ৰণ পাতিছয় ।
তাহাকে ভঙ্গাইলা যাই চিপাহীক লৈই ।।
খামতিৰ বুঢ়া ৰাজা কিছু সেনা লগে ।
ধৰি আনি সিসবক দিলা মন্ত্ৰী আগে ।।"
(অসমৰ পদ্য বুৰঞ্জী, পৃঃ ১১৮)

ব্ৰহ্মপুত্ৰ নৈ পাৰ হৈ খামতিসকলে আহোম প্ৰশাসক শদিয়াখোৱা গোঁহাইক খেদি পঠায় আৰু আহোম প্ৰশাসকজনৰ উপাধি লৈ সেই ঠাই নিজৰ দখললৈ আনে। বৃটিছে অসমখন শাসন কৰিবলৈ লওঁতে শদিয়া অঞ্চলতেই খামতিসকলক পাইছিল আৰু অৱশেষত ১৮৩৯ চনত খামতিসকলে চিংফোৰ লগলাগি শদিয়াত থকা বৃটিছ বিষয়া কৰ্ণেল হুৱাইতকে ধৰি ৮০ জন মানুহক হত্যা কৰা অপৰাধত খামতিসকলক তাৰ পৰা খেদি পঠোৱা হয়। তেওঁলোক তৌতিয়াই উজাই গৈ মিচিমি পাহাৰত থিতাপি লয়। ১৮৪৫ চনত তেওঁলোকক পুনৰ ঘূৰি অহাৰ নিৰ্দেশ দিছিল যদিও তেওঁলোক ঘূৰি অহা নাছিল। এই সংঘৰ্ষৰ ফলতেই খামতিসকলৰ আন এটি দল শদিয়াৰ পৰা ব্ৰহ্মপুত্ৰইদি ভটিয়াই গৈ নাৰ য়ণপুৰৰ দিক্ৰম নদীৰ পাৰত বসবাস কৰিবলৈ লয়। এই দলটিত তেওঁলোকৰ বিভিন্ন ফৈদৰ মানুহ আহিছিল। কিছুদিনৰ পিছত তেওঁলোকৰ মাজত মতানৈক্য ঘটাত কিছুসংখ্যক অনুগামীৰ সৈতে মৰিডিক্ৰমৰ পাৰে পাৰে কিছুদূৰ উজাই গৈ খেৰাজঘাট অঞ্চলত হাবি ভাঙি গাঁও পাতিবলৈ আৰম্ভ কৰে। ক্ৰমান্বয়ে এইমুঠি মানুহৰ জনসংখ্যা বৃদ্ধি হোৱাৰ লগে লগে লক্ষীমপুৰ জিলাৰ ওচৰাওচৰিকৈ সাতোখন খামতি গাঁৱৰ সৃষ্টি হ'ল। বৰ্ত্তমান অসমত কেৱল লক্ষীমপুৰ জিলাতহে খামতিসকলৰ বসবাস পোৱা যায়। অন্যান্য ভালেমান ঠাইত বসবাস কৰিছিল যদিও সেইবোৰ ঠাইৰ পৰা প্ৰব্ৰজন কৰি অন্য ঠাইলৈ গুচি গৈছে। অসমৰ ভিতৰত এনেকুৱা বহুতো ঠাইৰ নাম পোৱা যায় যি ঠাইৰ নামৰ লগত খামতি শব্দটো জড়িত হৈ আছে। যি কি নহওক, লক্ষীমপুৰ জিলাৰ গাঁওকেইখন হ'ল বৰখামতি, গ্ৰীভুঞা, গোসাই-বাৰী, বৰপথাৰ, দেওতোলা, টিপামিং আৰু টুনীজান। টুনীজান আৰু বৰ-খামতিৰ বাহিৰে বাকী কেইখন গাঁৱেই খেৰাজঘাট মৌজাৰ অন্তৰ্গত। টুনীজান লালুক মৌজাত আৰু বৰখামতি নাৰায়ণপুৰ মৌজাৰ অন্তৰ্গত। প্ৰায় এহেজাৰ-তকৈ অধিক লোক সাতোখন গাঁৱত বসবাস কৰে। অৱশ্যে বৰখামতিতেই

পৰিয়ালৰ সংখ্যা সৰহ, দেওতোলা আৰু টিপামগুতেই কম। সেইহেতুকে ১৮৫০ চনতো কোনো বঙ্গৰ অধীনত চাকিশমান মানুহৰ খামতি দল এটা অসমত প্ৰৱেশ কৰাৰ কথা উমান পোৱা যায়।

'খামতি' ('সোণৰ ঠাই' খাম=সোণ, তি=ঠাই) বুলি নিজৰ বসতি অঞ্চলত চিনাকি দি পিছলৈ সেই ঠাইৰ নামেৰেই মানুহখিনিৰ পৰিচয় দাঙি ধৰা গৌৰবৰ্ণৰ খামতিসকল টঙী বা জেংপাতেৰে চোৱা ওখ চাংঘৰবোৰত বসবাস কৰে। পুৰুষসকলে 'ফানই' (খামতি লুঙী বিশেষ) আৰু ক'লা বঙৰ হাত কটা চোলা পৰিধান কৰে। 'ফাহ্ন' পৰিধান কৰা খামতি তিৰোতাসকলে কঁকালৰ পৰা তললৈ তিনিপদ কাপোৰ পৰিধান কৰে। তাৰে ভিতৰত এখন মেখেলা আৰু দুখন কঁকালমৰা। তিনিওখনৰে বং সুকীয়া সুকীয়া। মেখেলাৰ বং ক'লা আৰু কঁকালমৰা দুখনৰ এখন বঙা আৰু আনখন সেউজীয়া বঙৰ। চাইচেন্ (বঙা কঁকালমৰা কাপোৰবিশেষ), লাঙ্খাত্ (সেউজীয়া কঁকালমৰা কাপোৰবিশেষ) আৰু চিন্ (ক'লা মেখেলা) পৰিধান কৰা খামতি তিৰোতা অতি সাহসী, পৰিশ্ৰমী আৰু বুদ্ধিমতী।

স্বভাৱসৰল খামতিসকলে নামলাত্খা, লাওচুপপ্ আদি পানীয় দ্ৰব্যৰ উপৰিও লাওহু ঘৰুৱা জীৱনত সচৰাচৰ ব্যৱহাৰ কৰে। নাম্লাত্খা আৰু লাও চুপপ্ চাউলৰ পৰা বনৌষধৰ জৰিয়তে প্ৰস্তুত কৰা হয়। কিন্তু লাওহু চাউলৰ পৰা প্ৰস্তুত কৰা পানীয় দ্ৰব্য নহয়। গুৰ আদি সামগ্ৰীত বিশেষ ধৰণৰ ঔষধ প্ৰয়োগ কৰি বিশেষ প্ৰস্তুত প্ৰণালীৰে লাওহু নিষ্কাষণ কৰা হয়। পানী মিশ্ৰণ নকৰাকৈ বনৌষধি আৰু সিদ্ধান্নৰ সংযোগত নিগৰি পৰা নাম্লাত্খা এবিধ উৎকৃষ্ট ধৰণৰ প্ৰিয় খাদ্য। নাম্চুপ্পত অৱশ্যে পানীৰ সংযোগ ঘটোৱা হয়। সাধাৰণতে কোনো ধৰ্মীয় উৎসৱৰ দিনত এনে পানীয় দ্ৰব্যৰ পৰা আঁতৰি থকাটো তেওঁলোকৰ প্ৰধান নিয়ম।

ভাৰতৰ উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলত বসবাস কৰা অন্য টাইসকলৰ দৰেই খামতিসকলেও পয়চাংকেন, পয় অকোৱা আৰু মাইক্চুম্কাই বছৰটোৰ প্ৰধান উৎসৱ হিচাপে পালন কৰে। কিন্তু উৎসৱৰ লগত এই কেইটাৰ মিল সহজে অনুমেয়। এই-বোৰৰ উপৰিও নান্চি চপং বা পয়নান্চি আৰু কিথিং উৎসৱো পালন কৰা হয়। পয়চাংকেন বহাগ বিহুৰ সমসত পতা এক প্ৰকাৰৰ বসন্ত উৎসৱ। এই উৎসৱৰ প্ৰথমৰ দুদিন বা তিনি দিন বুদ্ধমূৰ্তিক গা ধুৱাই পাছত 'পয়' উৎসৱ উদ্যাপন কৰে। এনে উৎসৱত ঢোল আদিৰ দৰে বাদ্যযন্ত্ৰ ব্যৱহাৰ কৰা হয় যদিও গীত-

বিলাক সম্পূৰ্ণৰূপে ভক্তিমূলক। এনেবোৰ গীতত আদিবসে ভূমুকি মৰাৰ কোনো সুবিধা নাই। ভগবান বুদ্ধক উপাসনা কৰি গোৱা এনেবোৰ গীতৰ পৰা সামান্য নমুনা এটা দাঙি ধৰিলোঁ—

অ কাচা অ কাচা অ কাচা মন্‌ ঐ

চাংনাই খিংখান্‌ তুখাম্‌……

(আমি দাসে আপোনালৈ প্ৰণাম জনাইছোঁ…)

'পয় অকোৱা'ও বৌদ্ধধৰ্মীয় ৰীতি-নীতিৰে সমাপণ কৰা হয়। এই উৎসৱ নানুচিপেত্‌ মাহত অৰ্থাৎ আহিন-কাতি মাহত পতা হয়। পয়অকোৱাৰ পাছতে মাঘ বিহুৰ সময়ত পতা মাইকচুমফাই উৎসৱত মাঘৰ বিহুৰ মেজিৰ দৰে খৰিৰ মেজি সাজি জ্বলাই দিয়া হয়। অৱশ্যে মাঘৰ বিহুৰ মেজি তলৰ পৰা জ্বলোৱা হয় আৰু মাইকচুমফাইৰ মেজি ওপৰৰ পিনৰ পৰা জ্বলাই দিয়া হয়। এই উৎসৱত সাধাৰণতে কাহিনীমূলক গীত আৰু ভক্তিমূলক গীতৰ প্ৰাধান্য লক্ষ্য কৰা যায়। তেনেকৈ কিথিং কাতি-আঘোণ মাহত আৰু নানুচিতপং ফাগুন মাহত পতা সৰু উৎসৱ। নানুতিপং উৎসৱত বালি মাটিৰে বিশেষ ধৰণেৰে মৃৎস্তূপাত নিৰ্মাণ কৰি মূল স্তূপাতৰ দাঁতিত সৰু সৰু স্তূপাত সাজি উপাৰ পুৰুষৰ নামত উছৰ্গা কৰা হয়। এই উৎসৱবিলাক ব্ৰহ্মদেশৰ পঞ্জিকাৰ লগত সঙ্গতি ৰাখিহে পতা হয়।

থেৰাবাদী বৌদ্ধ ধৰ্মাবলম্বী খামতিসকলৰ বাবে বৌদ্ধ ভিক্ষুজন অতি আদৰৰ আৰু সন্মানৰ। বৌদ্ধ ভিক্ষুৰ মৃত্যু হলে শবদেহ অতি সন্মানেৰে চাৰিওপিনে বাঁহ জ্বলাই সুৰক্ষিত কৰি ৰখা হয়। তাৰপাছত কাঠৰ চকাৰে চাৰিচকীয়া এখন ৰথত তুলি ৰথৰ দুয়োমূৰে ৰচী বান্ধি এফালে পুৰুষ আৰু আনফালে মহিলা দুভাগ হৈ টনাটনি কৰে আৰু ইয়াৰ জৰিয়তে ভেও কৰা অসৎ কামৰ মোচন হয় বুলি বিশ্বাস কৰা হয়। ইয়াৰ পাছত তেওঁৰ শবদেহ ৰথৰ সৈতে দাহ কৰা হয়।

কৃষিৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল খামতিসকলৰ আৰ্থিক অৱস্থা মধ্যমীয়া ধৰণৰ। বহুতো ব্যৱসায়ী খামতি লোকে বনজ সম্পদৰ আশ্ৰয়ত ব্যৱসায় কৰি আজিকালি আৰ্থিক অৱস্থা টনকিয়াল কৰিছে। খামতিসকলৰ বৌদ্ধ বিহাৰবোৰত তাহানিৰ পৰা পৰম্পৰাগতভাৱে সংৰক্ষিত তুলাপাতৰ পুথি আৰু বৌদ্ধ বিহাৰত শ্ৰমণসকলৰ দ্বাৰা টাইভাষাৰ নিত্য অনুশীলনৰ চাই শিক্ষা-দীক্ষাৰ পিনৰ পৰা যিমান আগবঢ়া হব লাগিছিল সিমান আগবঢ়া নহয়।

বৰ্ত্তমানে অষ্টম শ্ৰেণীলৈকে টাইভাষাক অৰুণাচল চৰকাৰে স্কুলবিলাকত প্ৰবৰ্ত্তন কৰিছে।

উল্লেখ কৰা নিষ্প্ৰয়োজন যে ত্ৰয়োদশ শতিকাৰ তৃতীয় দশকৰে পৰা বিভিন্ন সময়ত ভাৰতবৰ্ষত প্ৰৱেশ কৰা শ্যাম-চীন বা টাই লোকসকলক আহোম, খামতি, নৰা, ফাকিয়াল, আইতন আৰু টুৰুং এই ছটা থলুৱা নামেৰে জনা যায় আৰু আহোমসকলৰ বাহিৰে তেওঁলোকে মূলতঃ টাই ভাষাকেই মাতৃভাষাৰূপে ঘৰুৱা জীৱনত ভাবৰ আদান প্ৰদানৰ মাধ্যম হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰে। আহোম-সকলে ধৰ্মীয় উৎসৱ আদিৰ বাহিৰে ঘৰুৱা জীৱনত অসমীয়া ভাষাকেই প্ৰয়োগ কৰে। দ্বিভাষী হিচাপে সুন্দৰকৈ অসমীয়া ভাষা কব পৰা এই ছটা গোষ্ঠীৰ মাজত টাই ভাষাৰ আঞ্চলিক ৰূপ সামান্যভাৱে পৰিলক্ষিত হয়। ড° গ্ৰীয়াৰ্ছন চাহাবেও সামান্য আঞ্চলিক ৰূপৰ পাৰ্থক্যৰ কথাহে উল্লেখ কৰিছে। নকলেও হব টাই খামতি ভাষা সুৰীয়া আৰু একাক্ষৰী ভাষা (mono-syllabic)। ইয়াৰ লিপি মূলতঃ টাইলিপি আৰু হাতেলেখা বৃত্তাকাৰী। আজিকালি অৱশ্যে তেওঁলোকে লিপিটোৰ সামান্য সাল-সলনি ঘটাই প্ৰয়োগ কৰিছে। ভাষাটোৰ গাঠনিৰ ৰূপৰ সাজ-সজ্জাৰ সামান্য স্বৰূপ ধৰিব পৰাকৈ তলত থুলমূল অধ্যয়ন এটি আগবঢ়োৱা হ'ল।

স্বৰধ্বনি ঃ

খামতি ভাষাত আঠোটা স্বৰধ্বনি পোৱা যায়। আৰু প্ৰত্যেকৰে একোটাকৈ 'মেথে' (দীৰ্ঘৰূপ) পোৱা যায়। এনেকৈ হ্ৰস্ব আৰু দীৰ্ঘ দুয়োটা ৰূপ ধৰিলে সৰ্বমুঠ ষোলটা স্বৰধ্বনি ভাষাটোত বিদ্যমান। তাৰে এটা কেন্দ্ৰীয় উচ্চ ধ্বনি। স্বৰধ্বনি কেইটা হ'ল /ই এ উ ও অ/অ' আ আ/। স্বৰৰ হ্ৰস্ব দীৰ্ঘৰ প্ৰয়োগ অনুসৰি শব্দৰ অৰ্থ সলনি হয়।

স্বৰধ্বনিৰ তালিকা

	সম্মুখ হ্ৰস্ব	সম্মুখ দীৰ্ঘ	কেন্দ্ৰীয় হ্ৰস্ব	কেন্দ্ৰীয় দীৰ্ঘ	পশ্চ হ্ৰস্ব	পশ্চ দীৰ্ঘ
উচ্চ	ই	ই ঃ	আ	আঃ	উ	উ ঃ
উচ্চ-মধ্য	এ'	এ' ঃ			ও	ওঃ
উচ্চ-নিম্ন-মধ্য					অ'	অ' ঃ
নিম্ন-মধ্য					অ	অঃ
নিম্ন			আ	আ ঃ		

ব্যঞ্জনধ্বনি ঃ

খামতি ভাষাত চৈধ্যটা ব্যঞ্জন ধ্বনি পোৱা যায়। তাৰে ভিতৰত দুটা অৰ্দ্ধস্বৰো আছে। সঘোষ ব্যঞ্জনৰ প্ৰাধান্যৰ অভাৱ ভাষাটোৰ আটাইতকৈ লক্ষণীয় বিষয়। অল্পপ্ৰাণ আৰু মহাপ্ৰাণ স্পৰ্শবৰ্ণৰ কোনো ঘোষ ৰূপ পোৱা নাযায়। টাই আহোম ভাষাত /ৰ/ ধ্বনিৰ উচ্চাৰণ আছে। কিন্তু একে গোষ্ঠীৰে টাইভাষা হলেও 'ৰ'ৰ উচ্চাৰণ খামতি আৰু ফাকিয়াল ভাষাত 'হ' ৰূপে পোৱা যায়। অৱশ্যে ধাৰ কৰা কেতবোৰ শব্দত /ৰ/ ধ্বনিৰ উচ্চাৰণ হলেও মূল খামতি ভাষাত /ৰ/ ধ্বনিৰ উচ্চাৰণ নাই। ব্যঞ্জনবোৰৰ প্ৰয়োগ সকলো অৱস্থানতে হয়। ব্যঞ্জনধ্বনি কেইটা হ'ল /প ফ ত থ ক খ চ ম ন ঙ ল হ ৱ য়/। পালি ভাষাৰ প্ৰভাৱত যুক্ত ব্যঞ্জনৰ প্ৰয়োগ প্ৰায় নাইকীয়া হৈ পৰিছে আৰু যুক্ত ব্যঞ্জনৰ ঠাইত সৰল ৰূপহে পোৱা যায়। তলত ব্যঞ্জনৰ তালিকা এখন দিয়া হ'ল—

ব্যঞ্জনধ্বনিৰ তালিকা

		দ্বোষ্ঠ্য		দন্তমূলীয়		তালব্য		কণ্ঠমূলীয়		কণ্ঠ্য	
		অ	স	অ	স	অ	স	অ	স	অ	স
স্পর্শ	অল্পপ্রাণ	প		ত				ক			
	মহাপ্রাণ	ফ		থ				খ			
প্র	ঘৃষ্ট			চ							
	নাসিক্য		ম		ন				ঙ		
বা	পার্শ্বিক				ল						হ
হ	অৰ্দ্ধস্বৰ		ৱ			য়					

স্বৰৰ বিৰোধ ঃ

উ ঃ অ ঃ অ'	উন্‌চাউ	মাহী
	অন্‌	সৰু
	অ'ন্‌	কোমল
আ ঃ ই ঃ এ	আঙ্‌	চীৰয়া
	ইঙ আক্‌	খৰু
	এঙ্‌	কলহ
ই ঃ ও	আই	লাজ
	আও	লোৱা

ব্যঞ্জনৰ বিৰোধ ঃ

অভিন্ন পৰিবেশ আ অভিন্ন পৰিবেশ আই

কা	কাউৰী	কাই	কুকুৰা
খা	সোঁহাত	খাই	কণী
ঙা	তিল	ঙাই	উজু
চা	খহতা, ওখ চাপৰ	চাই	জৰী, বালি
তা	চকু	তাই	মৰা
না	পথাৰ	থাই	নাঙল
পা	মাছ	নাই	মুগা
ফা	কাপোৰ	পাইচান্	দক্ষিণ
মা	কুকুৰ	ফাই	জুই
লা	গাধ	মাই	কাঠ
ৰা	কোৰা	লাই	আচুকুল
হা	পাচ	ৰাই	বেত
য়া	দবৰ	হাই	হুৰা, পৰাজয় হোৱা

অভিন্ন পৰিবেশ আউ

কাউ	মই	মাউ	তুমি, তই
খাউ	ভাত	লাউ/লাও	মদ
ঙাউ	সাৰ	হাউ	আমি
চাউ	পিতৃ	য়াউ	দীঘল।
তাউ	কুটহাই		
নাউ	ওবা		
কাউ	কোন		

পৰম্পৰা ঃ পৰম্পৰাগত অধ্যয়ন পদ্ধতি অনুসৰি খামতি ভাষাৰ ব্যঞ্জনধ্বনি হ'ল—কা, খা, ঙা, চা, ছা, ঞা, টা, থা, না, পা, ফা, মা, য়া, লা, ৰা, হা আৰু আ এই সোতৰটা। 'আ' আখৰটো খামতি ভাষাৰ পৰম্পৰাগত ভাবেই ব্যঞ্জনৰ লগতে পোৱা যায়। এই বোৰত 'মেখে' যোগ কৰি কাঃ দীঘল ৰূপটো কৰা হয়। যেনে—কা মেখে কাঃ, খা মেখে খাঃ, ঙা মেখে ঙাঃ। এইবোৰত পূৰ্বৰ

কা, খা, ঙা বোৰ হ্ৰস্ব আৰু পিছৰ কা, খা, ঙা মেখে যোগ হোৱাত দীৰ্ঘ হৈছে। পৰম্পৰাগত গঠন ৰীতি অনুসৰি এইবোৰ কা, খা, ঙা বুলিহে পঢ়া হয় আৰু ক, খ, ঙ বুলি পঢ়া নহয়। কিন্তু শব্দত যোগ হ'বৰ বেলিকা ই আ বিহীন হৈহে যোগ হয়। থামীত লিপিৰ আখৰ আৰু পঠনৰ স্বৰূপটো তলত পোৱা যাব।

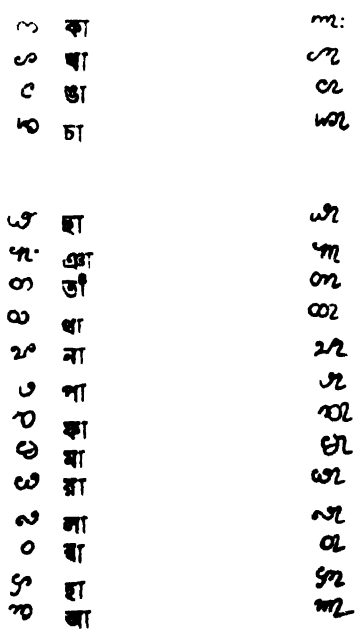

হ্ৰস্বৰূপ :	দীৰ্ঘৰূপ :
কা	কা মেখে কা
খা	খা মেখে খা
ঙা	ঙা মেখে ঙা
চা	চা মেখে চা
ছা	ছা মেখে ছা
ঞা	ঞা মেখে ঞা
ডা	ডা মেখে টা
থা	থা মেখে থা
না	না মেখে না
পা	পা মেখে না
ফা	ফা মেখে ফা
মা	মা মেখে কা
য়া	য়া মেখে য়া
লা	লা মেখে লা
বা	বা মেখে বা
হা	হা মেখে হা
আ	আ মেখে আ

সুৰ :

টাই ভাষাত শব্দৰ অৰ্থ প্ৰকাশৰ থাই আহিলা হ'ল সুৰ। টাই ভাষাৰ শব্দৰ স্বৰধ্বনি সুৰাশ্ৰয়ী। সেয়ে সুৰৰ আলোচনাৰ অবিহনে টাই ভাষাসমূহৰ অধ্যয়ন অসম্পূৰ্ণ। কিয়নো এনে ভাষাত স্বৰৰ হ্ৰস্ব দীৰ্ঘ ৰূপো পোৱা যায়। কিন্তু স্বৰৰ হ্ৰস্ব দীৰ্ঘ আৰু সুৰ একে নহয় অথচ সুৰৰ মাপকাঠীৰে কোনোৱে কোনোৱাই ভ্ৰান্তভাৱে স্বৰৰ হ্ৰস্ব দীৰ্ঘ ৰূপো সুৰৰ ভিতৰতে ধৰা হয়। থামীত ভাষাত সুৰভেদে শব্দৰ বিভিন্ন অৰ্থ পোৱা যায়। একেটা শব্দই সাত প্ৰকাৰৰ অৰ্থ বহুসময়ত প্ৰকাশ কৰিব পাৰে। তাৰে দুটা অৰ্থ অৱশ্যে স্বৰৰ হ্ৰস্ব দীৰ্ঘৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিহে হয়। এনেকৈ লক্ষ্য কৰিলে থামীত ভাষাত পাঁচোটা সুৰ নিৰ্ণয় কৰিব পাৰি। একে গোষ্ঠীৰ কামিয়াং ভাষাতো একে-

কেইটা সুৰকেই লক্ষ্য কৰা হৈছে। খামতি ভাষাত পোৱা সুৰকেইটা উদাত্ত (high), অনুদাত্ত (low), স্বৰিত বা সম (mid or level), উদাত্ত-উন্নত (high rising) আৰু অনুদাত্ত-অৱনত (low falling)। তলত সুৰ অনুসৰি ভিন্ন অৰ্থ কেনেকৈ প্ৰকাশ হয় দেখুওৱা হৈছে।

কা^{১}	কাউৰী
কা^{২}	যোৱা (যেনে ঃ কানা—পথাৰলৈ যোৱা)
কা^{৩}	নাচ-গান
কা^{৪}	'বেলেগ হোৱা'
কা^{৫}	'ব্যৱসায়'
খাম্^{১}	সোণ
খাম্^{২}	লাগি ধৰা, খামবন্ধা
খাম্^{৩}	পাৰহৈ যোৱা, ওপৰেদি যোৱা
খাম্^{৪}	শব্দ
খাম্^{৫}	কাপোৰ (খামফে—কাপোৰ)
খাও^{১}	ভাত
খাও^{২}	গৰুৰ শিং
খাও^{৩}	আধা পকা
খাও^{৪}	বগা
খাও^{৫}	এজাক (ঙুমাখাও—গৰু এজাক)
	অসমীয়া বহুবচনৰ প্ৰত্যয় মখা, গৰু মখা
তাও^{১}	কাছ
তাও^{২}	ফুটছাই
তাও^{৩}	ভেঁজা লৈ থকা
তাও^{৪}	থু পেলোৱা
তাও^{৫}	এবিধ পানীত গজা উদ্ভিদ
তাও^{৬}	মাকো
তাও^{৭}	সোঁপিয়াই ধৰা
তাই^{১}	টাই জাতি
তাই^{২}	মৰা
তাই^{৩}	দলং নাইবা খাচৰ ওপৰেদি খোজকাঢ় জোৰ
তাই^{৪}	গানৰ সুৰ

খ'১	দলং
খ'২	হুঁহা
খ'৩	কোব
খ'৪	খকুৰা
ৰান্'১	ৰাতি
ৰান্'২	গুটি সিচা
ৰান্'৩	মিঠা
ৰান্'৪	দিন (এদিন দুদিন অৰ্থত)
ৰান্'৫	বেলি
চাও১	বিশ
চাও২	থিয় হৈ থকা
চাও৩	ঘৰৰ খুটা
কঙ্'১	কাহী
কঙ্'২	বেঁকা
কঙ্'৩	ঢোল

খামীত ভাষাৰ পুৰুষবাচক সৰ্বনামৰ ক্ষেত্ৰত কেইটামান বিশেষ কথা লক্ষ্য কৰা যায়। একবচন আৰু বহুবচনৰ ৰূপৰ উপৰিও দ্বিবচনৰ ৰূপ এটা বিদ্যমান। প্ৰথম পুৰুষৰ বহুবচনৰ ৰূপ দুটা—'তু' আৰু 'হাউ'। দ্বিতীয় পুৰুষত তিনিওটা বচনতে তুচ্ছাৰ্থ আৰু সম্মানাৰ্থক ভিন্ন সৰ্বনাম শব্দ প্ৰয়োগ কৰা হয়। তৃতীয় পুৰুষত অসমীয়া ভাষাৰ দৰেই লিঙ্গ পোৱা যায়। অৱশ্যে পুৰুষবাচক সৰ্বনামবিলাকৰ কোনো তীৰ্যক ৰূপ নাই। পুৰুষবাচক সৰ্বনামৰ তালিকা এখন তলত দিয়া হ'ল।

পুৰুষ	একবচন	দ্বিবচন	বহুবচন
১ম পুৰুষ	কাউ 'মই'	হাংখে	হাউ 'আমি' তু 'আমি'
২য় পুৰুষ	মাই 'তুমি' মাই চাও 'আপুনি'	চংখে চংচাও	চু 'তোমালোক' চুচাও 'আপোনালোক'
৩য় পুৰুষ	মান্ 'সি' মান্ নাঙ্ 'তাই'	চংখাও চংখাও নিং	ভখাও 'সিহঁত'

উল্লেখযোগ্য যে ওপৰত দ্বিবচনত প্ৰয়োগ হোৱা 'চং' দ্বি অৰ্থসূচক সংখ্যাশব্দ। গতিকে বহুতো সময়ত দ্বিবচনৰ প্ৰয়োগত সন্দেহৰ অৱকাশ নোহোৱাকৈ নাথাকে।

ধাতুৰূপৰ ক্ষেত্ৰত পুৰুষ অনুযায়ী ভিন্নৰূপ প্ৰয়োগ হয়। দ্বিতীয় পুৰুষত মান্যাৰ্থ' আৰু তুচ্ছাৰ্থৰ বাবে বেলেগ বেলেগ ৰূপ প্ৰয়োগ নহয় নাইবা তৃতীয় পুৰুষত লিঙ্গভেদেও বেলেগ ৰূপ প্ৰয়োগ নহয়। √কা ধাতু (অসমীয়া √খা ধাতু) একবচন আৰু বহুবচনৰ ৰূপ তলত কৰি দেখুওৱা হ'ল।

√কা বৰ্ত্তমান কাল

	একবচন	বহুবচন
১ম পুৰুষ	কাউ কা কত্	হাউ কা কত্ তু কা কত্
২য় পুৰুষ	মাই কালা মাই চাও কালা	চু কালা চুচাও কা·লা
৩য় পুৰুষ	মান্ কাউ মান্ নাঙ্ কাউ	গুখাউ কাউ

স্বৰূপ বৰ্ত্তমান

১ম পুৰুষ	কাউ কাচুনাম্	হাউ কা-চু-নাম্ তু কা-চু-নাম্
২য় পুৰুষ	মাই কা-চু-লা মাই চাও কা-চু-লা	চু কা-চু-লা চুচাও কা-চু-লা
৩য় পুৰুষ	মান্ কাচু মান্ নাঙ্ কাচু	গুখাউ কাচু

অতীত কাল

১ম পুৰুষ	কাউ কা-মাই-য়	হাউ কা-মাই-য় তু কা-মাই-য়
২য় পুৰুষ	মাই কা-মাই-য় মাইচাও কা-মাই-য়	চু কা-মাই-য় চুচাও কা-মাই-য়
৩য় পুৰুষ	মান্-কা-মাই-য় মান্ নাঙ্ কা-মাই-য়	গুখাউ কা-মাই-য়

ভৱিষ্যত কাল

১ম পুৰুষ	কাউ তিকা-মা	হাউ তি-কা-মা তু তি-কামা
২য় পুৰুষ	মাই তি-কা-মা মাই-চাও তি-কা-মা	চু তি-কা-মা চুচাও তি-কা-মা
৩য় পুৰুষ	মান্ তি-কা-মা মান্‌নাও তি-কা-মা	শুখাউ তি-কা-মা

লিঙ্গ বুজোৱাৰ বাবে পুৰুষবাচক থু আৰু স্ত্ৰীবাচক মী প্ৰত্যয় সাধাৰণতে শব্দৰ পাছত যোগ হয়। অৱশ্যে প্যা'চাই (মতা মানুহ), পিইং (মাইকী মানুহ), তুফু (মতা), তিমে (মাইকী), চাংপাই (মতা-হাতী), চাংমেই (মাইকী হাতী) আদিৰ দৰে বুপো নথকা নহয়। তলত পুৰুষ আৰু স্ত্ৰীবাচক শব্দকেইটামান উল্লেখ কৰা হ'ল।

পুংলিঙ্গ	স্ত্ৰীলিঙ্গ
মাথু মতাকুকুৰ	মামী মাইকী কুকুৰ
খাইথু মত ম'হ	খাইমী মাইকী ম'হ
ঙুথু মতা গৰু	ঙুমী মাইকী গৰু
ম্যাওথু বোন্দা	ম্যাওমী জাই
চুথু বাঘ	চ্যামী বাঘিনী

খামতিসকলৰ সম্বন্ধবাচক বিশেষ্য শব্দ কেইটামান তলত উল্লেখ কৰা হ'ল।

চাও	দেউতা
মেই	আই, 'মাক
পুচাও	বুঢ়াদেউতা
য়াচাও	বুঢ়ী আইতা
নাইচাও	মাকৰ দেউতাক
নাইচে	মাকৰ মাক
আনাই	মাকৰ মাকৰ মাক
পলংচাও	দেউতাকৰ ককায়েক
মিলুং	দেউতাকৰ ককায়েকৰ পৰিবাৰ
পুলুংচাও	মাকৰ ককায়েক

অক্‌চি	মাকৰ বায়েক
প'আচাও	মাকৰ ভিনিয়েক
ন্‌চাওচি	মাকৰ ভায়েক
ক্যাউলুং	ককাইদেউ
পিচে	বাইদেউ
নংচাই	ভাই
নংচাও	ভনী
লান্‌চাই	বায়েকৰ পুতেক
লান্‌চাও	বায়েকৰ জীয়েক
লুক্‌চাই	পো
লুক্‌চাও	জী
লুক্‌থৈ	জোঁৱাই
লুক্‌পা	বোৱাৰী
প'চাও	শহুৰ
মেচাও	শাহু
লুঙ্‌তা	পত্নীৰ ভায়েক, পত্নীৰ ভনীয়েক
পিচাও	পত্নীৰ ককায়েক
পিচে	পত্নীৰ বায়েক
নংথৈ	ভনীয়েকৰ স্বামী
লো	ককায়েকৰ পত্নী

নিৰ্দ্দ'ষ্টতা বুজাবৰ বাবে শব্দৰ পাছত ন্যাই সাধাৰণতে যোগ কৰা হয়। বস্তুৰ আকৃতি নাইবা গুণৰ তাৰতম্য অনুসাৰি সাধাৰণতে তেনে ভিন্নৰূপ পোৱা নাযায়। তলত কেইটামান শব্দৰে উদাহৰণ দিয়া হ'ল।

পাপ্‌ন্যাই	কিতাপখন
তিনাঙ্‌ন্যাই	চকীখন
ফান্যাই	বেৰখন
তুন্‌ন্যাই	গছডাল
কুন্‌ন্যাই	মানুহটো
ল্যাৱন্যাই	গাড়ীখন
আন্যাই	এইটো

স্থানবাচক আৰু কালবাচক সৰ্বনাম কেইটামান তলত উল্লেখ কৰা হ'ল।

ম্যোই	ইন্নাত	ঙাই	এতিয়া
মান্ ম্যোই	তাত	ন্নান্ মেআমা	তেতিয়া
প্যান্ ম্যোই	'তাত'		

থামীত ভাষাৰ সংখ্যাশব্দবিলাক তলত দিয়াৰ দৰে দহলৈকে গণনা কৰি তাৰ পাছত দহ এক, দহ দুইকৈ গণনা কৰা হয়। আহোম ভাষাৰ 'ৰ' ধ্বনিৰ উচ্চাৰণ হ হৈছে।

১	ন্ন্যং	২৩	চাওচাম্
২	চং	২৪	চাওচি
৩	চাম্	২৫	চাওহা
৪	চি	২৬	চাওহো
৫	হা	২৭	চাওচোত
৬	হোক	২৮	চাওপোত্
৭	চোত্	২৯	চাওকাউ
৮	পোত্	৩০	চাম্ চিপ্
৯	কাউ	৩১	চাম্ চিপোত্
১০	চিপ্	৩২	চাম্ চিপ্ চং
১১	চিপ'ত্	৩৩	চাম্ চিপ্ চাম্
১২	চিপ্ চং	৩৪	চাম্ চিপ্ চি
১৩	চিপ্ চাম্	৩৫	চাম্ চিপ্ হা
১৪	চিপ্ চি	৩৬	চাম্ চিপ্ হো
১৫	চিপহা	৩৭	চাম্ চিপ্ চোত্
১৬	চিপ্ হোক্	৩৮	চাম্ চিপ্ পাত্
১৭	চিপ্ চোত্	৩৯	চাম্ চিপ্ কাউ
১৮	চিপ্ পোত্	৪০	চিচিপ্
১৯	চিপ্ কাউ	৪১	চিচিপ্ পোত/চিচিপ্ ন্ন্যং
২০	চাও	৪২	চিচিপ্ চং
২১	চাওএত	৪৩	চিচিপ্ চাম
২২	চাওচং	৪৪	চিচিপ্ চি

৪৫ চিঁচিপ্‌হা
৪৬ চিঁচিপ্‌হো
৪৭ চিঁচিপ্‌চোত্‌
৪৮ চিঁচিপ্‌পোত্‌
৪৯ চিঁচিপ্‌ কাউ
৫০ হাঁচিপ্‌
৫১ হাচিপ্‌ল্যাং
৫২ হাচিপ্‌চং
৫৩ হাচিপ্‌চাম্‌
৫৪ হাচিপ্‌চি
৫৫ হাচিপ্‌হা
৫৬ হাচিপ্‌হো
৫৭ হাচিপ্‌চোত্‌
৫৮ হাচিপ্‌পোত্‌
৫৯ হাচিপ্‌কাউ
৬০ হোক্‌চিপ্‌
৬১ হোচিপ্‌ল্যাং
৬২ হোচিপ্‌চং
৬৩ হোচিপচাম
৬৪ হোচিপচি
৬৫ হোচিপ্‌হা
৬৬ হোচিপ্‌হো
৬৭ হোচিপ্‌চোত্‌
৬৮ হোচিপপোত
৬৯ হোচিপকাউ
৭০ চোত্‌চিপ
৭১ চোতচিপ্‌ল্যাং
৭২ চোতচিপচং
৭৩ চোতচিপচাম
৭৪ চোতচিপচি
৭৫ চোতচিপহা
৭৬ চোত্‌চিপ্‌হো
৭৭ চোত্‌চিপ্‌চোত্‌
৭৮ চোত্‌চিপ্‌পোত্‌
৭৯ চোত্‌চিপ্‌কাউ
৮০ পোত্‌চিপ্‌
৮১ পোত্‌চিপ্‌ ল্যাং
৮২ পোত্‌চিপ্‌চং
৮৩ পোত্‌চিপ্‌চাম্‌
৮৪ পোত্‌চিপ্‌চি
৮৫ পোত্‌চিপ্‌হা
৮৬ পোত্‌চিপ্‌হো
৮৭ পোতচিপ্‌চোত
৮৮ পোত্‌চিপ্‌পোত্‌
৮৯ পোত্‌চিপ্‌কাউ
৯০ কাউচিপ্‌
৯১ কাউচিপ্‌ল্যাং
৯২ কাউচিপ্‌চং
৯৩ কাউচিপচাম্‌
৯৪ কাউচিপচি
৯৫ কাউচিপহা
৯৬ কাউচিপহো
৯৭ কাউচিপচোত্‌
৯৮ কাউচিপপোত্‌
৯৯ কাউচিপকাউ
১০০ পা
১০১ পাল্যাং
১০২ পাচং
১০৩ পাচাম
১০০০ হিং ইত্যাদি

২.২ টাই আইতন বা আইতনীয়া

অসমৰ ভৈয়াম অঞ্চলৰ পাহাৰৰ দাঁতিয়ে দাঁতিয়ে গাঁও পাতি বসবাস কৰা অন্য এটা টাই গোষ্ঠী হ'ল আইতন বা আইতনীয়া। তেওঁলোকে নিজকে টাই আইতন বুলি পৰিচয় দিয়ে। আইতনীয়াসকল বিশেষকৈ গোলাঘাট জিলা আৰু কাৰ্বি আংলং জিলাত পোৱা যায়। আইতনীয়াসকলৰ গাঁৱৰ ওচৰে পাজৰে কেইখনমান টুংবুং আৰু খাময়াং গাঁৱো আছে। কাৰ্বি আংলং জিলাত চাৰিখন আইতনীয়া গাঁও আৰু গোলাঘাট জিলাত চাৰিখন মুঠ আঠখন আইতনীয়া গাঁও পোৱা যায়। চকীহোলা, ভিতৰ কালিয়নী, বালিপথাৰ আৰু আহোমনী আইতন গাঁও কাৰ্বি আংলং জিলাৰ অন্তৰ্গত। অন্যহাতেদি বৰহোলা, টেঙনি, দুবৰণি আৰু বৰগাঁও গোলাঘাট জিলাৰ অন্তৰ্গত। বৌদ্ধ ধৰ্মাবলম্বী আইতনীয়াসকলৰ কেউখন গাঁৱতে প্ৰায় তিনি হেজাৰ মানুহে বসবাস কৰে।

পৰিষ্কাৰকৈ ৰখা চাংঘৰত আইতনীয়াসকল বসবাস কৰে। বাকীকেইটা টাইগোষ্ঠীৰ লগত সকলো ক্ষেত্ৰতে আইতনীয়াসকলৰ মিল অধিক। তেওঁলোকৰ চাংঘৰবোৰ অন্যকেইটা টাই গোষ্ঠীৰ ঘৰৰ দৰেই 'নাতুক' যুক্ত। 'নাতুক' হ'ল চ'ৰা ঘৰৰ বৈঠক কোঠা। এবিধ বিশেষ গছৰ পৰা প্ৰস্তুত কৰি ৰং কৰা ক'লা মেখেলা আৰু মুগাৰ চাদৰখন আইতনীয়া তিৰোতাসকলৰ পৰিধান পোছাক। টুংবুংসকলৰ দৰে একে ধৰণৰ ঘৰতে বৈ উলিওৱা ৰঙীন লুঙীখন আৰু পাগুৰী হ'ল পুৰুষসকলৰ পৰিধান পোছাক। তেওঁলোকৰ বাবে নিজৰ সাজপোছাক অতি আদৰৰ আৰু সন্মানৰ সামগ্ৰী।

আইতনীয়াসকল বিশেষকৈ কৃষিজীৱি আৰু শিক্ষাদীক্ষাৰ পিনৰ পৰা আগবাঢ়িব পৰা নাই। তেওঁলোকৰ 'পয়' বা উৎসৱবিলাক সাধাৰণতে অন্যকেইটা টাই গোষ্ঠীৰ দৰেই পূৰ্ণিমাৰ দিনতহে হয়। অৱশ্যে 'পয়চাঙকেন' আদি উৎসৱ হ'ল সংক্ৰান্তিৰ উৎসৱ আৰু ইয়াক অন্যকেইটা টাই গোষ্ঠীৰ দৰেই বসন্ত উৎসৱ হিচাপে পালন কৰা হয়। সেইদিনা বুদ্ধ মূৰ্ত্তিবোৰ বাহিৰলৈ উলিয়াই পৰম্পৰাগত নিয়মমতে গা ধুওৱা হয়। আইতনীয়াসকলৰ অন্যকেইটা থাই উৎসৱ হ'ল পয়নোনচি, পয়নাৱা আৰু 'মাইকচুমকাই'। নোনচি হ'ল ফাগুন

মাহ। আৰু ফাগুন মাহৰ পূৰ্ণিমাৰ দিনা পঞ্চশীল গ্ৰহণ কৰা এই উৎসৱকেই পয়নানুচি বুলি কোৱা হয়। আনহাতে মাইকুচুমুফাই হ'ল মাঘৰ পূৰ্ণিমাত পতা উৎসৱ। এইবোৰ উৎসৱ পতাৰ ক্ষেত্ৰত টুৰুং, খাময়াংসকলৰ লগত মিল অধিক।

আইতনীয়াসকল দ্বিভাষী। তেওঁলোকে টাইভাষা কোৱা মানুহৰ লগত আইতনীয়াতে কথা পাতে আৰু অন্যৰ লগত হলে অসমীয়া ভাষাত কথা পাতে। অসমীয়া ভাষা সুন্দৰকৈ কব আৰু লিখিব পৰা আইতনীয়াসকলৰ মাতৃভাষা অসমীয়া। অসমীয়া ভাষাই তেওঁলোকৰ দৈনন্দিন জীৱনত ইমান প্ৰভাব পেলাইছে যে তেওঁলোকৰ আইতনীয়া ভাষাত যথেষ্ট অসমীয়া শব্দ সোমাই গৈছে। আইতনীয়াসকলে ব্যৱহাৰ কৰা টাই ভাষাৰ লিপি বৃত্তাকাৰী আৰু ই টুৰুং নাইবা খামতি নাইবা ফাকিয়ালসকলৰ লিপিৰ দৰেতে একে। আগতে বহুতোবাৰ কোৱা হৈছে টাই ভাষাটো সুৰীয়া ভাষা আৰু একাক্ষৰী (monosyllablic) ভাষা। সুৰ অনুধাৱন কৰিব নোৱাৰিলে ভাষাটোৰ অৰ্থ বুজা সহজ নহয়। তলত কেইটামান উদাহৰণ দিয়া হ'ল।

কাই[১]	কল
কাই[২]	বেগাই
কাই[৩]	দূৰ
কাই[৪]	কুকুৰা
কাই[৫]	কামোৰণি (যেনে কাইহো = মূৰ কামোৰণি)
হিত[১]	কাম
হিত[২]	ক্ৰম অনুসৰি সজোৱা
হিত[৩]	তৈয়াৰ কৰা
কা[১]	কাউৰী
কা[২]	নাচগান

আইতনীয়া ভাষাটোৰ প্ৰধান প্ৰধান বৈশিষ্ট্যসমূহ তলত দিয়া ধৰণৰ।

(ক) আইতনীয়াত সাতোটা স্বৰধ্বনি আছে আৰু কেউটাৰে একোটাকৈ দীৰ্ঘৰূপ আছে। স্বৰৰ হ্ৰস্ব আৰু দীৰ্ঘ দুয়োটা ৰূপ ধৰিলে চৈধ্যটা স্বৰধ্বনি পোৱা যায়। স্বৰৰ হ্ৰস্বদীৰ্ঘ গুণৰ তাৰতম্যৰ বাবেও শব্দৰ অৰ্থ ওলট পালট হব পাৰে। স্বৰধ্বনি কেইটাৰ ভিতৰত কেন্দ্ৰীয় উচ্চ ধ্বনি আ উল্লেখযোগ্য। ইয়াৰো দীৰ্ঘৰূপ আছে। ভাষাটোৰ হ্ৰস্ব স্বৰধ্বনি কেইটা হ'ল / অ আ ই উ

এ ও অ' / এইবোৰৰ দীৰ্ঘৰূপটো বুজাবৰ বাবে ধ্বনিটোৰ সোঁফালে কলন অৰ্থাৎ (ঃ) দি লিখা হয়। তলত ইয়াৰ প্ৰয়োগৰ উদাহৰণ দাঙি ধৰা হ'ল— দীৰ্ঘস্বৰৰ প্ৰয়োগ যথেষ্ট আছে।

/অ/	অই	কঁহিয়াৰ
/আ/	আ	পেহী
	আও	লোৱা, দদাই
/ই/	কাই	কুকুৰা
/উ/	উহাই	জুৰ
/এ/	কেম্	গাল
/ও/	কোন্	মানুহ
/অ'/	হান	ঘৰ

(খ) ব্যঞ্জন ধ্বনিৰ ক্ষেত্ৰত আটাইতকৈ উল্লেখযোগ্য কথা হ'ল ঘোষ ধ্বনিৰ অভাৱ। ঘোষ /দ/ ধ্বনিৰ উচ্চাৰণ পোৱা গলেও তেনে শব্দ অন্য পৰিয়ালৰ ভাষাৰ পৰা ধাৰ কৰা যেন লাগে। আহোম ভাষাৰ দৰেই /ৰ/ ধ্বনিৰ উচ্চাৰণ পোৱা যায়। /ঙ/, /য/ ধ্বনি শব্দৰ আদিত অন্যকেইটা টাই ভাষাৰ দৰেই প্ৰয়োগ হয়। মুঠতে যোলটা ব্যঞ্জন ভাষাটোত পোৱা যায় আৰু তাৰে দুটা অন্তস্থঃ ধ্বনি। ব্যঞ্জন কেইটা হ'ল /প ত ক ফ থ খ ম ন ঙ চ জ ব ল ৰ য় হ/ ।

তলত ইয়াৰ প্ৰয়োগৰ উদাহৰণ দিয়া হ'ল।

/ক/	কাই	দুৰ
/খ/	খাই	মহ
/ঙ/	ঙাই	পোৱা
/চ/	চাই	বালি, 'ককাই
/প/	পাই	যোৱা
/ৰ/	ৰাই	ৰেত
/হ/	হাই	শামুক
/ফ/	ফু	পিৰিয়েক
/ম/	মু	মাইকী গাহৰি
/ল/	লু	ন-বো
/থ/	থুথেপ্	উৰহী

/জ/	জাম্	চোবোৰা
	জাথাও	আইতা
/ত/	তং	পেট
	তিং	জোক
/ন/	নাম্	পানী
/ৰ/	নুৰক	কেকেটুৰা
	নাৰী	ঘড়ী
	পিৰিউ	কাণ
/য়/	পেঙুয়া	ছাগলী
	পেয়্	ভেৰা

(গ) লিঙ্গ ভেদ বুজাবৰ কাৰণে পুৰুষ আৰু স্ত্ৰীভেদে সাধাৰণতে পুৰুষ-সূচক-থ'ক আৰু স্ত্ৰীসূচক মে-যোগ হয়। উল্লেখযোগ্য যে লিঙ্গ বুজাবলগা শব্দটোৰ আগত মে—যোগ হয় আৰু শব্দটোৰ শেষত -থ'ক যোগ হয়। বহুতো সময়ত আকৌ -চাই, -থাই, -চৌ, -পাৰ আদি ৰূপবোৰো লিঙ্গ বুজাবৰ কাৰণে প্ৰয়োগ হয়। তলৰ উদাহৰণ কেইটাই আইতন ভাষাৰ লিঙ্গৰ স্বৰূপটো বুজাত সহায় কৰিব।

পুংলিঙ্গ	স্ত্ৰীলিঙ্গ
মা ঃ 'ঘোঁৰা'	মে মা ঃ
বুথ'ক 'ষাঁড়'	মেবু
মে ঃ 'মতা ভালুক'	মে ঃ মি
পি ঃ চাও 'ভিনিহি'	নাংনোং 'বাই'
পি ঃ চাই 'ককাই'	নাংনোং 'বাই'
প 'পিতা'	মে 'আই,' 'মাক'
লুক্চাই 'পো'	লুক্পাৰ 'বোৱাৰী'
লুক্চৌ জী	লুক্থাই 'জোৱাই'
খুন্চাই 'পুৰুষ'	খুন্জিং 'তিৰোতা'

(ঘ) আইতন ভাষাৰ পুৰুষবাচক সৰ্বনামবোৰ তলত দিয়া ধৰণৰ, আৰু এইবোৰৰ কোনো তুচ্ছাৰ্থ মানাৰ্থৰূপ পোৱা নাযায়। সম্বন্ধ পদ সূচাবৰ বাবে এই সৰ্বনামবোৰৰ আগত 'খং'-যোগ কৰি লোৱা হয়।

	একবচন	বহুবচন
প্ৰথম পুৰুষ	কাউ 'মই'	হাউ 'আমি'
দ্বিতীয় পুৰুষ	মাউ 'তুমি' 'আপুনি' 'তই'	চু 'তোমালোক' 'আপোনালোক' 'তহঁত'
তৃতীয় পুৰুষ	মান্ তেওঁ, তাই	খাউ 'সিহঁত'

সম্বন্ধ পদত—

খং-কাউ 'মোৰ'	খংহাউ 'আমাৰ'
খং মাউ 'তোমাৰ', 'আপোনাৰ'	খংচু 'তোমালোকৰ' 'আপোনালোকৰ'
খংমান 'তেওঁৰ' 'তাইৰ'	খংখাউ 'সিহঁতৰ'

(ঙ) আইতনত বহুতো ক্ষেত্ৰত আহোম ভাষাৰ ড ধ্বনি ন হৈছে, ৰ ধ্বনি 'হ' হৈছে আৰু 'ত' ধ্বনি বহুতো সময়ত 'চ' হৈছে। আহোম ভাষাত মাহৰ নামবোৰত ডোন্ অংশটো সেয়ে আইতনত নান্ হৈছে। তলত আইতনৰ বাৰটা মাহৰ নামবোৰ দিয়া হ'ল।

নান্চিং	আঘোণ-পুহ
নান্কাম্	পুহ-মাঘ
নানচাম্	মাঘ-ফাগুন
মান্চি	ফাগুন-চ'ত
নান্হা	চ'ত-বহাগ
নান্হোক্	বহাগ-জেঠ
নান্চেত্	জেঠ-আহাৰ
নানপেত্	আহাৰ-শাওণ
নান্কাউ	শাওণ-ভাদ
নান্চিপ্	ভাদ-আহিন
নান্চিপেত	আহিন-কাতি
নান্চিপ্চিং	কাতি-আঘোণ

(চ) একাক্ষৰী (monosyllabic) হোৱা বাবে সাধাৰণতে মধ্যবৰ্তী অৱস্থানত ব্যঞ্জন উচ্চাৰণত পোৱা নাযায় আৰু ব্যঞ্জন সংযুক্তও সাধাৰণতে পোৱা নাযায়।

(ছ) আইতনীয়া সংখ্যাবাচক

১ লুং
২ চং
৩ চাম্
৪ চি
৫ হা
৬ হোক
৭ চ্যেত্
৮ প্যেত্
৯ কাউ
১০ চিপ্
১১ চিপ্ইত্
১২ চিপ্ চং
১৩ চিপ চাম
১৪ চিপ্ চি
১৫ চিপ্ হা
১৬ চিপ্ হোক্
১৭ চিপ্ চ্যেত
১৮ চিপ্ প্যেত
১৯ চিপ্ কাউ
২০ চাউ লুং
২১ চাউ ইত্
২২ চাউ চং
২৩ চাউ চাম্
২৪ চাউ চি
২৫ চাউ হা
২৬ চাউ্ হোক্
২৭ চাউ্ চ্যেত্
২৮ চাউ প্যেত্
২৯ চাউ কাউ
৩০ চাম্ চিপ্
৩১ চাম্ চিপ্লুং
৩২ চাম্ চিপ্ চং
৩৩ চাম্ চিপচাম্
৩৪ চাম্ চিপ্চি
৩৫ চাম্ চিপ্হা
৩৬ চাম্ চিপ্ হোক্
৩৭ চাম্ চিপ্চ্যেত্
৩৮ চাম্ চিপপ্যেত্
৩৯ চাম্ চিপ্ কাউ
৪০ চি চিপ্
৪১ চি চিপ্ লুং
৪২ চি চিপ্ চং
৪৩ চি চিপ চাম্
৪৪ চি চিপ্চি
৪৫ চি চিপ্ হা
৪৬ চি চিপ হোক্
৪৭ চি চিপ্ চ্যেত্
৪৮ চি চিপ্ প্যেত
৪৯ চি চিপ্ কাউ
৫০ হা চিপ্
৫১ হা চিপ্ লুং
৫২ হা চিপ্ চং
৫৩ হা চিপ্ চাম্
৫৪ হা চিপ্চি
৫৫ হা চিপ্হা
৫৬ হা চিপ্ হোক্
৫৭ হা চিপ্ চ্যেত্
৫৮ হা চিপ্ প্যেত

৫৯	হা চিপ্ কাউ	৮১	প্যেত্ চিপ্ নুং
৬০	হোক্ চিপ্	৮২	প্যেত্ চিপ চং
৬১	হোক্ চিপ্ নুং	৮৩	প্যেত্ চিপ্ চাম্
৬২	হোক্ চিপ্ চং	৮৪	প্যেত্ চিপ্ চি
৬৩	হোক্ চিপ্ চাম্	৮৫	প্যেত্ চিপ্ হা
৬৪	হোক চিপ্ চি	৮৬	প্যেত্ চিপ্ হোক্
৬৫	হোক চিপ্ হা	৮৭	প্যেত্ চিপ্ চ্যেত্
৬৬	হোক্ চিপ্ হোক্	৮৮	প্যেত্ চিপ্ প্যেত্
৬৭	হোক্ চিপ্ চ্যেত্	৮৯	প্যেত্ চিপ্ কাউ
৬৮	হোক চিপ্ প্যেত্	৯০	কাউ চিপ্
৬৯	হোক্ চিপ্ কাউ	৯১	কাউ চিপ্ নুং
৭০	চ্যেত্ চিপ	৯২	কাউ চিপ্ চং
৭১	চ্যেত্ চিপ্ নুং	৯৩	কাউ চিপ্ চাম্
৭২	চ্যেত্ চিপ্ চং	৯৪	কাউ চিপ্ চি
৭৩	চ্যেত্ চিপ্ চাম্	৯৫	কাউ চিপ্ হা
৭৪	চ্যেত চিপ্ চি	৯৬	কাউ চিপ্ হোক্
৭৫	চ্যেত্ চিপ্ হা	৯৭	কাউ চিপ্ চ্যেত্
৭৬	চ্যেত্ চিপ্ হোক্	৯৮	কাউ চিপ্ প্যেত্
৭৭	চ্যেত্ চিপ্ চ্যেত্	৯৯	কাউ চিপ্ কাউ
৭৮	চ্যেত্ চিপ্ প্যেত্	১০০	পাক
৭৯	চ্যেত্ চিপ্ কাউ	১০১	পাক্ ইত্
৮০	প্যেত্ চিপ্	১০০০	হিং
		১০০১	হিং ইত্

(জ) আইতনীয়া সম্বন্ধবাচক বিশেষ্য শব্দ :

আ	পেহী	আথাও	আইতা
আথৈ	পেহা	প	পিতা
আউ	দদাই	মে	পৰিবাৰ
মেন্দ্	পত্নী	কু	স্বামী
আলাই	মাকৰ মাক, বুঢ়ী আইতা	নংছো	ঘৰশালী

আনা	মোমাই	মেপা	আকৰ বায়েক
আলো, লো	নবৌ	পা	দেউতকৰ বায়েক
চাই	ককাই		
পীচাই	ককাই		
পীচাও	ভিনীহ		
নাঙ্‌নোঙ্‌	বাই		
নঙ্‌এন	ভনী		
নাঙচাই	ভাই		
পাচাও	শহুৰ		
মেচাও	শাহু		
লুকচাই	পো		
লুক্‌পাও	বোৱাৰী		

(ঝ) আইতন শব্দ কেইটামান তলত সন্নিবিষ্ট কৰা হ'ল—

অই	কুঁহিয়াৰ
আউমা	আন, অনা
উহাই	জ্বৰ
উপাই	নাযাওঁ
কাম্‌	গাল
কিন্‌	খোৱা
কুন	মানুহ
কাঙ্‌	খুতাৰ ; পহু
কাঙ্‌খু	ডিঙি
কু [১]	নচা
কা [২]	কাউৰী
কামে	মাইকী পহু
কোনোক্‌	বাহিৰত
কোনো	ওপৰত
খঙ্‌	পাচি
খাম্‌ [১]	সোণ
খাম [২]	সোধা

খাঙ্‌চি	সিংহ
খাই	ম'হ
খাও	চাউল
খাওপক	ধান
খিউ	দাঁত
ঙাই	পোৰা
ঙু	সাপ
চাঙ্‌	হাতী
চি	চাঁৰ
চু[১]	তুমি
চু[২]	মগজু
চু[৩]	বাঘ
চু[৪]	চোলা
চুম	টেঙা
চাই	বালি
জি খাও	ভঁৰাল
তিন্‌	ভাঁৰ
তিং	জোক
তাও	কাছ
তিম্‌	সম্পূৰ্ণ
তান্‌	মিছা
তাক্‌মুত্‌	সকলো
তো	ধৰিলোৱা
তোক্‌	জোখা
থান্‌ফাই	জুইৰ অঙঠা
থুথেপ্‌	উৱহী
থাম্‌	প্ৰশ্ন কৰা
দাম্‌	ফলা
দি	ভাল
দ্যান্‌মাও	চন্দ্ৰ

দাঙ্	নাক
নাম্	পানী
না	এন্দুৰ
নুক্	চৰাই
পা	মাছ
পাই	ঘোৰা
পো	কোবোৰা
পেয়	ভেৰা
পিঁৰউ	কাণ
পামাও	ডেকা
ফাফা	বজ্ৰপাত
ফা মুকা	মুগাৰ কাপোৰ (ফা = কাপোৰ)
ফা এৰী	এৰী কাপোৰ । ইত্যাদি ।

২.৩ টাই খাময়াং

নগাপাহাৰটোৰ দাঁতিয়ে দাঁতিয়ে আৰু অৰুণাচলৰ পাহাৰৰ দাঁতিয়ে দাঁতিয়ে সমতল খণ্ডত কেইবাটাও টাই ভাষা-ভাষী গোষ্ঠী পোৱা যায়। তাৰে ভিতৰত খামতি, ফাকিয়াল, টুৰুং, খাময়াং আৰু আইতনীয়াসকলৰ নাম বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য। খাময়াংসকল অসমৰ কেইবাখনো জিলাত সিঁচৰিত হৈ গাঁও পাতি বাস কৰিছে। যোৰহাট জিলাৰ যোৰহাট মহকুমাত তিনিখন খাময়াং গাঁও আৰু গোলাঘাট জিলাত এখন খাময়াং গাঁও পোৱা যায়। ডিব্ৰুগড় জিলাৰ মাৰ্ঘেৰিটাত পাৱৈমুখ শ্যাম গাঁৱত খাময়াং মানুহৰ বসতি পোৱা যায়। ন শ্যাম গাঁও, বালিজান শ্যাম গাঁও আৰু বেতবাৰী শ্যাম গাঁও তিনিওখন যোৰহাট মহকুমাত আৰু তিনিওখন গাঁৱতে প্ৰায় নবৈৰ ঘৰ মানুহত কমেও ছশমান খাময়াং লোক বসবাস কৰে। অন্যহাতেদি শিৱসাগৰ জিলাৰ চলাপথাৰ অঞ্চলত যথেষ্ট সংখ্যক খাময়াং লোক বসবাস কৰে। গোলাঘাট জিলাৰ সৰু পথাৰৰ গাঁওখনৰ নাম ১নং বজাপুখুৰী শ্যাম গাঁও। এইবোৰ গাঁৱত যথেষ্ট সংখ্যক খাময়াং লোক পৰিষ্কাৰ পৰিচ্ছন্ন চাংঘৰত বসবাস কৰে।

খাময়াংসকলক খাময়াং বুলি জনা গলেও সাধাৰণভাৱে তেওঁলোকক নৰা বুলিহে জনা যায়। নৰানামটো খুবসম্ভৱ সেইসময়ত থলুৱা মানুহে দিয়া নাম। কিন্তু তেওঁলোকে নিজকে খাময়াং বুলি পৰিচয় দিয়ে। অসমৰ বুৰঞ্জীবোৰত নৰা আৰু আইতনৰ উল্লেখ বহুতো ঠাইত পোৱা যায়। মুংখামজাং, মুং আইতন, মুংথিপাম এই তিনিৰোৱে আঠবছৰ ধৰি আহোম ৰজাৰ আৰু নৰা ৰজাৰ ওচৰত কৰখুত নিদিয়াত চুডাংফা ৰজাই লাকুনি মুংবাও নকত তাপত্ৰোও কটকীৰ হাতত খাঠী নালত কাকত ভৰাই দি চুকংফা নৰা ৰজাক কবলৈ দিলে, "খাম-জাং, আইতন, তিপাম এই তিনিখন মোৰহে ৰাজ। ইহঁতে যে মোৰ ঠাইতো সি ঠাইতো কৰখুত নিদি আছে, মই গৈ তিনিখন ৰাজ্য মাৰিব কৰো।" তেতিয়া নৰা ৰজা চুকংফাই এই কথা শুনি মুংখুৰান নামে কটকী পঠাই টাই টিপামক কবলৈ দিলে, "ভাই তিপামে আমাৰ ৰজাক কৰখুত নিদি কিয় আছে? মোৰ ভাই-ককাইক খুত দিবলৈ নিদিব?" আৰু লগতে নৰা ৰজাই তাপত্ৰোও কটকীক পত্ৰসন্দেশ দি আহোম ৰজাৰ ওচৰলৈ পঠালে। (সেআই অসম বুৰঞ্জী

পৃঃ ১৩)। উল্লেখযোগ্য যে যোৰহাট মহকুমাৰ খাময়াংসকলে পূৰ্বতে তিতাবৰ অঞ্চলৰ নামনি ধলীকোষত বসবাস কৰিছিল আৰু তাৰ পাছতহে নগাপাহাৰৰ দাঁতিত খামজাং নামৰ ঠাইত গাঁও পাতি বসবাস কৰিবলৈ লয়।

খামতি, ফাকিয়াল, আইতন আৰু টুৰুংসকলৰ দৰেই একে ধৰণৰ নিজা পোছাক লুঙী পৰিধান কৰা খাময়াংসকল থেৰাবাদী বৌদ্ধধৰ্মী। প্ৰত্যেকখন গাঁৱতে একোটাকৈ বৌদ্ধ বিহাৰ পোৱা যায়। এই বিহাৰবোৰতেই তেওঁলোকে পঞ্চশীল, দশশীল গ্ৰহণ কৰে আৰু কোনো লোকৰ মৃত্যু হ'লে এখন 'সুঠাম' বিহাৰত উপহাৰ দিয়ে। 'সুঠাম' হ'ল টাইভাষাত হাতে লেখা আৰু বিহাৰত উপহাৰ দিয়া পুথি। তদুপৰি গাঁৱৰ জীয়াৰী-বোৱাৰীহঁতে নিজ হাতে ধ্বজা তৈয়াৰ কৰি বিহাৰত উপহাৰ দিয়াটো অতি উল্লেখযোগ্য কথা।

কৃষিৰ ওপৰত বিশেষভাৱে নিৰ্ভৰশীল খাময়াংসকলৰ অৰ্থনৈতিক অৱস্থা মধ্যমীয়া ধৰণৰ। অৱশ্যে শিক্ষা-দীক্ষাৰ পিনৰ পৰা যথেষ্টৰূপে পিচ পৰা। পয় অকোৱা, পয়চাং কেন্, মাইকুচুম্ ফাই, পয়নানচি আদি উৎসৱ পতা খাময়াংসকলে 'সংত পৰিহানি' নীতি অনুসৰণ কৰি সামাজিক ন্যায়শৃংখলা আৰু পৰম্পৰা ৰক্ষা কৰি আহিছে। সংত পৰিহানি নীতিৰ এটা নীতি হ'ল প্ৰাচীন পৰম্পৰা আৰু ঐতিহ্য পৰিহাৰ কৰিব নাপায়। সেই নীতি অনুসৰিয়েই মোমায়েকৰ জীয়েকক বিয়া কৰাই অনাটো তেওঁলোকৰ মাজত পৰম্পৰাগতভাৱে প্ৰচলিত নীতি। কেতিয়াবা গান্ধৰ্ব বিবাহ হলেও বৌদ্ধ ভিক্ষুৰ আগত দৰা-কন্যাক ধৰ্মত শৰণ দিয়া হয়।

খাময়াংসকল মূলতে টাইভাষাৰ লোক হলেও আহোমসকলৰ দৰেই তেওঁ-লোকৰ প্ৰায়সকলেই বৰ্তমানে অসমীয়া ভাষাকে মাতৃভাষাৰূপে গ্ৰহণ কৰিছে। ঘৰুৱা জীৱনত ব্যৱহৃত বহুতো শব্দ টাইভাষাৰ হলেও অসমীয়া ভাষাই তেওঁলোকৰ মাতৃভাষা। অৱশ্যে ডিব্ৰুগড় জিলাৰ মাৰ্ঘেৰিটা অঞ্চলৰ পানৈমুখত বসবাস কৰা খাময়াংসকলৰ মাজত খাময়াং ভাষা ৰক্ষিত হৈছে। ঘৰুৱা জীৱনত এইখিনি খাময়াংলোকে টাইভাষাকেই প্ৰয়োগ কৰে। অন্য অঞ্চলত বসবাস কৰা খাময়াংসকলৰ মাজত কিছুমান টাই শব্দ থাকি গৈছে। তেনেধৰণৰ খাময়াংসকলৰ ব্যৱহৃত সম্বন্ধ বাচক টাই শব্দ কেইটামান তলত উল্লেখ কৰা হ'ল।—

চাই	ককাই
মে	আই, মাক

পো	দেউতা
পু	মাকৰ দেউতাক, পুথাও
পুথাও	মাকৰ দেউতাক, পুথাও
পা	বাপেকৰ বায়েক
জা	মাকৰ মাক
নাঙ্	ভনী

২.৪ টাই ফাকে

টাইফাকে বা ফাকিয়ালসকল বৃহৎ টাই গোষ্ঠীৰ শেহতীয়াভাৱে অসমত প্ৰৱেশ কৰা এটা দল। তেওঁলোকক সাধাৰণভাৱে ফাকিয়াল বুলিয়েই বেচিকৈ জনা যায়। ডিব্ৰুগড় জিলাত প্ৰধানকৈ তিনিখন ফাকিয়াল গাঁও পোৱা যায়। তাৰে দুখন বুঢ়ীদিহিং আৰু টিপাম নদীৰ পাৰত অৱস্থিত। সেই দুখন হ'ল নাম ফাকে আৰু টিপাম ফাকে। অন্যখন ফাকিয়াল গাঁও ৰৰফাকে এই দুয়োখন গাঁৱৰ পৰা বহুদূৰত অৱস্থিত। E. R Leach এ *Political System of High Land Burma*, 1954 (p. 295—296) নামৰ গ্ৰন্থত ফাকিয়ালসকলৰ কথা Mongkong Tat নামৰ ঠাইত বসবাস কৰিছিল বুলি উল্লেখ কৰিছে। খুব সম্ভৱ ফাকিয়ালসকল অষ্টাদশ শতিকাৰ শেষৰ পিনে অসমত প্ৰৱেশ কৰিছিল। তেওঁলোকে নিজকে খুনলুংখুনলাইৰ বংশধৰ বুলি বিশ্বাস কৰে। তেওঁলোকে ফাকে মানে 'টাই ৰাজবিষয়া' বুলি চিনাকি দিয়ে। (ফা = ৰজা, কে = বিষয়া।)

ফাকিয়ালসকল পাটকাই পাহাৰৰ মাজেদি প্ৰব্ৰজন কৰি আহি নামটুকং নাইবা টুকং পানী নদীৰ দাঁতিত বসবাস কৰিবলৈ লয়। সম্ভৱতঃ টুকংপানী নামচিক নামৰ ঠাইৰ ওপৰত ভালেমান নিলগৰ বনাঞ্চলত। তেওঁলোক বেহাবেপাৰৰ কাৰণে সঘনাই ভ্ৰমণত আহিছিল আৰু অসমীয়া মানুহৰ লগত প্ৰত্যক্ষ পৰিচয় ঘটিছিল। এজন আহোম বিষয়াই ৰজাৰ অনুমতি-সাপেক্ষে তেওঁলোকক আনি দিহিং নদীৰ পাৰত বহুৱাই দিয়ে আৰু আহোম ৰজাৰ ৰক্ষণাবেক্ষণত ভালেই বহু বছৰ ধৰি বসবাস কৰে। তাৰপিছত

কোনোবা এজন আহোম বিষয়াৰ দিনত বোৰহাটলৈ তেওঁলোকক অনা হয় আৰু মানৰ আক্ৰমণৰ দিনত মানসকলে শান বংশীয়সকলক Mogoung লৈ যাবলৈ নির্দেশ দিছিল আৰু ফাকিয়ালসকলে সেই নির্দেশ মতে বুঢ়ীদিহিং নদীলৈকে উজাই গৈছিল আৰু তাৰ পাৰতেই থাকি গৈছিল। অৱশ্যে এইটো কথা জানিব পাৰি যে মানসকলৰ নির্দেশত ফাকিয়ালসকল নামচিকলৈকে আগবাঢ়ি গৈছিল যদিও তেওঁলোকৰ খাদ্যৰ অনাটন আৰু বৰষুণৰ বতৰত পাহাৰীয়া বাট পথ পিছল হোৱাৰ হেতুকে তাৰ পৰা আগবাঢ়িব নোৱাৰিলে আৰু অৱশেষত মানসকলে তাতেই ফাকিয়ালসকলক এৰি থৈ গুচি গ'ল। অৱশেষত টাই ফাকেসকল ভটিয়াই আহি বুঢ়ীদিহিং নদীৰ পাৰত 'ইং থং' (এহেজাৰ ঘৰ থকা গাঁও) নামৰ গাঁও পাতি নিগাজীকৈ বসবাস কৰিবলৈ লয়। বর্তমানে বৰফাকে, টিপামফাকে, নামফাকে, নিগাম, লংগাও, ফানেং আৰু মানমৌমুখ আদি গাঁও ডিব্ৰুগড় জিলাত পোৱা যায়।

থেৰবাদী বৌদ্ধধর্মৰ টাইফাকেসকল ওখকৈ সজা চাংঘৰত বসবাস কৰে। ধৰবোৰ সাধাৰণতে টকৌপাত ন'ইবা জেঙুপাতেৰে চোৱা। চাংঘৰৰ কাষতে চোতালৰ নিচিনাকৈ মুকলি কৰি সাজি থোৱা চাঙথনতে ঘকৰা কামবন আৰু খোৱাৰ বস্তু শুকুৱাবৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰে। খামীতসকলৰ দৰে নিজাকৈ ঘৰতে বৈ উলিওৱা "ফা-নো" তেওঁলোকৰ বাবে অতি আদৰৰ। তিৰোতাসকল ককালত বান্ধি তাঁত বোৱাত অতি পাকৈত। ফাকিয়াল মোনা তাৰে পৰিণত। খামতি তিৰোতাসকলৰ দৰেই ফাকিয়াল তিৰোতাই মুৰত সচৰাচৰ "ফা-হু" (পাগুৰি) মাৰি থাকে।

ফাকিয়ালসকল বিশেষকৈ কৃষিৰ ওপৰত নির্ভৰশীল। খাওলাম—টোপোলা ভাত তেওঁলোকৰ মাজত সচৰাচৰ প্ৰচলিত খাদ্য। খাওলাম-বাঁহৰ চুঙাত প্ৰস্তুত কৰা খাওলাম তেওঁলোকৰ একপ্ৰকাৰৰ বিশেষ খাদ্য। কৃষিৰ পথাৰত জুই লগাই তাৰ পৰাকৈ প্ৰস্তুত কৰা সিদ্ধ ব্যঞ্জনেৰে পৰিবেশন কৰা টোপোলা ভাত অতি সুখাদ্য আৰু স্বাস্থ্যানুকূলী। সাধাৰণতে তেওঁলোকে ব্যঞ্জনত তেলৰ ব্যৱহাৰ নকৰে আৰু কোনো পানীয় দ্ৰব্য ঘৰত প্ৰস্তুত নকৰে।

পয়-অকোৱা, মাইকচুম্‌ফাই, পয়চাংকেন হ'ল তেওঁলোকৰ প্ৰধান উৎসৱ। মাইকচুম্ফাই মাঘী পূর্ণিমাৰ দিনা পতা এটা উৎসৱ। পয়চাংকেন, বসন্ত উৎসৱ। মহাপ্ৰভু বুদ্ধৰ দিনা বুদ্ধ মূর্তিক বাহিৰলৈ উলিয়াই পানী ঢালি

পতা পয়চাংকেন্, ফাকিয়ালসকলৰ ডাঙৰ উৎসৱ। ইয়াৰ বাহিৰেও পয়নুনহ’ক, পয়কাথিন্, পয়নান্চি আদিও পালন কৰে। “খে-খ্যাং” (বিহুগীত) সমূহে তেওঁলোকৰ গ্ৰাম্যজীৱনত যথেষ্ট ভূমিকা গ্ৰহণ কৰি আছে। এনেকুৱা ভালেমান অলিখিত ‘খে-খ্যাং’ ফাকিয়ালসকলৰ মুখে মুখে।

খামতি, টুৰুং, খাময়াং আৰু আইতনীয়াসকলৰ দৰেই ফাকিয়ালসকলে নিজৰ পৰম্পৰা আৰু ঐতিহ্য ৰক্ষা কৰাৰ অতি আগ্ৰহী। নিজাববীয়াকৈ পৰম্পৰাগতভাবে ব্যৱহাৰ কৰি অহা সাজপোছাক, খাবন বোৱন, ধৰ্মীয় আচাৰ-বিচাৰৰ ক্ষেত্ৰত অতি ৰক্ষণশীল। প্ৰতিখন গাঁৱতে থকা বৌদ্ধবিহাৰবিলাকে তেওঁলোকৰ জীৱনত যথেষ্ট ঠাই আগুৰি পেলাইছে। বিহাৰবিলাক বহু-ক্ষেত্ৰত গাঁৱৰ সৰু সৰু লৰাছোৱালীৰ বাবে শিক্ষাৰ কেন্দ্ৰও হৈ পৰিছে। সাধাৰণতে গাঁৱৰ লৰাবিলাক যৌৱন প্ৰাপ্ত নোহোৱালৈকে বিহাৰত শ্ৰমণ হৈ শিক্ষা লোৱাটো নিয়ম। বিহাৰবোৰত শ্ৰমণসকলে টাইভাষাৰ পুথি পাঁজি লেখা আৰু পঢ়িবলৈ শিকাটোও এটা বিষয় হিচাপে গণ্য হয়। কিয়নো কোনো মানুহৰ মৃত্যু হ’লে মৃতকৰ উদ্দেশ্যে টাইভাষাত লেখা পুথি এখন বিহাৰত উপহাৰ দিয়া নিয়ম তেওঁলোকৰো আছে। টাইফাকেসকলৰ এই পুথি-বোৰক “লিক্‌বৈ” বুলি কোৱা হয়। লিক্‌মানে পুথি আৰু বৈ হ’ল উৎসৰ্গা অৰ্থাৎ উছৰ্গিত পুথি।

ফাকিয়ালসকল প্ৰধানকৈ দ্বিভাষী। তেওঁলোকে ফাকিয়াল মানুহৰ লগত কথাবাৰ্তা হওঁতে টাইভাষাকেই ব্যৱহাৰ কৰে। কেৱল অন্যৰ লগত কথাবতৰা পাতিবলৈ হলেহে অসমীয়া ভাষা ব্যৱহাৰ কৰে। অসমত থকা কেইটা টাই গোষ্ঠীয়েই নিজৰ টাইভাষা যিমান সুন্দৰকৈ কব পাৰে অসমীয়া ভাষাও সিমান সুন্দৰকৈ কব পাৰে। নামফাকিয়াল গাঁৱৰ বৌদ্ধ বিহাৰত টাইভাষাত লিখা ভালেমান পুৰণি পুথি সংৰক্ষণ কৰা হৈছে। তাহা-নিতে মণ্ডৰ পৰা হাতেৰে তৈয়াৰ কৰা তুলাপাতত লেখা এই পুথিবোৰ অসমৰ অমূল্য সম্পদ। টাই ৰামায়ণ ‘লামাযাং’—ইয়াৰ দুটা পাঠ পোৱা যায়। এটা ১৮৪০ খৃষ্টাব্দৰ আৰু আৰু আনটো ১৮৬০ খৃষ্টাব্দৰ। টাই মহাভাৰত ‘ধন্মপদ্ৰেম’ ১৮৬০ খৃষ্টাব্দৰ ৰচনা, ইয়াৰ চাৰিটা খণ্ডৰ এটা পাঠ পোৱা গৈছে। মুঠতে ২৩৪ টাতকৈ অধিক শীৰ্ষকৰ মুঠতে ৩৬৬০ খন (অন্যান্য গ্ৰন্থৰ সৈতে ৩৯১৯ খন) মুঠ পুথি সংৰক্ষণ কৰা হৈছে। এইবোৰৰ আটাইতকৈ উল্লেখ-যোগ্য পুথি হ’ল ‘ফ্ৰংক্ৰেন’ (অৰ্থাৎ পৃথিৱীৰ একাৰ্ভিখন সমতল)। ফুং—

সমতল, জেন=তৰপ। এই পুথিত বৰ্ণনা কৰামতে কুৰিখন ব্ৰহ্মলোক, ছখন দেৱলোক, এখন মনুষ্যলোক আৰু চাৰিখন পাতাল। চাৰিখন পাতাল হ'ল পশুৰ, অসুৰ, প্ৰেত আৰু নৰক। কম্মাবাচা বা লিক্‌খাম (সোণৰ কিতাপ) অন্য এখন উল্লেখযোগ্য পুথি।

নামফাকিয়াল বৌদ্ধ বিহাৰত থকা টাইলিপিৰ পুৰণি পুথিৰ হিচাপ।[৫]

(১) ধৰ্মীয় গ্ৰন্থ

	পুথিৰ নাম	শিৰোনামাৰ সংখ্যা	মুঠ পুথি
(ক) ত্ৰিপিটক	সূত্ৰ	২৬	৯৭
	বিনয়	১৫	৬০
	অভিধম্ম	১৭	৮০
	জাতক	৫৮	৭৯০

(খ) অন্যান্য ধৰ্মীয় পুথি

ফুংজেন লিক্‌খাম বা কম্মবাচা কম্মখাম্ হো-খাম	৮০	২৪০০

(গ) অৰ্দ্ধধৰ্মীয় পুথি

লামামাং (ৰামায়ণ)	২ পাঠ	৩
ধম্মপুত্তম্ (মহাভাৰত)	১ পাঠ (৪টা খণ্ড)	১ (৪টা খণ্ড)

(ঘ) নীতি শিক্ষা পাঠ,

বুৰঞ্জী, হিতোপদেশ আদি	৩২	২২৬
	২৩৪	৩৬৬০

৫. A. K. Gohain ৰ পৰা প্ৰাপ্ত

টাইফাকেসকলৰ আঠোটা স্বৰবৰ্ণ পোৱা গলেও হ্ৰস্ব দীৰ্ঘ অনুসাৰে মুঠতে ষোলটা স্বৰবৰ্ণ উচ্চাৰণত পোৱা যায়। অৱশ্যে পৰম্পৰাগত আখৰ হিচাপে তেওঁলোকৰ ওঠৰটা স্বৰ বুলি ধৰা হয়। স্বৰবৰ্ণসমূহৰ হ্ৰস্ব দীৰ্ঘৰ পাৰ্থক্য থকাৰ লগতে সুৰ আৰু শ্বাস বহন কৰাৰ ক্ষমতাও আছে। উল্লেখযোগ্য যে টাইফাকে ভাষাটো সুৰপ্ৰধান (tonal) ভাষা। ভাষাটোৰ স্বৰবৰ্ণসমূহ তলত দিয়াৰ দৰে উচ্চাৰণ হয়।

	প্ৰান্তীয়		কেন্দ্ৰীয়		পশ্চ	
উচ্চ	হ্ৰস্ব		হ্ৰস্ব	দীৰ্ঘ	হ্ৰস্ব	দীৰ্ঘ
	ই	ই:	অী	অী :	উ	উ:
উচ্চ-মধ্য	এ	এ:			ও	ও:
নিম্ন-মধ্য					অ'	অ:
নিম্ন			অা	অা:	অ	অ:

স্বৰবৰ্ণসমূহৰ প্ৰয়োগ

ই	লিন্	জিভা	পি	ছোৱালী
অী	খী	দাঁত	মী	হাত
উ	উ্	সাপ		
এ	মে মী	বুঢ়া আঙুলি	খে	নদী
ও	চোপ্	ওঁঠ	ঙো	গৰু
				ওঁই, কুঁহিয়াৰ
অ'	হ'ন	ঘৰ	ক'ন	মাৰলি
অ	খ	ডিঙি	অন্	সৰু
অা	কাঙ	ধুতাৰ	আইঙ্ এঙ্	কলহ

সুৰ

সুৰৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি একেটা শব্দৰে ভিন ভিন্ন অৰ্থ হব পাৰে। স্বৰৰ হ্ৰস্ব-দীৰ্ঘৰ কথা বাদ দি পাঁচোটা সুৰ লক্ষ্য কৰা যায়। টাইফাকে ভাষাত উদাত্ত (High), অনুদাত্ত (Low), স্বৰিত বা সম (Mid or level), উদাত্ত-উন্নত (High Rising) অনুদাত্ত-অৱনত (Low Falling) এইকেইটা সুৰ

লক্ষ্য কৰিব পাৰি। এই স্বৰবিলাক আকৌ কেতিয়াবা মুক্ত (open) নাইবা বন্ধ (close) হব পাৰে। তলত স্বৰবোৰৰ উদাহৰণ দেখুওৱা হ'ল।

খাও১	ভাত
খাও২	জোকাৰি দিয়া, বগা
খাও৩	শিং
খাও৪	সোমোৱা
খাও৫	তাঁতৰ ব
ফা১	খেৰ
ফা২	আকাশ
ফা৩	দা
ফা৪	ফলা (খৰিফলা)
ফা৫	কাপোৰ
নাম১	পতাকা
নাম২	পানী
নাম৩	কাইট
নাম৪	সৰহ-পৰিমাণ
নাম৫	ক'লা

ব্যঞ্জন

টাইফাকে ভাষাত ১৬টা ব্যঞ্জন পোৱা যায়। সঘোষ ব্যঞ্জনৰ প্ৰাধান্যৰ অভাব ভাষাটোৰ লক্ষণীয় বিষয়। কণ্ঠ স্পৰ্শধ্বনি (glottal stop) এটাও পোৱা যায় যিটো ব্যঞ্জনৰ তালিকাত অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হৈছে। তলত ভাষাটোৰ ব্যঞ্জনৰ তালিকা এখন দিয়া হ'ল।

		দ্বোষ্ঠ্য		দন্তমূলীয়		তালব্য	কণ্ঠমূলীয়		কণ্ঠ্য	
		অঘোষ		অঘোষ	সঘোষ		অঘোষ	সঘোষ	অঘোষ	ঘোষ
স্পৰ্শ	অল্পপ্ৰাণ	প		ত			ক	ʔ	ʔ	
	মহাপ্ৰাণ	ফ		থ		শ	খ			
প্ৰবাহ	ঘৃষ্ট			চ						
	নাসিকা		ম		ন			ঙ		
	পাৰ্শ্বিক				ল					হ
	অৰ্দ্ধস্বৰ		ব			য়				

টাইফাকে ভাষাৰ প্ৰাতীপ্য বা বিৰোধ বিচাৰ তলত কৰি দেখুওৱা হ'ল।

কলন (:)-চিনটোৰে ধ্বনিৰ মাজত বিৰোধ সূচাইছে। (ক) ক : খ : চ : ন : প : ফ : ল। বিৰোধৰ অভিন্ন পৰিবেশ-আ-। উদাহৰণ

কা	কঠিয়া
খা	খেৰ
চা	জখলা
না	পথাৰ
পা	মাছ
ফা	বেৰ
লা	গাধ

(খ) অভিন্ন পৰিবেশ—আও। বিৰোধ ক : খ : চ

কাও	ফেঁচা
খাও	ভাত
চাও	খুটা

(গ) অভিন্ন পৰিবেশ—ই। বিৰোধ নঃ প : ত : ৰ : ম

ণি	হৰিণ
পি	বাইদেউ, বছৰ
তি	ঠাই
ৰি	বিচনি
মি	ভালুক

(ঘ) অভিন্ন পৰিবেশ—আই। বিৰোধ ন : ফ : থ

নাই	কুঁৱলী
ফাই	জুই
থাই	নাঙল

(ঙ) অভিন্ন পৰিবেশ—ইন্। বিৰোধক ধ্বনি ল : হ

লিন্	জিভা
হিন্	শিলগুটি

(চ) অভিন্ন পৰিবেশ—আন্। বিৰোধক ধ্বনি হ : শঃ ৰু

হান্	বাজহাঁহ
শান্	চাউল
ৰান্	বাতি

(ছ) অভিন্ন পৰিবেশ—উ/আ। বিবোধক ধ্বনি ম ঃ ন ঃ ঙ

মু/মা	হাত
নু	এন্দুৰ
ঙু	সাপ

(জ) অভিন্ন পৰিবেশ—এ। বিবোধক ধ্বনি ম ঃ য়

মে	মাইকী জন্তু
য়ে	ভঁৰাল ঘৰ

(ঞ) Glottal Stop ?

পা ? লে	বাৰাণ্ডা
নাই ?	মুগা

কোনো বস্তুৰ আকৃতি, প্ৰকৃতি নাইবা স্বৰূপটো নিৰ্দিষ্টকৈ বুজাবলৈ টাইফাকে ভাষাত সাতোটামান নিৰ্দিষ্টতাবাচক প্ৰত্যয় ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

-কো	কুন শ্বামকো	তিনিজন মানুহ
-নাই	ফা নাই	বেৰখন
-হোই	হোই মাক্মু	তামোলটো
-ম্যই	ফা ম্যই	দাখন
-শীন্	শ্যাই-শীন্	বাঁচ ডাল
-লাম্	মাই শামলাম্নং	বাঁহ ডাল (কটা বাঁহ)
-তুন্	মাই শামতুন	বাঁহডাল (থিয় বাঁহগছ)

অসমীয়া ভাষাত ব্যৱহৃত হোৱা দুটা স্বাৰ্থিক প্ৰত্যয়-হি আৰু-গৈ। এটা নিকটাৰ্থক আৰু আনটো দূৰত্বজ্ঞাপক। টাইফাকে ভাষাতো এই দুয়োটা অৰ্থ বুজাবৰ বাবে যথাক্ৰমে-মা আৰু-কা প্ৰত্যয় ক্ৰিয়াৰ লগত যোগ কৰা হয়। উদাহৰণ—

-মা	থিংমা	পালেহি
-কা	থিংকা	পালেগৈ

টাইফাকে ভাষাটোৰ কালবিশেষে ক্ৰিয়াৰ ৰূপ আৰু ব্যক্তিবোধক সৰ্বনামৰ স্বৰূপটো বুজিবৰ বাবে তলত ধাতু এটাৰ ৰূপ কৰি দেখুওৱা হ'ল।

√কা = √যা

বৰ্ত্তমান কাল

	একবচন		বহুবচন	
১ম পুৰুষ	কাউ কা	মই যাওঁ	হাউ কা	আমি যাওঁ
২য় পুৰুষ	মেই কা	তুমি যোৱা	চু কা	তোমালোক যোৱা
৩য় পুৰুষ	মান কা	সি/তাই যায়	থাউ কা	তেওঁলোক যায়

অতীত কাল

	একবচন	বহুবচন
১ম পুৰুষ	কাউ কামা	হাউ কামা
	মেই কামা	চু কামা
	মান কামা	থাউ কামা

অৱশ্যে কথিত ৰূপত 'কাউ কামা' বুলি কলেও লিখিত ৰূপত 'কাউ কামা জাউ' বুলিহে লিখা হয়। মা-আৰু মে-ভাষাটোৰ নঞাৰ্থবাচক প্ৰত্যয় নঞাৰ্থ বুজাবলগা শব্দৰ আদিত যোগ হয়। উল্লেখযোগ্য যে কথিত ৰূপত তাচা, মাচা আদি উচ্চাৰণ হলেও লিখিত ৰূপত তাক্‌চা, থাওচা আদি হেহে লিখা হয়।

তাক্‌ চা	তাচা	কিনিম
মাও চা	মাচা	নীকিনিম
	ফে	মেলা, খুলি দিয়া
	মেফে	নেমেলা
	ফে পুত	দুৱাৰ মেলা
	মা পুত	দুৱাৰ নেমেলা

বহুবচনৰ অৰ্থ বুজাবৰ বাবে জীৱ আৰু জড় পদাৰ্থ নিৰ্বিশেষে-থাউ প্ৰত্যয় শব্দৰ পাছত যোগ হয়। উদাহৰণ—

লুক্‌ থাউ ল'ৰাবোৰ

কেইটামান বাক্যৰ নমুনাই ভাষাটোৰ বাক্যতত্ত্বৰ স্বৰূপটো ডাঙি ধৰিব।

(ক) আমু হেত্‌ নিনি কামটো ভালদৰে কৰিবি

(আমু = কাম, হেত = কৰ, নিনি = ভাল)

(খ) কাউ কিন্‌ খাও মই ভাত খাই আছোঁ।

(কাউ = মই, কিন = খোৱা, খাও = ভাত)

(গ) কাউ থুকোনি কিনু মই খাব লাগিছিল

(ঘ) গীতা ফাত্ লিক্ গীতাই পঢ়ে (ফাত্ = পঢ়া, লিক্ = কিতাপ)

(ঙ) লুক্ অন্ নি তান্ মান্ ভাল ল'ৰাই সঁচা কথা কয়

(লুক অন্ = ল'ৰা, নি = ভাল, তান = সঁচা, মান = কয়)

টাইফাকে ভাষাটোৰ সংখ্যাবাচক শব্দ, বাৰৰ নাম, মাহৰ নাম, আদি স্থানান্তৰত ভগ্নীভাষাৰ সৈতে তুলনামূলক ভাবে উপস্থাপন কৰা হৈছে। উল্লেখযোগ্য যে টাইফাকে ভাষাটোৰ নিজা লিপি আছে আৰু লিপিৰ খলুৱা চৰ্চাও আছে। ওপৰত উল্লেখ কৰি অহা হৈছে যে মৃতকৰ বাবে টাইফাকে লিপিত লেখা তুলাপাতৰ পুথি বিহাৰ:বোৰলৈ দিয়াটো এটা ধৰাবন্ধা নিয়ম। এনে লিপিত লেখা ভালেমান গ্ৰন্থ বিহাৰবোৰত সংৰক্ষণ কৰা হৈছে। টাইফাকে সকলৰ লিপি মূল টাই আহোম সকলৰ লিপিৰে নামান্তৰ মাত্ৰ। ফাকে লিপিটো বৃত্তাকাৰী আৰু টাই আহোম লিপি কৌণিক। স্থানান্তৰত তুলনামূলক ভাবে টাইফাকে লিপিৰ নমুনা দিয়া হৈছে। তলত টাইফাকে লিপিৰ বাৰেমতৰা সংযোগৰ উদাহৰণ দিয়া হৈছে।

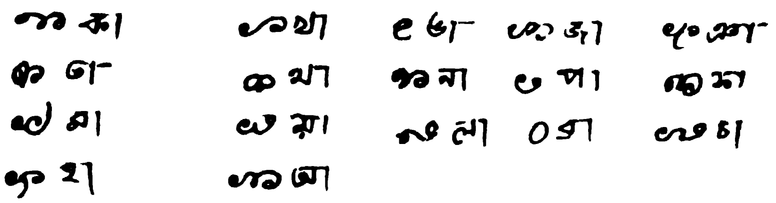

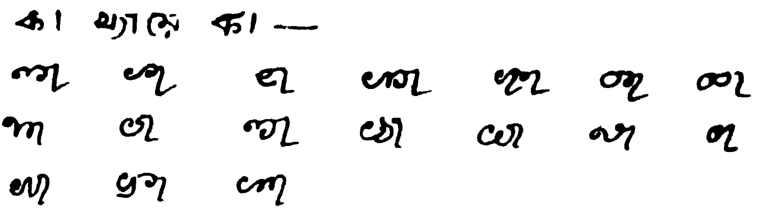

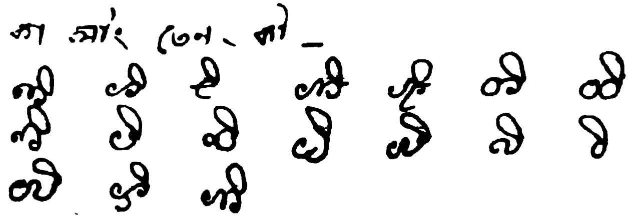

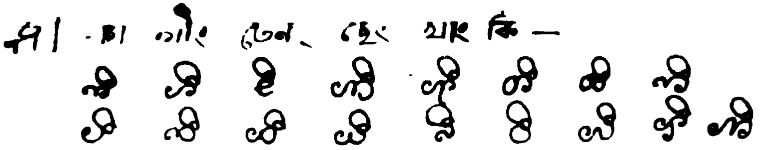

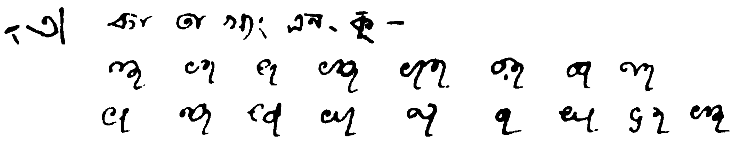

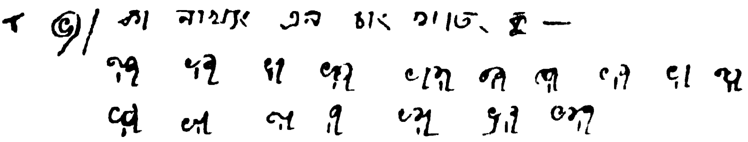

শব্দ :—

ক	কাঙ্	ধুতাৰ
	কাম্	ধৰা
	কাম তিকাঙ	ধুতাৰিত ধৰা
	কা ম্লা	গৈছোঁ
	কং নং	কলাফুল
	কাই	কুকুৰা
	কা	নিমখ
	কান্নাও	বৈঠক কোঠা, বাহিৰৰ কোঠা
	কান্নয্য	ভিতৰৰ কোঠা
	ক্যঙ্	বিহাৰ (বৌদ্ধ বিহাৰ)
	ক্যঙ্ মু	পেগুদা
	কু	খাত, পালেং
	কুঃ	ঘোৰা
	ক'ন	মাৰীল
	ক্যপ্	কামি
	কাইলাও	পাউডাৰ
	কাঃ ই	দুৰ
	কাঃ উ	কেঁচা

	কুপ্	জাপি
	কাঙ্	এবিধ চিকাৰ সজুঁলি, কেতেপা
	ক'ই	কল
	কুই	ক'পাহ
	কা[১]	কঠিয়া
	কা[২]	নচা
	কাঃ[৩]	ঘোৰা
	ক্যাঙ্বান্	দিন
	ক্যাঙ্খাম্	ৰাতি
	ক্যাঙ্নাএ	ৰাতিপুৱা
	ক্যাঙ্খান্	মাজনিশা
	ক্যাচ'প্পতে	বৃহস্পতিবাৰ
	কান্	বিবিয়া
	ক্যাঙচুম্	উথুন
	কাউ	মই
	কুঙ্কক্	ঢেৰেকী
খ	খ্যউ	দাঁত
	খ্যউ ঙু	গৰুৰ দাঁত
	খ[১]	শুকুৰা
	খ[২]	কোৰ
	খ[৩]	ডিঙি
	খ[৪]	অজীন পাতকী
	খ' মু	আঙুলিৰ পাব
	খই ক্যাই	কুকুৰাৰ কণী
	খাই প্যোত	হাঁহৰ কণী
	খাও নউঙ্	ৰবাভাত
	খাফাই	জুইশালৰ চাঙ্
	খিঙ্	চাঙ্
	খ'ন্[১]	ঘোঁৰা
	খ'ন্[২]	লাঠি

	খ'ন৩	ঘনহোৱা
	খা	খেৰ
	খিৰাক	খিৰাক
	খ'ই	ডুলি
	খুঙ্	চালনী
	খাও১	ভাত, ধান
	খাও২	জোকাৰি দিয়া
	খাও৩	সোমোৱা
	খাও৪	তাতৰ ব সুতা
	খাও৫	বগা
	খাও৬	শিৱ
	খাওমুন	ভঁজা চাউল
	খাওলাম্	চুঙাভাত
	খ্যপ্তিন্	জোতা
	খন্	কুঠাৰ
	খাই	ম'হ ([illegible])
	খাম্ চি	সিংহ
	খে	জাল
	খামাই	গছৰ ডাল
	খুনটাঙ	আলি
ঙ	ঙ'	গৰু
	ঙু	সাগ
	ঙ'খুক্	মতাগৰু
	ঙাক্	ঘঁৰিয়াল
	ঙাউহ'ম্	ছা
চ	চাওক্	কিলাকুটি
	চ্যু	বাঘ
	চ্যউন্টিন্	গোৰোহা
	চা (tsā)	চামুচ
	চানেই	চাহপাত

	চৌন	চেনি
	চান (tsan)	চাঙ্
	চেক্ (tsek)	জোৰা (যেনে : আলিৰ জোৰা)
	চৌত্ (tsut)	আঠুৱা
	চাও	খুটা
	চাও মাইচাঙ্	বাঁহৰ খুঁটা
	চাও মাইচঙ্	কাঠৰ খুঁটা
	চুপ্তু	দুৱাৰ
	চিন (tsin)	মেখেলা
	চৌ	চোলা
	চাউঙ্	মোখোৰা
	চিনত্	বন্দুক
	চ'পক্যা	শুক্ৰবাৰ
	চাও	বিশ
	চাউঙ্	দুই
	চাওএত্	একৈশ
	চাম্চিপ্	ত্ৰিশ
	চিচিপ্	চল্লিশ
	চিচিপ্ন্যোং	একচল্লিশ
	চোত্চিপ্	সম্ভৱ
ত	তাপ্খো :	কৰঙণ
	ত্বাং	পেট
	তুংপ্	ঘৰৰ টুপ
	তুপ্	পানীৰে ভৰি যোৱা
	তাও[১]	ছাই
	তাও[২]	মাকো
	তাও[৩]	অহা
	তাও[৪]	কাছ
	তেন্চেক্	আলিৰ জোৰা
	তি	ঠাই

	তিতে	বাকচ
	তোম্	পেৰা
	তিপাত্ফা	ঠাই আঁৰ খোৰা কাপোৰ কাপোৰ খোৰা ঠাই)
	ত'ংকা	চকী
	ত'ংকাৰাই	বেতৰ চকী
	ত'ংকো	টকৌপাত
	ত্ন্মাই	গছ
	ত্ন্ মাই অন্	গছৰ পৰ্লি
	ত্ন্কই	কলগছ
	ত্ন্প'থি	আহঁত গছ
	ত্ন্কই চাঙফ'	আমিতা গছ
	তেনাংলা	সোমবাৰ
	ত'নাঙ্নই	দেওবাৰ
	তিন্	ভাৰ
	তাকা	বোৰা
	তি-পাম্	বাঁলাদিয়া ঠাই
	ত'মহাং	উঁৱা
থ	থ্নাইং	দাইল
	থ্ং	মোনা
	থাই	নাঙল
	থ্ক	মতা
	থ্ং থেপ্	উৰহী
ন	নাঙ্[1]	ছাল
	নাঙ[2]	বহা
	নিউ-মা	আঙ্লি
	নিউ-চি	তৰ্জনী আঙ্লি
	নিউ-চয়	কনিষ্ঠা আঙ্লি
	নেত্ মা	নখ
	নেত্ চা	বাঘৰ নখ

নেত্-িতন্	ভীৰৰ নখ
নাম্নেই	চাহপানী
নাম্ওঁই	গুৰ
নাম্মান্	মিঠাতেল
নাম্লোম্	গাখীৰ
নাম্তাও	লোটা
ন'ংকামাই	কাঠৰ চকী
ন'ঙ্	ডলা
ন'উ	পুখুৰী
নাম্নাত	গৰম পানী
নাম্কাত্	চেঁচাপানী
না[১]	পথাৰ
না[২]	মুখ
না[৩]	কাজিয়া
নাই[১]	কুঁৱলী
নাই[২]	মুগা
নু	এন্দুৰ
নি	হিৰণ
নালীঃ	ঘড়ী
ন'মীক্	চিয়াহী
নাম্[১]	পতাকা
নাম্[২]	পানী
নাম[৩]	কাইট
নাম্[৪]	সৰহ পৰিমাণ
নাম[৫]	ক'লা
নউ	গজালি
ন'ই	পাহাৰ
নাউং	মাছমৰা বিল
নাউ[১]	ভৰা
নাউ[২]	চেঁচা

	নাংই	নিয়ৰ
	নান্	মাহ (এমাহ, দুমাহ)
	নান্চেঙ্	পুহ
	নানকাম্	মাঘ
	নান্চাম্	ফাগুন
	নান্চি	চ'ত
	নান্হা	বহাগ
	নান্হক্	জেঠ
	নান্চ্যোত্	আহাৰ
	নান্প্যোত	শাওণ
	নান্কাও	ভাদ
	নান্চিপ্	আহিন
	নান্চিপেত্	কাতি
	নান্চিপ্চাম্	আঘোণ
	নী	মাংস
প	পা[১]	মাছ
	পা[২]	আপাদেউ
	পা হাইং	শুকান মাছ
	পেন্তাং	পীৰা
	পা'লে	বাৰাণ্ডা
	পুংপিয়াও	দীঘল পেণ্ট
	পুংপলত্ত	চুটি পেণ্ট
	পাত্ চাই	ল'বা
	পাত্ চাই	মতা
	পি[১]	মাইকী
	পি[২]	কলম
	পি[৩]	বাইদেউ
	পি[৪]	বাঁহ
	পি[৫]	বছৰ
	পাথাপ্	গোলাপ ফুল

	পাকান্‌মাউং	ফুলকাঁৰি
	প্লাউ	পিঁয়াজ
	পই	মালা
	পুথু	বুধবাৰ
	প্যোত্‌চিপ	আশী
	পাক্‌নাং	এশ
ফ	ফামৗ	হাঁতৰ তলুৱা
	ফাত্‌	জবলা
	ফাক্‌মিত	দাৰ ফাক
	ফেতং	পিতলৰ কাঁহী (তং = পিতল)
	ফে মৗ	চিনামাটিৰ কাঁহী
	ফ’ক	ঢাৰি
	ফ’কপং	পাতিদৈৰ ঢাৰি
	ফ’কৱাই	বেতৰ ঢাৰি
	ফাঙ্‌ফাই	জুইশাল
	ফাইত্যোক্‌	ফিৰিঙতি
	ফাচৗ	বিচনাচাদৰ
	ফাং	চিপৰাং
	ফাক্‌নাম্‌	নদীৰ পাৰ
	ফা-ফুন্‌	বৰষুণ
	ফানুং	ধুমুহা
	ফাম্যোপ্‌	বিজুলী
	ফা ফা	বজ্ৰপাত
	ফাইথাম্‌	আৰেলি
	ফুত্‌	উতলা
	ফুম্‌	বাচ (তাঁত বোৱা সঁজুলি)
	ফাইমাই	জুইয়ে পোৰা
ম	মিয়াং	নাই
	মৗ	হাত
	মৗ পাখা	সোঁহাত

মী পাচাই	ৰাওঁহাত
মে মী	বুঢ়া আঙুলি
মথাও	ভাতৰ চৰু
মিথ্যো	জুইশলা
মফিত্	জলকীয়া
মান.	আলু
মীন	কেটলি
মিট.	কটাৰী, দা
ম'ক্ পাউফাই	(জুই) ফু চুঙা
মান.তাপ্	মণ্ডপ
ম'নহো	গাৰু
মেইথে থাও	ঢেঁকীৰ বাঢ়নী মাৰি
মান্	আইনা
ম'ই	মৈ
মেই	মাইকী, পৰিবাৰ
ম'ত্[1]	পকা
ম'ত.[2]	শেষ হোৱা
মেঙ্মুন.	মাখি
মানিন.	শিয়াল
মি	ভালুক
মাঙ.নিন.	কেতেপাগুটি
ম্যত.	ৰৰশী
মেচাঙ্	বীহ
মাঙ.মাই	গছৰ ফল
মুক্যা	ফুল
মুক্মো	পদুম
মাঙ.মু	তামোল
মাউন্	নাৰিকল
মালিউ	নেমুটেঙা
মামুঙ.	আম

	ম্ৰুঙ্খাম্	লিচু
	মাঁক	বিলাহী
	ম্যেথা	বেঙেনা
	মানাংবান্	নাচপতি
	মাহানক্	মাটিকঁঠাল
ৰ	ৰি	বিচনি
ল	লিন্	জিভা
	লিন্কায়ে	আলজিভা
	লিন্স্তাঙ	বুকুৰ খাল
	লাংখা	ঘৰৰ চাল
	লা	গাধ
	লাংতা	শগুণ
	লাকা	কাউৰী
	লালিং	বান্দৰ
	লাম্মাই	গা-গছ
	লোপচিং	এন্ধাৰ
	লান্	লাখ
	লুকৱান	ল'ৰা
	লোত্মাই	মহুৰা
	লো মাই	সুতাৰ নেচা
	লাও কাউ	মোৰ পৰা
	লাও হাউ	আমাৰ পৰা
ৱ	ৱান	বাতি
	ৱিংহো	ফাঁণ
	ৱাই	বেত
শ	শ্যতাঙ্	ৰৰপীৰা, মেজ
	শ্যান্	চাঙ্
	শেক্	জোৰা (যেনে—আলিৰ জোৰা
	শাত্	আঠুৰা
	শিন্	মেখেলা

	শাওঁ	ছাটি
	শ্নন্ ম্নক্যা	বাঁগছা
	শ্নক্	থিয় হোৱা
	শাউনাল্মাত্র	চন্দ্ৰ
	শ'ম্রেই	শনি
	শাপ্	বিষ
	শাকাউ	মোক, মোলৈ
	শাহাঊ	আমাক, আমালৈ
	শ্নং	গঁড়
হ	হোঃ মা	কান্ধ
	হাকাঃ	ভঙা
	হোথাও	আঠ্নম্ৰ
	হ'ন্	ঘৰ
	হ'ন অন	পজা
	হেতা	হেতা
	হাইং	শ্নকান
	হ'ন হাঙ্	ঘৰৰ চাঙ্
	হ'নঙ্ন	গোহালি
	হোক্	তাঁতশাল
	হি'ম্রা	ধানখোঁত
	হোপ্তাঙ্	নমস্কাৰ
	হান্	বাজহাহ
	হাঙ্ ম্ন	পৰ্নৱ ৰ বাঁহ
	হা'মাই	গছৰ শিপা
	হই১	গ্নটি
	হই২	জ্নাৰ
	হিল্	শিলগ্নটি
	হ্নন'ই প্নক্	টিলা
	হ্নংকিন্ নাম্	বামবেন্ন
	হাচিপ্	পকাশ

	হাচিপ.নুং	একাৱন
	হুক্‌চিপ্‌	ষাঠি
	হিং	হাজাৰ
	হুক্‌লাই	অথলা
য়	য়ে	ভঁৰাল ঘৰ
	য়াথাও	বুঢ়ী আইতা, আথাও
	য়ালাংখেত্‌	ভেঁকুলী
	য়ুন্‌	মহ, দাঁহ
	য়াং	আছে
	য়াউম্‌	ধপাত

২.৫ টুৰুং বা টাইৰুং ঃ

অসমত পোৱা টাইসকলৰ প্ৰধান ভাগ অন্য এটা হ'ল টুৰুং বা টাইৰুং। বহুতো সময়ত টাইৰুং শব্দটো টাইলুং বুলিও কোৱা দেখা যায়। টুৰুংপানী নামৰ নৈৰ দাঁতিত বসবাস কৰা কাৰণে টুৰুং নামটো হোৱা বুলি তেওঁলোকে ভাবে। অন্যাহাতেদি টাইৰুং বা টাইলুং শব্দটোৰ আকৌ অন্য এটা অৰ্থ পোৱা যায়। টাই শব্দটোৰ অৰ্থ হ'ল টাই জাতি আৰু লুং শব্দটোৰ অৰ্থ হ'ল 'ডাঙৰ'। গতিকে বিৰাট টাইসকলৰ এটা অংশ হিচাপে তেওঁলোকে গৌৰৱবোধ কৰে। উত্তৰ ম্যান্মাৰত বসবাস কৰা টাইসকলক একে অৰ্থতে টাইলুং বুলিয়েই জনা যায়। থেৰাবাদী হীনযানী বৌদ্ধধৰ্ম অৱলম্বন কৰা টুৰুংসকল প্ৰধানকৈ কৃষিজীৱি আৰু পৰিষ্কাৰ পৰিচ্ছন্নকৈ যথা সম্ভৱ চাংঘৰত তেওঁলোক বসবাস কৰে। খামতি, ফাকিয়াল, আইতনীয়া আৰু খাময়াং সকলৰ দৰেই বিশেষভাবে ঘৰতে বৈ উলিওৱা বিশেষধৰণৰ বগৰ 'বুকা' পৰিধান কৰে। তিৰোতাসকলে ঘৰতে বৈ লোৱা আৰু গছৰ পৰা ৰং উলিয়াই ক'লা কৰি লোৱা 'ম্বাৰু' (মেখেলা বিশেষ) 'নুমৰঙ্‌' (বিহা বিশেষ) 'খাং মুকাই' (তিৰোতাৰ পাগুৰী), 'ম্বাপাই' (চাদৰ বিশেষ) পৰিধান কৰে আৰু পুৰুষসকলে 'বুকা' আৰু 'ফুম্‌.খাম্‌' (পাগুৰি) পৰিধান কৰে। তিৰোতাসকলে সচৰাচৰ 'খাং মুকাই' আজিকালি পৰিধান কৰিবলৈ এৰিদিলেও 'হচিংকেত্‌' হলে মাৰে। 'চিংকেত্‌' হ'ল এবিধ কঁকাল মৰা। টুৰুং

পুৰুষসকলৰ বাবে ঘৰত বৈ উলিওৱা পৰম্পৰাগত ভাবে পৰিধান কৰা "বুকা"খন বিশেষভাবে আদৰৰ আৰু অতি সম্মানৰ পোছাক। 'বুকা' ঘৰুৱা-জীৱনত পিন্ধাৰ উপৰিও গাঁৱৰ বাহিৰৰ দূৰ ঠাইলৈ বা নগৰ আদিলৈ গলেও পৰিধান কৰি যোৱাটো তেওঁলোকৰ বাবে অতি গৌৰৱৰ কথা। সচৰাচৰ সকলো অৱস্থাতে সেই 'বুকা' পৰিধান কৰে। টুৰুংসকলৰ অৰ্থনৈতিক অৱস্থা মধ্যমীয়া আৰু কৃষিভিত্তিক।

নগা পাহাৰৰ দাঁতিয়ে দাঁতিয়ে বিভিন্ন অঞ্চলত বসবাস কৰা টুৰুংসকলৰ ছয়খন গাঁৱত প্ৰায় দুশৰৰ মানুহত কমেও দুহেজাৰ মানুহ বসবাস কৰে। টুৰুং আৰু খাময়াংসকলক প্ৰায় ঠাইতে ওচৰা ওচৰিকৈ একেলগে বসবাস কৰা দেখা যায়। এই দুয়োটা সম্প্ৰদায়ৰ মাজত ঘনিষ্ঠতাও সকলো দিনৰে পৰাই অধিক। যোৰহাট জিলাত তিনিখন টুৰুং গাঁও পহুকটীয়া, পথাৰগ্ৰাম আৰু টিপমীয়াৰ দাঁতিতে অন্য তিনিখন খাময়াং গাওঁ নগ্ৰাম, বাগিজান গ্ৰাম গাঁও আৰু বেতবাৰী গ্ৰাম গাঁও পোৱা যায়। আন তিনিখন টুৰুং গাঁও গোলাঘাট মহকুমাত পোৱা যায়। তাৰে দুখন সৰু পথাৰত আৰু এখন বৰ পথাৰত। সৰু পথাৰৰ টুৰুং গাঁও দুখন হ'ল ১নং ভেলেং টুৰুং গাঁও আৰু নাওজান বালিপথাৰ টুৰুং গাঁও। দৰচাপথাৰ টুৰুং গাঁও বৰপথাৰৰ অন্তৰ্গত। এইবোৰ গাঁৱৰ পৰা ইতিমধ্যে বহুতো লোক টিৱাপৰ দাঁতিৰ বৰভাম্চৰ গিদিং পথাৰলৈ প্ৰব্ৰজন কৰিছে। গোলাঘাট জিলাত টুৰুং, আইতন আৰু খাময়াংসকলৰ বসবাস ওচৰা ওচৰিকৈ পোৱা যায়।

টুৰুংসকল দ্বিভাষী। ঘৰুৱা জীৱনত আৰু টুৰুংসকলৰ লগত কথাবাৰ্তা হওঁতে নিজা টাই টুৰুং ভাষা প্ৰয়োগ কৰে আৰু অন্যৰ লগত হ'লে অসমীয়া ভাষা প্ৰয়োগ কৰে। টুৰুংসকল মূলতে টাই গোষ্ঠীৰ হলেও টাইটুৰুং ভাষাটো বহু পৰিমাণে অসমত পোৱা আন কেইটা টাইভাষাতকৈ বেলেগ। বহুতো ক্ষেত্ৰত শব্দৰ মিল থাকিলেও বেছিভাগ শব্দ অন্যান্য ভাষাৰ লগত মিল থকা। বিশেষকৈ মণিপুৰী ভাষাৰ লগত মিল থকা বহুতো ৰূপ দেখা যায়। মণিপুৰী ভাষাত 'মই ভাত খাওঁ' বাক্যটো 'আই চাক্চাবে' কিন্তু টুৰুং সকলৰ ভাষাত 'আই চা চ্চা'। টাইভাষাৰ শব্দ থাকিলেও চিংফৌ, মণিপুৰী, বাৰ্মা ভাষাৰ যথেষ্ট সংখ্যক শব্দই ভাষাটো অসমৰ আন কেইটা গোষ্ঠীৰ টাইভাষাৰ পৰা সুকীয়া কৰি পেলাইছে। টাইভাষাৰ বৃত্তাকাৰী লিপিটো তেওঁলোকে লেখাৰ লিপি হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰে। কোনো লোকৰ মৃত্যু

হলে টাই লিপিৰে লেখা পুথি এখন বিহাৰত দান কৰাটো তেওঁলোকৰ পৰম্পৰাগত প্ৰথা। এনেকুৱা অজস্ৰ পুথি গাঁৱৰ বৌদ্ধ বিহাৰবোৰত সংৰক্ষিত হৈ আছে।

টুৰুংসকল এটা উৎকৃষ্ট লিপি আৰু সাহিত্য থকা ভাষাৰ উত্তৰাধিকাৰী হলেও শিক্ষা-দীক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত বিশেষ ভাৱে পাছপৰা। চৰকাৰী হিচাপত তেওঁলোক অন্যান্য পিছপৰা শ্ৰেণীৰ অন্তৰ্ভুক্ত। তেওঁলোকৰ পৰম্পৰাগত ধৰ্ম, ভাষা আৰু সংস্কৃতি সংৰক্ষণৰ বাবে তেওঁলোক অতি আগ্ৰহী। বৌদ্ধধৰ্মৰ পঞ্চশীল, দশশীল নীতিৰ উপৰিও সপ্তপৰিহানি নীতিৰে গঢ়া টুৰুংসকলৰ জীৱনত বৌদ্ধ ভিক্ষুজন অতি সম্মানীয় আৰু পূজনীয়। সাধাৰণতে কোনো লোকৰ মৃত্যু হলে পুতি থোৱা বা পুৰি পেলোৱাটো নিয়ম। কিন্তু কোনো ভিক্ষু পৰলোকগামী হলে তেওঁক যথাযথ নিয়ম কৰি পুতি থোৱা হয় আৰু বৌদ্ধ ধৰ্মৰ বিভিন্ন মানুহৰ উপস্থিতিত এটা বছৰৰ পাছত তেওঁৰ মাংসহীন জঁকাটো মাটিৰ তলৰ পৰা উলিয়াই আনি 'ৰথযাত্ৰা' কৰা হয়। আৰু ৰথৰ ওপৰতেই এটা অভিনৱ পদ্ধতিৰে এডাল দীঘল বেতৰ এটা মূৰত জুই জ্বলাই ততালিকে জুই জঁকা পেৰাকৈ তেওঁলোকৰ পৰম্পৰাগত কৌশল প্ৰয়োগ কৰি জঁকাটো জ্বলাই দিয়া হয়।

খাওমুন্ (পিঠা), খাওলাম (চুঙাপিঠা, চুঙাভাত) আদি প্ৰিয় খাদ্যৰূপে ব্যৱহাৰ কৰি অহা টুৰুংসকলৰ বিয়াবাৰু আয়তনীয়া, খাময়াং আৰু আহোমসকলৰ লগত কোনো বাধা নোহোৱাকৈ হব পাৰে। অসমৰ অন্য টাই গোষ্ঠীকেইটাৰ দৰেই টুৰুংসকলে কেইবাটাও উৎসৱ উদ্‌যাপন কৰে। তাৰ ভিতৰত পয় লকোৱা, পয়চাংকেন, মাইকচুমফাই, ফ্ৰাপ্পুপয় আৰু পয়নানীচ উল্লেখযোগ্য। মাইকচুমফাই মাঘীপূৰ্ণিমাৰ দিনা পতা এটা উৎসৱ। অসমৰ অন্যান্য লোকৰ দৰে তেওঁলোকে পুহৰ সংক্ৰান্তি দিনা মেজি সাজি বিহু নাপাতে। কিন্তু মাঘীপূৰ্ণিমাৰ দিনা মেজি সাজি, 'বংফাই' উৰুৱাই উৎসৱ পাতে। বংফাই হ'ল চিলা সাজি বিশেষ কৌশলেৰে জুই জ্বলাই চিলা আকাশত উৰুৱা এক প্ৰকাৰৰ আতচবাজী। পয় অকোৱা লক্ষীপূজাৰ সময়ত অৰ্থাৎ আহিন কাতি মাহত পতা এটা উৎসৱ। তিনি মাহ ধৰি পালন কৰা ব্ৰত সেই দিনা সমাপ্ত কৰা হয়। পয়চাংকেন হ'ল এটা বসন্ত উৎসৱ। বহাগৰ পহিলা বিহুৰ দিনা পয়চাংকেন্ পতা হয় আৰু বুদ্ধ মূৰ্তিক উলিয়াই

যথাবিহিত নিয়মেৰে গা ধুউৱা হয়। পয়নীন্চি হ'ল ফাগুনী পূর্ণিমাৰ তিথি। সেইদিনা তিথিৰ মূৰত পানীচিনু দি বিহাৰত পঞ্চশীল গ্ৰহণ কৰে।

পূৰ্বতে উল্লেখ কৰা হৈছে যে টুৰুংসকলৰ ভাষা অসমৰ অন্য টাই গোষ্ঠী কেইটাৰ পৰা কিছু সুকীয়া। টুৰুংসকলৰ কথা বাদ দি অন্য কেইটা টাইভাষাৰ মাজত বৈসাদৃশ্য বৰ দেখা নাযায়। তলৰ অধ্যয়নে ভাষাটোৰ স্বৰূপটো বুজাত কিছু সহায় কৰিব।

(ক) টুৰুং ভাষাৰ লিপি ঃ

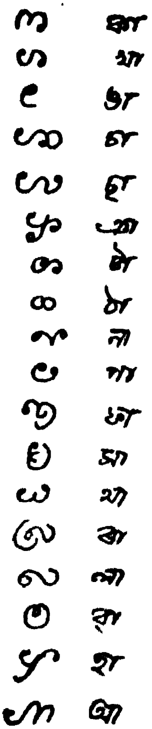

খামতি, ফাকিয়াল ভাষাৰ দৰেই টুৰুং ভাষাৰ লিপি মূলতে টাইলিপি আৰু ই বৃত্তাকাৰী। অসমত পোৱা কেইটা টাইভাষাৰ লিপিয়েই বৃত্তাকাৰী কিন্তু আহোম ভাষাৰ লিপি কৌণিকাকাৰী। অৱশ্যে আহোম ভাষাত ছপাৰূপত প্ৰয়োগ হোৱা বাবে আৰু বাকী কেইটা ভাষাত হাতে লেখা আখৰ হোৱা বাবেও এনে পাৰ্থক্য ঘটিব পাৰে। সোঁফালে টুৰুংসকলৰ ভাষাৰ লিপিটো দিয়া হ'ল।

(খ) সুৰ ঃ স্বৰৰ হ্ৰস্ব দীৰ্ঘ আৰু সুৰ প্ৰয়োগ ভাষাটোৰ এটা উল্লেখযোগ্য বৈশিষ্ট্য। সাধাৰণতে দুটা সুৰ স্পষ্টকৈ ধৰিব পাৰি। স্বৰৰ হ্ৰস্ব দীৰ্ঘ আৰু দুটা সুৰ অনুসৰি তলত কেনেকৈ চাৰিটা অৰ্থ একেটা শব্দতে পোৱা গৈছে চোৱা যাওক—

চিং¹	পানীত ডিঙা
চীং¹	ঢোল

চিং[২]	ঘাঁহ
চীং[২]	চকু

তেনেকৈ সুৰ অনুসৰি অৰ্থ সলনি হোৱা শব্দ—

লাম্[১]	বাট, পথ
লাম্[২]	ব'দত দিয়া
লাম[২]	তৰপ
আকৌ না[১]	কাণ
না[১]	নাপায়
না[২]	পথাৰ
না[২]	দেই, দেইবা
বা[১]	দাঁত
বা[২]	বোৱা
থাও[১]	ভীনীহ
থাও[২]	কি

(গ) স্বৰ আৰু ব্যঞ্জন ঃ টুৰুংসকলৰ ভাষাত সাতোটা স্বৰধ্বনি আৰু উনৈশটা ব্যঞ্জন পোৱা যায়। উনৈশটা ব্যঞ্জনৰ ভিতৰত দুটা অৰ্ধস্বৰ ৱ আৰু য় অন্তৰ্গত। স্বৰ ধ্বনিসমূহৰ হ্ৰস্ব দীৰ্ঘ দুটা ৰূপ থাকিলেও সকলো সময়তে সি স্পষ্ট নহয়। ই আৰু আ ধ্বনিৰ ক্ষেত্ৰত হ্ৰস্ব দীৰ্ঘ ৰূপটো স্পষ্ট। যেনে ঃ

না (হ্ৰস্ব আ) = কান
না (দীৰ্ঘ আ) = নাপায়
চিং (হ্ৰস্ব ই) = ঘাঁহ
চীং (দীৰ্ঘ ঈ) = চকু

স্বৰ ধ্বনিসমূহৰ ভিতৰত কেন্দ্ৰীয় উচ্চধ্বনি অ' পোৱা যায়। স্বৰধ্বনি সমূহে সুৰ শ্বাস বহন কৰে। ভাষাটোত পোৱা স্বৰধ্বনি কেইটা হ'ল/অ, আ, ই, উ, এ, ও, অ'/।

/অ/ নুম্ৰুত্ (ন + উ + ম্ + ৰ + অ + ত্) 'বিহু'
/আ/ আপু 'বুঢ়া দেউতা'
আনাই 'মাকৰ মাক', 'আনাই'
/ই/ বাই 'হয়' 'কৰা'

/উ/	আত্‌ঙু্‌	মাকৰ বায়েক
	ম্‌চ্‌ম্‌	তিনি
/এ/	ইফে	আমাক
	চিঙ্‌লেত্‌	জিভা
/ও/	তাও	লোৰা
	দাপ্‌কোপ্‌	জ্‌ইশাল
/আ/	গাবা	ডাঙৰ
	বাঙ্‌	ম্‌ৰ

স্বৰধ্বনিৰ তালিকা

	প্ৰান্তীয়	কেন্দ্ৰীয়	পশ্চ
উচ্চ	ই	আ	উ
মধ্য	এ		ও
নিম্ন		আ	অ

ব্যঞ্জন ধ্বনিৰ ক্ষেত্ৰত ঘোষ মহাপ্ৰাণ ধ্বনিৰ অভাৱ ভাষাটোৰ এটি উল্লেখ-যোগ্য বৈশিষ্ট্য। কেউটা ব্যঞ্জনেই শব্দৰ আদি মধ্য আৰু অন্ত্য অৱস্থানত প্ৰয়োগ হয়। শব্দৰ আদি অৱস্থানত দ্বিব্যঞ্জনৰ সংযুক্তি যথেষ্ট পোৱা যায়। ভাষাটোৰ ব্যঞ্জন কেইটা হ'ল /ক ত প খ ফ গ দ ব চ জ হ ম ন ঙ ৰ ল ৱ য়/

/ক/	কাত্‌	কীৰ টানকৈ বন্ধা অৰ্থত
/খ/	খাত্‌	খ্‌ঁজ
/গ/	গাত্‌	পাৰ্গত
/ঙ/	ঙাপ	হয়
/চ/	চাও	নামৰ আগত লেখা শ্ৰী অৰ্থসূচক
/জ/	জাও	ওপৰলৈ উঠা

/ত/	তাও	লোৰা
/থ/	থাও	দুছেও কৰা
/ব/	বাও	ঘণ্টামৰা
/ৰ/	ৰাও	লগত
/ল/	লাও	দিয়া, ফুচুলুৰা
/ৱ/	ৱ'ও	কুকুৰে ভুকা
/দ/	দু	ডিঙি
	নাদি	নাক
/ন/	নাঙ্	তুমি
/প/	পা	হাউঁস থকা তৃণ অৰ্থত
/ফ/	ফা	পাতল
/ম/	মা	মূৰ্চ্ছা যোৱা
/হ/	হাক্	আদৰ সাদৰ কৰা
/য়/	য়াক্	দিগদাৰী, অসুবিধা

শব্দৰ আদি অৱস্থানত পোৱা কেইটা মান ব্যঞ্জন সংযুক্তিৰ উদাহৰণ তলত দিয়া হ'ল।

স্ল	স্লাঙ্	কঠাল
স্ব	স্বা	কাপোৰ
	স্বাপাই	চাদৰ
ন্চ	ন্চা	নাথাওঁ
ন্ৰ	ন্ৰা	নালাগে
ন্ম	ন্মু	নেদেখে
ঙ্গ	ঙ্গু	চাউল
ন্ত	ন্তা	ঘৰ

ব্যঞ্জনধ্বনিৰ তালিকা

		দ্বৌষ্ঠ্য	দন্ত্যমূলীয়	তালব্য	কণ্ঠমূলীয়	কণ্ঠ্য
		অ স	অ স		অ স	অ স
স্পর্শ	অল্পপ্রাণ	প ব	ট দ		ক গ	
	মহাপ্রাণ	ফ	থ		খ	
	ঘৃষ্ট		চ জ			
প্ৰ	নাসিক্য	ম	ন		ঙ	
	পাৰ্শ্বিক		ল			হ
বা	তাড়িত		ৰ			
হ	অৰ্ধস্বৰ	ৱ		য়		

(ঘ) ব্যক্তিবোধক সৰ্বনামৰ ক্ষেত্ৰত টুকং ভাষাত কোনো সম্মানসূচক নাইবা তুচ্ছাৰ্থক ৰূপ পোৱা নাযায়। সম্বন্ধ পদৰ ক্ষেত্ৰত -না প্ৰত্যয় আৰু সম্প্ৰদান কাৰকত -ফে প্ৰত্যয় ব্যক্তিবোধক সৰ্বনামৰ পাছত যোগ দিয়া হয়। এনেকৈ প্ৰত্যয় যোগ কৰোতে কোনো তীৰ্যক ৰূপ পোৱা নাযায়।

মূল ব্যক্তিবোধক সৰ্বনাম ৰূপটোৰ কোনো পৰিবৰ্ত্তন নোহোৱাকৈ প্ৰত্যয় যোগ হয়। তলত এইবোৰ দেখুওৱা হ'ল।

	একবচন	বহুবচন
১ম পুৰুষ	ঙাই 'মই'	ই 'আমি'
২য় পুৰুষ	নাঙ্ তুমি	নি তোমালোক
৩য় পুৰুষ	খি সি	খীন সিহঁত
	ঙাইনা মোৰ	ইনা আমাৰ

একবচন	বহুবচন
নাঙ্না তোমাৰ	নিনা তোমালোকৰ
খিনা তাৰ	খিনিনা 'সিহঁতৰ'
ঙাইফে মোক	ইফে আমাক
নাঙ্ফে তোমাক	নিফে তোমালোকক
খিফে তাক	খীনিফে সিহঁতক

(ঙ) নঞাৰ্থ বুজাবৰ কাৰণে ক্ৰিয়াৰ আগত ন্-প্ৰত্যয় যোগ হয়। এনেকৈ ন্-প্ৰত্যয় যোগ হওঁতে ক্ৰিয়াৰ আদি ব্যঞ্জনৰ লগত ন্ অংশটোৰ সংবৃত হয়।

চা	খাওঁ
ন্চা	নাখাওঁ
বা	লাগে
ন্বা	নালাগে
মু	দেখা
ন্মু	নেদেখা

(চ) সম্বন্ধ বাচক বিশেষ্য শব্দবোৰৰ কিছুমান আহোমভাষাৰ সৈতে একে। তলত কেইটামান টুবুং সম্বন্ধ বাচক বিশেষ্যৰ উদাহৰণ ভাঙি ধৰা হ'ল।

আকু	'ৰবজনা' 'গিৰিবেকৰ ককায়েক'
আপু	বুঢ়াদেউতা
আফু	ককাইদেউ
আনাও	ভাই
আৰাত্	ন-বৌ
আয়া	বুঢ়ী আইতা
আপু নাই	মাকৰ দেউতাক
আনাই	মাকৰ মাক
আৰাদি	দেউতাকৰ ককায়েক
আবা	দেউতা
আমে	আই
আনু	আই
আনাও জানু	ভনী

আপী	বাই
আপা	দেউতাকৰ বায়েক
আড্‌ঙ্	মাকৰ বায়েক
খাও	ভিনীহি

(ছ) সৰল বাক্যবিলাক সাধাৰণতে কৰ্ত্তা কৰ্ম ক্ৰিয়া ক্ৰমান্বয়ে প্ৰয়োগ হয়। তলত অতীত আৰু ভৱিষ্যত কালত √চা (√খা) ধাতু ৰূপ কৰি দেখুওৱা হ'ল।

অতীত কাল

	একবচন	বহুবচন
১ম পুৰুষ	ঙাই চাতু চাহাদে	ই চাতু চা হাদে
	মই ভাত খালোঁ	আমি ভাত খালোঁ
২য় পুৰুষ	নাঙ্ চাত চাহাদে	নি চাতু চা হাদে
	তুমি ভাত খালা	তোমালোকে ভাত খালা
৩য় পুৰুষ	খি চাতু চা হাদে	খিনি চাতু চা হাদে
	সি ভাত খালে	সিহঁতে ভাত খালে

ভবিষ্যত কাল

১ম পুৰুষ	ঙাই চাতু চা ঙা	ই চাতু চা ঙা
	মই ভাত খাম	আমি ভাত খাম
২য় পুৰুষ	নাঙ্ চাতু চা ঙা	নি চাতু চা ঙা
	তুমি ভাত খাবা	তোমালোকে ভাত খাবা
৩য় পুৰুষ	খি চাতু চা ঙা	খিনি চাতু চা ঙা
	সি ভাত খাব	সিহঁতে ভাত খাব

(জ) টাই আহোম ভাষাত /ৰ/ ধ্বনি পোৱাৰ দৰেই টুৰুং ভাষাতো /ৰ/ ধ্বনিৰ উচ্চাৰণ পোৱা যায়। কিন্তু অসমৰ অন্য টাই গোষ্ঠীৰ ভাষাত ৰ ধ্বনি পোৱা নাযায়। আহোম ভাষৰ /ৰ/ সেইবোৰ টাই ভাষাত /হ/ হৈ গৈছে। ঠিক তেনেকৈ আহোম ভাষাত /ড/ বাকীবোৰত /ন/ হৈছে। সেয়ে টাই-আহোমৰ মানুহ নামত থকা ডোন্ বাকী টাইভাষাত নান্ হৈছে। টুৰুং ভাষাতো নান্‌চেঙ্ নান্‌কাম আদিকে মানুহ নামবোৰ পোৱা যায়। স্থানান্তৰত কেউটা ভাষাৰ তুলনামূলক অধ্যয়ন এটি ভাগি ধৰা হৈছে।

(ঝ) টুৰুং ভাষাৰ সংখ্যাবাচক শব্দবিলাক অন্য কেইটা টাই ভাষাৰ পৰা সুকীয়া। কিছুমান শব্দৰ মিল থাকিলেও ভালেমান শব্দৰ বেলেগ ৰূপ পোৱা যায়। স্থানান্তৰত কেউটা টাইভাষাৰ তুলনামূলক অধ্যয়নে কথাষাৰ স্পষ্ট কৰি তুলিব। তলত টুৰুং সংখ্যাবাচক শব্দবিলাক ক্ৰম অনুসৰি এক, দুইকৈ দেখুওৱা হৈছে।

১	আই	২৬	থুন্ ক্রু
২	ঙ্‌খঙ্	২৭	থুন্ চিনত্
৩	মুচ্‌মু	২৮	থুন্ মাত্‌জাত্
৪	মিলি	২৯	থুন্ চুখু
৫	মাঙা	৩০	দুম্‌চি
৬	ক্রু	৩১	দুম্‌চি আই
৭	চিনত্	৩২	দুম্‌চি ঙ্‌খঙ
৮	মাত্‌জাত	৩৩	দুম্‌চি মুচ্‌মু
৯	চুখু	৩৪	দুম্‌চি মিলি
১০	চি	৩৫	দুম্‌চি মাঙা
১১	চি আই	৩৬	দুম্‌চি ক্রু
১২	চিঙ্‌খঙ্	৩৭	দুম্‌চি চিনত্
১৩	চিমুচ্‌মু	৩৮	দুম্‌চি মাত্‌জাত
১৪	চিমিলি	৩৯	দুম্‌চি চুখু
১৫	চিমাঙা	৪০	মিলিচি
১৬	চিক্রু	৪১	মিলিচি আই
১৭	চিচিনত্	৪২	মিলিচি ঙ্ খঙ্
১৮	চিমাত্‌জাত	৪৩	মিলিচি মুচ্‌মু
১৯	চি চুখু	৪৪	মিলিচি মিলি
২০	থুন্	৪৫	মিলিচি মাঙা
২১	থুন্ আই	৪৬	মিলিচি ক্রু
২২	থুন্ ঙ্ খঙ্	৪৭	মিলিচি চিনত্
২৩	থুন্ মুচ্‌মু	৪৮	মিলিচি মাত্‌জাত্
২৪	থুন্ মিলি	৪৯	মিলিচি চুখু
২৫	থুন্ মাঙা	৫০	মাঙাচি

৫১ মাঁঙাচি আই
৫২ মাঁঙাচি ঙ্খঙ্
৫৩ মাঁঙাচি ম্চম্
৫৪ মাঁঙাচি মিলি
৫৫ মাঁঙাচি মাঁঙা
৫৬ মাঁঙাচি রু
৫৭ মাঁঙাচি চিনিত্
৫৮ মাঁঙাচি মাঁতজাত্
৫৯ মাঁঙাচি চ্খদ্
৬০ রুচি
৬১ রুচি আই
৬২ রুচি ঙ্খঙ্
৬৩ রুচি ম্চম্
৬৪ রুচি মিলি
৬৫ রুচি মাঁঙা
৬৬ রুচি রু
৬৭ রুচি চিনিত্
৬৮ রুচি মাঁত্জাত্
৬৯ রুচি চ্খদ্
৭০ চিনিত্চি
৭১ চিনিত্চি আই
৭২ চিনিত্চি ঙ্খঙ্
৭৩ চিনিত্চি ম্চম্
৭৪ চিনিত্চি মিলি
৭৫ চিনিত্চি মাঁঙা
৭৬ চিনিত্চি রু
৭৭ চিনিত্চি চিনিত্
৭৮ চিনিত্চি মাঁতজাত্
৭৯ চিনিত্চি চ্খদ্
৮০ মাঁজাত্চি
৮১ মাঁজাত্চি আই
৮২ মাঁজাত্চি ঙ্খঙ্
৮৩ মাঁজাত্চি ম্চম্
৮৪ মাঁজাত্চি মিলি
৮৫ মাঁজাত্চি মাঁঙা
৮৬ মাঁজাত্চি রু
৮৭ মাঁজাত্চি চিনিত্
৮৮ মাঁজাত্চি মাঁত্জাত্
৮৯ মাঁজাত্চি চ্খদ্
৯০ চ্খদ্চি
৯১ চ্খদ্চি আই
৯২ চ্খদ্চি ঙ্খঙ্
৯৩ চ্খদ্চি ম্চম্
৯৪ চ্খদ্চি মিলি
৯৫ চ্খদ্চি মাঁঙা
৯৬ চ্খদ্চি রু
৯৭ চ্খদ্চি চিনিত্
৯৮ চ্খদ্চি মাঁত্জাত্
৯৯ চ্খদ্চি চ্খদ্
১০০ লাচা
১০১ লাচা আই
১০০০ হিং

(এ) টৃবৃং শব্দমালা ঃ আগতে উল্লেখ কৰি অহা হৈছে যে টৃবৃং শব্দমালা মণিপুৰী, চিংফো, বার্মিজ আৰু টাই শব্দৰে পূৰ্ণ। তলত টৃবৃং শব্দৰ নমুনা ভাঙি ধৰা হ'ল।

আকু	বৰজনা
আনাও	ভাই

আনাই	মাকৰ মাক
আপ্‌ু	বুঢ়া দেউতা
আপুনাই	মাকৰ দেউতাক, পুখাও
আফু	ককাই
আসে	আই মাক
আৰাত্‌	নবৌ
আয়া	বুঢ়ী আইতা
আবাদি	দেউতাকৰ ককায়েক
আবা	দেউতা
আনাও জান্‌	ভনী
আপী	বাই
আপা	দেউতাকৰ বায়েক
আঙুং	মাকৰ বায়েক
আই	এক
ই	আমি
কান্‌	পেট
ক্লা	চুলি
কুন্‌চু	গৰু
কাথান্‌	কপাল
কিত্‌চি	সৰু
কাচা	তেনেই সৰু, নুমলীয়া
কাত্‌	কীব টানকৈ কথা
খাওত্যেক্‌	আথৈ
খাওমুন্‌	পিঠা
খাওসাম্‌	চুঙাপিঠা
খাওলাম্‌	চুঙা চাউল
খাও	ভিনীহ
খাও	কি
খা	পানী
খিং	ঠেঙা

খিৰোন্	টেঙাগছ
খ্ৰাত	পৰা
খাত	খুঁজ
খি	সি
খিনি	সিহঁত
গাঁবা	ডাঙৰ
গাত্	পাৰ্গত
ঙা	মহ
ঙগদ্	চাউল
ঙাচান্	মাছ
ঙাও	ছা
ঙা	আছে
ঙাই	মই
চিংলেত্	জিভা
চিংদা	বুকু
চাত্	ভাত
চৌব্	লাওপানী
চুন্	বাৰী
চিংকেত্	ককাল মৰা (বোৱাৰী মানুহৰ)
চাও	নামৰ আগত লেখা শব্দ
চাত্	ভাত
চাত্	মৰা, মৃত্যু
চা	খোৱা
চা	যোৱা
জাও	ওপৰলৈ উঠা
জাত্	পুনৰ লোৱা
ডাও	লোৱা
ডাওখান্	কাছ
ডাঙ্	অকস্মাৎ হাতৰ পৰা পৰি যোৱা

থাও	দুহেও কথা
থাত্	ভাঠ
দু	ডিঙি
দাপ্	ছাই
দাপ্কোপ্	জুইশাল
না	কান
নাঃ	নাপায়
না	পথাৰ
না	দেই, দেইবা
নাদি	নাক
ন্তা	ঘৰ
নিঙ্তেন্	ওঁঠ
নিঙ্ক্লাই	আলজিভা
নুঙ্গুপ্	মুখ
নুম্বত্	বিহা
নাত্	ভুত
নাঙ্	তুমি
নি	তোমালোক
পুন্বাঙ্	চাং
পুন্বাঙ্ ন্তা	চাঙ্ঘৰ
পা	হাউলি থকা বন
পাক্	অলপ দি দিয়া (নিমথ, হালধি অৰ্থত)
পাত্	ঠিলা মৰা
ফা	পাতল
ফাত্	পচা
ফুন্চি	তামোল
ফুন্লাপ্	পান
ফুম্বাম্	পাগুৰী (মতাৰ)
বুকা	টুবুং মানুহৰ লাঠি

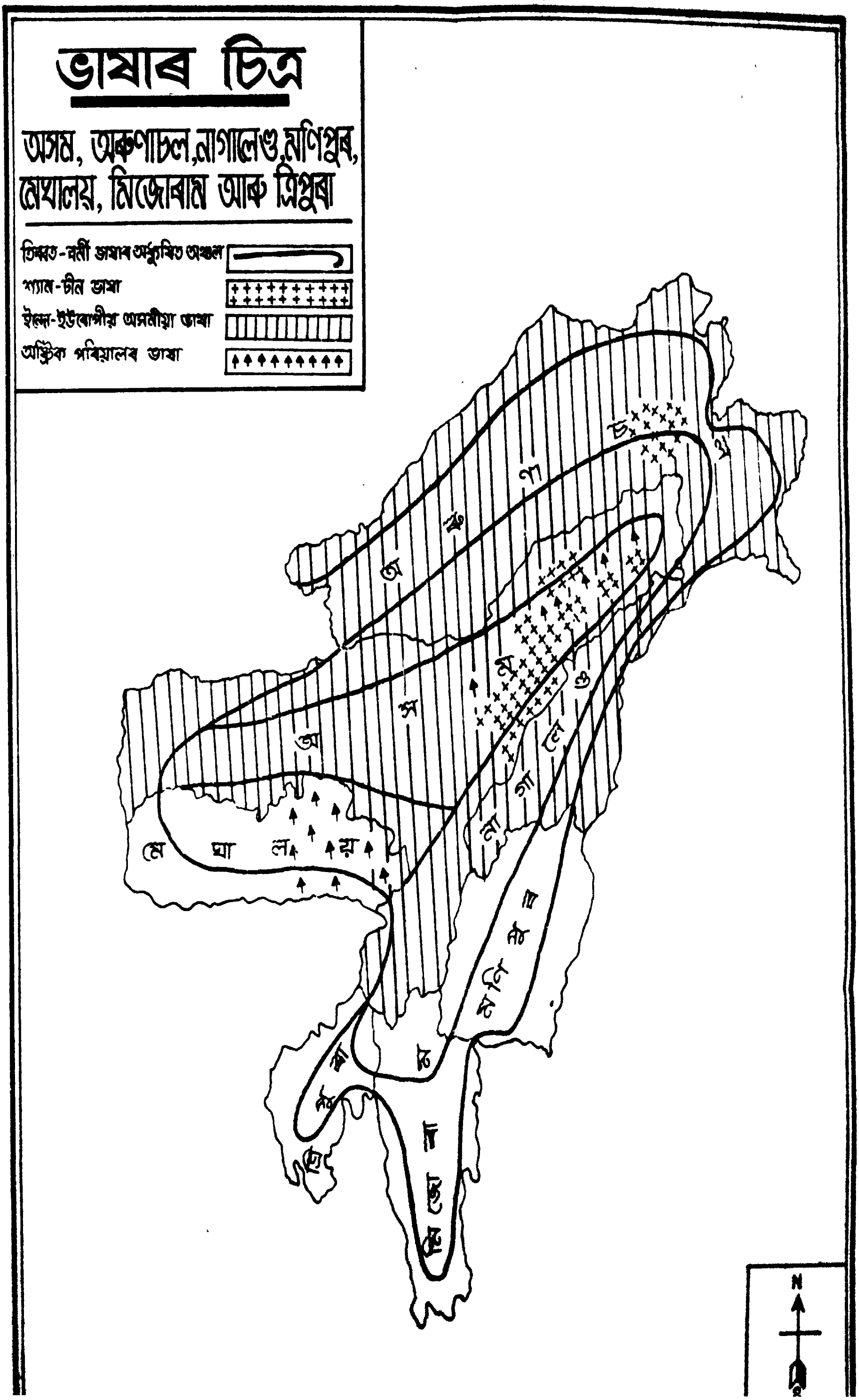
ভাষাৰ চিত্ৰ
অসম, অৰুণাচল, নাগালেণ্ড, মণিপুৰ, মেঘালয়, মিজোৰাম আৰু ত্ৰিপুৰা
তিব্বত-বৰ্মী ভাষাৰ অধ্যুষিত অঞ্চল
শ্যাম-চীন ভাষা
ইন্দো-ইউৰোপীয় অসমীয়া ভাষা
অষ্ট্ৰিক পৰিয়ালৰ ভাষা
N

ৰাঙ্	মুৰ
ৰাঙ.মুকাই	পাগুৰী (মাইকীৰ)
ৰাও	ঘটামৰা
ৰাত্	গোন্ধ
ৰিম	চকু
মুগুই	হাতী
ম্লাঙ্	কঠাল
ম্লাঙ্বান	কঠাল গছ
মুক্রু	ধীহগাজ
ম.ৰা / ম্ৰা	কাপোৰ
মুৰাবু / ম্ৰাবু	মেখেলা
ম্ৰাপাই	চাদৰ
ম্রা	মুচ্ছা যোৱা
মাত্	হেৰাই যোৱা
ৰা	লাগে
ৰাই	হয়
ৰাই	কৰা
ৰাও	লগত
ৰাত্	কটা
ৰি[1]	বেত
ৰি[2]	সুতা
ৰিহা	গছৰ গুটি.বেচি'লগা অৰ্থত
লাতা	হাত
লান্	ভৰিৰ আঙুলি
লোং	হাতৰ আঙুলি
লুগুঙ্	ভৰি
লুফুত্	আঁঠু
লাও	দিয়া
লাও	ফুচুলুৱা
লাত্	বোৱা, বৈ থকা
ৱা	দাঁত
ৱা	বোৱা
ৱান্	জুই
ৱান.য়াঙ্	ফিৰিঙতি
ৱাও	কুকুৰে ভুকা

হাক্	আদৰ সাদৰ কৰা
হাত্	বজাৰ, হাট
ন্নাক্	দিগদাৰী

(ট) টুৰুং ভাষাৰ এটা উল্লেখযোগ্য বৈশিষ্ট্য হৈছে কি যে কিছুমান বিশেষ শব্দ কিছুমান বিশেষ কথা বা পৰিবেশতহে ব্যৱহাৰ হয়। উদাহৰণ হিচাপে 'পাক.' শব্দটো কেৱল নিমখ হালধি অলপ দি দিয়া অৰ্থতহে ব্যৱহাৰ হয়। তেনেকৈ 'পা' শব্দই কেৱল বন, ধান নাইবা তেনেজাতীয় তৃণ হাউলি থকাহে বুজায়। অন্যগছ হাউলি থকা অৰ্থ নুবুজায়। 'কাত' শব্দ বন্ধা কৰি টানকৈ বন্ধা অৰ্থতহে প্ৰয়োগ হয়। 'তাত' শব্দই অকস্মাৎ পৰিবোৰা বুজালেও কেৱল হাতৰ পৰা পৰা অৰ্থতহে ব্যৱহাৰ হয়। তেনেকৈ ফুম্বাম. আৰু বাঁও.মুকাই শব্দৰ প্ৰয়োগো উল্লেখযোগ্য।

২.৬. আহোম, খামতি আৰু ফাকিয়ালসকলৰ মাজত প্ৰচলিত টাই লিপিৰ তুলনামূলক থুলমুলে আভাস এটি দিয়াৰ চেষ্টা কৰা হ'ল।

আহোম, খামতি আৰু ফাকিয়ালসকলে প্ৰয়োগ কৰা লিপি মূলতে ব্ৰাহ্মী লিপি আৰু কেউটাতে সামান্য প্ৰভেদৰ বাহিৰে বিশেষ প্ৰভেদ লক্ষ্য কৰা নাযায়। আইতন আৰু টুৰুংসকলেও খামতি আৰু ফাকিয়ালসকলৰ দৰেই একে লিপিকে প্ৰয়োগ কৰে। কেউটা জনগোষ্ঠীয়ে প্ৰয়োগ কৰা লিপিৰ কেইটামান আখৰৰ গঢ় কিছু বেলেগ যেন লাগিলেও আচলতে বৃত্তাকাৰী আৰু কৌণিক ৰূপটোৱেহে গঢ়ৰ পাৰ্থক্যটো চকুত লগা কৰিছে। উদাহৰণস্বৰূপে আহোম ভাষাত হা আখৰটো লেখাত দ', কিন্তু ফাকিয়াল আৰু খামতি ভাষাত ᥞ (হা) হৈছে। এইটোও দ (হা) আখৰটোৱে কৌণিক ৰূপ লও'তেই খামতি আৰু ফাকিয়ালত ᥞ হৈছে। কিয়নো দ ৰ \ এই অংশটো প্ৰথমে ~ বৃত্তাকাৰী ৰূপলৈ পৰিবৰ্তন হৈছে আৰু তাৰ তলতেই। চিনডাল যোগ হৈ ᥞ হৈছে। আকৌ দ আখৰটো পথালিকৈ বৃত্তাকাৰী ~ হৈছে আৰু তাৰ তলত ল চিন ডাল যোগ হৈছে। গতিকে মূলগত ভাবে আখৰটোত কোনো বিশেষ পাৰ্থক্য নাই। খামতি আৰু ফাকিয়ালসকলৰ লেখা আখৰৰ মাজত সামান্য ভেদহে চকুত পৰে। ফাকিয়াল আখৰবিলাকত পাগুৰিৰ ব্যৱহাৰ সচৰাচৰ কমকৈ দেখা যায় কিন্তু খামতি আখৰবিলাকত পাগুৰিৰ ব্যৱহাৰ প্ৰায়ে পোৱা যায়। উদাহৰণস্বৰূপে ᥙ (ফাকিয়াল পা) কিন্তু খামতিত ᥙ (পা) ভেদ দেখা যায়। অৱশ্যে এনে প্ৰভেদ লিপিকাৰ অনুসৰি ভিন্ন ভিন্ন হব পাৰে। আচল কথাত কবলৈ গলে আহোম ভাষাৰ লিপিত ছপা আখৰৰ কৌণিকাকাৰী ৰূপটো আৰু খামতি ফাকিয়াল ভাষাত হাতে লেখা বৃত্তাকাৰী ৰূপটো পোৱা যায়। ফাকিয়াল

আৰু খামতি দুয়োটাতে আহোম ভাষাৰ ৰা আখৰটোৰ উচ্চাৰণ নাই। কিয়নো খামতি আৰু ফাকিয়ালসকলে 'ৰা' ৰ উচ্চাৰণ 'হা' কৰিহে কৰে। সেয়ে টাই আহোম ভাষাৰ 'ৰিং' (হেজাৰ), 'ৰোন্' (ঘৰ) আদি শব্দ যথাক্ৰমে 'হিং' আৰু হ'ন্ হৈছে। আহোম, খামতি আৰু ফাকিয়ালসকলৰ মাজত প্ৰচলিত হাতেলেখা আখৰৰ তুলনা :—

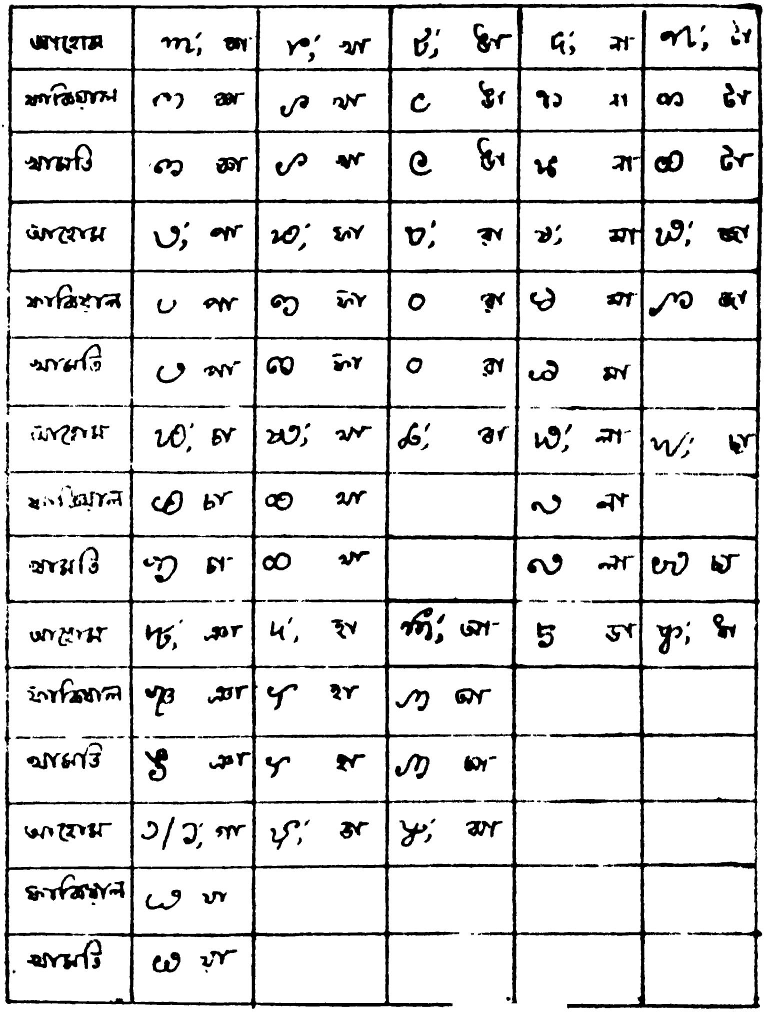

আহোম, খামতি, ফাকে, টুৰুং, খামিয়াং আৰু আইতনীয়াৰ দহোটা সংখ্যা বাচক শব্দ।

আহোম	খামতি	ফাকে	টুৰুং	খামিয়াং	আইতন	অসমীয়া
নুং	নুং	নুং/নুং	নুং	নুং	নুং	এক
চং	চং	চং	চং	চং	চং	দুই
চাম্	চাম্	চাম্	চাম্	চাম্	চাম্	তিনি
চি	চি	চি	চি	চি	চি	চাৰি
হা	হা	হা	হা	হা	হা	পাঁচ
নোক্ *	হোক্	হোক্	হোক্	হোক্	হোক্	ছয়
চেত্	চেত্	চেত্	চেত্	চেত্	চেত্	সাত
পেত্	পেত্	পেত্	পেত্	পেত্	পেত্	আঠ
কাও	কাও	কাও	কাও	কাও	কাও	ন
চিপ্	চিপ্	চিপ্	চিপ্	চিপ্	চিপ্	দহ

* আহোমৰ টাই ভাষাৰ 'ৰ' ধ্বনি বাকী কেইটা জনগোষ্ঠীয়ে 'হ' ধ্বনিকৈ উচ্চাৰণ কৰে আৰু আহোম ভাষাৰ 'ড' ধ্বনি তেনেকৈ বাকী কেইটাত 'ন' হৈছে। যেনে:—

(আহোম) ডোন্‌তিং > নোন্‌চিং

(আহোম) ডাপৰাও > নাপ্‌হাও

৩. অসমত প্ৰচলিত তিব্বত-বৰ্মী ভাষাসমূহৰ বিষয়ে পূৰ্বে আলোচনা কৰি অহা হৈছে। (১.০.৫.১.১; ১.০.৫.১.২, ১.০.৫.১.৩; ১.০.৫.১.৪; ১.০.৫.১.৫ আৰু ১.০.৫.১.৬ দফা দ্ৰষ্টব্য)।

উল্লেখযোগ্য যে এই তিব্বত-বৰ্মী ভাষাসমূহৰ নিজা লিপি নাই। এই শাখাৰ অসমৰ ভাষাবিলাকত প্ৰাচীন লিখিত সাহিত্য নাথাকিলেও সাহিত্যিক গুণ সম্পন্ন বহুল অজস্ৰ লোক সাহিত্যৰে পুষ্ট হৈ থকা দেখা যায়। বৰ্তমানে এই ভাষাবোৰৰ দুই এটাই সীমিত পৰিসৰত বিকাশ লাভ কৰিছে আৰু তেনে ভাষা লিখাৰ মাধ্যমস্বৰূপে আৰম্ভতে প্ৰথমে সংশোধিত অসমীয়া লিপিকেই লোৱা হৈছিল যদিও পিছলৈ সংশোধিত ৰোমক লিপিত লিখাৰ প্ৰচেষ্টা চলিছে। অৱশ্যে এই ক্ষেত্ৰত ৰোমক লিপিৰ উচ্চ বৰ্ণ বুজাবলৈ আকৌ অসমীয়া লিপিকেই প্ৰয়োগ কৰাটো মন কৰিবলগীয়া। অসমৰ তিব্বত-বৰ্মী ভাষা ভাষী লোকসকল দ্বিভাষী। ঘৰুৱা জীৱনত তিব্বত-বৰ্মী শাখাৰ ভাষা প্ৰয়োগ কৰিলেও সাধাৰণ কামকাজৰ বাবে অসমীয়া ভাষাকেই প্ৰয়োগ কৰে। অসমীয়া ভাষা আৰু নিজৰ ঘৰুৱা ভাষা দুয়োটাতেই তেওঁলোকৰ সমান দক্ষতা। দীৰ্ঘদিন ধৰি অসমীয়া ভাষাৰ সান্নিধ্যত থকাৰ হেতুকে এই ভাষাবিলাকত প্ৰচুৰ পৰিমাণে অসমীয়া শব্দ সোমাই পৰাটো লক্ষ্যকৰিবলগীয়া কথা। তলত এই শাখাৰ কেইটামান জনগোষ্ঠী আৰু ভাষাৰ আলোচনা সন্নিবিষ্ট কৰা হ'ল।

৩.১. মিচিং

তাহানিৰ বৰ অসমৰ আবৰ পাহাৰটোৰ পৰা কোনোবা অজ্ঞান দিনতে ভৈয়ামৰ নৈৰ পাৰলৈ নামি অহা মিচিংসকল অসমৰ তেনেই আদিমবাসী। আবৰ পাহাৰটোত থকা আদি গালং, হিলমিৰিসকলে তেওঁলোকৰ পূৰ্বপুৰুষৰ বংশধৰৰ উমান দিয়ে। ভৈয়ামলৈ নামি অহা উজনি অসমৰ লক্ষীমপুৰতেই বিশেষভাৱে প্ৰথমে বসতি স্থাপন কৰিবলৈ লোৱা মিচিংসকলৰ সংস্কৃতি মূলতে অসমীয়া সংস্কৃতি আৰু ই কৃষিমুখী। মৌখিক সাহিত্যৰ জৰিয়তে নিজৰ ভাষা আৰু সাহিত্যক চহকী কৰি তোলা মিচিংসকলৰ নিজা লিপি নাই। কিন্তু তেওঁলোকে অন্যান্য জনগোষ্ঠীৰ দৰেই বিশ্বাস কৰে যে মূলতে তেওঁলোকৰ নিজা লিপি আছিল আৰু তাক জন্তুৰ ছালত সুন্দৰভাৱে লিখি ৰখা হৈছিল। কিন্তু সেই জন্তু কোনোবাই খাই পেলোৱাত তেওঁলোক লিপিহীন হৈ দিন কটাবলগীয়া হ'ল। অৱশ্যে বৰ্তমানে ৰোমক লিপিকেই

সৰ্বসম্মতিক্ৰমে প্ৰয়োগ কৰা দেখা গৈছে। অসমীয়া লিপিত দুটামান নতুন ধ্বনিচিহ্ন প্ৰয়োগ কৰি মিচিং আগমক প্ৰকাশ কৰিবলৈ যত্ন কৰা সকলৰ ভিতৰত সোনাৰাম পাঞ্জাঙৰ "মিৰি-দোৱান" (১৯১৫ চন) খনেই প্ৰথম। পাচত কমলচন্দ্ৰ পাদুনৰ "মিচিংপাঠ" (ডুমডুমা সাহিত্য সভা, ১৯৫৮ চন) আৰু বিভীষণ পেগুৰ "মিৰি দোৱান" বা "মিচিং আগম" (ঢকুৱাখানা ১৯৬৩ চন) উল্লেখযোগ্য ছপাপুথি।

মিচিং আগমত সাধাৰণ মানস্বৰতকৈ দুটা অধিক স্বৰধ্বনি পোৱা যায় যি দুটা অসমীয়া ভাষাটোত পোৱা নাযায়। এটা কেন্দ্ৰীয় উচ্চ (যাৰ প্ৰতীক চিহ্ন অু) আৰু অন্যটো কেন্দ্ৰীয় উচ্চ-মধ্য (যাৰ প্ৰতীক চিহ্ন অী)। এনেকৈ হিচাপ কৰিলে দেখা যায় মিচিংসকলৰ স্বৰধ্বনি মুঠতে সাতোটা— প্ৰান্তীয় উচ্চ ই, নিম্ন মধ্য এ, কেন্দ্ৰীয় উচ্চ অু, কেন্দ্ৰীয় উচ্চমধ্য অী, কেন্দ্ৰীয় নিম্ন আ, মূলীয় উচ্চ উ, মূলীয় নিম্ন-মধ্য অ। অৱশ্যে উচ্চাৰণত এই সকলোবোৰে একোটাকৈ দীৰ্ঘৰূপ পোৱা যায় আৰু লিখৰ সময়ত (:) কুটচিহ্ন প্ৰয়োগ কৰি দীৰ্ঘৰূপটো নিৰ্দেশ কৰা হয়। এনেকৈ হ্ৰস্ব আৰু দীৰ্ঘ দুয়োবিধ স্বৰধ্বনি উচ্চাৰিত হয়। ব্যঞ্জন ধ্বনিৰ ক্ষেত্ৰত আটাইতকৈ উল্লেখযোগ্য কথাটো হ'ল মহাপ্ৰাণ ধ্বনিৰ অভাৱ আৰু সকলোবোৰ ধ্বনিয়েই শব্দৰ আদি আৰু মধ্য অৱস্থানত প্ৰয়োগ। মিচিং আগমৰ ষোলটা ব্যঞ্জনৰ ভিতৰত ছটা স্পৰ্শবৰ্ণ আছে; আৰু তিনিটা অঘোষ আৰু তিনিটা ঘোষ। অঘোষ/প ত ক/আৰু ঘোষ / ব দ গ /। চাৰিটা নাসিক্য / ম ন ঙ আৰু ঞ / পাৰ্শ্বিক /, ল / কম্পিত / ৰ /, ঘৃষ্ট / চ জ / আৰু দুটা অৰ্ধস্বৰ / ৱ আৰু য় /।

মিচিং আগমৰ ব্যক্তিবোধক সৰ্বনামৰ প্ৰধানকৈ তিনিটা মূলৰূপ একবচনত পোৱা যায়। উল্লেখযোগ্য যে মিচিং আগমত ব্যক্তিবোধক সৰ্বনামৰ তিনিটা বচন পোৱা যায়। একবচন, দ্বিবচন আৰু বহুবচন। সম্মানসূচক বা তুচ্ছাৰ্থক কোনো সুকীয়া ৰূপ প্ৰয়োগ নহয়। দ্বিবচন বুজাব লগা হ'লে একবচনৰ ৰূপটোত—ঞি মূলৰূপৰ পিছত যোগ হয়। আৰু বহুবচন বুজাব লগা হলে মূলৰূপৰ পিছত লু প্ৰত্যয় যোগ কৰা হয়; আৰু তাৰ পিছতেই স্বৰূপতে অন্যান্য প্ৰত্যয়বোৰ যোগ হয়। তৃতীয় পুৰুষৰ একবচনৰ ৰূপটোত – লু যোগ হওঁতে স্বৰসঙ্গতিৰ ফলত একবচনৰ ৰূপটো 'বু' লৈ পৰিৱৰ্তিত হৈছে। ব্যক্তিবোধক সৰ্বনামবিলাক তলত দিয়াৰ দৰে সজাব পাৰি।

	একবচন	দ্বিবচন	বহুবচন
১ম পুৰুষ	ঙ	ঙাঁঞ	ঙলু
২য় পুৰুষ	ন	নাঁঞ	নলু
৩য় পুৰুষ	বু	বুঁঞ	বুলু।

উল্লেখিত ব্যক্তিবোধক সৰ্বনামবিলাকৰ অসমীয়া ভাষাৰ দৰে বিভক্তি যোগ কৰিবৰ কাৰণে কোনো ভিন্নৰূপ পোৱা নাযায়। মূলৰূপটোত পোনপটীয়াকৈ বিভক্তি চিনবিলাক যোগ কৰিব পাৰি। যেনে নম্, বুম্, বুগক, ঙক ইত্যাদি। মিচিং আগমৰ শব্দগঠন পদ্ধতিটোলৈ লক্ষ্য কৰিলে দ্বিবচন ক্ষেত্ৰত এটা কথা উল্লেখ কৰিব পাৰি। সেইটো হৈছে ব্যক্তিবোধক সৰ্বনামৰ মূলৰূপত—ঞি যোগ হৈ দ্বিবচন বুজোৱা টো। প্ৰসঙ্গক্ৰমে মিচিং আগমৰ সংখ্যাবাচক শব্দবোৰ চোৱা যাওক। আকঃ (এক), আঁঞি (দুই), আউম্ (তিনি), আপ্পি (চাৰি), আঙ্গ (পাঁচ), আক্কাং (ছয়), কানুদ (সাত), পিঞি (আঠ), কনাং (ন), অুয়িং (দহ)' আৰু তাৰ পাছত অুয়িং কলা আকঃ (এঘাৰ) আদিকৈ গণনা কৰা হয়। আঁঞি শব্দই দুই অৰ্থটো প্ৰকাশ কৰিছে। খুবসম্ভৱ ব্যক্তিবোধক সৰ্বনামৰ দ্বিবচনৰ ৰূপটোত 'আঁঞি'ৰ আদ্যস্বৰ লুপ্ত হৈ মূল ৰূপৰ পিচত যোগ হৈছে। অৰ্থাৎ ঙ+আঁঞি > ঙাঁঞি, ন+আঁঞি > নাঁঞি তেনেকৈ বু+আঁঞি > বুঁঞি। তেনেকৈ 'লেমুদ' (ভাবৰ নোম) শব্দটো আলে+আমুদ শব্দৰ গঠিত হৈছে। এনেদৰে আদ্যস্বৰ লুপ্ত হৈ শব্দসাধন হোৱা প্ৰক্ৰিয়া মিচিং আগমৰ এটা উল্লেখযোগ্য বৈশিষ্ট্য। তলৰ উদাহৰণসমূহে মিচিং আগমৰ শব্দসাধন স্বৰূপটোৰ কিছু আভাস দাঙি ধৰিব।

আদ্যস্বৰ আ-লুপ্ত হৈ হাতৰ লগত সম্পৰ্কিত শব্দ সৃষ্টি—

আলাক্—হাত
লাকে—বাওঁহাত
লাকবুগ—সোঁহাত
লাকগুলুং—কিলাকুটি
লাকপ'—হাতৰ তলুৱা
লাকনে—বুঢ়া আঙুলি
লাকো—কেঞা আঙুলি
লাকচিন—নখ (হাতৰ)

লাক্‌কিদ—হাতৰ গাঁঠি

লাক্‌পুং—এমুঠি

ভৰিৰ লগত সম্পৰ্কিত শব্দ সৃষ্টি –

আলেঃ—ভৰি

লেপুং—কলাফুল

লেনেঃ—ভৰিৰ আঙুলি

লেচিন – ভৰিৰ নখ

লেপঃ—ভৰিৰ তলুৱা

লেক্‌—আঁঠু

লেমদ্‌—ভৰিৰ নোম।

তেনেকৈ আদ্যস্বৰ 'ও' লুপ্ত হৈ জুইৰ লগত সম্পৰ্কিত শব্দ সৃষ্টি –

ওমী—জুই

মীৰে—এঙাৰ

মীদবু—ছাই

মীৰাম্‌—জুইশাল

মীগাপ্‌ – চেপেনা (জুইশালৰ)

মীতুং—জ্বলি থকা খৰি

মীকিক—ধোঁৱা

মীতপে—ফিৰিঙতি

আকৌ-আদ্যস্বৰ 'অ' লোপ হৈ গছৰ লগত সম্পৰ্কিত শব্দ সৃষ্টি—

অচিং	গছ
চিঃ লুং	হাবি
চিঃ তাক	খৰিৰ এফাল
চিংগি	শিমলু গছ
চিমা	বোৱাল গছ ইত্যাদি।

মিচিং ভাষাত মানুহ, জীবজন্তু, নিৰ্জীৱ পদাৰ্থ, উদ্ভিদ আদিক বুজোৱাৰ কাৰণে ভিন্ন ভিন্ন সংখ্যাবাচক শব্দ প্ৰয়োগ কৰা কথা মনকৰিবলগীয়া। উদাহৰণস্বৰূপে মানুহৰ ক্ষেত্ৰত আক, আঞি, অট্টা; গৰুমহৰ ক্ষেত্ৰত অবৰ, দাঞি, দৰুম, দবাপ; চিতাপাতৰ ক্ষেত্ৰত অবৰ, ববঞি ববুম; গছ আ...ৰ

ক্ষেত্ৰত আচং, চীঞ, চউম আদিকৈ ভিন্ন সংখ্যাবাচক শব্দ প্ৰয়োগ হয়। তেনে-ধৰণৰ কেইটামান উদাহৰণ সন্নিবিষ্ট কৰা হ'ল—

তানি আঞ—মানুহ দুজন
য়েগ আদৰ—গাহৰি এটা
য়েগ দৰ্ঞি—গাহৰি দুটা
কিতাপ আদৰ—কিতাপ এখন
কিতাপ বৰ্ঞি—কিতাপ দুখন
অচিং চীঞ—গছ দুডাল
জেইং চীঞ—বেতগছ দুডাল ইত্যাদি।

কাল অনুযায়ী পুৰুষভেদে ভিন্ন প্ৰত্যয় ক্ৰিয়াৰ লগত যোগ কৰি ক্ৰিয়াৰ সময় নিৰ্দেশ কৰা হয়। উল্লেখযোগ্য যে বচন অনুযায়ী কালবাচক প্ৰত্যয়-বোৰৰ কোনো সলনি নহয়। মিচিং আগমত প্ৰয়োগ হোৱা কালবাচক প্ৰত্যয়-বিলাক পুৰুষ অনুযায়ী তলত দিয়া ধৰণৰ।

পুৰুষ	বৰ্ত্তমান কাল	অতীত কাল
প্ৰথম	—ϕ, —ং	—কা
দ্বিতীয়	—ন্	—কা
তৃতীয়	—ϕ, —ং	—কা

ভবিষ্যত কাল	সম্ভাব্যভূত কাল
—য়ে	—য়্য়ায়
—লাং	—য়্য়াপা
—য়ে	—য়্য়াপা

তলত আটাইকেইটা কালতে √ইদু (অসমীয়া √কৰ্) ধাতুটো ৰূপ কৰি দেখুওৱা হৈছে

বৰ্ত্তমান কাল

	একবচন	দ্বিবচন	বহুবচন
১ম পুৰুষ	ঙ ইদুং	ঙঞ ইদুং	ঙলু ইদুং
২য় পুৰুষ	ন ইদুন্	নঞ ইদুন্	নলু ইদুন্
৩য় পুৰুষ	ব ইদুং	বঞ ইদুং	বলু ইদুং

অতীত কাল

১ম পুৰুষ	ঙ ইকা	ঙাঁঞ ইকা	ঙলু ইকা
২য় পুৰুষ	নলু ইকা	নাঁঞ ইকা	নলু ইকা
৩য় পুৰুষ	বু ইকা	বুাঁঞ ইকা	বুলু ইকা

ভৱিষ্যত কাল

	একবচন	দ্বিবচন	বহুবচন
১ম পুৰুষ	ঙ ইয়ে	ঙাঁঞ ইয়ে	ঙলু ইয়ে
২য় পুৰুষ	ন ইলাং	নাঁঞ ইলাং	নলু ইলাং
৩য় পুৰুষ	বু ইয়ে	বুাঁঞ ইয়ে	বুলু ইয়ে

সম্ভাব্যভূত কাল

১ম পুৰুষ	ঙ ইয়ুয়ায়	ঙাঁঞ ইয়ুয়ায়ু	ঙলু ইয়ুয়ায়ু
২য় পুৰুষ	ন ইয়ুয়াপা	নাঁঞ ইয়ুয়াপা	নলু ইয়ুয়াপা
৩য় পুৰুষ	বু ইয়ুয়াপা	বুাঁঞ ইয়ুয়াপা	বুলু ইয়ুয়াপা

চাংলঙীয়া, ডামযুগ, দেলু ইত্যাদি উপদেৱানেৰে সমূহ মিচিং আগমৰ কাৰক আৰু বিভক্তি সূচক প্ৰত্যয়সমূহ তলত দিয়াৰ দৰে নিৰ্ণয় কৰিব পাৰি।

বিভক্তি	কাৰক	প্ৰত্যয়
প্ৰথমা	কৰ্তা	-φ,-বি
দ্বিতীয়া	কৰ্ম	-ম
তৃতীয়া	কৰণ	-কি, -ব
চতুৰ্থী	সম্প্ৰদান	-লপুপে
পঞ্চমী	অপাদান	-লকুকেমু, -তকুকেমু
ষষ্ঠী	সম্বন্ধ পদ	-গক, -ক, -কুকে
সপ্তমী	অধিকৰণ	-চ, -ল

উদাহৰণ—

প্ৰথমা বিভক্তি

ঙ আগেৰেমু গেৰদাগু (মই কাম কৰোঁ)

বু আগেৰেমু গেৰদাগু (সি কামটো কৰে)

বামবি আগেৰেম গেৰদাগু (বামে কামটো কৰে)

দ্বিতীয়া বিভক্তি

নম্‌ বিত (তোমাক দিলোঁ)

তৃতীয়া বিভক্তি

য়ক্‌তুঙ্‌ক তোক্‌ত (দাৰে কাটিলে)

দলং তালেদক গিকাং (দলঙেদি গলোঁ)

চতুৰ্থী বিভক্তি

বঃপে আদ্‌দুং (তেওঁলৈ লিখিছোঁ)

পঞ্চমী বিভক্তি

বুক্‌কসক্‌কেম্‌ বম্‌তাক্‌দু (তেওঁৰ পৰা আনিছোঁ)

ষষ্ঠী বিভক্তি

বুগ্‌কে আত্‌ আৰে (তেওঁৰ কণ্ঠ)

ঙক্‌ কন্তুঙে (মোৰ কণ্ঠ)

সপ্তমী বিভক্তি

অকুম্‌চ দুয়ো (ঘৰত থাকিম)

অলল্‌লে গিয়ে (নাৱত যাম)

সপ্তমী বিভক্তিত প্ৰয়োগ হোৱা -'চ'ই 'ইয়াত' অৰ্থত বুজায়।

নৈৰ পাৰৰ চাংঘৰত গাওঁ পাতি বাসকৰা মিচিংসকল দ্বিভাষিক। যদিও মিচিং আগমক ৰাখিও অসমীয়া ভাষাক মাতৃভাষা স্বৰূপে গ্ৰহণ কৰিছে। এগে, দুমেৰ গাচেং ইত্যাদি পৰিধান কৰা মিচিংসকলৰ আগমক মৌখিক ঐনিতম্‌ বিলাকে আৰু নানান লোককথাই চহকী কৰি তুলিছে। ঐনিতম্‌ বিলাকৰ ভাষা অতি প্ৰাঞ্জল আৰু ভাব প্ৰকাশক। মনৰ ভাব সৰস আৰু সাৱলীল ভাৱে প্ৰকাশ কৰিব পৰাকৈ মিচিং আগম্‌ কিমান সমৰ্থ হৈছে সেইটো ঐনিতম-বিলাকত আটাইতকৈ লক্ষ্য কৰিবলগীয়া।

মিচিং আগমক বিশ্লেষণ কৰিলে দেখা যায় যে ইয়াৰ বহুবচনাৰ্থক প্ৰত্যয় কোদাৰে মূল শব্দৰ পিছত যোগ হয়। একবচনত গৰুমে (গৰু), মেনজেক্‌ (মহ); কিন্তু বহুবচনত গৰুকোদাদে, মেনজেক্‌কোদাদে ব্যৱহাৰ হয়। বহুতো সময়ত অৱশ্যে বহুবচনাৰ্থক শব্দ জাক, জম আদিৰ দৰে জাক্‌ক (এজাক), জুটমক

(এক্সুম) ব্যৱহাৰ কৰা হয়। আকৌ সাধাৰণতে ক্ৰিয়াৰ আগত বা পাছত মা বা মাং যোগ কৰি নঞৰ্থ সূচনা কৰা হয়। যেনে বিয়ে (দিয়া), দিমা (নিদিয়া); তেনেকৈ মা নয়/নমা/নমং (নকৰা); মা গিমা/গিমং (নাখাওঁ) দম/দমা (নখাওঁ) ইত্যাদি।

লিঙ্গ সূচাবৰ বাবে মিচিং আগমত শব্দৰ আগত বা পাছত পুৰুষ বা স্ত্ৰীসূচক শব্দ যোগ কৰি লোৱা হয়। পুৰুষসূচক 'মিলবং' আৰু স্ত্ৰীসূচক 'নেং'/'নে' প্ৰয়োগ কৰা হয়। কোনো কোনো ক্ষেত্ৰত আকৌ কোনো বস্তু বা কাৰ্যৰ লগত থকা সম্পৰ্কৰ দ্বাৰাইয়ো লিঙ্গ সূচনা কৰা দেখা যায়। অৱশ্যে তেনে উদাহৰণ বেচি নহয়। উদাহৰণ স্বৰূপে মতা গৰু বা ষাঁড় বুজাবলৈ 'আলগিনাম্' (আল = নাঙল, গিনাম্ = বোবা) শব্দও পোৱা যায়। অৱশ্যে অসমীয়া ভাষাতো 'হালোৱা গৰু' শব্দটো আছে। তলত পুংলিঙ্গ আৰু স্ত্ৰীলিঙ্গসূচক কেইটামান শব্দৰ নমুনা ডাঙি ধৰা হল।

পুংলিঙ্গ	স্ত্ৰীলিঙ্গ
ৰকপ' (মতা কুকুৰা)	ৰকনে
মিলবং গোৰে (মতা ঘোঁৰা)	নেং গোৰে
দুমচুং (হৰিণ)	নেং দুমচুং
য়াগ্ৰে (মতা গাহৰি)	য়াগনে ইত্যাদি

বহুতো সময়ত মিচিং আগমত সুৰ আছে বুলি আমাৰ ধাৰণা হ'ব পাৰে। কিন্তু ভালদৰে বিশ্লেষণ কৰিলে দেখা যায় যে প্ৰকৃত মিচিং ভাষাত সুৰ নাই। স্বৰৰ হ্ৰস্ব-দীৰ্ঘৰ বাবেহে এনে ভ্ৰান্তিয়ে মাজে মাজে ভুমুকি মাৰেহি।

ভাষাৰ লগত ভাষাৰ সংঘৰ্ষ অতি আমোদজনক। সংঘৰ্ষৰ ফলস্বৰূপে অসমীয়া ভাষাত থলুৱা জনগোষ্ঠীয় যথেষ্ট উপাদান বৈ গৈছে নাইবা থলুৱা জনগোষ্ঠীয় ভাষাবোৰতো যথেষ্ট অসমীয়া উপাদান সোমাই গৈছে। সেইপিনৰ পৰা উভয়েই উপকৃত হৈছে। জুম, জাক আদি ৰূপবোৰ অসমীয়া ভাষা আৰু মিচিং উভয়তে আছে। তেনেকৈ মিচিং আগমৰ অলক্কে, তলক্কে আদি ৰূপৰ লগত অসমীয়া ভাষাত একে অৰ্থ বুজোৱা অ'লৈ, ত'লৈ ৰূপৰ মিল লক্ষণীয়। বিস্তৃত অধ্যয়ন কৰিলে অসমীয়া ভাষাত নিশ্চয় ভাষাতত্ত্বৰ প্ৰতিটো দিশতে মিচিং আগমৰ উপাদান পোৱা যাব পাৰে।

মিচিং শব্দৰ মাজাধৰত খাচ মিচিং শব্দ, ৰূপান্তৰিত দেশজ শব্দ, বিদেশী

শব্দ আৰু সাধিত শব্দৰে গঠিত। গা'চৰ, ক'পাগ, গাচোং, ভাচো, মীতুপি আদিৰ দৰে খাচ মিচিং শব্দ আৰু আনহাতেদি পদুম (পদুম ফুল), পাৰিজাদ (পাৰিজাত ফুল), পৰিকাৰ (পৰীক্ষা), মিতুৰ (মিতিৰ, মিত্র), আলীক (শালিকী), আলধি (হালধি), অম্বিতাং (অমিতা), লাউ (জাতিলাউ), চীল (চীল খাৰ) আদি, ৰূপান্তৰিত দেশজ শব্দ উল্লেখনীয়। তদুপৰি খেতিৰ সজুঁলিৰ নামবিলাক নাইবা খেতি সম্পৰ্কীয় বিভিন্ন শব্দ এই প্ৰসঙ্গতে উল্লেখ কৰিব পাৰি। তেনেধৰণৰ কেইটামান শব্দ হ'ল মৈ (মৈ), জুউলী (যুঁৱলি), অ'লমাৰি (শ'লমাৰি), জোটজৰী (জোটজৰী), দিলা (দিলা), পাল (ফাল), আগুত (আউত জৰী), বেঙা (হেঁৰা) আলিচা (হালিচা বা এৰিঘা), অমাৰ (সমাৰ বা মুচাহ বোৱা কাৰ্য), এচাং (এচাহ বোৱা), দৰ দিয়া (বৰ দিয়া), বো'ৱানি (বোৱানী), আলুৱাং (হালোৱা), আল (হাল), আলাগিনানে (হালোৱা গৰু), কাটিয়াং (কঠিয়া), আচাৰি (এচাৰি), জবকাং (জবকা), ডৰা (ডৰা), কাম্ব (খাম্টি), টাকুন (টোকোন), ডাঙৰী (ডাঙৰী), কাচি (কাচি), কাটক (ধান দোৱা), ভৰ (ভৰ বা ছটা ধানৰ মুঠি), বিৰা (বিৰিয়া), আঁচ (আঁচ), চাচি (বাইচ), ডোবা (মাটিৰ ডোবা বা ডৰা), আলি (আলি) ইত্যাদি।

কাপ, প্লেট, বিস্কুট, ফেৰী, গুলাব আদিৰ দৰে বিদেশী শব্দৰ বেছিভাগেই অসমীয়া ভাষাৰ জৰিয়তে মিচিং ভাষাত সোমাইছে। অৱশ্যে ইংৰাজী শব্দ কিছুমান পোনপটীয়াকৈ ইংৰাজী ভাষা অধ্যয়নৰ ফলস্বৰূপে সোমাই পৰিছে। সাধাৰণতে কথা-ভাষাত এনেধৰণৰ শব্দ অজস্ৰ প্ৰয়োগ হয়। ধ্বন্যাত্মক শব্দবিলাকৰ উপৰিও গমুগ, গমন ম, গমীপৰ আদিৰ দৰে সাধিত শব্দইও মিচিং শব্দমালাৰ বাবে নতুন মণিৰ যোগান ধৰিছে। অৱশ্যে আপিন (ভাত) শব্দৰ আদ্যাক্ষৰ আ লুপ্ত হৈ পিনকাং (পইতা ভাত), পিলৰ' (তপত ভাত) আদিৰ দৰে নতুন শব্দ একোটা হ'ত সাধন হোৱা পদ্ধতিৰ কথাও এই প্ৰসঙ্গতে মনলৈ আহে। উল্লেখৰ নিষ্প্ৰয়োজন যে অসমীয়া ভাষাৰ শব্দৰ ভঁৰালত বিভিন্ন থলুৱা ভাষাৰ শব্দৰ সমাহাৰ ঘটিছে। তেনে বহুতো শব্দৰ মূল তাক সঠিককৈ কোৱা টান। অসমীয়া ভাষাত সচৰাচৰ প্ৰচলিত কিছুমান শব্দ যেনে অফলাছিগা (বানপানীয়ে খহোৱা মাথাউৰিৰ স্থান বিশেষ), দলপা (দলপা হাবি বা ডাঠ হাবি), দলনি (দল থকা অঞ্চল বিশেষ), লোৰি (সৰু খাল), অগৰং বগৰং (অমূলক; যেনে—কি অগৰং বগৰং বকিছা!), ডাকুৰ

(ছাগলীৰ ডিঙিত আঁৰি দিয়া মাৰি বিশেষ) আদি শব্দবিলাকৰ একেৰূপ অৰ্থ থকা মিচিং শব্দ কিছুমান পোৱা যায়। মিচিং ভাষাত অপংলা শব্দটোৰ কেইবাটাও অৰ্থ আছে যেনে—আগতে জন্ম দিয়া, আগতীয়া বৰষুণ আদি। গীতকে 'অফলা ছিগা' শব্দটো আগতীয়া বানত ছিগা এনে অৰ্থত অসমীয়া ভাষাত প্ৰয়োগ হব পাৰে। মিচিং ভাষাত 'দলপা' শব্দৰ অৰ্থ হ'ল হাবি ; কউবং শব্দৰ অৰ্থ হ'ল কহুঁৱা বন। অন্যাহাতেদি দলনি, সোঁৰি আদি শব্দবিলাক মিচিং ভাষাত একে ৰূপেতে একে অৰ্থতে অসমীয়া ভাষাৰ দৰে পোৱা যায়। অসমীয়া ভাষাৰ 'ডাকুৰ' শব্দটো মিচিং 'ডাংকুৰ' শব্দৰ লগত সাদৃশ্য মনকৰিবলগীয়া। তদুপৰি মিচিং ভাষাত 'পেম্পা' (পেঁপা), গুংগাং (গগণা) শব্দৰ প্ৰয়োগ উল্লেখযোগ্য। এইবিলাক শব্দৰ মূল মিচিং ভাষা বুলি ভবাৰ ভালেমান যুক্তি আছে।

অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰত্যয়বিলাকৰ ভিতৰত-উৰা প্ৰত্যয়টো পোৱা যায়। ড° বাণীকান্ত কাকতিয়ে ইয়াক দেশজ প্ৰত্যয় বুলি উল্লেখ কৰিছে। উৰা প্ৰত্যয়টোৰে কোনো এটা বেয়া কামত আসক্ত হোৱাকে সাধাৰণতে বুজায়। অসমীয়া ভাষাৰ দৰে একে অৰ্থতেই মিচিং ভাষাত প্ৰয়োগ হোৱা উৰা প্ৰত্যয়ে ইয়াৰ মূল মিচিং ভাষাত থকা বুলি সন্দেহ ওপজায়। তলত উৰা প্ৰত্যয়যুক্ত অসমীয়া ভাষাৰ শব্দ আৰু মিচিং শব্দকেইটামান উল্লেখ কৰা হ'ল।

মিচিং ভাষাৰ শব্দ	অসমীয়া ভাষাৰ শব্দ
ইউপ্দুৰা	টোপনি জাগুৰা
কাপ্দুৰা	কান্দুৰা
ম্লেচিদ্‌ৰা	মুতুৰা
এগুৰা	হাগুৰা
(আপং) তীদুৰা	মদাহী অৰ্থত
পাদুৰা	পাদুৰা
দদুৰা	থকুৰা অৰ্থত
গিদুৰা	(খোজ কাঢ়োতে নোৱাৰি লেহেমকৈ খোৱা কেলেপা অৰ্থত)

৩.২ দেউৰী

দেউৰীসকল মূলতে তিব্বতবৰ্মী পৰিয়ালৰ লোক আৰু তেওঁলোকৰ ভাষাটোও তিব্বতবৰ্মী পৰিয়ালৰ। বুৰঞ্জী-বিদসকলে দেউৰীসকলক বৃহৎ চুটিয়া জাতিৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰি ৰাখিছে আৰু সাধাৰণভাবে তেওঁলোকৰ ভাষাটোক দেউৰী-চুটীয়া বুলি জনা যায়। মূলতে তেওঁলোক শক্তিৰ উপাসক। গিৰা-গিৰাচি (বুঢ়া-বুঢ়ী), পিচ্ছাডেমা (বলীয়াবাবা) আৰু পিচ্ছাচি ডেমাচি (তাম্ৰেশ্বৰী মাতৃ) এই তিনিওবেও আছিল তেওঁলোকৰ উপাস্য দেৱতা। প্ৰকৃতপক্ষে দেউৰীসকলৰ খেল চাৰিটা—(১) টেঙা-পনীয়া (২) বৰগঞা (৩) ডিবঙীয়া আৰু (৪) পাটৰ গঞা। দেউৰীসকলৰ মাজত থকা জনশ্ৰুতিমতে পাটৰ গঞা-সকলক কোনোবা বজাৰ দিনত নৰবলি দিবলৈ নিয়োগ কৰা হৈছিল আৰু পাছত নৰবলি দিব নোৱাৰা হোৱাত তাম্ৰেশ্বৰী মাতৃৰ খঙ উঠি সকলোকে তেজ বমি কৰোৱাই মাৰিলে। আৰু সেয়ে পাটৰ গঞা খেলৰ মানুহ নোহোৱা হ'ল। অৱশ্যে পাটৰ-গঞা খেলৰ লোক আজিও দুই এঠাইত পোৱা যায়। এওঁলোকৰ প্ৰত্যেকৰে সুকীয়া সুকীয়া উপাস্যদেৱতা আছিল আৰু প্ৰতিটো খেলৰে কেবাটাকৈও ভাগ পোৱা যায়। উদাহৰণস্বৰূপে টেঙাপনীয়া খেলত চেনাবীয়া টিকা, খুটীয়া টিকা, মাচীয়া টিকা, ফাগ-মেগেৰা টিকা, বিৰকুময়ীয়া টিকা, চাকুচাৰু টিকা আৰু ফাকবীয়া টিকা এই সাতোটা ভাগ পোৱা যায়। বৰ্ত্তমানে পোৱা তিনিটা খেলৰ ভিতৰত ডিবঙীয়া সকল হ'ল গিৰাগিৰাচি বা বুঢ়াবুঢ়ীৰ উপাসক, টেঙাপনীয়াসকল হ'ল পিচ্ছাডেমা বা বলীয়া বাবাৰ উপাসক আৰু বৰ গঞাসকল হ'ল পিচ্ছাচি ডেমাচি বা তাম্ৰেশ্বৰী দেৱীৰ উপাসক। কেউটা খেলই নদীৰ নামৰ ওপৰত ভেটি কৰিয়েই হোৱা। কিয়নো দেউৰীসকল প্ৰধানকৈ নদীৰ কাষত বাসকৰা লোক। আৰ'বৰ' হোৱাই বাঙলী, হাঁচিত গীতসমূহ দেউৰীসকলৰ আপুৰুগীয়া সাহিত্য সম্পদ। অসমৰ ভিতৰত প্ৰায় দুকুৰি আঠখনমান আৰু অৰুণাচল প্ৰদেশত প্ৰায় দহখনমান সৰুবৰ দেউৰী গাওঁ পোৱা যায়। উল্লেখিত তিনিওটা খেলৰ ভিতৰত কেৱল ডিবঙীয়াসকলৰ মাজতহে দেউৰীভাষাৰ প্ৰচলন আছে। বৰগঞা আৰু টেঙাপনীয়াসকলে অসমীয়া ভাষাকেই নিজৰ মাতৃভাষা আৰু ধাত্ৰীভাষাৰূপে গ্ৰহণ কৰি আহিছে। যোৰহাটৰ পৰা কিছু নিলগত কেইখনমান ডিবঙীয়া গাওঁ পোৱা যায়। দেউৰীভাষাৰ মৌখিক সাহিত্য থাকিলেও তেওঁলোকৰ নিজা

লিপি আৰু সাহিত্য নাই। তলৰ আলোচনাই ভাষাটোৰ স্বৰূপটো ডাঙি ধৰিব।

স্বৰ আৰু ব্যঞ্জন: দেউৰী ভাষাত ছটা স্বৰ আৰু পোন্ধৰটা ব্যঞ্জন পোৱা যায়। মহাপ্ৰাণ ব্যঞ্জনৰ অভাব দেউৰী ভাষাৰ এটি মূল বৈশিষ্ট্য। ভাষাটোত /ই এ উ ত অ আ/ স্বৰবৰ্ণ আৰু /ক ত প গ দ ব চ জ হ ম ন ঙ ল ৰ য়/ ব্যঞ্জনবৰ্ণ।

স্বৰধ্বনি:

স্বৰবৰ্ণসমূহৰ প্ৰয়োগ

	প্ৰান্তীয়	কেন্দ্ৰীয়	মূলীয়
উচ্চ	ই		উ
উচ্চ-মধ্য	এ		ও
নিম্ন-মধ্য			অ
নিম্ন		আ	

বিৰোধ:

অ : ই	ক (ক+অ)	আহিব ছিঙিব
	কি (ক+ই)	বিচনী
আ : ই : এ	আগৃ	আঠৃ
	ইকৃ	বান্দৰ
	ইকৃ	ধূতি
	একৃ	ধোবা
ও : উ	ওতৃ	হাত
	উতৃ	পেত
আ : ই : উ	আ	মই
	ই	কাপোৰ
	উ	সানমিহলি

সুৰ: দেউৰী ভাষাত দুটা সুৰ পোৱা যায়। সেই সুৰ কেইটা উচ্চ

আৰু নিম্ন। অৱশ্যে বহুতো সময়ত শ্বাসৰ (stress) ফলতো এনে হোৱা দেখা যায়। তলত সুৰভেদে অৰ্থ কেনেকৈ সলনি হয় দেখুওৱা হৈছে।

চা^{১}	কলপাত	চ^{১}	শৰীৰ
চা^{২}	বেয়া	চ^{২}	জীয়াই থকা
চিয়া^{১}	নোসোধে	গুজু^{১}	বৰলা
চিয়া^{২}	মাছ	গুজু^{২}	কাইট
চিয়া^{১}	ভাই বোৱাৰী	চু̄^{১}	ওখ
চিয়া^{২}	নমৰে	চু̄^{২} (su)	গাহৰি
চু	ভাল	চু (su)	কথা
জা^{১}	নাই	চেইচেই	তাল
জা^{২}	দীলয়াই দিয়া	দুৰুম.	ঢোল
চি	কুকুৰ		
চ্চি	তেজ (stressed)		
চ্চিঃ	পৰে (পাৰি যোৱা)		

ব্যঞ্জনধ্বনি

		ঔষ্ঠ্য		দন্ত্যমূলীয়		তালব্য		কণ্ঠমূলীয়		কণ্ঠ্য	
		অ.	স.	অ	স	অ.	স.	অ	স.	অ.	স.
নিয়ত	স্পৰ্শ অল্পপ্ৰাণ	প	ব	ত	দ			ক	গ		
অনিয়ত	ঘৃষ্ট			চ	জ						হ
	অনুনাসিক		ম		ন				ঙ		
	পাৰ্শ্বিক				ল						
	কম্পিত						ৰ				
	অন্তস্থ						য়				

বিবোধ ঃ

দ ঃ চ	দী	মহ দীহ
	চা	পাত কোন
ত ঃ জ ঃ ক	উত্	পেট
	উজ্ঞ্	নাভি
	উক্	এচল্
প ঃ চ ঃ দ	প্	খাব
	চ্	চাটিওবা, সিঁচা
	দ্	ক্ক্বা
ক ঃ চ	কিঙ্	চ্লীল
	চিঙ্ (si ঃ g ⁄)	নিমথ (sig) লোহা
জ ঃ চ	জি	পানী
	চি	ক্ক্ৰ
চ ঃ য়	চেঁ	ব্ক্
	য়েঁ	জ্ই
হ ঃ প	হাব্	হাড়
	পাৰ	পাৰ
গ ঃ ক	আগ্	আঠ্
	আক্ঁ	কাণ
গ ঃ ম ঃ দ ঃ চ	গ্ঁত্	নাক
ত ঃ চ ঃ ব ঃ চ	ম্চ্	গন্ধ
	দ্ব্	সাপ
	চ্চ্	মাংস
ন ঃ ব	নহ	তোমাত
	বহ	কত
ৰ ঃ হ	নৰ	তোমাৰ
ল ঃ ব	নহ	তোমাত
	লহ	ইয়াত
	বহ	তাত

‘ঙ’ ধ্বনিৰ বাহিৰে বাকী সকলোবিলাক ব্যঞ্জনেই শব্দৰ আদি মধ্য আৰু অন্ত্য অৱস্থানত প্ৰয়োগ হয়। ‘ঙ’ ধ্বনি শব্দৰ আদিত প্ৰয়োগ নহয়। য় ধ্বনি কৌতয়াবা বগ্ৰহীতৰূপে পোৱা যায়।

ভাষাটোৰ প্ৰধান প্ৰধান বৈশিষ্ট্যসমূহ হল ঃ

(ক) সাধাৰণতে শব্দবিলাক স্বৰান্ত। খুব কম সংখ্যক শব্দহে ব্যঞ্জনান্ত ঃ ব্যঞ্জনান্ত শব্দৰ শেষত কেৱল ম, ন, ঙ আৰু ৰ ধ্বনিহে পোৱা যায়। তাৰ ভিতৰত ধাৰ কৰা শব্দও আছে। কেইটামান ব্যঞ্জনান্ত শব্দৰ উদাহৰণ তলত দিয়া হ'ল।

লেপেদুৰ্	ছাগলী
চিঙ্	নিমখ
দেকুমুৰ	হাঁহ
বাঙ্	দেউতা
ম্লাঙ্	মাক
দাম্	কি
হাব	হাড়
কিজ্	চুলি
চগান্	শগুন

(খ) স্বৰান্ত শব্দৰ উদাহৰণ ঃ

গোম	মুৰ
পিচ্চ	কপাল
মাকঁ	ভাত
গাৰ	কলহ
মেচা	বাঘ
জকা	ককাল
চি	কুকুৰ
মেই	মহ
উজু	নাভি
দুপাদু	মতাকুকুৰা
চেঁ	বুকু
চুজে	মদ

পায়ো	দেউতাকৰ ককায়েক
মায়ো	দেউতাকৰ ককায়েকৰ পত্নী

(গ) খোৱা অৰ্থত হায়, হাবে, হাবেমা আদি শব্দত-য়,-বে,-বেমা প্ৰত্যয় পুৰুষ আৰু বচন ভেদে মূল ধাতুৰ অন্তত যোগ হয়। কিন্তু শব্দৰ মধ্যবৰ্তী স্থানতো প্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। যেনে—হাপামাই খুবাব পাবো।

(ঘ) সম্বন্ধবাচক বিশেষ্য শব্দবোৰৰ বেচিভাগেই অসমীয়া ভাষাৰ লগত মিল থকা। কিছুমান এনে শব্দৰ সামান্য প্ৰভেদৰ বাহিৰে আন পাৰ্থক্য নাই।

পুংলিঙ্গ	স্ত্ৰীলিঙ্গ
বা/চিপা/বাও/বাক দেউতা	মক আই
কাইক ককাইদেউ	বাই/বাইক বাইদেউ
(cf অস. ককাই কাই)	(cf. অস. বাই, বাইদেউ)
গগৈ ভাই	গৈ ভনী
মমাই পেহীয়েকৰ স্বামী	পেই দেউতাকৰ ভনীয়েক
(cf. অস. মোমাই)	(cf. অস. পেহী, পেহীদেউ)
দাই দেউতাকৰ ভায়েক	মাকু দেউতাকৰ
(cf. অস. দাই, দদাই)	ভায়েকৰ পত্নী
চিগিবা শহুৰ	চিগিবাচি শাহু

(ঙ) পুৰুষবাচক সৰ্বনামৰ ক্ষেত্ৰত তুচ্ছাৰ্থ মান্যাৰ্থত ভিন্ন ভিন্ন শব্দৰ প্ৰয়োগ নাই। নতুবা তৃতীয় পুৰুষৰ পুংলিঙ্গ, স্ত্ৰীলিঙ্গ ৰূপো পোৱা নাযায়। লোক, হঁত আদি বুজাবৰ কাৰণে বহুবচনৰ ৰূপৰ লগত -কেতা প্ৰত্যয় যোগ হয়। যেনে—জো কেতা 'আমালোক'।

পুৰুষ	একবচন		বহুবচন
১ম পুৰুষ	আঁ মই		জো আমি
	আঁয় মোৰ		জাৰ আমাৰ
	আঁনা মোক		জৌনা আমাক
২য় পুৰুষ ন	তুমি আপুনি	নৌ	তোমালোক
	তই		আপোনালোক
			তহঁত

পুৰুষ	একবচন		বহুবচন
নিয়া	তোমাৰ	নৰ	তোমালোকৰ
	আপোনাৰ		আপোনালোকৰ
	তোৰ		তহঁতৰ
ননা	তোমাক	নোনা	তোমালোকক
	আপোনাক		আপোনালোকক
	তোক		তহঁতক
তৃতীয় পুৰুষ বা	সি, তাই, তেওঁ	বো	সিহঁত
			তেওঁলোক
			তাইহঁত
ৰায়	তাৰ তেওঁৰ	ৰাৰ	সিহঁতৰ
	তাইৰ		তেওঁলোকৰ
			তাইহঁতৰ
		বোনা	সিহঁতক,
			তেওঁলোকক,
			তাইহঁতক

(চ) দেউৰী ভাষৰ সংখ্যাবাচক শব্দবোৰ তলত দিয়াৰ দৰে। উল্লেখযোগ্য যে পাঁচ সংখ্যালৈকে গণনা কৰি পাঁচ এক, ছয় এক আদিকৈ গণনা কৰে। এনেকৈ দহক সংখ্যাতহে মাত্ৰ বেলেগ বেলেগ শব্দ প্ৰয়োগ হয়। তাৰ পিছত পুনৰ দহ এক, দহ দুইকৈ গণনা হয়। বিশৰ পিছৰ দহকবোৰত দহ বুজোৱা শব্দ ব্যৱহাৰ হয়। তলত সংখ্যাবাচক শব্দাৱলীক ক্ৰম অনুসৰি অসমীয়া সংখ্যাৰে দেখুওৱা হৈছে।

১ মুজা
২ মুহুনি
৩ মুগো
৪ মুচি
৫ অতুপেচা
৬ অতুপেচা মুজা
৭ অতুপেচা মুহুনি
৮ অতুপেচা মুগো
৯ অতুপেচা মুচি
১০ অতুপোকীন
১১ অতুপোকীন মুজা
১২ অতুপোকীন মুহুনি
১৩ অতুপোকীন মুগো
১৪ অতুপোকীন মুচি

১৫ অত্‌পেক্‌দা
১৬ অত্‌পেক্‌দা ম্‌জা
১৭ অত্‌পেক্‌দা ম্‌হ্‌ীন
১৮ অত্‌পেকদা ম্‌ংদা
১৯ অত্‌পেক্‌দা ম্‌ীচ্চ
২০ অত্‌পেচ্চি, ক্‌ আঁচা
২১ ক্‌আঁচা ম্‌জা
২২ ক্‌আঁচা ম্‌হ্‌ীন
২৩ ক্‌আঁচা ম্‌ংদা
২৪ ক্‌আঁচা ম্‌ীচ্চ
২৫ ক্‌আঁচা অত্‌পেচা
২৬ ক্‌আঁচা অত্‌পেচা ম্‌জা
২৭ ক্‌আঁচা অত্‌পেচা ম্‌হ্‌ীন
২৮ ক্‌আঁচা অত্‌পেচা ম্‌ংদা
২৯ ক্‌আঁচা অত্‌পেচা ম্‌ীচ্চ
৩০ ক্‌আঁচা অত্‌পোঁকীন
৩১ ক্‌আঁচা অত্‌পোঁকীন ম্‌জা
৩২ ক্‌আঁচা অত্‌পোঁকীন ম্‌হ্‌ীন
৩৩ ক্‌আঁচা অত্‌পোঁকীন ম্‌ংদা
৩৪ ক্‌আঁচা অত্‌পোঁকীন ম্‌ীচ্চ
৩৫ ক্‌আঁচা অত্‌পেগ্‌দা
৩৬ ক্‌আঁচা অত্‌পেগ্‌দা ম্‌জা
৩৭ ক্‌আঁচা অত্‌পেগ্‌দা ম্‌হ্‌ীন
৩৮ ক্‌আঁচা অত্‌পেগ্‌দা ম্‌ংদা
৩৯ ক্‌আঁচা অত্‌পেগ্‌দা ম্‌ীচ্চ
৪০ ক্‌আঁকিন্‌
৪১ ক্‌আঁকিন্‌ ম্‌জা
৪২ ক্‌আঁকিন্‌ ম্‌হ্‌ীন
৪৩ ক্‌আঁকিন্‌ ম্‌ংদা
৪৪ ক্‌আঁকিন্‌ ম্‌ীচ্চ
৪৫ ক্‌আঁকিন্‌ অত্‌পেচা
৪৬ ক্‌আঁকিন্‌ অত্‌পেচা ম্‌জা
৪৭ ক্‌আঁকিন্‌ অত্‌পেচা ম্‌হ্‌ীন
৪৮ ক্‌আঁকিন্‌ অত্‌পেচা ম্‌ংদা
৪৯ ক্‌আঁকিন্‌ অত্‌পেচা ম্‌ীচ্চ
৫০ ক্‌আঁকিন্‌ অত্‌পোঁকীন
৫১ ক্‌আঁকিন্‌ অত্‌পোঁকীন ম্‌জা
৫২ ক্‌আঁকিন্‌ অত্‌পোঁকীন ম্‌হ্‌ীন
৫৩ ক্‌আঁকিন্‌ অত্‌পোঁকীন ম্‌ংদা
৫৪ ক্‌আঁকিন্‌ অত্‌পোঁকীন ম্‌ীচ্চ
৫৫ ক্‌আঁকিন্‌ অত্‌পেগ্‌দা
৫৬ ক্‌আঁকিন্‌ অত্‌পেগ্‌দা ম্‌জা
৫৭ ক্‌আঁকিন্‌ অত্‌পেগ্‌দা ম্‌হ্‌ীন
৫৮ ক্‌আঁকিন্‌ অত্‌পেগ্‌দা ম্‌ংদা
৫৯ ক্‌আঁকিন্‌ অত্‌পেগ্‌দা ম্‌ীচ্চ
৬০ ক্‌আঁংদা
৬১ ক্‌আঁংদা ম্‌জা
৬২ ক্‌আঁংদা ম্‌হ্‌ীন
৬৩ ক্‌আঁংদা ম্‌ংদা
৬৪ ক্‌আঁংদা ম্‌ীচ্চ
৬৫ ক্‌আঁংদা অত্‌পেচা
৬৬ ক্‌আঁংদা অত্‌পেচা ম্‌জা
৬৭ ক্‌আঁংদা অত্‌পেচা ম্‌হ্‌ীন
৬৮ ক্‌আঁংদা অত্‌পেচা ম্‌ংদা
৬৯ ক্‌আঁংদা অত্‌পেচা ম্‌ীচ্চ
৭০ ক্‌আঁংদা অত্‌পোঁকীন

৭১ কুআঁংদা অতুপোকীন মুজা
৭২ কুআঁংদা অতুপোকিন মুহুদীন
৭৩ কুআঁংদা অতুপোকীন মুংদা
৭৪ কুআঁংদা অতুপোকিন মুচ্চি
৭৫ কুআঁংদা অতুপেগুদা
৭৬ কুআঁংদা অতুপেগুদা মুজা
৭৭ কুআঁংদা অতুপেগুদা মুহুদীন
৭৮ কুআঁংদা অতুপেগুদা মুংদা
৭৯ কুআঁংদা অতুপেগুদা মুচ্চি
৮০ কুআঁচ্চি
৮১ কুআঁচ্চি মুজা
৮২ কুআঁচ্চি মুহুদীন
৮৩ কুআঁচ্চি মুংদা
৮৪ কুআঁচ্চি মুচ্চি
৮৫ কুআঁচ্চি অতুপেচা
৮৬ কুঅঁাচ্চি অতুপেচা মুজা
৮৭ কুঅঁাচ্চি অতুপেচা মুহুদীন
৮৮ কুঅঁাচ্চি অতুপেচা মুংদা
৮৯ কুঅঁাচ্চি অতুপেচা মুচ্চি
৯০ কুআঁচ্চি অতুপোকীন
৯১ কুঅঁাচ্চি অতুপোকীন মুজা
৯২ কুঅঁাচ্চি অতুপোকীন মুহুদীন
৯৩ কুআঁচ্চি অতুপোকীন মুংদা
৯৪ কুআঁচ্চি অতুপোকীন মুচ্চি
৯৫ কুআঁচ্চি অতুপেগুদা
৯৬ কুঅঁাচ্চি অতুপেগুদা মুজা
৯৭ কুআঁচ্চি অতুপেগুদা মুহুদীন
৯৮ কুআঁচ্চি অতুপেগুদা মুংদা
৯৯ কুঅঁাচ্চি অতুপেগুদা মুচ্চি
১০০ কুঅঁাচ্চি কুঅঁাচা, সেঁ মুজা
১০১ কুআঁচ্চি কুঅঁাচা মুজা
১০২ কুঅঁাচ্চি কুঅঁাচা মুহুদীন
ইত্যাদি

(ছ) টকা-পইচা আৰু ভগ্নাংশৰ হিচাপ তলত দিয়াৰ দৰে—

তৰচা	এটকা
তৰাকিনু	দুটকা
তৰাংদা	তিনিটকা
তৰাচ্চি	চাৰি টকা
তৰচা গুআচা	ডেৰ টকা
তৰাকিনু গুআচা	আঢ়ৈ টকা
তৰাংদা গুআচা	চাৰে তিনি টকা

(জ) তামোল, কণী, মুগা আদিৰ হিচাপ চাৰিটাকৈ কৰা হয়। চাৰিটা হলেই 'জুগিচা' নাইবা 'তিচ্চি' বুলি কোৱা হয়। অসমীয়া ভাষাৰ ঘঁৰা গণ্ডা আদিকে কৰা গণনা পদ্ধতিৰ লগত তুলনা কৰিব পাৰি।

তিচা	এটা
তিকিনি	দুটা
তিকুদা	তিনিটা

তিচ্ছি বা জুগিচা	চাৰিটা বা একুৰি
জুগিচা তিচা	পাচোটা বা একুৰি এটা
জুগিচা তিকিনি	ছটা বা একুৰি দুটা
জুগিচা তিকদা	সাতোটা বা একুৰি তিনিটা
জুগিচা তিচ্ছি বা জুগিকিন	দু কুৰি বা আঠোটা

তেনেকৈ,

জুগিংদা	তিনি কুৰি বা বাৰটা
জুগিচ্ছি	চাৰি কুৰি বা যোলটা

তামোল-আশীটা হলে পুনচা (অস পোণ) বুলি কোৱা হয়। উল্লেখ-যোগ্য যে অসমীয়া-ভাষাৰ দৰেই পাণৰ গুচিক 'গুচি' কৈ হিচাপ কৰা হয়।

গুচিচা	একগুচি
গুচিকিন	দুগুচি
গুচিংদা	তিনিগুচি
গুচিচ্ছি	চাৰিগুচি

(ঝ) প্ৰথম, দ্বিতীয় আদি বুজোৱাৰ বাবে যথাক্ৰমে 'দুজুজু' 'বাইচিমহ' আদি শব্দৰ প্ৰয়োগ উল্লেখযোগ্য।

(ঞ) কোনো বস্তুক নিৰ্দিষ্টকৈ দেখুৱাবলৈ বস্তুৰ গুণ আৰু আকৃতি অনুযায়ী কিছুমান প্ৰত্যয় মূল বিশেষ্য শব্দৰ পাছত যোগ হয়। অসমীয়া ভাষাৰ নিৰ্দিষ্টতা বাচক প্ৰত্যয়বোৰৰ লগত দেউৰীভাষাৰ এই প্ৰত্যয়বোৰৰ প্ৰয়োগ আৰু ব্যৱহাৰৰ তুলনা অতি তাৎপৰ্য্যপূৰ্ণ। দেউৰীভাষাৰ এনে প্ৰত্যয়-বোৰৰ প্ৰয়োগ আৰু তুলনা তলত দিয়া ধৰণৰ—

আ	মুচুআ	গৰুটো
উকু	জি উকুচা	পানী একুল
কুৰা	কিওকুৰা	চুলিকোচা
কেপা	তিৰিকেপা	কল আখি
কানি	মককানি	ভাতখিনি
কাৰচা	চু কাৰচা	মাতষাৰ
কীতচা	অতং কীতচা	কাঁহী পাত
গতাচা	জিগতাচা	পানীটোপা
গুজা	বুৰাগুজা	বাঁহডাল

চেকল্	চেকলচা	এচকল
দকচা	কাত্‌দকচা	কাঠডোখৰ
পেকাচা	চিয়াপেকাচা	মাছ খুতুৰা
	চুচুপেকাচা	মাংস টুকুৰা
বাজা	ইববাজা	ফুলপাহ
হাচা	পেনচ্‌হাচা	পানীখলা
য়া	মচিয়া	মানুহটো

(ট) নিৰ্দেশবোধক সৰ্বনামৰ ক্ষেত্ৰত নিকটাৰ্থক '-লা' প্ৰত্যয় আৰু দূৰত্ব-জ্ঞাপক '-বা' প্ৰত্যয় শব্দত যোগ হয়। এনে প্ৰত্যয় শব্দৰ প্ৰান্ত আৰু মধ্য অৱস্থানত যোগ হব পাৰে। যেনে—

নিকটাৰ্থক

-লা	লাচা	ইমান
	লহ	ইয়াত
	হেলাচি	এইটো
	হেলাজু	এইবিলাক

দূৰত্বজ্ঞাপক

-বা	বহ	তাত
	বাচা	সিমান
	বাবাচি	সেইটো
	বাবাজু	সেইবিলাক

(ঠ) বহুবচন বুজাবৰ বাবে -কানি আৰু -লাজু আৰু -ক ৰ প্ৰয়োগ শব্দটোৰ অন্তত হয়। অন্যহাতেদি লোক, হঁত আদি বুজাবৰ বাবে পুৰুষবাচক সৰ্বনামৰ বহুবচনৰ ৰূপৰ পাছত -কেতা প্ৰত্যয় যোগ হয়। আকৌ সম্ভ্ৰমসূচক ৰূপত -চিগা প্ৰত্যয় শব্দটোৰ অন্তত যোগ হয়।

কানি	ইকানি	কাপোৰবোৰ
	য়াকানি	মাটিবোৰ
লাজু	ইলাজু	কাপোৰবোৰ
	মইচালাজু	ল'ৰাবোৰ
	পপলাজু	গছবোৰ

ক	কাইক	ককাইদেউসকল
	বামক	বামহঁত
কেতা	জোকেতা	আমালোক
	বোকেতা	সিহঁত
চিগা	গিবাচিগা	বুঢ়াসকল
	গিবাচীচিগা	বুঢ়ীসকল

(ড) দেউৰীভাষাত বোৰাৰীসকলৰ বিভিন্ন পিন্ধা কাপোৰ বুজোৱা শব্দবিলাক এনেধৰণৰ ঃ

বাইগা—বুকুৰ মেখলি
পাতীগ—চুলি বন্ধা গামোছা
জকাচ্চিবা—ককাল মৰা (মেখেলাৰ ওপৰত পিন্ধে)
(সৰুটঙালি)
জিমা—চোলা
এগুঁ—মেখেলা

জীয়াৰীসকলে বাইগা, এগুঁ, পাতেগ আৰু লুগুকইচা (চাদৰ) পৰিধান কৰে। পুৰুষে পৰিধান কৰা চোলাকে উপৰোক্ত জিমা শব্দটোৰে বুজোৱা হয়।

চাংঘৰৰ আগফালে থকা মানুহ বহা খালী ঠাই ডোখৰক দেউৰীসকলে 'মিচং' বোলে। আনহাতে আবৰৰ 'হাঁচীত' আৰু 'হোৱাই বাঙলী' এই তিনিটা শব্দই দেউৰীসকলৰ তিনি বিধ ধৰ্মীয় গীতক বুজায়। দেউৰী ভাষাৰ কিছু শব্দ অসমীয়া অৰ্থৰে সৈতে তলত দিয়া হ'ল ঃ

দেউৰী শব্দ	অসমীয়া অৰ্থ
অচুতি	আঙুলি
অঁচিগ	নখ
আকুঁ	কাণ
আপাচু	ভৰি
আগুঁ	আঠু .
আঁয়া	বোৱাৰী
আজিঁ	জোঁৱাই
আমৰ	বৈনাই
আঁ	মই

দেউৰী শব্দ	অসমীয়া অৰ্থ
আৰিং	মোৰ
আনা	মোক
ইমাৰি	পিঠি
ইচা	শ্বাল কাপোৰ
ইকুং	ধুতি
ইং	কাপোৰ
উংতু	হাত
উংুতু তলুৰা	হাতৰ তলুৱা
উতু	পেট
উজু	নাভি
এ'গুং	ছোৱালীৰ কাপোৰ বিশেষ, পেনি।
কিঙ্	চুলি
কাউ	থুংতীৰ
কবাঁন	উৰু
কাত্	কাঠ
কাই (শিৱসাগৰ)	ককাই
কাইক (লক্ষীমপুৰত)	ককাই
গোম	মূৰ
গুংতু	নাক
গাম্চা	গামোচা
গৈ	ভনী
গগৈ	ককাই
গুমি	খুলশালি
চাজ	চাল (গাৰ)
চেং	বুকু
চু	পাহাৰ
চি	কুকুৰ
চিয়া	আই (মাক)।

দেউৰী শব্দ	অসমীয়া অৰ্থ
চেকেং	নিগনি, এন্দুৰ
চিন্নী	মাছ
চিঙু	নিমখ
চুচু	মাংস
চুজেং	মদ
চেপেৰা	দুৱাৰ
চিপা	দেউতা
চিগিৰা	শহুৰ
চিগিৰাচি	শাহু
চিন্নী	বোৱাৰী
জোকাচিৰা	ককালমৰা
জি	পানী
জোকা	কংকাল
জিবা	জিভা
দুমুজু	ওঁঠ
দিত	ডিঙি
দু	কুকুৰা
দুকুচিমা	মাইকী কুকুৰা
দুপাদু	মতা কুকুৰা
দুমুচা	কুকুৰা পোৱালি
ডেকেৰুৱা	ডেকেৰুৱা পোৱালি
দী	দীহ
দাকীৰ দী	মহ
দুআ	চৰাই
দুকা	কাউৰী
দেকুমুৰ	হাঁহ
দুবু	সাপ
দাই	দলাইদেউ
পিচ	কপাল

দেউৰী শব্দ	অসমীয়া অৰ্থ
পাবো	পাব-চৰাই
পুং	খাৰ
পপ	গছ
পপলাজু	গছবোৰ
পিচা	পুত্ৰ
পিচাচি	জী
পায়ো	দেউতাকৰ ককায়েক
পেই	পেহী
বাউঁৰ	কান্ধ
বেকুলা	ভেকুলী
বাদুলি	বাদুলি
বাইগা	মেথান কাপোৰ
বা	দেউতা
বাক	দেউতা
বাঙ্	দেউতা
বাই (শিৱসাগৰত)	বাইদেউ
বাইক (লক্ষীমপুৰত)	বাইদেউ
বুজি	ন বো, ককায়েকৰ পত্নী
মুকুতি	চকু
মেচা	বাঘ
মুচু	গৰু
মুচুচিমা	গাই গৰু
মিদিগং	মেকুৰী
মুকাগা মিদিগং	বোন্দা
মিচগো মিদিগং	জাই
মিদিগংচিমা	জাই
মচি	মানুহ
মুকাগো মচি	মতা মানুহ, মুনিহ
মিচগোমচি	মাইকী মানুহ, তিৰোতা

দেউৰী শব্দ	অসমীয়া অৰ্থ
মে'ই	মহ (buffallo)
মে'চৰু	শিয়াল
মক°	ভাত
মুচুমে'জে'	গাখীৰ
মইচা	লৰাছোৱালী
মমাই	মোমাই
ঞায়ৌ	বৰমাছ
মাকু°	খুৰী
মুকাগো পিচা	পুতেক (কাজিয়াত প্ৰয়োগ হোৱা শব্দ। সাধাৰণতে নকয়)
মিচগো পিচাচি	জী (,,)
লেপেদুৰ্	ছাগলী
লেপেদুৰ্ চিমা	মাইকী ছাগলী
ঞী	ঘৰ
ঞে°	জুই
ঞুগা	বাঁহ
ঞা	মাটি
ঞা	মাছ
ঞাঙ্	মাছ
ঞক	মাছ

৪. অসমত প্ৰচলিত ইণ্ডো-ইউৰোপীয় পৰিয়ালৰ প্ৰধান ভাষা হ'ল অসমীয়া ভাষা। প্ৰাচীন কালৰে পৰাই নিজা লিপি আৰু লিখিত সাহিত্যৰে পুষ্ট হৈ অসমীয়া ভাষাই বিবৰ্তনৰ সাক্ষ্য বহন কৰি আহিছে। পাৰস্পৰিকভাৱে বুজি নোপোৱা বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ ভাষাবোৰৰ মাজত সংযোগী ভাষা হিচাপে কাম কৰা অসমীয়া ভাষা বৰ্তমানে কম বেচি পৰিমাণে সমগ্ৰ উত্তৰ পূৰ্বাঞ্চলৰে সংযোগী ভাষা হৈ পৰিছে। অসমীয়া ভাষাক পূৰ্ব অসমৰ ভাষা আৰু পশ্চিম অসমৰ কামৰূপী উপভাষা, গোৱালপৰীয়া উপভাষাৰ কথা কৈয়েই অন্ত পেলালে সামগ্ৰিকভাৱে ভাষাটোৰ কথা কোৱা নহয় বা অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰকৃত স্বৰূপ আৰু

অৱস্থিত প্ৰকাশ নাপায়। অসমীয়া ভাষাৰ পৰা উদ্ভৱ হোৱা অৰুণাচলৰ অসমীয়া ভাষা বা অৰুণামিজ (পূৰ্বে যাক নেফামিজ বুলি কোৱা হৈছিল) আৰু নাগালেণ্ডৰ প্ৰচলিত নাগামিজ ভাষাৰ কথাও অসমীয়া ভাষাৰ সামগ্ৰিক প্ৰসঙ্গত উল্লেখ কৰিবই লাগিব। বিভিন্ন ভাষা-সামাজিক কাৰণত কালক্ৰমত অসমীয়া ভাষাৰ পৰাই সৃষ্টি হোৱা আৰু বিকাশ লাভ কৰা সংযোগী ৰূপকেই-টাৰ পৃথক বিস্তৃত আলোচনা অতীব প্ৰয়োজন। কিয়নো ইতিমধ্যেই এই সংযোগী ৰূপকেইটাই নিজস্ব বৈশিষ্ট্যৰে প্ৰদেশ দুখনত পূৰ্ণ খিতাপি লৈছে আৰু সেই ভাষাতে সাহিত্য, ব্যাকৰণ আদি প্ৰণয়ণৰ প্ৰচেষ্টাও চলিছে। বৰ্তমানে ভাৰতৰ উত্তৰ পূৰ্বাঞ্চলত প্ৰচলিত ইন্দো-ইউৰোপীয় পৰিয়ালৰ তালিকা এখন দিয়াৰ দৰে প্ৰস্তুত কৰি আলোচনা কৰিব পাৰো।

অসমীয়া ভাষা

অৰুণামিজ বা নেফামিজ — নাগামিজ

৪.১ অসমীয়া ভাষা

অসমীয়া ভাষা ভাৰতৰ উত্তৰ-পূৱ প্ৰান্তত অৱস্থিত অসমৰ ভাষা। পূৰ্বে অসম দেশখনক প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ আৰু তাৰ পাছত কামৰূপ নামেৰে জনা গৈছিল। ত্ৰয়োদশ শতিকাত আহোমসকল অসমলৈ অহাৰ পিছৰ পৰাই পূৰ্বৰ কামৰূপ নামৰ ঠাইখন অসম নামেৰে জনাজাত হ'ল। বিভিন্ন ক্ষুদ্ৰ জনগোষ্ঠীৰ আৰু সৰু সৰু ভাষা-ভাষীলোকে বসবাস কৰা অসমৰ প্ৰধান ভাষা হ'ল সংবিধানৰ অষ্টম অনুচ্ছেদ অনুসৰি স্বীকৃত অসমীয়া ভাষা। অসম নামৰ ঠাইখনৰ পৰাই প্ৰত্যয় যোগ হৈ অসমীয়া শব্দটোৰ সৃষ্টি হৈছে। উল্লেখৰ নিষ্প্ৰয়োজন যে আজি কিছু বছৰৰ আগলৈকে অসম বুলি কলে বৰ্তমান সাতোখন ৰাজ্য থকা সমগ্ৰ উত্তৰ পূৰ্বাঞ্চলকে বুজোৱা হৈছিল আৰু বৰ্তমানে পাহাৰীয়া অঞ্চলবিলাকক বাদ দি অৱশ্যে কাৰ্বি আংলং পাহাৰটো অসমৰ ভিতৰত থকা ভৈয়ামৰ সমতল খণ্ডকহে অসমৰ ৰাজনৈতিক সীমাই অসম বুলি চিহ্নিত কৰিছে। সমগ্ৰত

ৰাজনৈতিক কাৰণত অসমৰ সীমা ঠেক হৈ পৰিলেও ভৌগলিক আৰু প্ৰাকৃতিক অসমখনৰ ভাষিক আৰু সাংস্কৃতিক সম্পৰ্ক তেনেকৈয়ে থাকি গ'ল।

অসমীয়া ভাষাৰ মূল অভিভাজনৰ পমখেদি গৈ থাকিলে এটা সময়ত আমি বৃহৎ ইন্দো-ইউৰোপীয় বা ভাৰত ইউৰোপীয় পৰিয়ালটোৰ ওচৰ পামগৈ। আজিকালি অৱশ্যে ইন্দো-ইউৰোপীয় পৰিয়ালটো তাৰো পূৰ্বৰ ইন্দো-হিট্টাইট বা ইন্দো-হিট্টী বা ভাৰত হিট্টীৰ পৰা উদ্ভৱ হোৱা বুলি নিৰ্ণয় কৰা হয়। ভাৰত ইউৰোপীয় পৰিয়ালটোক ১৮৭০ চনত এচ্কোলি নামৰ এজন পণ্ডিতে দুটা ভাগত স্পষ্টকৈ ভাগ কৰি দেখুৱাইছে। সেই দুটা ভাগ হ'ল শতম্ আৰু কেণ্টুম্। তেওঁ আঙুলিয়াই দেখুৱাইছে যে মূল ইন্দো-ইউৰোপীয় ভাষাটোত তালব্য ধ্বনি আছিল আৰু তাৰে 'ক' ধ্বনিটো পৰৱৰ্তী কালছোৱাত দুটা বেলেগ ধ্বনিৰূপে বিকাশ লাভ কৰিছিল। এটা শাখাত তালব্য 'ক' ধ্বনিটো কণ্ঠ্য 'ক' ধ্বনিৰূপে আৰু আনটো শাখাত উষ্ম 'শ' বা 'স' ধ্বনিৰূপে বিকাশ লাভ কৰে। শতবাচক শব্দটোকেই আৰ্হি হিচাপে লৈ এই দুটা ভাগ নিৰ্ণয় কৰিছে। উদাহৰণ স্বৰূপে ইন্দো-ইউৰোপীয় kmtom ; লেটিন centum ; গ্ৰীক hi-katon ; প্ৰাচীন আইৰিচ ce't, গোথিক hund, টোখাৰীয় kandh ; সংস্কৃত শতম্, আৱেস্তা Satam, লিথুৱেনীয় Szimtas, ৰুছ Sto। প্ৰাচীন আইৰিচত cet শব্দটো কেট্ বুলি উচ্চাৰণ কৰা হয়। অন্যহাতেদি লেটিন ভাষাত centum শব্দটো কেণ্টুম্ বুলিহে উচ্চাৰণ কৰা হয় চেণ্টুম্ নহয়।

ইন্দো-ইউৰোপীয় পৰিয়ালটো জগতৰ ভিতৰতে এটি বৃহৎ পৰিয়াল। ইয়াৰ কেণ্টুম শাখাৰ ছটামান ভাগ আৰু শতম্ শাখাৰ চাৰিটামান ভাগ পোৱা যায়। কেণ্টুমৰ প্ৰধান শাখাবোৰ হ'ল কেল্টীয়, জাৰ্মেনীয় বা টিউটনীয়, ইটালীয়, গ্ৰীক বা হেলেনীয়, হিট্টী আৰু টোখাৰীয়। শতম্ৰ ভাগবোৰ হ'ল এলবেনীয়, লেট্টোশ্লাভিক বা বাল্টোশ্লাভীয়, আৰ্মেনীয়, আৰ্য বা ইন্দো-ইৰাণীয়। অসমীয়া ভাষাৰ বংশলতিকাৰ আলোচনাত ইন্দো-ইৰানীয় শাখাটোৰ ইতিহাস পৰ্যালোচনা কৰা দৰকাৰ। ইন্দো-ইৰাণীয় ঠালটোৰ দুটা প্ৰধান ভাগ হ'ল ইৰাণীয় আৰ্য আৰু ভাৰতীয় আৰ্য। ইৰাণীয় ভাষাৰ নিদৰ্শন কুৰুখৰ সময়ৰ (খৃঃ পূঃ ৫৫৮—৫৩০) শিলালিপিত পোৱা যায়। ইয়াৰে Behistun শিলত লিখা দা'ৰউচ (Darius) শিলালিপি (খৃঃ পূঃ ৫২২—৪৮৬) উল্লেখযোগ্য। ইয়াক প্ৰাচীন পাৰ্চীভাষা বুলি জনা যায়। অন্যহাতেদি ভাৰতীয় আৰ্যভাষাৰ ঠালটোত প্ৰাচীনতম নিদৰ্শন হ'ল বেদ। দৰ্দিক শাখাটো

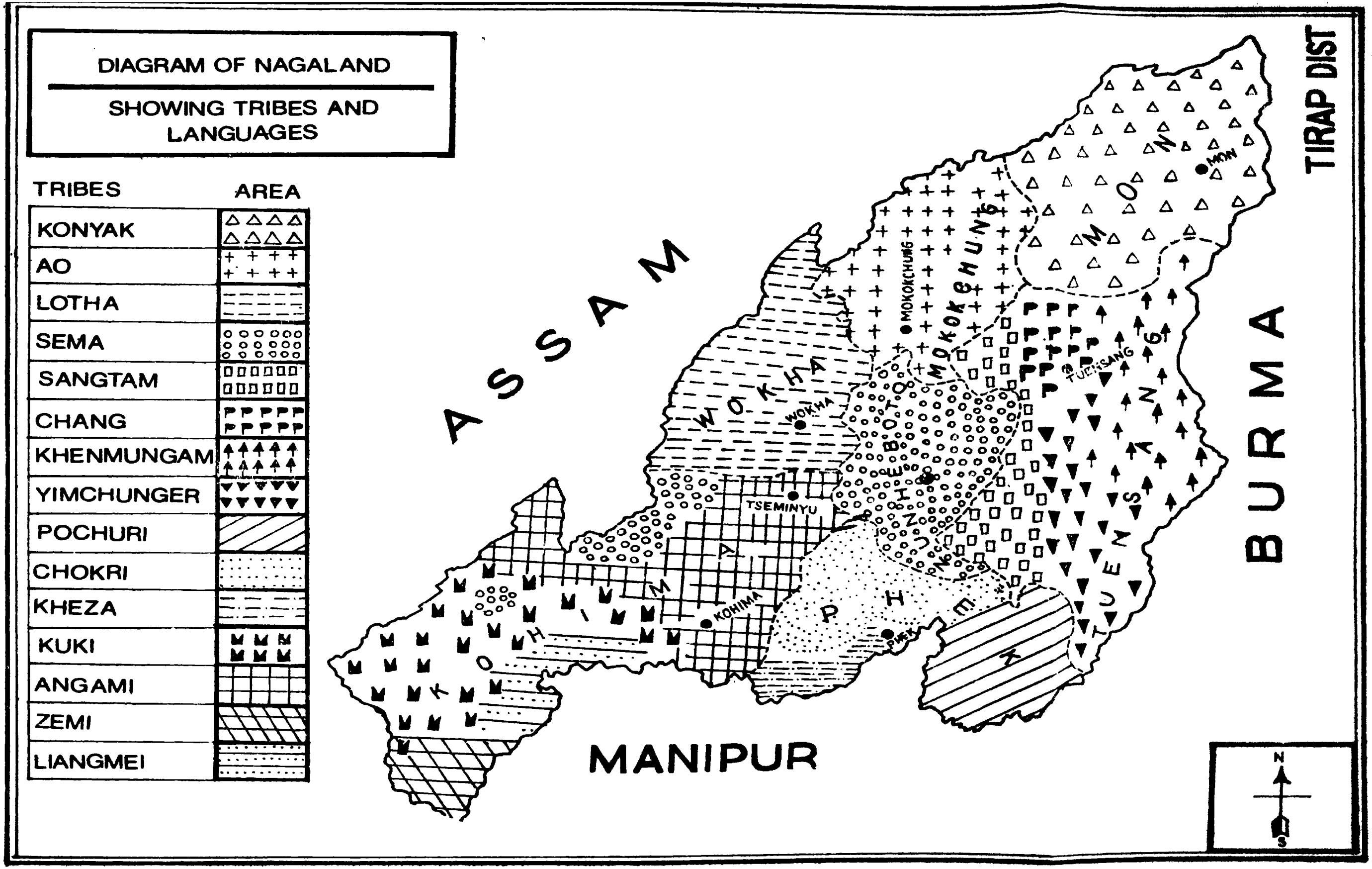
DIAGRAM OF NAGALAND
SHOWING TRIBES AND LANGUAGES
TRIBES
AREA
KONYAK
AO
LOTHA
SEMA
SANGTAM
CHANG
KHENMUNGAM
YIMCHUNGER
POCHURI
CHOKRI
KHEZA
KUKI
ANGAMI
ZEMI
LIANGMEI
ASSAM
MANIPUR
BURMA
TIRAP DIST
MON
MOKOKCHUNG
WOKHA
TSEMINYU
KOHIMA
PHEK
TUENSANG
ZUNHEBOTO
KOHIMA
PHEK
TUENSANG
MON
N
S

আৰ্য্যভাষাৰে এটা শাখা আৰু ইয়াক ইৰাণীয় আৰু ভাৰতীয় দুয়োটাৰে মাজতে বুলি স্থিৰ কৰা হৈছে।

এইটো অতি সৌভাগ্যৰ বিষয় যে ভাৰতৰ ভাষাৰ অধ্যয়ন কৰিব পৰাকৈ নিৰবিচ্ছিন্নৰূপে তথ্যপাতি পোৱা যায়। প্ৰাচীন ব্যাকৰণকাৰসকলে ভাষাৰ বিভিন্ন আকৃতি প্ৰকৃতি উচ্চাৰণ আদিৰ সম্পৰ্কে যথেষ্ট সমল অধ্যয়ন কৰিব পৰাকৈ দি গৈছে। আনকি কথ্যভাষাৰ ৰূপবিলাকৰ কথাও দিবলৈ পাহৰা নাই। ভাৰতীয় আৰ্য্যভাষাৰ তিনিটা প্ৰধান ভাগ পোৱা যায়। সেইকেইটা হ'ল (১) প্ৰাচীন ভাৰতীয় আৰ্য্যভাষা (২) মধ্যভাৰতীয় আৰ্য্যভাষা আৰু (৩) নব্যভাৰতীয় আৰ্য্যভাষা। এই কেইটাক (১) মুখ্য প্ৰাকৃত (Primary Prakrit) (২) গৌণ প্ৰাকৃত (Secondary Prakrit) আৰু (৩) ভৌগোলিক প্ৰাকৃত (Tertiary Prakrit) নামেৰেও যথাক্ৰমে জনা যায়। প্ৰাচীন ভাৰতীয় আৰ্য্যভাষা বুলিলে বৈদিক আৰু সংস্কৃত ভাষাক বুজা যায়। উল্লেখযোগ্য যে বৈদিক ভাষাই ভাৰতীয় আৰ্য্যভাষাৰ প্ৰাচীনতম সাহিত্যিক ৰূপটোৰ নিদৰ্শন দাঙি ধৰিব পাৰে। নকলেও হব যে খৃঃ পূঃ ১২ শতিকামানত ৰচনা কৰা ঋকবেদেই ইন্দো-ইউৰোপীয় ভাষা পৰিয়ালৰ ভাষাৰ ভিতৰত আটাইতকৈ পুৰণি ৰচনা বুলি অভিহিত হৈ আছিছে। প্ৰকৃততে বেদৰ শ্লোকসমূহ সংগ্ৰহ-কৰা বা সজাই উলিওৱাতকৈ হয়তো বহুত দিনৰ আগতেই ৰচিত হৈছিল। এইবোৰৰ বহুতো স্তোত্ৰ ভাৰতবৰ্ষৰ বাহিৰত ৰচনা কৰা হৈছিল। যজুৰ্বেদৰ কিছুমান স্তোত্ৰ বহুত পুৰণি সংস্কৃত যেন লাগে। অন্যহাতেদি অথৰ্ববেদ মন্ত্ৰযুগৰ শেহতীয়া সৃষ্টি। ঋকবেদৰ ভাষাৰ ব্যাকৰণ ৰূপৰ মাজত আকৌ যথেষ্ট পাৰ্থক্য লক্ষ্য কৰা যায়। এই কালছোৱাতেই ব্ৰাহ্মণ, আৰণ্যক আৰু উপনিষদ জাতীয় শেহতীয়া বৈদিক সাহিত্যৰাজি সৃষ্টি হৈছিল। এই সকলোবিলাককে সাঙুৰি এই ভাষাটোক সাধাৰণতে বৈদিক সংস্কৃত নামেৰে জনা যায়।

প্ৰাচীন ভাৰতীয় আৰ্য্যভাষাৰ দুটা সাহিত্যিক ৰূপ পোৱা গৈছে। এটাত উল্লেখিত ঋকবেদ আৰু পৰৱৰ্ত্তী বৈদিক সাহিত্যৰ ভাষা পোৱা যায়। অন্যহাতেদি শিক্ষিত লোকসকলে লৌকিক আখ্যান-উপাখ্যান আদিত এক প্ৰকাৰ কথ্য ভাষা ব্যৱহাৰ কৰিছিল আৰু সেই ভাষাকেই পানিনীয়ে (খৃঃ পূঃ ৫ম শতিকাৰ) নিৰ্দিষ্ট কৰি দিয়া শিষ্ট সম্ভৱৰূপেই হৈছে সংস্কৃত ভাষা। (পানিনীয়ে বৈদিক সংস্কৃত তথা 'ছান্দস্' আৰু সংস্কৃতক 'ভাষা' আখ্যা দি তাৰ পাৰ্থক্য স্পষ্টভাবে দেখুৱাইছে।) পণ্ডিতসকলে প্ৰাচীন-ভাৰতীয় আৰ্য্য-

ভাষাৰ কাল খ্ঃ পূঃ ১২০০ শতিকাৰ পৰা খ্ঃ পূঃ ৬ষ্ঠ শতিকালৈকে বুলি ঠাবৰ কৰিছে।

ভাৰতীয় আৰ্য্যভাষাৰ দ্বিতীয় স্তৰটোক মধ্যভাৰতীয় আৰ্য্যভাষা বা গৌণ প্ৰাকৃতৰ স্তৰ বুলি কলেও সাধাৰণতে ইয়াক প্ৰাকৃত বুলিহে জনা যায়। এই প্ৰাকৃত ভাষাবোৰ দেশখনত প্ৰচলিত আৰ্য্যভাষাৰে প্ৰধান কথ্যভাষা আছিল। পিছলৈ এই প্ৰাকৃত ভাষাবোৰতেই সাহিত্য সম্পদো সৃষ্টি হৈছিল। বৌদ্ধধৰ্ম্মই যেতিয়া ভাৰতবৰ্ষত গা কৰি উঠিল আৰু বুদ্ধদেৱৰ বাণীবিলাক যেতিয়া সৰ্ব্ব-সাধাৰণে বুজিব পৰাকৈ প্ৰচাৰ কৰাৰ দিহা কৰিলে তেতিয়াই স্বাভাৱিকতে কথ্যভাষাবিলাকৰ আশ্ৰয় গ্ৰহণ কৰিব লগা হ'ল। মধ্যভাৰতীয় আৰ্য্যভাষাৰ সাহিত্যৰ প্ৰথম চানেকি হ'ল পালি ভাষা। পালি ভাষা বুলিলে পালিৰ পবিত্ৰ গ্ৰন্থ 'তিপিটক'ৰ ভাষাক বুজায়। 'তিপিটক' শব্দটো সংস্কৃত ত্ৰিপিটক অৰ্থাৎ 'তিনিটা পাচিৰ' (Three-fold basket) সূচনা কৰে। কিয়নো তিপিটকৰ তিনিটা প্ৰধান ভাগ হ'ল বিনয় পিটক, সুত্ত পিটক আৰু অভিধম্ম পিটক। এইবোৰ হ'ল প্ৰধানকৈ থেৰাবাদী বৌদ্ধসকলৰ ধৰ্মীয় সাহিত্য। তিপিটকৰ অন্তৰ্গত এখনি মূল্যবান গ্ৰন্থ হ'ল 'থেৰগাথা'। তাৰে পৰাই পালিভাষাৰ চানেকি হিচাপে এটি গাথা উল্লেখ কৰা হ'ল—

উচ্চে কুলে অহং জাতা বহুবিত্তে মহদ্ধনে
বণ্ণৰূপেণ সমপন্না ধীতা মজ্ঝসস অত্তজা।

অন্যহাতেদি ব্ৰাহ্মণ আৰু বিদ্বান লোকসকলে সংস্কৃত ভাষাত সাহিত্য ৰচনা কৰিবলৈ ধৰিলে। বিশেষকৈ সংস্কৃত নাটবিলাকত প্ৰাকৃত ভাষাক মুকলিমূৰীয়াকৈ গ্ৰহণ কৰা হ'ল। ৰজা মহাৰাজা বা তেনেধৰণৰ শীৰ্ষস্থানীয় ব্যক্তিৰ মুখত সংস্কৃত ভাষাকেই দিয়া হৈছিল যদিও সকলোবিলাক তিৰোতা আৰু নিম্নশ্ৰেণীৰ লোকৰ মুখত প্ৰাকৃত ভাষাকে দিয়া হৈছিল। বোধহয় এই কথাই সেইখিনি সময়ৰ ভাৰতবৰ্ষৰ ভাষিক অৱস্থাটোৰ ছবি এখনকেই দাঙি ধৰিছে।

গৌণ প্ৰাকৃতক তিনিটা প্ৰধান ভাগত বিভক্ত কৰা হৈছে: (১) প্ৰাচীন প্ৰাকৃত স্তৰ (২) মধ্যপ্ৰাকৃত স্তৰ আৰু (৩) অন্ত্যপ্ৰাকৃত স্তৰ বা অপভ্ৰংশ স্তৰ। প্ৰথম দুটা স্তৰে প্ৰাকৃত সাহিত্যসমূহক প্ৰতিনিধিত্ব কৰে আৰু শেষৰ স্তৰটোৱে সম্পূৰ্ণৰূপে কথ্যৰূপটোক দাঙি ধৰে। প্ৰথম স্তৰটোৰ নিদৰ্শন পোৱা গৈছে অশোকৰ শিলালিপিসমূহত, খৃষ্টপূৰ্ব্ব অন্যান্য শিলালিপিত আৰু হীনযানী

থেৰাবাদী বৌদ্ধসকলৰ পালি গ্ৰন্থসমূহত। দ্বিতীয় স্তৰৰ নিদৰ্শন পোৱা যায় খৃষ্টীয় প্ৰথম শতিকাৰ শিলালিপিত, মহাৰাষ্ট্ৰী, শৌৰসেনী, অৰ্ধমাগধী, মাগধী, পৈশাচী আদি প্ৰাকৃত সাহিত্যত আৰু বৌদ্ধ সংস্কৃতত। বৌদ্ধ সংস্কৃত হ'ল উত্তৰ ভাৰতৰ বৌদ্ধ সম্প্ৰদায়বিলাকে গ্ৰন্থ ৰচনাৰ ক্ষেত্ৰত পালি ভাষা ব্যৱহাৰ নকৰি সংস্কৃত আৰু প্ৰাকৃত মিশ্ৰিত ভাষা এটাৰ প্ৰয়োগ কৰিছিল। কথ্য সংস্কৃত ভাষাৰ পৰাই ইয়াৰ সৃষ্টি আৰু এই ভাষাটোকেই বৌদ্ধ সংস্কৃত বুলি কোৱা হৈছে। প্ৰথমতে বৌদ্ধ ধৰ্মৰ শাস্ত্ৰতে এই ভাষা সীমাবদ্ধ আছিল যদিও পাছলৈ দেখা যায় কুষাণ সম্ৰাটসকলে তেওঁলোকৰ অনুশাসন আদিতো এই ভাষাহে ব্যৱহাৰ কৰিছিল। ভগবান বুদ্ধই সাধনাত সিদ্ধিলাভ কৰাৰ পাছত পিতাকৰ লগত সাক্ষাৎ হওঁতে মানুহৰ জীৱন আৰু ধৰ্ম সম্পৰ্কে বহু কথা আলোচনা কৰিছিল আৰু সেই সকলোবোৰ থেৰাবাদী হীনযানী বৌদ্ধসম্প্ৰদায়ৰ শাস্ত্ৰ 'মহাৱস্তু'ত সন্নিবিষ্ট হৈছে। বৌদ্ধ সংস্কৃতৰ নমুনা পাবৰ কাৰণে তাৰ পৰাই কবিতাৰ শাৰী কেইটামান তুলি দিয়া হ'ল—

ধৰ্মো হ্ৰদো গৌতম শীলতীৰ্থো
অনাবিলো সদ্ভিঃ সদা প্ৰশস্তো।
যস্মিং হ্ৰদে দেৱগণেহি স্নাতো
পৃথ্বীং প্ৰবাহেতি স্বপুণ্যগন্ধাং॥

মধ্যভাৰতীয় আৰ্যভাষাৰ কাল পণ্ডিতসকলে খৃঃ পূঃ ৬ষ্ঠ শতিকাৰ পৰা খৃষ্টীয় দশম শতিকালৈকে বুলি নিৰ্ণয় কৰি—প্ৰাকৃত ভাষাৰ তিনিওটা স্তৰৰ সময় বিভাজন এইদৰে কৰিছে :

(১) প্ৰাচীন প্ৰাকৃত স্তৰ—খৃষ্টপূৰ্ব ৬ষ্ঠ শতিকাৰ পৰা খৃষ্টীয় প্ৰথম শতিকালৈ।

(২) মধ্য প্ৰাকৃত স্তৰ—খৃষ্টীয় প্ৰথম শতিকাৰ পৰা খৃষ্টীয় ৬ষ্ঠ শতিকালৈ।

(৩) অন্ত্য প্ৰাকৃত বা অপভ্ৰংশ স্তৰ—খৃষ্টীয় ৬ষ্ঠ শতিকাৰ পৰা খৃষ্টীয় দশম শতিকালৈ।

উল্লেখিত প্ৰথম স্তৰৰ অশোকৰ শিলালিপিৰ ভাষাত গিৰণাৰ, কালচী ধৌলি, জৌগড়, মানসেহৰা, শাহবাজগাৰ্হি আদি ঠাইত শিলালিপিসমূহ পোৱা গৈছে। অশোকৰ শিলালিপিসমূহক উত্তৰ-পশ্চিমা, দক্ষিণ-পশ্চিমা, প্ৰাচ্য-মধ্যা আৰু প্ৰাচ্যা এই চাৰিওটা ভাগত ভাগ কৰা হয়। আৱিষ্কৃত মুঠ ১৫৪ খন

শিলালিপি আৰু স্তম্ভলিপিৰ ভিতৰত ব্ৰাহ্মী আৰু খৰোষ্ঠী দুয়োটা লিপিতেই পোৱা যায়। মানসেহৰা আৰু শাহবাজগৰ্হীত পোৱা শিলানুশাসনৰ বাহিৰে বাকী সকলোবোৰ প্ৰাচীন ব্ৰাহ্মী আখৰেৰে লিখা। মানসেহৰা আৰু শাহবাজ গৰ্হীত পোৱা অনুশাসনবিলাক খৰোষ্ঠী লিপিৰ। ভাৰতীয় লিপিতত্ত্ববিদসকলে খৰোষ্ঠী শব্দটো সংস্কৃত খৰ+ওষ্ঠ্য (অৰ্থাৎ গাধৰ ওঁঠ) শব্দ দুটাৰ সংযোগত উদ্ভৱ হোৱা বুলি মন্তব্য কৰে। গাধৰ ওঁঠৰ আকৃতিৰ বক্ৰগতিৰ আখৰ হোৱাৰ বাবেই খৰোষ্ঠী বুলি কোৱা কথাষাৰ সঁচা নহয় যেন লাগে। কিয়নো হিব্ৰু ভাষাত[৬] kharoseth বুলি এটা ছেমিটিক শব্দ পোৱা যায় যাৰ অৰ্থ হল 'লিখা' (writing)। খৰোষ্ঠী লিপি সোঁফালৰ পৰা বাওঁফাললৈ আৰু ব্ৰাহ্মী লিপি বাওঁপিনৰ পৰা সোঁফাললৈ লিখা হয়। অশোকৰ অনুশাসনৰ একেখন শিলালিপিৰেই বেলেগ বেলেগ ঠাইত কেনেকৈ ভাষা পৃথক হৈছে তাক তলৰ নমুনা কেইটাই স্পষ্ট কৰিব ঃ

গিৰ্ণাৰ—১ ঃ

ইয়ং ধংমলিপী দেবানং প্ৰিয়েণ প্ৰিয়দসিনা ৰাঞা
লেখাপিতা ইধ ন কিংচি জীবং আৰভিত্পা
প্ৰজুহিতব্যং ন চ সমাজো কতব্যো।

মানসেহৰা ঃ

অয়ি ধ্ৰমদিপি দেবন প্ৰিয়েন প্ৰিয়দ্ৰশিন ৰাজিন
লিখপিত হিদ নো কিচি জিবে অৰভিতু প্ৰয়হোতবিয়ে
নো পি চ সমজে কটবিয়ে।

শাহবাজগৰ্হী ঃ

অয়ং ধ্ৰমদিপি দেবন প্ৰিঅস ৰঞো লিখপিতু হিদ নো
কিচি জিবে অৰভিতু প্ৰয়ুহোতবে নো পি চ সমজ কটব।

কালসী ঃ

ইয়ং ধংমলিপি দেবানং পিয়েনা পিয়দসিনা লেখিতা
হিদা নো কিছি জিবে আলভিতু পজোহিতবিয়ে নো
পি চা সমাজে কটবিয়ে।

---

৬ Sen, A C. *Asoka's Edict* p 4.

জওগড় ঃ

ইয়ং ধংমলিপী খেপিংগলসি পবতসি দেৱানং
পিয়েন পিয়দসিনা লাজিনা লিখাপিতা। হিদ
নো কিছি জীৱং আলভিতু পজোহিতৱিয়ে
নো পি চ সমাজে কটৱিয়ে।

মধ্য প্ৰাকৃতৰ নিদৰ্শনৰ ভিতৰত সংস্কৃত নাটৰ প্ৰাকৃত, হালৰ 'গাহাসত্তসঈ' (গাথা সপ্তশতী), বাকপতিৰাজৰ 'গউৰবহো' (গৌড়বধ), প্ৰৱৰসেনৰ 'ৰাৱণ-বহো' (সেতুবন্ধ) আৰু জৈন ধৰ্ম সম্পৰ্কীয় সাহিত্যসমূহ উল্লেখযোগ্য। 'গাহাসত্তসঈ', 'ৰাৱণবহো' আৰু 'গউৰবহো'ৰ ভাষা মহাৰাষ্ট্ৰী প্ৰাকৃত। ৰাজশেখৰৰ কৰ্পূৰমঞ্জৰী নাটকৰ পদ্যাংশ মহাৰাষ্ট্ৰী প্ৰাকৃতত লিখা আৰু গদ্যভাগৰ ভাষা শৌৰসেনী প্ৰাকৃতত লিখা। প্ৰাচীন ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাটো মহাৰাষ্ট্ৰী প্ৰাকৃতলৈ কেনেকৈ সৰল হৈছে তাৰে নমুনা কেইটামান তলত দিয়া হ'ল। স্বৰধ্বনিৰ বহুল প্ৰয়োগ আৰু স্বৰমধ্যস্থিত ব্যঞ্জনৰ লোপ ভাষাটোৰ দুটি প্ৰধান বৈশিষ্ট্য।

(১) অমঅমঅ গঅণসেহৰ ৰঅণিমুহ তিলঅ চন্দ দে ছিৱসু
ছিন্নো জেহিং পিঅঅমো মমং পি তেহিং চিঅ কৰেহিং।

(গাহাসত্তসঈ)

[টোকা—অমঅমঅ < অমৃতময় ; গঅণসেহৰ < গগণশিখৰ ; ৰঅণিমুহতিলঅ < ৰজনীমুখতিলক]

(২) ললিএ মহুৰক্‌খৰএ জুৱঈজনবল্লহে সসিংগাৰে।
সংতে পাইয়কৱৰে কো সক্কই সক্কয়ং পঢিউং॥ (ৰজ্জালগ্‌গ)

[টোকা—ললিএ < ললিতে ; মহুৰক্‌খৰএ < মধুৰ অক্ষৰে ; জুৱঈজন < যুৱতীজন ; পাইয়কৱৰে < প্ৰাকৃতকাব্যে ; সক্কয়ং < সংস্কৃতং] ইত্যাদি।

ভাৰতৰ পূৰ্বদিশত থকা ভাষাবিলাকৰ ক্ষেত্ৰত মাগধী প্ৰাকৃত উল্লেখযোগ্য। মগধ অঞ্চলত কথ্য ভাষাৰূপে প্ৰচলিত মাগধী প্ৰাকৃতৰ শাকাৰী, চাণ্ডালী আৰু শাবৰী তিনিটা প্ৰধান উপভাষা আছে। মৃচ্ছকটিকা নাটকত ৰজাৰ খুলশালিয়েক শকাৰৰ মুখৰ ভাষা শাকাৰী। কালিদাসৰ অভিজ্ঞান শকুন্তলম্ নাটকতো মাগধী প্ৰাকৃতৰ প্ৰয়োগ আছে। যোগীমাৰা, শুতনুকা গুহালেখ আৰু অশ্বঘোষৰ নাটকত মাগধী প্ৰাকৃতৰ নিদৰ্শন দেখা যায়। ডঃ সুনীতি কুমাৰ চট্টোপাধ্যায়ে মাগধী প্ৰাকৃতক নাটকত নিম্ন শ্ৰেণী লোকৰ মুখৰ ভাষা বুলি

কৈ অৰ্দ্ধমাগধী আৰু মাগধী অঞ্চলত শৌৰসেনী প্ৰাকৃতকেই সাহিত্যৰ ভাষা হিচাপে লোৱা হৈছিল বুলি মত প্ৰকাশ কৰিছে। তেওঁৰ মতে সম্ভৱতঃ সেই সময়ত শৌৰসেনীয়েই সেই অঞ্চলৰ শিষ্ট সম্মত ভাষা আছিল। ডঃ চট্টোপাধ্যায়ে এইদৰে কৈছে—"In the East, the local patois dose not seem to have been cultivated after the days of As´oka : in any case Magadhi never seems to have been. It was a despised dialect—the speech of the lowest classes in the drama. S´aurase´ni was established for literary purposes in the Ardha Ma´gadhi and Magadhi areas. Possibly S´aurase´ni was the polite language of the day when people employed a vernacular ; and in Apabhrams´a period, eastern poets employed the S´aurase´ni Apabhrams´a to the exclusion of their local patiois (O.D B.L Introduction, p. 91)

ড° সুকুমাৰ সেনে[7] অৱশ্যে মাগধী প্ৰাকৃতক একেবাৰে কৃত্ৰিম সাহিত্যিক ভাষা বুলি কৈ ইয়াক মাত্ৰ কৌতুক সৃষ্টিৰ কাৰণেহে প্ৰয়োগ কৰা হৈছিল বুলি উল্লেখ কৰিছে। মাগধী প্ৰাকৃতৰ ধ্বনিৰ পিনৰ পৰা যথেষ্ট বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ হৈ পৰিছে। ধ্বনিৰ ক্ষেত্ৰত এই বৈশিষ্টটোই দেখা দিয়াৰ মূল কাৰণ হ'ল অনাৰ্য্য ভাষাৰ লগত মাগধী ভাষাৰ ঘনিষ্ঠ সম্পৰ্ক[8]। মাগধী প্ৰাকৃতৰ নমুনা হিচাপে কালিদাসৰ অভিজ্ঞানম্ শকুন্তলম্ নাটকৰ ধীবৰৰ মুখত দিয়া মাগধী প্ৰাকৃতৰ অংশ এটা তলত তুলি ধৰা হ'ল—

'অধ এক্কদিঅশং মএ লোহিদমশ্চকে খণ্ডশো কপ্পিদে।
য়াব তশ্শ উদলব্ভন্তলে এদং মহালদণভাশুলং
অঙ্গুলীঅঅং পেক্খামি। পশ্চা ইধ বিক্কঅন্তে ণং
দংশঅন্তেয়েব গহিদে ভাৱমিশ্শেহিং। এত্তিকে
দাৱ এদশ্শ আগমে। অধুনা মালেধ বা
কুট্টেধ বা।'

---

৭. সেন, ড° সুকুমাৰ : ভাষাৰ ইতিবৃত্ত, পৃ. ১০৪

৮. Taraporewala : *Elements of Science of Language*, p.248

মাগধী প্ৰাকৃতৰ কিছুমান বিশেষত্ব হ'ল—(১) ৰ>ল ; যেনে ৰোহিতমৎস্য (সং)>লোহিদমশ্চ (মা)।

(২) শ, ষ, স>শ ; যেনে—পুৰুষ (সং)>পুলিশে (মা)
সপ্ত (সং)>শত্ত (মা)

(৩) ন্য, ঞ, জ্ঞ>ঞ ঞ ; যেনে অন্য (সং)>অঞঞ (মা)
অঞ্জলি (সং)>অঞ্ঞলি (মা)

(৪) ৰেফযুক্ত জ্, র্য আৰু দ্য>য়্য ; যেনে—অদ্য (সং)>অয়্য (মা)
অৰ্জুন (সং)>অয়্যুন (মা)

(৫) জ>য় ; যেনে : জায়তে (সং)>য়ায়দে (মা) ইত্যাদি।

ড° সুকুমাৰ সেনৰ[৯] মতে প্ৰাকৃত ভাষাটো প্ৰথমে উদীচ্য, মধ্যদেশীয় আৰু প্ৰাচ্য তিনিটা আঞ্চলিক ৰূপত জীপ লৈ পৰৱৰ্তী কালছোৱাত পৈশাচিক, শৌৰসেনী, মহাৰাষ্ট্ৰী, অৰ্ধমাগধী, মাগধী এই পাঁচোটা থলুৱা ৰূপ পৰিগ্ৰহণ কৰিছে। কালক্ৰমত এই প্ৰাকৃত সমূহেই সৰলীকৃত হৈ অপভ্ৰংশ স্তৰত উপনীত হ'লহি। খৃষ্টীয় ৬ষ্ঠ শতিকামানৰ পৰাহে অপভ্ৰংশ ভাষাটোৱে ক্ৰমাগ্বয়ে সাহিত্যিক ৰূপ লবলৈ ধৰে। ড° সুকুমাৰ সেনে উল্লেখ কৰা মতে খৃষ্টীয় অষ্টম শতিকাতেই মাগধী প্ৰাকৃতে পূব আৰু পশ্চিমত দুটা আঞ্চলিক ৰূপ লোৱাৰ পিছত খৃষ্টীয় নৱম শতিকাৰ পৰা খৃষ্টীয় দশম একাদশ শতিকামানত পূব মাগধীৰ পৰা উৰিয়া, বঙলা আৰু অসমীয়া আৰু পশ্চিম মাগধীৰ পৰা ভোজপুৰী মহগী, মৈথিলী ভাষাৰ উদ্ভৱ হয় বুলি উল্লেখ কৰিছে। ড° চট্টোপাধ্যায়ে[১০] অৱশ্যে মাগধীক তিনিটা প্ৰধান ভাগত ভাগ কৰি তাৰ পৰা উদ্ভৱ হোৱা আধুনিক ভাৰতীয় ভাষাবোৰৰ নামকেইটা উল্লেখ কৰিছে। তেওঁ উল্লেখ কৰা মতে প্ৰাচ্য মাগধীৰ পৰা বঙলা, অসমীয়া আৰু উৰিয়া ভাষা, মধ্য মাগধীৰ পৰা মৈথিলী আৰু মগহী ভাষা আৰু পশ্চিম মাগধীৰ পৰা নাগপুৰীয়া বা সাদানীৰ সৈতে ভোজপুৰীয়া ভাষাৰ উদ্ভৱ হৈছে। উল্লেখযোগ্য যে অপভ্ৰংশৰ শেষ স্তৰ অৱহট্ঠৰ পৰাই আধুনিক ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাসমূহৰ উদ্ভৱ হৈছে।

---

৯ Sen, Dr Sukumar, *Comparative Grammar of Middle Indo-Aryan*, 1960, p 5.

১০. O.D.B.L Introduction, p. 92.

অন্য প্ৰাকৃত বা অপভ্ৰংশ স্তৰৰ সাহিত্যিক নিদৰ্শন হিচাপে গ্ৰন্থৰ সংখ্যা ৰৰ বেচি নহয়। জৈন সাহিত্যৰ অন্তৰ্গত স্বয়ম্ভূৰ পউমচৰিঅ, পুষ্পদন্তৰ মহাপুৰাণ, সোমদেৱৰ যশস্তিলক, হৰিভদ্ৰৰ সমৰাইচ্চকহা আৰু নেমিণাহচৰিঅ, শ্ৰীশচন্দ্ৰৰ কথাকোষ, ৰামসিংহৰ পাহুড়দোহা আৰু জীৱনদত্তৰ উপদেশৰসায়ণৰস আদি গ্ৰন্থ অপভ্ৰংশ ভাষাৰ অন্যতম নিদৰ্শন। তদুপৰি পিঙ্গলাচাৰ্য্যৰ প্ৰাকৃত-পৈঙ্গল আৰু আব্দুৰ ৰহমানৰ শৃঙ্গাৰ ৰসযুক্ত প্ৰণয় কাব্য সংনেহৰাসয় (সন্দেশৰাসক) এই যুগৰে শেষৰ ফালৰ অৰ্বাচীন অপভ্ৰংশ বা অবহট্‌ঠত ৰচিত আন দুখন অন্যতম গ্ৰন্থ। উল্লেখযোগ্য যে এই অৰ্বাচীন অপভ্ৰংশ বা অৱহট্‌ঠই অপভ্ৰংশৰ শেষ স্তৰ আৰু নব্য ভাৰতীয় আৰ্য্যভাষাৰ অন্তৰ্বৰ্ত্তীকালীন ভাষা। অবহট্‌ঠ ভাষাত ৰচিত সৰহপাদৰ দোহাকোষ উল্লেখযোগ্য গ্ৰন্থ। এই ভাষাৰ শেষ উল্লেখনীয় গ্ৰন্থদুখন হ'ল বিদ্যাপতিৰ কীৰ্ত্তিলতা আৰু কীৰ্ত্তিপতাকা। অবহট্‌ঠ ভাষাৰ নিদৰ্শন হিচাপে সন্দেশৰাসক গ্ৰন্থৰ অসমীয়া অনুবাদসহ নমুনা এটা দাঙি ধৰা হ'ল।

তং জি পহিয় পিক্‌খেবিণু পিঅউক্কং খিবিয়
মন্থৰয় সৰলাইবি উত্তাৱলি চলিয়।
তহ মনহৰ চল্লন্তিয় চঞ্চল ৰমণ ভৰি
চুড়বি খিসিয় ৰসনাবলি কিঙ্কিনিৰৱ পসৰি।।

[সেই পথিকক দেখা পাই প্ৰিয়জনৰ প্ৰতি উৎকণ্ঠিতা গৰাকীয়ে মন্থৰ গতি এৰি উত্তাৱল হৈ পোনাই আগবাঢ়িল। উত্তাৱল হোৱাৰ কাৰণে তেওঁৰ চঞ্চল নিতম্বৰ পৰা কৰধনি চিগি পৰি গ'ল আৰু কিঙ্কিনীৰ ধ্বনি শুনা গ'ল।[১১]]

সৰহৰ দোহাৰ এটি নমুনা—

ঘৰেং অচ্ছই ৰাহিৰে পেচ্ছই
পই দেক্‌খই পাডিবেসি পুচ্ছই
সৰহ ভণই ৰঢ জাণউ অপ্পা
নউ সো ধেঅ ন ধাৰণ জপ্পা।

উল্লেখযোগ্য যে প্ৰতিটো প্ৰাকৃতেই সময়ৰ বিবৰ্ত্তনৰ লগে লগে ভাষাৰ ৰূপৰ পৰিবৰ্ত্তন হৈ একোটাহ'ত সকলীকৃত ৰূপত প্ৰকাশিত হৈছিল যাক

১১. গোস্বামী, ড° কেশৱানন্দদেৱ, সন্দেশৰাসক (অনূদিত)

অপভ্ৰষ্ট বা অপভ্ৰংশ বুলি অভিহিত কৰা হয়। পটঞ্জলিয়ে শাস্ত্ৰহীনৰ ভাষাকে অপভ্ৰংশ বুলি কৈছিল।

অপভ্ৰংশ ভাষাৰ ভালেমান উপভাষা থকা বুলি জনা যায় আৰু এইবোৰৰ ভিতৰত নাগৰক প্ৰধান। ইয়াৰ অন্যান্য উপভাষাসমূহ হ'ল উপনাগৰক, ব্ৰাচড়ক, বৈদৰ্ভী, গৌড়ী, পাঞ্চালী, ঢক্কী, সিংহলী, শাকাৰী, চাণ্ডালী, অবন্তী, কৈকেয় পৈশাচিকা আৰু চুলিকা পৈশাচিকা ইত্যাদি। এইকালৰ চৰ্য্যাসমূহ সেয়ে সন্ধিক্ষণৰ খুঁৰলী কুঁৰলী ভাষা এটাত ৰচিত বুলি কোৱা হয়। সেই কাৰণেই মাগধী প্ৰাকৃতৰ পৰা কালক্ৰমত উদ্ভৱ হোৱা কেউটা চৰ্য্যাপদক নিজ নিজ ভাষাৰ প্ৰাচীনতম নিদৰ্শন বুলি দাবী কৰে। কিয়নো চৰ্য্যাসমূহৰ ৰচিত কালত মাগধী সম্ভূত ভাষাকেইটাই স্বতন্ত্ৰৰীয়াকৈ স্থিতি লাভ কৰি প্ৰকাশ হোৱা নাছিল। চৰ্য্যাপদৰ ভাষাৰ লগত থকা অসমীয়া ভাষাৰ সম্পৰ্কৰ স্বৰূপটো বুজিবৰ কাৰণে তলত এটি চৰ্য্যা অসমীয়া অৰ্থসহ দেখুওৱা হৈছে।

ভৱণই গহণ গম্ভীৰ বেগেঁ বাহী।
দুআন্তে চীখল মাঝেঁ ন থাহী॥
ধামাৰ্থে চাটিল সাংকম গঢ়ই।
পাৰগামি লোঅ নিভৰ তৰই॥
ফাড়িঅ মোহতৰু পাটি জোড়িঅ।
আদঅ দিঢ় টাঙ্গী নিবাণে কোড়িঅ॥
সাংকমত চাঁড়িলে দাহিণ বাম মা হোহী।
নি অড্ডী বোহি দূৰ মা জাহী॥
জই তুম্হে লোঅ হে হোইব পাৰগামী।
পুচ্ছতু চাটিল অনুত্তৰ সামী॥

[শব্দাৰ্থ—ভৱণই = ভৱনদী ; গহণ = গহীন ; গম্ভীৰ গভীৰ ; বেগেঁ = গতিৰে ; বাহী = বয় ; দুআন্তে = দুইধাৰে ; চীখল = (সংস্কৃত-পংখিল) বোকাময় ; থাহী = ঠাই ; ধামাৰ্থে = ধৰ্মৰ অৰ্থে ; সাংকম - সাকো ; গঢ়ই = গঢ়ে ; পাৰগামী = পৰগামী ; লোঅ = লোক ; নিভৰ = নিৰ্ভৰ, নিৰ্ভয়ে ; তৰই = তৰে বা পাৰ হয় ; ফাড়িঅ = ফলা হ'ল : মোহতৰু = মোহতৰু, মোহবৃক্ষ : পাটি = কাঠৰ পাট, তক্তা ; জোড়িঅ = জোৰা লগোৱা ; আদঅ = অন্বয় ; দিঢ় = দৃঢ় ; টাঙ্গী = শিলকটা বটালি ; নিবাণে = নিৰ্বাণ ; কোড়িঅ - কৰ্তিত অৰ্থাৎ কটাকাটি হ'ল ; সাংকমত = সাকোত ; চাঁড়িলে = উঠিলে ; দাহিণ = দক্ষিণ

বা সোঁ দিশ, বাম=বাঁও; মা হোহী=নহবা; নি অন্ডী=ওচৰত; বোহি=বোধি, জ্ঞান; দূৰ মা জাহী=দূৰলৈ নাযাবা; জই=যদি, তুম্হে=তুমি; হোইয়=হ'ব; পুচ্ছিতু=সোধা; অনুত্তৰ সামী=অনুত্তৰ স্বামী।

উল্লেখিত দোহাটোৰ শব্দাৰ্থবিলাকৰ পৰা এই কথা সহজে অনুমেয় যে চৰ্য্যাৰ ভাষা অসমীয়া ভাষাৰ তেনেই ওচৰ চপা। এই কালছোৱাতেই প্ৰাকৃতৰ সমীভূত দ্বিত্বব্যঞ্জন সৰলীভূত হৈ একক ব্যঞ্জনত পৰিণত হ'ল। চৰ্য্যাপদেই অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰস্তৰূপ বুলি বিবেচিত হলেও তাৰ পিছত ত্ৰয়োদশ শতিকালৈকে (অৰ্থাৎ হেম সৰস্বতীৰ প্ৰহ্লাদ চৰিতৰ ৰচনা কাললৈকে) এই কালছোৱাত কোনো সাহিত্যিক নিদৰ্শন এতিয়ালৈকে পোৱা হোৱা নাই। অৱশ্যে হেম সৰস্বতী, মাধৱকন্দলী আদি সাহিত্যিকসকলৰ ৰচনাৰ উৎকৃষ্টতালৈ চাই এই নীৰৱ কালছোৱাত সাহিত্য সাধনাৰ অনুশীলন যে হৈছিল তাক সহজেই অনুমান কৰিব পাৰি। হেম সৰস্বতীৰ প্ৰহ্লাদ চৰিত ৰচনাৰ পৰৱৰ্ত্তী কালছোৱাত অৰ্থাৎ ত্ৰয়োদশ শতিকাৰ পৰা আৰম্ভ কৰি বৰ্ত্তমান কাললৈকে অসমীয়া ভাষাত লিখা ৰচনাৰাজি বা বিভিন্ন সাহিত্য গ্ৰন্থ ধাৰাবাহিক ভাবে পোৱা যায়। এইখিনিতে উল্লেখযোগ্য যে আহোমসকল অসমলৈ অহাৰ পূৰ্বে অসম নামটো ঠাইখনক বুজাবলৈ প্ৰয়োগ হোৱা নাছিল। অসম নামৰ ভূখণ্ডক তাহানিতে প্ৰাগ্‌জ্যোতিষপুৰ আৰু তাৰ পাছত কামৰূপ নামেৰে বুজোৱা হৈছিল। ৰামায়ণ, মহাভাৰতৰ উপৰিও হৰিবংশ, বিষ্ণুপুৰাণ আৰু ব্ৰহ্মাণ্ডপুৰাণত প্ৰাগ্‌জ্যোতিষপুৰ নামৰ উল্লেখ পোৱা যায়। কালিদাসৰ ৰঘুবংশম্ কাব্যৰ চতুৰ্থ সৰ্গৰ ৮১ আৰু ৮৩ নম্বৰ শ্লোকত প্ৰাগ্‌জ্যোতিষপুৰ আৰু কামৰূপ উভয় নামৰেই উল্লেখ আছে। তদুপৰি পঞ্চম শতিকাৰ সমুদ্ৰগুপ্তৰ এলাহাবাদ শিলালিপিতেই কামৰূপ নামটিৰ প্ৰথম উল্লেখ লক্ষ্য কৰিবলগীয়া। চীন পৰিব্ৰাজক হিউৱেনচাং ৬৪৩ খৃঃত ভাৰতলৈ আহোতে কামৰূপ নামেৰে উল্লেখ কৰিছে।[১২] ১২২৮ খৃষ্টাব্দত ২৬ আঘোণৰ দিনা আহোমৰ আদিৰজা চুকাফা সোমাৰলৈ নামি আহে আৰু তেওঁলোকে ৬০০ বছৰ ধৰি অসমত শাসন চলায়। এই সময়ছোৱাৰ ৰাজশাসনে অসমখনত শদিয়াৰ পৰা ধুবুৰীলৈকে সাতৰাজ মাৰি একৰাজ কৰি অসমীয়া মানুহক মাৰ বন্ধালে। এই কাল-ছোৱাতেই লিখিত দুই চাৰিখন ফালৰ সংস্কৃত অংশত 'অসমাক্ষৰেণ লিখিতম্'

১২. Kakoti, Banikanta AFD p. 56.

বুলি উল্লেখ আছে। অসম আখৰ মানে আহোম আখৰ'েই বুজোৱা যেন ধাৰণা হয়; কিয়নো ফলিৰ আন'টো পিঠিত আহোম আখৰত ফলিৰ একেখিনি কথাকেই দোহৰা হৈছে। এই ফলিবিলাকত 'অসম' নাম থকাটো উল্লেখযোগ্য। 'অসম' শব্দৰ উৎপত্তি সম্পৰ্কে চাৰ্ এডৱাৰ্ড গেইট, ড° গীয়াৰ্চন, ড° সুনীতি কুমাৰ চট্টোপাধ্যায়[১৩] আদিয়ে শ্যানসকলৰ আহোম নামটোৰ লগত সম্পৰ্কিত বুলি মত প্ৰকাশ কৰিছে। উল্লেখিত অসম শব্দৰ লগত-ঈয়া প্ৰত্যয় (ঈয়া< ইকা প্ৰত্যয় + আক স্বাৰ্থিক) যোগ হৈ অসমীয়া এই শব্দটোৰ সৃষ্টি হৈছে আৰু সেই শব্দটোৱেই কালক্ৰমত ঠাইডোখৰৰ মানুহ আৰু ভাষাক বুজাবলৈ ধৰিলে।

অসমীয়া ভাষাক ড° বাণীকান্ত কাকতিয়ে তিনিটা প্ৰধান ভাগত ভাগ কৰিছে। (ক) **প্ৰাচীন অসমীয়া**—চতুৰ্থ শতিকাৰ পৰা ষোড়শ শতিকাৰ শেষ ভাগলৈকে। এই কালছোৱাক প্ৰাক্‌বৈষ্ণৱ আৰু বৈষ্ণৱ দুটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি (খ) **মধ্য অসমীয়া**—সপ্তদশ শতিকাৰ পৰা ঊনবিংশ শতিকাৰ আদি ভাগলৈকে। আহোম ৰাজসভাৰ বুৰঞ্জীৰ গদ্যলৈকে মধ্য অসমীয়া কালছোৱা পৰিব্যাপ্ত। (গ) **আধুনিক অসমীয়া**—ঊনবিংশ শতিকাৰ প্ৰ াৰম্ভৰ পৰা বৰ্তমান-কাললৈকে।

প্ৰাচীন অসমীয়াৰ অন্তৰ্গত প্ৰাক্ বৈষ্ণৱ কালৰ প্ৰধান লেখকসকল হ'ল হেম সৰস্বতী, হৰিবৰ বিপ্ৰ, কবিৰত্ন সৰস্বতী, ৰুদ্ৰকন্দলী, মাধৱ কন্দলী। হেম সৰস্বতীৰ প্ৰহ্লাদ চৰিত, কবিৰত্ন সৰস্বতীৰ জয়দ্ৰথ বধ, হৰিবৰ বিপ্ৰৰ অশ্বমেধ পৰ্ব, ৰুদ্ৰ কন্দলীৰ দ্ৰোণ পৰ্ব আৰু মাধৱ কন্দলীৰ ৰামায়ণৰ অসমীয়া অনুবাদ এই কালছোৱাৰ উল্লেখযোগ্য সাহিত্য। এই কালছোৱাত অসমীয়া ভাষাৰ খণ্ডবাক্য আৰু জতুৱা ঠাঁচে নিজস্বৰূপ পৰিগ্ৰহণ কৰিছে। অতীত কালত -ইবা প্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ লক্ষণীয়। যেনে মাৰিবাৰ প্ৰজা, দিবাৰ অন্ন ইত্যাদি। তদুপৰি সম্বন্ধবাচক বিশেষ্যত যোগ হোৱা প্ৰত্যয়বোৰে এইখিনি সময়তেই থিতাপি লৈছে আৰু সেইবোৰেই পিছলৈ থাকি গৈছে।[১৪]

---

১৩ Chatterji, Dr S K. "The name Assam—Ahom," published in Journal of the Asiatic Society Vol. XXII 1956, No 2. pp. 147–153

১৪. A F D. p. 13.

১৫. Kakoti, Dr. Banikanta A. F. D. p. 14.

প্ৰাচীন অসমীয়াৰ দ্বিতীয় ভাগটো হ'ল বৈষ্ণৱ যুগ। প্ৰাক্‌বৈষ্ণৱ কালৰ লেখকসকলৰ ৰচনাত পোৱা বহুতো ভাষিক বৈশিষ্ট্য বৈষ্ণৱ যুগৰ ৰচনাত পোৱা নাযায়। প্ৰাক্‌বৈষ্ণৱ অসমীয়াত প্ৰয়োগ হোৱা সংযোজক ৰূপ যেনে হানি-এৰে (খোচে), কৰি-এৰে, গুচাই-এৰে আদি ৰূপবোৰ এই কালত সম্পূৰ্ণৰূপে নাইকীয়া হৈছে। কিন্তু অন্য কিছুমান সংযোজক ৰূপ দেখা যায়; যেনে -কহোঁ, -কহুঁ দুয়োটাই অংকীয়া নাটবিলাকত স্পষ্টভাবে প্ৰয়োগ হৈছে। তদুপৰি ভবিষ্যত কাল বুজাবৰ বাবে -ইব আৰু অতীতকাল বুজাবৰ বাবে -ইল প্ৰয়োগ লক্ষ্য কৰিবলগীয়া। আকৌ প্ৰথম পুৰুষৰ ভবিষ্যত কালৰ পুৰুষসূচক -ম প্ৰত্যয় প্ৰথম বাৰৰ বাবে দেখা যায়। ইপিনে প্ৰথম পুৰুষত ভবিষ্যত কালৰ পুৰুষসূচক -বো প্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ পৰম্পৰাগতভাবে চলিয়েই আছে। -লাহা, -বাহা,-লিহি,-ৰিহি,-লন্ত,-ৰন্ত ইত্যাদি সম্প্ৰসাৰিত ধাতু প্ৰত্যয় আৰু -হা (যেনে- আমহাৰ), -সা- (যেনে আমাসাৰ, তোমাসাৰ) আদি পুৰুষবাচক সৰ্বনামৰ সম্প্ৰসাৰিত প্ৰত্যয়ৰ প্ৰয়োগ মন কৰিবলগীয়া। উল্লেখযোগ্য যে এই যুগত শংকৰদেৱে ৰচনা কৰা বৰগীত আৰু নাটবিলাক ব্ৰজাবলী ভাষাত লিখা হৈছে। অসমীয়া গদ্যৰ উদ্ভৱ এই কালছোৱাৰ এটি প্ৰধান বৈশিষ্ট্য। ভট্টদেৱে কথা ভাগৱত আৰু কথাগীতা নামৰ দুখন পুথি অসমীয়া গদ্যত লিখি অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্য জগতলৈ অনুপম বৰঙণি আগবঢ়াই গৈছে। পুথিকেইখনৰ গদ্যৰ ভাষা সংস্কৃতীয়া শব্দৰে ভাৰাক্ৰান্ত আৰু ই কথ্য-ভাষাৰ নিদৰ্শণ দাঙি ধৰিব নোৱাৰে। বৈয়াকৰণিক ৰূপবোৰতো আধুনিক অসমীয়া ভাষাৰ সৰলীকৃত দিশটো দেখা পোৱা নাযায়। এইখিনিতে উল্লেখযোগ্য যে প্ৰাচীন অসমীয়া ভাষাৰ যুগটোত পদান্ত স্বৰবিলাকৰ উচ্চাৰণ ৰক্ষিত হৈছে আৰু ই মধ্য অসমীয়া ভাষা কালছোৱাৰ পৰাহে সম্পূৰ্ণৰূপে অব্যৱহিত হৈ পৰিছে; যিটো পিছৰ আধুনিক অসমীয়া ভাষাৰ এটি অন্যতম বৈশিষ্ট্যৰূপে উল্লেখ কৰা যায়।

এইখিনিতে এটা কথা মনত ৰখা ভাল যে ইতিমধ্যে কমতাপুৰ বা কোচবিহাৰৰ ৰজাসকলৰ পৃষ্ঠপোষকতাত সৃষ্টি হোৱা সাহিত্যৰ কেন্দ্ৰস্থল সলনি হ'ল। পশ্চিম অসমত কোচৰাজ্য পতন আৰু পূব অসমত আহোম ৰাজশাসনৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতে সাহিত্য চৰ্চাৰ কেন্দ্ৰ পশ্চিম অসমৰ পৰা পূব অসমলৈ সলনি কৰিলে। আহোম ৰাজসভাত তেওঁলোকৰ পাৰম্পৰিক ৰীতি অনুসৰি বুৰঞ্জী লিখাৰ কাম আৰম্ভ হ'ল। প্ৰথম অৱস্থাত টাই ভাষাতেই বুৰঞ্জীবোৰ লিখা

হলেও পিছলৈ বিভিন্ন লিখকে সেইবোৰ অসমীয়া ভাষাত লিখিবলৈ ধৰে। কিয়নো আহোমসকলে পিছলৈ অসমীয়া ভাষাকেই আহোম ৰাজসভাৰ ভাষাৰূপে গ্ৰহণ কৰিছিল। বুৰঞ্জীসমূহ গদ্য আৰু পদ্য উভয় ভাষাতেই লিখা হৈছিল যদিও বেচিভাগ বুৰঞ্জীয়েই আছিল গদ্যত লিখা। বুৰঞ্জী গদ্যৰ এইকাল-ছোৱাকেই মধ্য অসমীয়া ভাষা বুলি চিহ্নিত কৰা হৈছে। প্ৰাচীন অসমীয়া ভাষাৰ ধৰ্মীয় লিখকসকলৰ ভাষা ৰীতিৰ পৰা আঁতৰি আহি বুৰঞ্জী সাহিত্যই অসমীয়া ভাষাৰ এটি নতুন কীৰ্তি প্ৰবৰ্তন কৰিলে। প্ৰাচীন অসমীয়া কাল-ছোৱাত উচ্চাৰণত পোৱা পদান্ত অ-ৰ ব্যৱহাৰ লুপ্ত পালে। পদান্তত যুক্তাক্ষৰ থকা বা তেনে আন কিছুমান বিশেষ শব্দতহে পদান্ত-অ ৰক্ষিত হৈছে। সমকালীন সমাজৰ কথ্যভাষাৰ পৰিচয় দিব পৰা বুৰঞ্জীৰ ভাষাত আধুনিক অসমীয়া ভাষাৰ ৰূপবোৰ প্ৰায়েই কম বেছি পৰিমাণে দেখা যায়। বহুবচনৰ প্ৰত্যয় -বোৰ,-হঁত আদিৰ প্ৰয়োগ বুৰঞ্জীৰ গদ্যতেই প্ৰথমে পৰিলক্ষিত হয়। মনকৰিবলগীয়া যে দ্বিতীয় পুৰুষৰ অতিমান্যাৰ্থৰ পুৰুষবাচক সৰ্বনাম 'আপুনি'ৰ ব্যৱহাৰ ইয়াতেই প্ৰথমে দেখা যায়। তুংখুঙীয়া বুৰঞ্জীৰ দুঠাইত তেনে প্ৰয়োগ লক্ষ্য কৰা যায়। যেনে—"আপুনি যি কৈছে উত্তম কৈছে।" (তুংখুঙীয়া বুৰঞ্জী, ১৯৬৪, পৃঃ ১০৬), "এতেকে ডাঙৰীয়া আপুনি ব্যৱস্থা কৰি বল কৰালেহে হ'ব।" (তুংখুঙীয়া বুৰঞ্জী, ১৯৬৪; পৃ ১২২)। অৱশ্যে ইয়াৰ পূৰ্বৰ ৰচনাৰাজিতো 'আপুনি' শব্দৰ প্ৰয়োগ দেখা যায় আৰু সেইবোৰত ই নিজবাচক (Reflexive) অৰ্থতহে ব্যৱহৃত হৈছে পুৰুষবাচক সৰ্বনামৰূপে নহয়। বুৰঞ্জীসমূহ কথ্য ভাষাত ৰচনা কৰা কাৰণে ইয়াৰ ভাষা সহজ আৰু প্ৰাঞ্জল; অন্যহাতেদি ভাবপ্ৰৱণতা আৰু অত্যধিক বাক্যালংকাৰৰ পৰা নিলগত। শব্দযোজনা আৰু জতুৱা ঠাঁচসমূহ তেনেই চিনাকি ঘৰুৱা অসমীয়া। সাহিত্যিক গুণসম্পন্ন বুৰঞ্জীসমূহৰ ভাষা ৰসাল আৰু তেজস্বী। চুটি চুটি বাক্যৰে গভীৰ অৰ্থপ্ৰকাশ কৰাটো লক্ষ্য কৰিবলগীয়া।

(১) বুৰঞ্জী গদ্য ভাষাৰ নমুনা—

(ক) "......এনেতে বঙালে আমাৰ সলাৰ গড় বেৰি ধৰত জুই লগাই তিনি যেঞো পুৰিলে। পাচে আমাৰ লোকে তপত পানী ঢালিলে বঙালৰ গাত পৰি পানী-ফোহোৰা বান্ধি চাল নিকুটি গ'ল। বঙালে তং নাপাই লৰ মাৰি পানীত পৰিলগৈ। পাচে সিহঁতে ৰবীহলৈ, চেঙাহলৈ মৰিলে। আমাৰ

লোকে কেঁঠিত ৰহাঁহি। পাচে মাধৱ দিনত থাওমুং-কটক, হুনন দুগ্গো কেঁঠৰ পৰা ওলাই বালিত খেদি ধৰিলে, বঙ্গালেও ঘোঁৰাৰে বেৰি ধৰিলে। আমাৰ লোকে হাতীয়েৰে ধৰিলে।" (দেওধাই অসম বুৰঞ্জী, পৃঃ ৩১)

(খ) "আৰু কাঠৰ গড় বান্ধিম পচিব, মাটিৰ গড় বান্ধিম খহিব। মই কথাৰ গড় বান্ধি দিছোঁ, প্ৰাণ-পৰিভুংগী হব।" (দেওধাই অসম বুৰঞ্জী, পৃঃ ১৩১)

(২) পদ্য বুৰঞ্জী ভাষাৰ নমুনা--

(ক) "চাঙ্গকাকতী গোবিন্দ শৰ্ম্মা নাম।
মধু শৰ্ম্মা খাওন্দ খাওন্দ তনুশ্যাম॥
কমলাবৰীয়া বৰা দোলা কাষৰীয়া।
সবে গৈয়া চিপাহী-সৰঞ্জ আনা গৈয়া॥
আজ্ঞা পায়া সিসকলে নথাকিল বৈই।
শীঘ্ৰে কৰি গৈয়া পাচে কলিকাতা পায়॥
গৱৰ্ণৰ চাহাবৰ আগত জনায়।
ইহলৈই বাবুদ লৈয়া আসিল উজাই॥
মন্ত্ৰীৰ আগত দিলা সিসব আহিলা।
আজ্ঞা কৰি চিপাহীসবৰ হাতে দিলা॥
সঙ্গীয়া ফুকনৰ আপাহ লৈলা বৰ।
দ্বিতীয় কাপ্তান পাতি দিলা পল্টনৰ॥
(অসমৰ পদ্য বুৰঞ্জী, পৃঃ ১১৯)

(খ) ৰাত্ৰিপুৰে আসে ঘৰে লোটা-বাটি নিলে তাৰে
নথাকিল পইতা চৰুত
সেইমতে নিতে নিত ঘৰত নাহিকে থিত
বাগৰি ফুৰয় লোক যত॥
মান দোৰণীয়া হয় তাত পৰে ভাল নাই
ফুৰে লোককেসে ডাবি মাৰি।
ছেৰৰ পীধে মন থায় যদি লোকে খুজি ধয়
তথাপিতো তাইক নিয়ে ধৰি॥
(অসমৰ পদ্য বুৰঞ্জী, পৃঃ ১৭৮)

তাৰ পিছত ১৮১৩ চনত আমেৰিকান বেপ্টিষ্ট মিছনেৰীসকলে অসমীয়া গদ্যত ভাঙনি কৰি বাইবেল প্ৰকাশ কৰাৰ লগে লগে অসমীয়া ভাষাৰ আধুনিক যুগটোৰ সূচনা হয়। মিছনেৰীসকলে শিৱসাগৰ অঞ্চলত প্ৰচলিত কথ্য ভাষাকেই প্ৰধানকৈ তেওঁলোকৰ সাহিত্যৰ কামত খটুৱাইছিল আৰু ১৮৪৬ চনত এই ভাষাতেই মাহেকীয়া কাকত 'অৰুনোদই' প্ৰকাশ কৰিছিল। উল্লেখযোগ্য যে ১৮৩৯ চনত শ্ৰীৰামপুৰ প্ৰেছৰ পৰা Rev. W. Robinson-এ অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰথম ব্যাকৰণ *A Grammar of the Assamese Language* ছপা কৰি প্ৰকাশ কৰে। আৰু তাৰ পাছতেই ১৮৪৮ খৃষ্টাব্দত শিৱসাগৰ মিছন প্ৰেছৰ পৰা ডক্টৰ নাথান ব্ৰাউনৰ *Grammatical Notes on The Assamese Language* প্ৰকাশ পায়। ইপিনে ডক্টৰ মাইলছ ব্ৰন্সনে ১৮৬৭ খৃষ্টাব্দত শিৱসাগৰৰ আমেৰিকান বেপ্টিষ্ট মিছন প্ৰেছৰ পৰা 'অচমিয়া ইংৰাজী অভিধান' নামে অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰথম অভিধানখন প্ৰকাশ কৰি উলিয়ায়। মিছনেৰীসকলৰ প্ৰভাৱত ভালেসংখ্যক অসমীয়া লেখকেও সেই ভাষাতেই বিভিন্ন লিখনি প্ৰকাশ কৰিবলৈ ধৰে। এহাতেদি আহোম ৰাজসভাৰ পৰম্পৰা আৰু অন্যহাতেদি মিছনেৰীসকলৰ প্ৰচেষ্টা এই দুয়ুখীয়া ধাৰাৰ ফলস্বৰূপেই উজনি অসমৰ ভাষাই কালক্ৰমত সাহিত্যিক ৰূপ পৰিগ্ৰহণ কৰাৰ ইন্ধন পালে। আহোম ৰাজসভাৰ সমপ্ৰভাবে পূব অসমৰ কথ্যভাষাঞ্চলৰ মাজত এটা সমন্বয় গঢ় তুলি আঞ্চলিক প্ৰভেদ নাইকীয়া কৰাত প্ৰধান ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল। সেয়ে পশ্চিম অসমৰ একোখন জিলাত অসমীয়া ভাষাৰ যিমান আঞ্চলিক ভেদ দেখা যায় পূব অসমত সিমান দেখা নাযায়; কিয়নো পশ্চিম অসমত কোনো প্ৰশাসনে সুদীৰ্ঘ দিন ধৰি একেলেঠাৰিয়ে শাসন কৰিব পৰা নাছিল।

'অৰুনোদই' কাকতত প্ৰকাশ পোৱা অসমীয়া ভাষাত বেপ্টিষ্ট মিছনেৰীসকলে এটা নতুন ৰূপ দি লৈছিল। কথ্য ভাষাৰ উচ্চাৰণৰ ওপৰত ভেটি কৰিয়েই ড° মাইলছ ব্ৰন্সনে প্ৰথম অসমীয়া অভিধানখন প্ৰকাশ কৰে। তেওঁলোকৰ লিখনিত হ্ৰস্ব-দীৰ্ঘ স্বৰৰ পাৰ্থক্য নাইকীয়া হ'ল। হ্ৰস্ব-স্বৰৰ প্ৰয়োগহে প্ৰায়েই লক্ষ্য কৰা যায়। উষ্ম কেইটাৰ (শ, ষ স) ঠাইত 'স' ৰ প্ৰয়োগ, 'ন' আৰু 'ণ' ৰ ঠাইত 'ন' ৰ প্ৰয়োগ, 'জ' আৰু 'য' ৰ ঠাইত 'জ' ৰ প্ৰয়োগ, 'ঙ' ৰ ঠাইত 'ঁ' ৰ প্ৰয়োগ লক্ষ্য কৰিবলগীয়া বিশেষত্ব। বহুতো সময়ত 'ৃ'ৰ ঠাইত 'ৰি', কৌঁতয়াবা কোঁতয়াবা 'ঞ' ৰ ঠাইত 'অ' ৰ প্ৰয়োগ,

'চ' 'ছ' ৰ ঠাইত 'চ' ৰ প্ৰয়োগ উল্লেখনীয়। তলৰ উদাহৰণ কেইটাৰ পৰা উক্ত বৈশিষ্ট্যখিনিৰ উমান পোৱা যাব। [সংকেত—অ. অ. = অৰুনোদইৰ অসমীয়া ; অ. = অসমীয়া ভাষাৰ বৰ্তমানৰ লিখিত ৰূপ]

(১) হ্ৰস্ব স্বৰৰ প্ৰয়োগ

অধিকাৰি (অ. অ.) = অধিকাৰী (অ.)
গোঁৰি (অ অ.) = গোঁৰী (অ.)
স্বৰ্গি (অ. অ.) = স্বৰ্গী (অ.)
মুল্য (অ. অ.) = মূল্য (অ.)
ইস্বৰ (অ. অ.) = ঈশ্বৰ (অ.)
সুৰ্জ (অ. অ.) = সূৰ্য (অ.)

উল্লেখ কৰা দৰকাৰ যে শ্ৰী লিখিবৰ কাৰণে ঈ-কাৰৰ প্ৰয়োগ হৈছিল। ইয়াৰো বিকল্পে হ্ৰস্ব দীৰ্ঘ দুয়োটা ৰূপেই পোৱা যায়। যেনে স্ৰী/স্ৰি (অ. অ) = শ্ৰী (অ.) অৱশ্যে কোনো কোনো ঠাইত 'শ্ৰী' ৰ প্ৰয়োগ আছে যেনে: শ্ৰীনাওবৈচা ফুকন, শ্ৰীউমাধৰ সৰ্মা আদি।

(২) কেৱল 'স' ৰ প্ৰয়োগ—

দৰ্সন (অ. অ) = দৰ্শন (অ.)
উস্ন (অ. অ) = উষ্ণ (অ.)
কমলেস্বৰ (অ. অ) = কমলেশ্বৰ (অ)
সদিয়া (অ. অ) = শদিয়া (অ)

(৩) জ, য > জ।

জোঁতিয়া (অ. অ) = যোঁতিয়া (অ.)
জোৰহাট (অ. অ.) = যোৰহাট

(৪) 'ঙ্গ' ৰ প্ৰয়োগ।

ওপঙ্গাই (অ. অ) = ওপঙাই (অ)
চিঙ্গ (অ. অ) = ছিঙ (অ.)

(৫) ৃ > ৰি।

প্ৰিথিবি (অ. অ) = পৃথিৱী (অ.)
ত্ৰিতিয় (অ. অ) = তৃতীয় (অ.)

(৬) ঐ > অ।

দন্য (অ অ.) = দৈন্য (অ.)

ভয়াম (অ. অ) = ভৈয়াম (অ.)

'ভয়াম' বিকল্পে 'ভৈয়াম' ৰূপেও পোৱা যায়। যেনে 'ডফলাহঁত ভোটৰ দৰে ভয়ামত থাকিব নোৱৰা ন হই দেখি···' আৰো 'লুংঠাই দুআৰৰ ৮ জন নগা ভৈয়ামলৈ আহি······'

(৭) চ, ছ > চ।

আচিল (অ. অ) = আছিল (অ.)

মিচালিয়া (অ. অ.) = মিছলীয়া (অ)

মিচা (অ. অ) = মিছা (অ)

এই কালছোৱাতে অসমীয়া শব্দমালাত ভালেমান আৰবী-ফাৰ্চী, হিন্দী, উৰ্দু, হিন্দুস্থানী আৰু বিদেশী শব্দই অসমীয়া ৰূপত প্ৰকাশ লাভ কৰে। অফিচ, পোলিচ, ইস্কুল, খাজেনা, এন্দাজ, কইদি, তুফান, ফাটক, চাপৰাচি আদি শব্দসমূহৰ সমাগম ঘটিল।

'অৰুনোদই'ৰ পাতৰ পৰা উদাহৰণ—

ধনিৰামে এদিন বদত ফুৰোতে বেলিৰ তাপত বৰ দুখ পাই, পাচে দিনুৰামক কলে বোলে, হে ভাই, সাম্প্ৰত লিখিচে ইশ্বৰে এই প্ৰিথিবিৰ ওপৰত জি চন্দ্ৰ সুৰ্জ্য সৃজন কৰিলে সেইবোৰক মানুহৰ উপকাৰৰ নিমিতে দিলে। কিন্তু মই আজি বদত ফুৰোতে বেলিৰ তাপত অতি ক্লান্ত হলোঁ, এই কাৰণ সুৰ্জ্যে হলে মানুহক উপকাৰ নকৰে, ইয়াকে ভাবিচোঁ।

তাতে দিনু এ উতৰ কৰিলে, হে ককাই, নে জানা হেতুকে তুমি এনে কথা কৈচা, কিয়নো বিবেচনা কৰিলে ইশ্বৰৰ কৰম জে উতম তাক নিচই জানিবা; কাৰণ জেতিয়া সুৰ্জ্যৰ বৰ তাপ হই, তেতিয়া সাগৰৰ আৰু নদিৰ আৰু তিতা মাটিৰ পৰা জল অলপ অলপ ধুঁআৰ নিচিনা হৈ ওপৰলৈ উঠি উঠি জাই; সেই ধুঁআ গোট খাই গধুৰ হৈ তললৈ পৰে, তাতে বৰষুন হই। (বৰষুনৰ কথা, দ.)

'অৰুনোদই'ৰ পৰৱৰ্তী কালছোৱাত অসমীয়া ভাষা বিভিন্ন লেখকৰ সাহিত্য সম্ভাৰে এটা শক্তিশালী ভাষাৰূপে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰিলে। ইপিনে সম্ভালনিকৈ মানুহৰ মুখত প্ৰচলিত হৈ অহা অসমীয়া ভাষাই বিভিন্ন ভাষা-সামাজিক কাৰণ-

বশতঃ ভালেমান আঞ্চলিক ৰূপ পৰিগ্ৰহণ কৰিছে। তেনে এক ভাষা-সামাজিক কাৰণতেই অৰুণাচল প্ৰদেশৰ বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ ভাষাৰ মাজত বিকাশ লাভ কৰা অৰুণাচলৰ অসমীয়া ভাষা যাক সাধাৰণতে অৰুনামিজ বা নেফামিজ বুলি জনা যায় আৰু নাগালেণ্ডত বিকাশ লাভ কৰা নাগামিজ ভাষাৰ কথাও এই প্ৰসঙ্গতে উল্লেখযোগ্য। স্থানান্তৰত এইবোৰৰ আলোচনা দাঙি ধৰা হৈছে। ইাপনে অসমৰ শদিয়াৰ পৰা ধুবুৰীলৈকে প্ৰচলিত অসমীয়া ভাষাৰ দুটা প্ৰধান আঞ্চলিক ভাগ হ'ল পূৰ্বী উপভাষা আৰু পশ্চিমী উপভাষা। পশ্চিমী আকৌ কামৰূপী আৰু গোৱালপৰীয়া দুটা পৃথক আঞ্চলিক ৰূপ দেখা যায়। পশ্চিমী উপভাষাত আচলতে ভালেমান আঞ্চলিক ৰূপ আছে আৰু সেইবোৰৰ বহল আলোচনাৰ থল আছে। তেনে আঞ্চলিক প্ৰভেদৰ নমুনাকেইটামান তলত যথাস্থানত সন্নিবিষ্ট কৰা হৈছে। শদিয়াৰ পৰা গুৱাহাটীলৈকে বিস্তৃত অঞ্চলত প্ৰচলিত পূৰ্বী উপভাষাটোৰ আঞ্চলিক প্ৰভেদ বৰ বেচি নাই। শিৱসাগৰ অঞ্চলত কথিত অসমীয়া ভাষাকেই সাধাৰণভাবে এই বৃহৎ অঞ্চলটোত পোৱা যায়। এই খিনিতে উল্লেখযোগ্য যে শিৱসাগৰ অঞ্চলৰ কথিত অসমীয়া ভাষাই সমগ্ৰ অসমীয়া ভাষাৰে মান্যভাষাৰূপে কাম কৰি আছে। তলত অসমীয়া ভাষাৰ স্থানীয় ৰূপকেইটামানৰ নমুনা দাঙি ধৰা হ'ল।

মান্য অসমীয়াৰ চানেকি :

কোনো এখন গাৱত এজন বুঢ়া আছিল। তেওঁৰ নাম ৰতন। ৰতনৰ ঘৰ ৰঙ্গাহুঁতৰ কাষতে। ৰতনৰ মাধুৰা, ভদীয়া আৰু ৰূপে নামৰ তিনিটা পুতেক আছিল। মাধুৰা ডাঙৰ, ভদীয়া মাজু আৰু ৰূপে শেহৰটো। তিনিওটা ভায়েকৰ ভিতৰত ৰূপে বৰ সুন্দৰ আছিল। ৰতন বৰ দুখীয়া। বুঢ়াৰ দুবিঘা মাটি আৰু এটা মাত্ৰ ঘৰ। তিনিটা পুতেকৰ ভিতৰত কোনটোক এই মাটি আৰু ঘৰটো দিলে ভালকৈ ৰাখিব পাৰিব তাকে ভাবি ৰতনে একো ঠিক কৰিব পৰা নাছিল।

ৰতন বুঢ়াই এটা বুদ্ধি সাজিলে। এদিন ৰতনে পুতেকহঁতক ওচৰলৈ মাতি আনি কলে—বোপাইহঁত, মই বুঢ়া হৈ আহিলোঁ। কোন দিনা মৰোঁ তাৰ একো ঠিক নাই। মই মৰিলে তহঁত কেনেকৈ খাবি? সেই কাৰণে তহঁত তিনিওটাই বিদেশলৈ গৈ একোটা কাম ভালকৈ শিকি আহ। যিটোৱে নিজৰ কাম ভালকৈ কৰিব পাৰিব সেইটোৱেই মোৰ মাটি আৰু ঘৰটো পাব।

পশ্চিমী অসমীয়া উপভাষাৰ ৰূপ

(ক) নলবাৰী-ধৰ্মপুৰ অঞ্চলত স্থানীয় ৰূপঃ—ৰুনু আখান গাঁউত কজন বুৰা আছিল। তেঁউৰ নাঁউ (নাউঙ্) ৰতান। ৰতানোৰ ঘৰ বোউৰা আহাৰ (বোউৰাখেৰ) কাইনখাত/কাখোত। ৰতানোৰ মাউৰা, ভোইদা আৰু (আলতি) বলে নামোৰ তিনতা পুতাক আচিল। মাউৰা ডাঙাৰ, ভো দা মাজু আৰু বলে সেহোইতা। তিনো ভাকোৰ ভিতৰোত বলে বৰ মনুলাগা আছিল। ৰতান বৰ দুইখা। বুৰাৰ দুইবিঘা মাতি আলাত এ'তা মাত্রো ঘৰ। তিনতা পুতাকোৰ ভিতৰোত কুনতুক এই মাতি আৰু ঘৰতু দীল ভালকে ৰাইক্ৰা পাইৰবো তাকে ভাবি ৰতানে আকো থিক কোইৰবা পাবা নাচিল।

ৰতান বুৰাই এ'তা বুদ্ধি সাইজলোক। আকদিন ৰতানে পুতাকহাঁতোক অচবোকলোগ মাতি আনি কলাক—"বাপাহাঁত, মই বুৰা হোই আইহুলু। কুন দিনা মোক তাৰ আকো ঠিক নাই। মই মোইগ্লা তুহুনতে কিঙকে খাবি? সেকুনতিৰে (সেকুনতাই) তুহুন তিনো বিদেখোক খাই আকোতা কাম ভালকে সিখি আহ। জুনতোই নিজোৰ কাম ভালকোবি কোইৰবা পাইৰবি সেতুই মোৰ মাতি আৰু ঘতেতা পাবি।

অনুবাদ { শ্রীমতী প্রমোদা দেবী, টিহু
শ্রীপ্রমোদ হালৈ।

(খ) বজালী অঞ্চলৰ স্থানীয় অসমীয়া ভাষাৰ ৰূপঃ—

কুনু আখেন গাঁউত আকজন বুৰা আচিল। তাৰ নাম ৰতন। ৰতনৰ ঘৰ বোউৰাহাৰ (বাউৰাখেৰ) কাইনখাত। ৰতনোৰ মোঁৱা, ভৈদা আৰু বলে নামোৰ তিনতা পুতেক আচিল। মোঁৱা ডাঙাৰ, ভৈদা মাজু আৰু বলে সেহোইতা। তিনো ভায়েকোৰ ভিতৰোত বলে বৰ মোহলাগা আচিল। ৰতন বৰ দুইখা। বুৰাৰ দুইবিঘা মাটি আৰু এ'তা মাত্র ঘৰ। তিনটা পুতেকোৰ ভিতৰোত কুনতক এই মাতি আৰু ঘৰতু দিলি ভালকে ৰাখ্ৰা পাৰবো তাকে ভাবি ৰতনে আকো থিক কৰ্ৰা পাবা নাচিল।

ৰতন বুৰাই এ'তা বুদ্ধি কৰলাক। আকদিন ৰতনে পুতেকহাঁতোক অচবোকলোগ মাতি আনি কলাক—"বাপাহাঁত, মই বুৰা হ'ই আইহুলু। কুনদিনা মোৰো তাৰ আকো থিক নাই। মই মৰালি তুহুন কেনকে খাবি?

সেই খুনীত তুহঁতে তিনো বিদেখোক জাই আকুতা কাম সিখি আহ। জুনুতুই নিজোৰ কাম ভালকে (ভাল কৰি) কৰবা পাৰিবি সেতুই মোৰ মাতি আৰু ঘৰতু পাবি।

(অনুবাদক—শ্ৰীভূপেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা, বজালী)

(গ) গোৱালপাৰাৰ চাপৰ অঞ্চলৰ স্থানীয় উপভাষাৰ ৰূপ ঃ—

কুনো একখান গাৱত একজন বুৰা আছিল। বুৰাৰ নাম ৰতন। ৰতনোৰ ঘৰো বৰুৱাৰ ঘৰৰ কাখোতে। ৰতনোৰ মাঘুৰ, ভোইদা আৰু ৰণে নামৰ তিনতা বেতা আছিল। মাঘুৰা বৰবেতা, ভোইদা মাজকিলা বেতা আৰু ৰণে চোতবেতা। তিনতা ভাইৰ ভিতৰত ৰণে বৰো চুন্দৰ আছিল। ৰতন বুৰা বৰো গৰীব আছিল। বুৰাৰ দুইবিঘা মাতি একতা মাত্ৰ ঘৰ। তিনতা বেতাৰ মাজত কুনতাক মাতি আৰু কুনতাক ঘৰতা দিলে থিক কৰিয়া চলায়া খাব বুৰাই ভাবিয়া পাওৱা নাচিল।

ৰতন বুৰাই একতা বুদ্ধি কৰিল। একদিন ৰতন বুৰাই বেতা কয়তাক ডাকেয়া আনিয়া কইল—"বাবাৰে, মুই বুৰা হৈ আছিচুং। কুন দিনা মৰং তাৰো থিকনা নাই। মুই মৰিলে তুমিৰা কি কৰিয়া খাবি? এই জনো তুমিৰা তিনতায় বিদেচত জায়া কিবা একতা কামাৰ ভাল কৰিয়া শিকিয়া আয়। জায় বেচি ভাল কৰিয়া নিজেৰ কাম কৰিবা পাৰি ওকে মোৰ ঘৰতা আৰু মাতি দুই বিঘা দিয়া দিম।

(অনুবাদক—ভৰণীকান্ত ৰায়, চাপৰ, ধুবুৰী)

৪.১.১ অসমীয়া অভিধান আৰু আথৰ জোঁটনি

জন্মৰ ক্ষণৰে পৰা বৰ্ত্তমান কাললৈকে অসমীয়া ভাষাই কেইবাটাও শতিকাৰ দেওনা পাৰ হৈ আহিছে। প্ৰাচীন ভাৰতীয় আৰ্য্যভাষাৰ পৰা কালক্ৰমত বিবৰ্তন লাভ কৰি উদ্ভূত অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰাচীনতম নিদৰ্শন খৃষ্টীয় দশম-একাদশ শতিকামানত ৰচিত চৰ্য্যাপদসমূহে দাঙি ধৰে। তাৰো কেইটামান শতিকাৰ পাছত আমাৰ পূৰ্ব্বকবি অপ্ৰমাদী মাধৱ কন্দলী, হেম সৰস্বতী, কবিৰত্ন সৰস্বতী আদি প্ৰাচীন অসমীয়া কবিসকলৰ সাহিত্যই পূৰণি অসমীয়া সাহিত্যৰ ভঁৰালটো চহকী কৰি ৰাখিছে। ইয়াৰ পিছতো শঙ্কৰদেৱ, মাধৱদেৱ আৰু তেখেতসকলৰ অনুগামীসকলৰ ৰচনাৰাজি, বুৰঞ্জী আৰু ব্যৱহাৰিক জ্ঞানৰ সাহিত্যকে আদি কৰি বৰ্ত্তমানলৈকে নিৰবিচ্ছিন্নৰূপে অসমীয়া সাহিত্য সৃষ্টি হৈ আহিছে। অসমীয়া অভিধানৰ ক্ষেত্ৰত 'বৰ অম্ল,' 'লাতি অম্ল'ৰ কথা বাদ দিলেও ১৮৬৭ খৃষ্টাব্দত শিৱসাগৰৰ আমেৰিকান বেপ্টিষ্ট মিছন প্ৰেছৰ পৰা 'অচমিয়া ইংৰাজী অভিধান' নামেৰে এখন অভিধান প্ৰস্তুত কৰাৰ কথা শুনা যায় যদিও প্ৰকাশ হৈ নোলাল। প্ৰায় চৈধ্য হাজাৰ শব্দৰে সমৃদ্ধ ব্ৰন্সনৰ অভিধানৰ বানান পদ্ধতি আছিল প্ৰধানকৈ উচ্চাৰণভিত্তিক। অসমীয়া কথ্যভাষাৰ প্ৰব্যৰূপকে তেনেদৰেই তেওঁৰ অভিধানত পদ নিৰ্ণয় কৰি অসমীয়া আৰু ইংৰাজী অৰ্থৰে সন্নিবিষ্ট কৰিছিল। তেওঁ লিঙ্গভেদ কৰি দেখুৱাবলৈ যত্ন কৰা নাছিল আৰু উচ্চাৰণৰ ওপৰত ভেটি কৰাৰ বাবেই স্বৰৰ হ্ৰস্ব দীৰ্ঘ ৰূপে ভুমুকি মৰাৰ সুবিধা পোৱা নাছিল। 'ছ' আৰু 'য়' ৰ ব্যৱহাৰ নাইকীয়া কৰি দিছিল আৰু শ, ষ, স এই উষ্ম কেইটাৰ কেৱল 'স'-কহে তেওঁৰ অভিধানত স্থান দিছিল। তদুপৰি অসমীয়া কথ্যৰূপত সচৰাচৰ ব্যৱহাৰ হোৱা ইংৰাজী শব্দকো তেওঁৰ অভিধানৰ ভিতৰুৱা কৰি ৰাখিছিল। ব্ৰন্সনৰ বানান পদ্ধতিক তাম্ৰলিপি, শিলালিপি আৰু সাঁচিপতীয়া লেখনিসমূহে বহু পৰিমাণে সমৰ্থন দিয়া যেন লাগে। অন্যহাতেদি ব্ৰন্সনৰ অভিধান প্ৰকাশ পোৱা তেত্ৰিশ বছৰৰ পিছত ১৯০০ চনত হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাই ২২,৩৪৬টা শব্দৰে 'হেমকোষ' নামেৰে অভিধান এখনি প্ৰকাশ কৰি টীনিয়ায় বিখনৰ বানান পদ্ধতি আছিল ব্যুৎপত্তি-মূলক বা মূলভিত্তিক। অন্যকথাত কবলৈ গলে ব্ৰন্সনৰ অভিধানৰ দৰে সি সম্পূৰ্ণকৈ উচ্চাৰণ ভিত্তিক নহয়। হেমকোষ অভিধান প্ৰণয়নত বানানৰ ক্ষেত্ৰত

প্ৰকৃতপক্ষে হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাই উচ্চাৰণ, ব্যুৎপত্তি বা মূল আৰু শিক্ষিত সমাজৰ পৰম্পৰাগত প্ৰচলন এই তিনিটা নীতিকেই সাধাৰণভাবে অনুসৰণ কৰিছিল। 'হেমকোষৰ উপৰিও 'পঢ়াশলীয়া অভিধান' নামেৰে এখন স্কুলীয়া অভিধানো তেওঁ প্ৰস্তুত কৰিছিল। 'হেমকোষ' প্ৰকাশ পোৱাৰ তৌত্ৰিশ বছৰৰ পিছত ১৯৩৩ চনৰ ফেব্ৰুৱাৰী মাহত ৩৬,৮১৯ টা শব্দৰে তৃতীয়খনি অসমীয়া অভিধান 'হেমকোষ'ৰ আৰ্হিতেই 'চন্দ্ৰকান্ত অভিধান' নাম দি অসম সাহিত্য সভাই প্ৰকাশ কৰি উলিয়ায়। প্ৰাক্‌স্বাধীন কালৰ এইকেইখন অভিধানৰ কথা বাদ দিও স্বাধীনোত্তৰ কালতো ভালেকেইখন অসমীয়া অভিধান প্ৰকাশ হৈ ওলাইছে। তাৰে গিৰিধৰ শৰ্মাৰ 'অসমীয়া অভিধান' (১৯৫২), ড° সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মাই বৰুৱাকৈ প্ৰকাশ কৰা 'ব্যৱহাৰিক শব্দকোষ' (১৯৭১) আৰু অসম প্ৰকাশন পৰিষদে প্ৰকাশ কৰা 'আধুনিক অসমীয়া অভিধান' উল্লেখযোগ্য। অৱশ্যে অসমীয়া অভিধানবোৰ দল বিশ্লেষণ (syllabic analysis) আৰু উচ্চাৰণ বিশ্লেষণৰ (accent analysis) পৰা আঁতৰত থকাত আভিধানিক দৃষ্টিভঙ্গীৰ পৰা ভেনেই নিখুঁত বুলি কব নোৱাৰি। অন্যহাতেদি ভাষাৰ গঠিনিক ৰূপৰ ওপৰতো তাহানি কালৰে পৰা অসমীয়া ভাষাত ভালেকেইখন ব্যাকৰণো প্ৰকাশ পাইছে। তাৰে ভিতৰত ১৮৩৯ খৃষ্টাব্দত শ্ৰীৰামপুৰ প্ৰেছৰ পৰা Rev. W. Robinson-এ অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰথম ব্যাকৰণ *A Grammar of the Assamese Language* ছপা কৰি প্ৰকাশ কৰে। তাৰ পাছত ১৮৪৮ খৃষ্টাব্দত শিৱসাগৰৰ মিছন প্ৰেছৰ পৰা ডক্টৰ নাথান ব্ৰাউনৰ *Grammatical Notes on the Assamese Language* প্ৰকাশ পায়। অসমীয়া ভাষাৰ এই ব্যাকৰণ-কেইখনৰ উপৰিও অধুনাকালতো ভালেকেইখন ব্যাকৰণ ৰচনা কৰা হৈছে। অসমীয়া ভাষা বৰ্তমানে ভাষা আৰু সাহিত্য্যদুয়োপিনৰে পৰাই চহকী বুলিব পাৰি। কিন্তু আদিম কালৰে পৰা এতিয়ালৈকে লক্ষ্য কৰিলে ভাষাটোত এটা সুসংহত আখৰ জোটনিৰ ৰূপ পোৱা নাযায়। অসমীয়া ভাষাৰ অভিধান-কেইখনেও ভেনে এটা সুসংহত ৰূপ দিব পৰাকৈ বাট কাটি দিব পৰা নাই। ব্ৰন্সনৰ অভিধানৰ আখৰ জোটনিৰ লগত পৰৱৰ্তী অভিধান 'হেমকোষ' নাইবা 'চন্দ্ৰকান্ত অভিধান'ৰ কোনো মিল নাই। নাইবা তাৰো পৰৱৰ্তীকালত যুগুতোৱা অভিধানবোৰৰ ক্ষেত্ৰতো তদ্ৰূপ কথাই খাটে। সাহিত্য সৃষ্টিৰ ক্ষেত্ৰত আখৰ জোটনিয়ে বিশেষভাবে ব্যাঘাত জন্মাব নোৱাৰিলেও ভাষা এটাৰ প্ৰসাৰ, প্ৰচাৰ আৰু বিকাশত ই যথেষ্ট পৰিমাণে ব্যাঘাত জন্মাব পাৰে। শব্দত

ধ্বনিপ্ৰতীক ধ্বনি অনুগামী নহলে যেনেকৈ প্ৰতলেখনৰ পৰিপন্থী, সুসংহত আখৰ জোঁটনিৰ অভাবো তেনেকৈ ভাষা এটা সুস্থ সবল হোৱাৰ পৰিপন্থী।

অসমীয়া ভাষাৰ আখৰ জোঁটনিৰ আহুকলীয়া সমস্যাটো ভালকৈ বিশ্লেষণ কৰি চালে দেখা যায় ই প্ৰধানকৈ বহুলাংশই ধ্বনিমূলক। শব্দ এটা সৃষ্টি হওঁতে এটা বা ততোধিক ধ্বনি একেটা ক্ৰমতে এটা নিৰ্দিষ্ট ৰীতিত উচ্চাৰিত হয় আৰু তাত ধ্বনি প্ৰতীকৰূপে কিছুমান ধ্বনিচিহ্ন প্ৰয়োগ কৰা হয় যাক আমি সাধাৰণতে আখৰ বুলি কওঁ। প্ৰকৃততে এই ধ্বনিচিহ্ন বা ধ্বনিপ্ৰতীক-বিলাক উচ্চাৰণৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি গঢ় লৈ উঠে আৰু শ্ৰূয়মান ভাষাক দৃশ্যমান ৰূপ দিবৰ বাবেহে এই ধ্বনি প্ৰতীক বা ধ্বনিচিহ্নবিলাক ব্যৱহাৰ কৰা হয়। আন কথাত কবলৈ গলে উচ্চাৰণক ভিত্তি কৰিহে ধ্বনিপ্ৰতীক সৃষ্টি হয়, ধ্বনি প্ৰতীকক ভিত্তি কৰি উচ্চাৰণ সৃষ্টি নহয়। সেই কাৰণে কোনো ভাষা লিখিবৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰা ধ্বনি প্ৰতীক বা আখৰসমূহ সেই ভাষাৰ উচ্চাৰণৰ লগত সামঞ্জস্য থকা দৰকাৰ। সংস্কৃত ভাষাত ধ্বনিৰ উচ্চাৰণৰ লগত আখৰসমূহৰ বহুতো সামঞ্জস্য আছিল। তালব্য, মূৰ্দ্ধণ্য, দন্ত্য আদি উচ্চাৰণবিলাক সংস্কৃত ভাষাত আছিল আৰু তাৰ বাবে সুকীয়াকৈ কিছুমান ধ্বনি প্ৰতীক বা আখৰো যুগুতাই লোৱা হৈছিল। অসমীয়া ভাষা সংস্কৃতমূলীয় হলেও তালব্য, মূৰ্দ্ধণ্য আদিৰ শুদ্ধ উচ্চাৰণ পোৱা নাযায়, সংস্কৃত 'শকুণ' শব্দৰ পৰা অসমীয়া ভাষাত হোৱা 'শগুণ' শব্দত 'শ'ৰ উচ্চাৰণ তালব্য হোৱা নাই। মূৰ্দ্ধণ্য আৰু দন্ত্যৰ উচ্চাৰণৰ পাৰ্থক্যও অসমীয়া ভাষাত ৰক্ষা কৰা নহয়। এইবোৰ অসমীয়া ভাষাত দন্ত্যমূলীয় ৰূপেহে পোৱা যায়। তেনেকৈ 'চ' 'ছ' লেখাত ব্যৱহাৰ হলেও দুয়োটাৰে উচ্চাৰণ একেই। 'ছবি' আৰু 'চৰাই' শব্দ দুটাৰ 'চ' আৰু 'ছ'ৰ মাজত দৃশ্যমান ৰূপটোৰ বাহিৰে শ্ৰূয়মান ৰূপৰ কোনো ভেদ নাই। তেনেকৈ শ, ষ আৰু স তিনিওটা লেখাত ব্যৱহাৰ কৰিলেও উচ্চাৰণৰ পাৰ্থক্য দেখা নাযায়। শেলষ, পুষ্প, লিপ্সা আদি শব্দত 'শ', 'ষ' আৰু 'স'ৰ উচ্চাৰণ 'চ' ৰূপেহে হয়, উষ্মৰূপে নহয়। যুক্ত অৱস্থাত উষ্মকেইটাৰ উচ্চাৰণ 'চ' হৈ পৰে। বিশ, পাঁচিশ আদি সংখ্যাবাচক শব্দবিলাক বিচ্‌, পাঁচিচ্‌-কৈহে উচ্চাৰণ হয়। অন্য ক্ষেত্ৰত তিনিওটাৰে উচ্চাৰণ এটা উষ্ম ৰূপেহে পোৱা যায়। তেনেকৈ জ, য আৰু ৰ, ঢ়, ড় ৰ ক্ষেত্ৰতো একে কথাই খাটে। ব্যঞ্জনৰ কথা বাদ দি স্বৰ ধ্বনিৰ ক্ষেত্ৰতো তদ্ৰূপ কথাই পৰিলক্ষিত হয়। ন-বৌ, ন-ধান, ন-ছোৱালী, ৰ-লগা, ৰ-সুতা, মৌৰ আদি শব্দবিলাকত 'অ' আৰু

'এ'ৰ উচ্চাৰণ কিছু দীঘল হলেও প্ৰকৃততে অসমীয়া ভাষাত স্বৰৰ হ্ৰস্ব দীৰ্ঘৰ পাৰ্থক্য নাই। 'সিতা' আৰু 'সীতা' দুয়োটাতে হ্ৰস্ব-ই কাৰ আৰু ঈ-কাৰ প্ৰয়োগ কৰিলেও উচ্চাৰণত কোনো পাৰ্থক্য ৰখা নহয়। এনেকৈ বিশ্লেষণ কৰিলে দেখা যায় যে অসমীয়া ভাষাত উচ্চাৰণৰ পিনৰ পৰা লক্ষ্য ৰাখি আঠোটা স্বৰবৰ্ণ আৰু অৰ্দ্ধস্বৰ দুটাক ধৰি. তেইশটা ব্যঞ্জনবৰ্ণ পোৱা যায়; আৰু তাকে লিখিবলৈ আমি ৫১ টা ধ্বনিচিহ্ন বা আখৰ প্ৰয়োগ কৰোঁ। অৰ্থাৎ অসমীয়া আখৰমালা উচ্চাৰণাত্মক নোহোৱা বাবে বৰ্ণৰ উচ্চাৰণ আৰু আখৰ এটা কৌণিক দিশত গতি কৰিছে যাৰ ফলস্বৰূপে ন-শিকাৰুসকলে এটা দোমোজাত পৰিবলগা হয়।

কেৱল যে অসমীয়া ভাষাতেই বৰ্ণৰ সংখ্যাতকৈ আখৰ সংখ্যা সৰহ এনে নহয় পৃথিৱীৰ সৰ্বাধিক ঠাইত প্ৰচলিত ইংৰাজী ভাষাটোতো আসোঁৱাহ নোহোৱা নহয়। ইয়াত Change, Examination, Psalm আদিত Ch, ti, Ps ৰ উচ্চাৰণ একে। Censor, Cell, Cease আদিত C ৰ উচ্চাৰণ চ ৰূপে পোৱা যায়। Casual বুলিলে Cৰ উচ্চাৰণ ক ৰূপে পোৱা যায়। তেনেকৈ Ch ৰ উচ্চাৰণ বহুতো সময়ত 'ক' হয়,—Chemistry। ইংৰাজী-ভাষাৰ ফ ৰ উচ্চাৰণ অসমীয়া ভাষাৰ 'ফ'ৰ উচ্চাৰণৰ দৰে দ্বোষ্ঠ্য নহয়। ইংৰাজী ভাষাত 'f' ৰ উচ্চাৰণ দন্তৌষ্ঠ্যৰূপে পোৱা যায় আৰু তাক লিখিবলৈ f, gh, ph, lf আদি ধ্বনিচিহ্ন প্ৰয়োগ কৰা হয়। সেয়ে ghoti শব্দটো আমি fis (ফিচ্) বুলিও উচ্চাৰণ কৰিব পাৰোঁ। কিয়নো rough, laugh আদি শব্দত gh ৰ উচ্চাৰণ f ৰূপেহে পোৱা যায়। Women ৰ 'O' ৰ উচ্চাৰণ যেনেকৈ 'ই' হৈছে, তেনেকৈ examination, contamination আদিত 'ti' উচ্চাৰণ চ/শ হৈছে। এইবোৰ অসুবিধা আঁতৰ কৰিবলৈহে ইংৰাজ ভাষা-বিদসকলে The linguist saw the pelican বাক্যটো dᵊ 'linguist S'ᵊ ꞉ dᵊ pe'likᵊn বুলি ধ্বনি অনুসৰি ধ্বনিপ্ৰতীক ব্যৱহাৰ কৰি লেখে। পৃথিৱীৰ সৰ্বাধিক ঠাইত প্ৰচলিত ভাষাও এনে সমস্যাৰ পৰা মুক্ত হব পৰা নাই সেই আশাহতে অসমীয়া ভাষাৰ এনে সমস্যাৰ কথা আওকাণ কৰিলে ভাষাটোৰ সুস্থতা বহু পৰিমাণে কমি যাব। মুঠতে অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰসাৰ, প্ৰচাৰ আৰু বিকাশৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি বিজ্ঞান ভিত্তিক বৰ্ণমালা আখৰ জোঁটনিত প্ৰয়োগৰ প্ৰয়োজন অতি প্ৰকট হৈ পৰিছে যাৰ ফলস্বৰূপে শব্দবিধি আৰু বৰ্ণ-বিধিৰ দৰে বিধিবোৰৰ প্ৰয়োজন বৰ্ত্তমানে কাল্পনিক যেন অনুভৱ হৈ পৰে।

আথৰ জোঁটনিলৈ লক্ষ্য ৰাখি অসমীয়া ভাষাত বিজ্ঞান ভিত্তিক বৰ্ণমালাৰ প্ৰয়োগ আৰু ণত্ববিধি আৰু ষত্ববিধিৰ অপ্ৰয়োগে অৱশ্যে অৰ্থবোধনত খেলিমেলি লগোৱাৰ আশংকা নোহোৱা নহয়, নাইবা মূলৰ লগতো বিসঙ্গতি যেন লাগিব পাৰে। অৱশ্যে অসমীয়া ভাষাত একেধৰণৰ কিছুমান শব্দ পোৱা যায়, যিবোৰৰ অৰ্থ প্ৰয়োগৰ দ্বাৰাইহে স্পষ্ট হয়। 'তৰা' শব্দটিয়ে বহুতো ধৰণৰ অৰ্থ আমাৰ মনলৈ আনি দিব পাৰে। (আকাশৰ) তৰা, তৰা, (গছ), (পাল) তৰা, (বিপদত) তৰা ইত্যাদি। কিন্তু বাক্যত প্ৰয়োগ হোৱাৰ পিছত তাৰ অৰ্থবোধনত একো খেলিমেলি নহয়। অসমীয়া ভাষাৰ পুৰণি সাঁচিপতীয়া পুথিবিলাকত 'শিৱ' শব্দটো 'সিৱ' বুলিও লেখা পোৱা যায় কিন্তু তাৰ অৰ্থ পাওঁতে আমাৰ একো অসুবিধা নহয়। নাইবা ব্ৰন্সনৰ অভিধানত সন্নিবিষ্ট শব্দবিলাকৰ অৰ্থ পাওঁতেও একো অসুবিধা নহয়। পুঠি আৰু পুথি শব্দ দুটাৰ যিকোনো এটা ৰূপ গ্ৰহণ কৰিলে অৰ্থৰ খেলিমেলি হোৱাটো স্বাভাৱিক কিন্তু পাঠ্য পুথি আৰু মাছ-পুঠি বুলিলে আমাৰ অৰ্থবোধনত একো বিজুতি নালাগে। অৰ্থাৎ প্ৰয়োগেহে শব্দৰ অৰ্থ অধিক স্পষ্ট কৰি তোলে। এই শব্দবিলাকৰ উচ্চাৰণ একে আৰু শুনোতে অভিন্ন যেন লাগিলেও যেনেকৈ অৰ্থবোধনত অসুবিধা নহয় তেনেকৈ আথৰ জোঁটনিৰ অভিন্নৰূপে পাঠকক অৰ্থবোধনত অসুবিধা ঘটাব নোৱাৰে বুলি আমাৰ ধাৰণা। কিন্তু মনত ৰাখিব লাগিব যে পৃথিবীৰ কোনো ভাষাই স্থিতিশীল নহয়। গতিয়েই ভাষাৰ জীৱন আৰু স্থিতিয়েই তাৰ মৃত্যু। গতিশীল ভাষাৰ উচ্চাৰিত ধ্বনি সদায় একেদৰেই নাথাকে। বৰ্ণমালাৰ সলনিৰ লগে লগে আথৰ জোঁটনিৰ ৰূপটো সঘনে সলনি কৰি থাকিলে ভাষা এটা সবল হোৱাৰ পৰিবৰ্তে দুৰ্বলহে হৈ পৰিব আৰু ভাষাটোৱে নিজস্ব গুণগত মৰ্য্যাদাও হেৰুৱাই পেলাব। এই সকলোবোৰ কথা বিবেচনা কৰিয়েই হয়তো হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাই উল্লেখিত তিনিওটা নীতি অনুসৰণ কৰিছিল। অৱশ্যে এইটো কথাও ঠিক যে চন্দ্ৰবিন্দুৰ প্ৰয়োগ, ৰেফ, আদিৰ প্ৰয়োগ, দ্বিত্ব, য-কাৰ যুক্ত আদি সমস্যাবিলাক আমি সহজেই নিৰাময় কৰিব পাৰোঁ। ঠিক তেনেকৈ নালাগে/নেলাগে, আন্ধাৰ/এন্ধাৰ, আঠা/এঠা, হাজাৰ/হেজাৰ আদিৰ দৰে আসোঁৱাহবোৰ ধ্বনিমূলক আলোচনা বিলোচনাৰ জৰিয়তে নিষ্পত্তি ঘটাব পাৰোঁ। অসমীয়া ভাষাত দুটা আ ধ্বনি ওচৰাউচৰিকৈ থাকিলে আদি অক্ষৰৰ 'আ' বিকল্পে 'এ' ৰূপেও উচ্চাৰিত হয় কিন্তু সমীভৱনৰ ৰূপটোলৈ চাই এইবোৰ নালাগে, আন্ধাৰ, আঠা, হাজাৰ আদি কৰি ৰাখিব

পাৰি। তেনেকৈ নেতিবাচক ন-ক্ৰিয়াত যুক্ত হলে ক্ৰিয়াটোৰ আদি ব্যঞ্জনৰ পৰৱৰ্তী স্বৰ অনুযায়ীহে সমীভূত হয়। যেনে ন+কৰে=নকৰে, ন+খায় নাখায়=ন+গিলে=নিগিলে, ন+শুৱে=নুশুৱে। অৱশ্যে দ্বিস্বৰৰ ক্ষেত্ৰত ইয়াৰ ব্যতিক্ৰম লক্ষ্য কৰিবলগীয়া। যেনে—ন+গৈছে=নগৈছে, ন+কৈছো=নকৈছো ইত্যাদি। আলোচনা বিলোচনাৰ জৰিয়তে এনেধৰণৰ আসোঁৱাহবোৰ নিষ্পত্তি কৰিব পাৰিলেও অসমীয়া ভাষাৰ আখৰ জোটনিৰ বেমেজালি যে আঁতৰি যাব ই ধ্ৰুৱ।

৪.১.২. নাগামিজ ভাষা

উনৈশ শ-তেৱষ্ঠি চন। পহিলা ডিচেম্বৰ। এই দিনটো কেৱল অসম বা নাগাভূমিৰ বাবেই নহয় সমগ্ৰ ভাৰতৰ বাবেই এটা স্মৰণীয় দিন। এইটো দিনতেই ভাৰতৰ ৰাষ্ট্ৰপতি ড° সৰ্ব্বপল্লী ৰাধাকৃষ্ণণে এখন নতুন ৰাজ্য ঘোষণা কৰি কৈছিল "Let all past rancour and misunderstanding be forgotten and let a new chapter of progress, prosperity and good will be written on a page which begins today"। ভাৰতীয় সংবিধানত ষোড়শ ৰাজ্যৰূপে স্বীকৃতি পোৱা সেই ৰাজ্যখনেই হ'ল তাহানিৰ আমাৰ বৰ অসমৰে জীয়াৰী নগাভূমি; যাক সহজ কথাত নগাপাহাৰ বুলি কলে আমি বুজি পাওঁ। বগাৰঙালৰ ভাষাত সেইখনেই 'নাগালেণ্ড' যিখন সাম্প্ৰতিক কালত প্ৰশাসনীয় কাৰণবশতঃ কহিমা, মোককচোং, টুৱেনচাং, ওখা, জুনহেবট, ফেক আৰু মন এই সাতখন জিলাত ভাগ কৰি লোৱা হৈছে। সাধাৰণতে কবলৈ গলে এই ৰাজ্যৰ অধিবাসী নগাসকল পূৱপিনে ডিব্ৰুগড় জিলাৰ বুঢ়ীদিহিং আৰু চিংফো ৰাজ্যৰ পৰা পশ্চিমে নগাঁও জিলাৰ কাপলী নৈলৈকে সমগ্ৰ পাহাৰ অঞ্চলত বিয়পি আছে। গতিকে ডিব্ৰুগড়, শিৱসাগৰ আৰু নগাঁৱৰ কাষৰ পাহাৰীয়া গোটেই অঞ্চলটোত নগাসকল বাস কৰে। পাটকাই পৰ্বতৰ উত্তৰ কাষতো নগাসকলৰ বসতি দেখা যায়।

নগাভূমিত বাস কৰা লোকসকলক সাধাৰণতে নগাজনজাতি বুলি জনা গলেও প্ৰকৃতপক্ষে ই বহুতো নগাগোষ্ঠীৰ এটা সমূহীয়া নামহে। বিভিন্ন অঞ্চলত থুপে খাই থকা ইন্দো-মঙ্গোলীয় নৃগোষ্ঠীৰ এই মুঠি মানুহৰ খাই খাই

উপগোষ্ঠীবিলাক হ'ল কন্যাক, আঙ্গামী, আও, চেমা, লোঠা, চাখচাঙ্, ফোম, ৰিমচুংগ্ৰ, ৰেংমা, চাঙ, চংতাম, জেলিয়াং, পচুৰি, খেমুংগাৰ আদি। এইবোৰৰ ভিতৰত কন্যাকসকলেই সংখ্যাগৰিষ্ঠ। এই দৈধ্যটা প্ৰধান উপগোষ্ঠীৰ মাজতো কিছুমান সৰু সৰু ঠাল পোৱা যায়। উদাহৰণ স্বৰূপে জেমী আৰু লিয়াংমেই দুটা বেলেগ বেলেগ ভাষা কোৱা নগাজনগোষ্ঠী; 'জেলিয়াং' বুলিলে এই দুয়ো টা উপগোষ্ঠীকেই বুজায়। 'জেলিয়াং' শব্দটো জেমি আৰু লিয়াংমেই শব্দ দুটাৰ সংযোগত সৃষ্ট। তেনেকৈয়ে চাখেচাঙ্ উপজনজাতিয়ে তিনিটা উপগোষ্ঠীকে সাঙুৰি পেলায়। সেই কেইটা হ'ল চোকৰি, খেৰা আৰু চংতাম-পচুৰি। তিনিওটা উপগোষ্ঠীৰে বেলেগ বেলেগ নিজা ভাষা আছে। অৱশ্যে তিনিওটাৰ ভিতৰত চোকৰি ভাষাৰেই প্ৰাধান্য। চাখেচাঙ্ শব্দটো এই তিনিওটা উপগোষ্ঠীক বুজোৱা শব্দকেইটাৰ সংমিশ্ৰণত সৃষ্ট—(চোক্ৰি + খেৰা + চংতাম-পচুৰি > চোখেচং বা চোখেচঙ্ > চাখেচাঙ্)। আওসকলৰ ভিতৰতো চুংলি আৰু মংচেন নামৰ দুটা প্ৰধান ঠাল আছে। ইয়াৰ বাহিৰেও চাংকি আও সকলৰে অন্য এটা ঠাল। এই তিনিওটাৰ মাজতো ভাষাৰ সামান্য পাৰ্থক্য দেখা যায়। এই তিনিওটা ঠালৰ ভিতৰত চুংলিসকলৰ ভাষাৰেই প্ৰাধান্য। এইবোৰৰ উপৰি ৰোংমেই, কছাৰী, মকৱাৰ, তিৰাখিৰ, চিন, মাও, নেপালী ভাষা ভাষী লোকৰ ঠালো পোৱা যায়। এনেকৈ হিচাপ কৰি চালে নগাভূমিত কমেও কুৰিটাৰ অধিক সম্প্ৰদায় আৰু প্ৰায় একুৰি ছটামান ভাষাৰ ঠাল পোৱা যায়। এইবোৰবো আকৌ প্ৰত্যেকৰে উপভাষাগত পাৰ্থক্য নোহোৱা নহয়। নকলেও হ'ব যে নগাভূমি পাৰস্পৰিক বোধগম্যহীন বহু ভাষাৰ ৰাজ্য। প্ৰতিটো ভাষা সম্প্ৰদায়ে নিজৰ মাজত ভাবৰ আদান প্ৰদানৰ বাবে নিজা নিজা কথিত ভাষাকেই ব্যৱহাৰ কৰে। এটা ভাষা-সম্প্ৰদায়ৰ ভাষা অন্য এটা ভাষা-সম্প্ৰদায়ৰ বাবে অবোধ্য। এহাতেদি প্ৰকৃতিৰ বাধা আৰু অন্যহাতেদি আক্ৰমণ তথা মুৰচিকাৰৰ ভয়; এইবোৰৰ বাবেই নগাসকল তেওঁলোকৰ বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ সান্নিধ্যলৈ আহিব পৰা নাছিল। ফলস্বৰূপে নিজৰ জনগোষ্ঠীৰ মাজতেই সীমাবদ্ধ হৈ থকা তেওঁলোকৰ প্ৰত্যেকৰে ভাষাবোৰ পৰস্পৰৰ বাবে একোটাহ'ত বিৰাট প্ৰাচীৰৰ দৰে থিয় হৈ ৰ'ল। একোটা জনগোষ্ঠীৰ ভাষা অন্য এটা জনগোষ্ঠীয়ে সমুলি নুবুজে। সেয়ে নগাভূমিৰ ভাষাৰ অধ্যায়টো অতি আমোদজনক।

চৰকাৰী প্ৰশাসনীয় ব্যৱস্থাই নগাপাহাৰত গা কৰি উঠাৰ লগে লগেই বিভিন্ন

উন্নয়নমূলক আঁচনি কাৰ্য্যকৰী হবলৈ ধৰিলে। যাতায়তৰ সুচল হ'ল, দোকান পোহাৰৰ ব্যৱস্থা হ'ল, পঢ়াশালি স্থাপিত হ'ল। থলুৱাই হওক বা নগাভূমিৰ বাহিৰৰেই হওক, বিভিন্ন ঠাইৰ লোকক চাকৰিৰ বাবে মকৰল কৰা হ'ল। খৃষ্টান ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ প্ৰচেষ্টা চলিল। ফলস্বৰূপে নগাসকল দৈনন্দিন জীৱনত অন্য ভাষাভাষী লোকৰ লগত ভাবৰ আদান প্ৰদান কৰি চলিব লগা হ'ল। স্বাভাৱিকতে বাহিৰাগতৰ বা অন্যভাষীৰ লগত নগাসকলৰ ভাবৰ আদান প্ৰদানৰ সমস্যা আহি পৰিল। বাহিৰাগতৰ লগত দেখা দিয়া এই সমস্যাটো থলুৱা বিভিন্নভাষী নগাসকলৰ মাজতো দেখা দিলে। এইখিনিতে উল্লেখযোগ্য যে ভৈয়ামৰ কাষৰীয়া পাহাৰৰ নগাসকলৰ লগত অসমীয়া ভাষী লোকৰ দীৰ্ঘদিনীয়া সম্পৰ্ক আছিল। অৱশ্যে নগাভাইসকলৰ লগত অসমীয়াৰ এই সম্পৰ্ক আছিল আহোমৰ দিনতেই বুলি। কিয়নো ইয়াৰ আগতে চতুৰ্থ আৰু দ্বাদশ শতাব্দীৰ কামৰূপৰ হিন্দু ৰজাসকলৰ দিনত নগাসকলৰ লগত থকা অসমীয়াৰ সম্পৰ্কৰ সাক্ষ্য বুৰঞ্জীয়ে নিদিয়ে। ইতিহাসৰ এই কালছোৱাত অসমত দুই এক নগাৰ বিচৰণৰ বাহিৰে কোনো শৃঙ্খলাবদ্ধ উল্লেখ বুৰঞ্জীত পোৱা নাযায়। সেইবাবে নগাসকলৰ লগত অসমীয়াৰ সম্পৰ্কৰ কথা আলোচনা কৰিবলৈ হ'লে আমি আহোমৰ দিনলৈ পিছুৱাই আহিব লগা হয়। হট্টন আৰু গেইট চাহাবৰ মতে আহোমসকল প্ৰথম সান্নিধ্যলৈ অহা জনজাতিটো হ'ল পূবৰ নগা জনজাতি। আহোম বুৰঞ্জীত নগাসকলৰ কথা সঘনাই পোৱা যায়। ত্ৰয়োদশ শতাব্দীৰ আৰম্ভণিতে অসমত আহোম ৰাজ্য স্থাপন কৰা আদি ৰজা চুকাফা এই নগাভূমিৰ মাজেৰেই অসমলৈ অহাৰ কথা বুৰঞ্জীত পোৱা যায়। সপ্তদশ শতিকাৰ পিনে আহোমসকলৰ লগত নগাসকলৰ সম্পৰ্ক যথেষ্ট উন্নত হোৱা পৰিলক্ষিত হয়।

চুচিনফা, নৰিয়াৰজা বা চুতানফাৰ (১৬৪৪ খৃঃ—১৬৪৮ খৃঃ) দিনত কেইজনমান খামজঙ্গীয়া নগা আহোম ৰাজ্যৰ ৰাজধানী গড়গাঁৱলৈ আহি ৰজাৰ আগত আঠু লৈ কেইখনমান নগাগাঁৱৰ বিপক্ষে আহোম ৰজাৰ সহায় ভিক্ষা কৰিছিল। সপ্তদশ শতিকাৰ আগলৈকে দিখৌ আৰু বুঢ়ীদিহিং নৈৰ মাজত বাস কৰা নগাসকলৰ লগতেই আছিল আহোমসকলৰ সম্পৰ্ক বুলি। অৱশ্যে সপ্তদশ শতিকাৰ শেহৰফালে গদাধৰ সিংহৰ (১৬৮১ খৃঃ—১৬৯৬ খৃঃ) দিনত দৈয়াং উপত্যকাত বাস কৰা লোথা নগাৰ লগত অসমীয়াৰ সম্পৰ্ক ঘটিছিল।

ইয়াৰ পৰৱৰ্তী কালছোৱাত অসমত ইংৰাজ শাসনৰ দিনতো আগ্ৰাসী নগা-সকলৰ বিপক্ষে বৃটিছ চৰকাৰে দমনৰ বাবে এদলৰ পাছত অন্যদল সৈন্য পঠোৱাৰ কথা মিলৰ বিপৰ্টত আছে। তথাপি ঠায়ে ঠায়ে নগাসকলৰ লগত সুন্দৰ সম্বন্ধৰ কথা পোৱা যায়। পশ্চিমৰ নগাসকলে ভৈয়ামলৈ কপাহ, আদা, জলকীয়া আৰু পূবৰ নগাসকলে নিমখ আনিছিল আৰু যাওঁতে ভৈয়ামৰ পৰা লৈ গৈছিল চাউল, হাঁহ কুকুৰাৰ দৰে যাবতীয় সামগ্ৰী। ভৈয়ামৰ লগত বেহাবেপাৰৰ প্ৰীত থকা নগাসকলৰ এই আগ্ৰহলৈ লক্ষ্য ৰাখিয়েই কেপ্তেইন বাটলাৰে বৃটিছ চৰকাৰক ডিমাপুৰত এখন হাট বহুৱাবলৈ পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছিল। শিৱসাগৰ জিলাৰ কাষৰীয়া নগাসকলৰ লগত বৃটিছ শাসনৰ কালছোৱাত সুন্দৰ সম্বন্ধ আছিল। এইদৰে বিভিন্ন ৰাজনৈতিক আৰু বাণিজ্যিক কাৰণবশতঃ ধাৰাবাহিকভাবে পাহাৰৰ নগাসকলে ভৈয়ামৰ অসমীয়াভাষীসকলৰ লগত ভাবৰ আদান প্ৰদান কৰি চলিব লগা হৈছিল। ফলস্বৰূপে অসমীয়া ভাষাই নগা ভাইসকলৰ মুখত এটি নতুন ৰূপ লৈ নগাভূমিত গা কৰি উঠিল, যিটো ভাষা বৰ্তমানে নগাপাহাৰৰ বিভিন্ন উপগোষ্ঠীৰ মাজত কথোপকথনৰ মাধ্যম হিচাপে শিক্ষিত আৰু অশিক্ষিত ভেদে ব্যৱহাৰ কৰি আহিছে।

নগাসকলৰ লগত ভৈয়ামৰ অসমীয়াসকলৰ দীৰ্ঘদিনীয়া সম্পৰ্কৰ ফলস্বৰূপে উভয়পক্ষই পাৰস্পৰিকভাবে উপকৃত হ'ল। এহাতেদি নগাভূমিত সংযোগীভাষা হিচাপে নাগামিজৰ বিকাশ আৰু প্ৰসাৰণ, অন্যহাতেদি অসমীয়া ভাষাৰ খণ্ডবাক্য, প্ৰবচন, শব্দভাণ্ডাৰ আদিত নগাসকলৰ যথেষ্ঠ সমল সোমাই পৰিল। এইবোৰত কৌতিয়াবা 'নগা' শব্দৰ প্ৰয়োগে নতুন ব্যঞ্জনাময়তাও দান কৰিলে, 'নগাটো চাই হোৰাটো,' 'নগাৰ চাং ভলেৰেহে বাট,' 'কণাৰ কি দিন ৰাতি নগাৰ কি সংক্ৰান্তি,' 'নগাৰ চকু পৰ্বতলৈ,' 'সন্ধালো পৰালো নগাই নিয়ে বুলি নগায়ো নিনিলে মাজভাওৰী বুলি,' 'নাগিনীয়ে ল'ৰা পায় নগাই জাল খায়' ইত্যাদি প্ৰবচন, নগাকটা দিয়া, নগাক বেচা, নগাৰ নিৰ্মালি, নগা শোৱন আদি খণ্ডবাক্য আৰু নগাঢাৰি, নগা দা, নগা যাঠী, নগা জাপি, নগা মাকো, নগা ঘা, নগা জাহিঙীয়া ধান, নগা আহু, নগা পাণ, নগা টেঙা, নগা মোহনি ভাং, নগা কচু, নগা জেনেৰু, নগা মাহ, নগা ওদাল গছ, নগা ছালি, নগাকটকী নগাকোৰৰ, নগা মৰিচ্ছদাৰ, নগা আলি, নগাবাট, নগাচকী, নগামুৱা, নগাখণ্ড, নগাধুলি ইত্যাদিৰ বিশ্লেষণৰ পৰা এই কথা স্পষ্ট হয় যে নগাসকলৰ সান্নিধ্যাই অসমীয়া ভাষাক সমৃদ্ধিশালী কৰি তোলাত যথেষ্ঠ অৰিহণা যোগাইছে আৰু

জগতে নগাসকলৰ লগত যে অসমীয়াৰ সম্পৰ্ক সুদূৰপ্ৰসাৰী তাক সহজে অনুমেয় কৰি তুলিছে।

এই দীৰ্ঘদিনীয়া সম্পৰ্কৰ উপৰিও বৃটিছ চৰকাৰৰ দিনত নগাভূমিৰ প্ৰাথমিক স্কুলত অসমীয়া ভাষাৰ শিক্ষা দিয়া হৈছিল। ফলস্বৰূপে তেওঁলোকে দুই এটা ভগা ভগা অসমীয়াৰে অন্যভাষীৰ লগত পাৰ্যমানে ভাব প্ৰকাশ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। এটা ভাষা কোৱা নগাজনগোষ্ঠীৰ বাবে অন্য এটা ভাষা কোৱা নগাজনগোষ্ঠীৰ লোকো বহিৰাগতৰ দৰেই পৰিগণিত হৈছিল। গতিকে বহিৰাগত বা অন্যভাষীৰ লগত ভাবৰ আদান প্ৰদান কৰিবলৈ হ'লেই এই ভঙা অসমীয়া মাধ্যমটোকে গ্ৰহণ কৰিছিল। এইদৰে যুগ যুগ ধৰি ভগা ভগা অসমীয়াকেই ভাবৰ আদান প্ৰদান কৰাৰ ফলত তাত অসমীয়া ভাষাই এটা নতুন ৰূপত বিকাশ লাভ কৰে, যিটোক তেওঁলোকে 'নাগামিজ' বুলি চিনাকি দিয়ে। নাগামিজ তেওঁলোকৰ বাবে হৈ উঠিল "Never mind our bad Assamese, we speak good broken Assamese."। 'নাগামিজ' শব্দটো Naga+Assamese শব্দ দুটাৰ মিশ্ৰণত সৃষ্ট আৰু ই কহিমাৰ অন্যতাৰ কেন্দ্ৰত মুদ্ৰিত।

নাগামিজ ভাষাটো নগাভূমিত দ্ৰুত প্ৰসাৰণ ঘটিছে। ৰাজনীতিকে বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ মাজত নিজৰ প্ৰভুত্ব বিস্তাৰ কৰিবৰ বাবে, অনা ভাষা কোৱা শিক্ষকে ধৰ্মুৱা নগাছাত্ৰক বুজাবৰ বাবে, সদনত প্ৰশ্ন উত্থাপন কৰোতে, বিভিন্ন কাৰ্যালয়ৰ বিভিন্ন পৰ্যায়ৰ কৰ্মচাৰীৰ লগত কাম কাজ চলোৱা সুচলৰ বাবে, বহিৰাগতৰ লগত ভাবৰ আদান প্ৰদান আৰু দোকান পোহাৰ আদিৰ বাবে নাগামিজ ভাষাৰ বহুল প্ৰয়োগ মনকৰিবলগীয়া। ইংৰাজী ভাষা চৰকাৰী কাৰ্যালয়ৰ ভাষা হলেও নাগামিজ ভাষাও চৰকাৰী প্ৰশাসনীয় কামকাজত আংশিকভাবে ব্যৱহাৰ কৰা হয়। এই ভাষাটোৰ প্ৰসাৰণ কি কি পৰিস্থিতিত ঘটিছে তাক বিশ্লেষণ কৰিলে তিনিটা পৰিস্থিতি দেখা যায়।

(ক) এটা নগাভাষা কোৱা উপজনজাতিৰ লগত অন্য এটা নগা ভাষা কোৱা উপজনজাতিৰ ভাবৰ আদান প্ৰদান। (নগা+নগা)

(খ) নগাসকলৰ লগত অনা নগাসকলৰ ভাবৰ আদান প্ৰদান। (নগা+অনা নগা)।

(গ) এটা বেলেগ ভাষা কোৱা অনা নগাৰ লগত অন্য এটা ভাষা কোৱা অন্যানগৰ ভাবৰ আদান প্ৰদান। (অনা নগা+অনা নগা)।

এই তিনিওটা পৰিস্থিতিতেই নাগামিজ ভাষাটোৱে দ্ৰুত প্ৰসাৰণ লাভ কৰিছে।

নগাপাহাৰত বৃটিছ শাসনৰ পাছৰে পৰাই নাগামিজ ভাষাই নগাসকলৰ সামাজিক জীৱনত যথেষ্ট ঠাই আগুৰিলে। কিয়নো প্ৰশাসনীয় ব্যৱস্থাৰ কাৰণে বৃটিছ চৰকাৰে 'আসাম পুলিচ' আৰু 'আসাম ৰাইফলচ' নগাভুমিত ৰাখিব লগা হৈছিল। এইবোৰৰ প্ৰায়ভাগ মানুহেই অসমীয়া ভাষী আছিল আৰু তেওঁলোকৰ বেছিভাগেই কামৰূপ আৰু গোৱালপাৰা জিলাৰ। তদুপৰি প্ৰশাসনীয় অন্যান্য কৰ্মচাৰীসকলবো বেচিভাগ অসমৰে আছিল। বৃটিছৰ শাসন, অসমীয়াৰ বাহিৰেও হিন্দী, বঙলাভাষী প্ৰশাসনীয় ব্যক্তি আৰু খৃষ্টান ধৰ্মৰ প্ৰাদুৰ্ভাৱৰ ফলত নাগামিজত অসমীয়া শব্দৰ বাহিৰেও হিন্দী ইংৰাজী আৰু থলুৱা শব্দ ৰৈ গৈছে। কিন্তু লক্ষ্য কৰিবলগীয়া কথা, নাগামিজৰ বাক্যবিন্যাস পদ্ধতি অসমীয়া ভাষাৰ আৰু উচ্চাৰণ পদ্ধতি বহুপৰিমাণে নামনি অসমৰ ওচৰ চপা। অৱশ্যে নাগামিজ ভাষাটোৰ বাক্যগঠন অসমীয়া ভাষাৰ দৰে হলেও ধ্বনি, ৰূপৰচনা আৰু শব্দমালাৰ ক্ষেত্ৰত থলুৱা প্ৰয়োগ আৰু থলুৱা ৰূপ গ্ৰহণ কৰাত ভাষাটো প্ৰথম অৱস্থাতে সহজে বুজাত অসমীয়াভাষীৰ বাবেই জটিল হৈ পৰিছে। এই ক্ষেত্ৰত Landtman এ Pidgin English ৰ সম্পৰ্কে কোৱা কথা এষাৰ প্ৰণিধানযোগ্য। তেওঁ কৈছে "the native use of Pidgin English lays down the rules by which the Europeans let themselves be guided when learning it. Even Englishman donot find it quite easy at the beginning to understand Pidgin English, and have to learn it before they are able to speak it properly." এইষাৰ কথা নাগামিজৰ বেলিকাও প্ৰযোজ্য।

নাগামিজ ভাষাটোৰ কথিত ৰূপত প্ৰধানকৈ তিনিটা ৰূপ লক্ষ্য কৰা যায়। সেই তিনিটা হৈছে (১) ধ্বনিৰ পৰিবৰ্তিত ৰূপত অসমীয়া শব্দৰ অধিক সমাবেশত প্ৰকাশ পোৱা নাগামিজ ভাষা (২) হিন্দী নেপালী নাইবা অন্যান্য থলুৱা নগাভাষাৰ প্ৰচুৰ শব্দ প্ৰয়োগত কোৱা নাগামিজ আৰু (৩) ইংৰাজী শব্দ অধিক প্ৰয়োগেৰে কোৱা নাগামিজ ভাষা। ইয়াৰে তৃতীয়বিধ ৰূপৰ নাগামিজ প্ৰধানকৈ শিক্ষিত সম্প্ৰদায়ৰ মাজতহে লক্ষ্য কৰা যায়। এইখিনিতে এই কথা উল্লেখযোগ্য যে নাগামিজ ভাষাটোৰ উচ্চাৰণ পদ্ধতি আৰু কথনভঙ্গীত সম্পূৰ্ণ-

ৰূপে থলুৱা ৰূপ পৰিগ্ৰহণ কৰাটো লক্ষণীয় কথা। চীন দেশৰ ভাষা Chinese, বাৰ্মাৰ ভাষা Burmese ; অসমৰ ভাষা Assamese আদি শব্দৰ দৰেই তেওঁ-লোকে নাগালেণ্ডৰ ভাষা Nagamese বুলি বিবেচনা কৰে। ই অৰুণাচলৰ 'অৰুণামিজ' ভাষা নাইবা অসমৰ ভিতৰত বসবাস কৰা নগাসকলে কোৱা অসমীয়া ভাষাৰ দৰে একে নহয়। অৰুণামিজ আচলতে অৰুণাচল প্ৰদেশত প্ৰচলিত অসমীয়া ভাষাই। পূৰ্বে ইয়াক 'নেফামিজ' বুলি কোৱা হৈছিল। সংস্কৃতীয়া তৎসম শব্দ পাৰ্যমানে পৰিহাৰ কৰি সৰল তদ্ভৱ অসমীয়া শব্দৰ প্ৰয়োগ অৰুণা-মিজ ভাষাৰ প্ৰধান বৈশিষ্ট্য। উদাহৰণ স্বৰূপে 'বৈদেশিক মন্ত্ৰী' বুলি নকৈ 'বাহিৰলৈ অহা যোৱা কৰা মন্ত্ৰী' নাইবা ইংৰাজীত Foreign Minister বুলি উল্লেখ কৰে। উচ্চাৰণ পদ্ধতিত সামান্য থলুৱা প্ৰলেপ থাকিলেও অৰুণামিজৰ মূলে অসমীয়া ভাষাটোৰ লগত মিল অধিক, যিটো নাগামিজ ভাষাৰ ক্ষেত্ৰত দেখা নাযায়।

নাগামিজ ভাষাটোৰ ধ্বনি, ৰূপৰচনা, শব্দ, সাহিত্যসম্পদ আদি কেউটা দিশতে আলোচনা কৰাৰ বহল থল আছে। তলত কেউটা দিশৰে চমু আলোচনা এটি দাঙি ধৰা হ'ল।

নাগামিজ ভাষাত ছটা স্বৰবৰ্ণ আৰু একুৰি তিনিটা ব্যঞ্জন বৰ্ণ পোৱা যায়। অসমীয়া ভাষাত পোৱা আঠোটা স্বৰবৰ্ণৰ দৰে নাগামিজ ভাষাত/এ/আৰু/অ/ বৰ্ণ দুটা পোৱা নাযায়। নাগামিজ ভাষাৰ স্বৰবৰ্ণ কেইটা হ'ল—/ই উ এ' ও অ' আ/। ব্যঞ্জন বৰ্ণসমূহ হ'ল—নিয়ত অল্পপ্ৰাণ/ প ব ত দ ক গ /, নিয়ত মহাপ্ৰাণ / ফ ভ থ ধ খ ঘ / আৰু অনিয়তসমূহ হ'ল উষ্ম / শ জ চ হ /. নাসিক্য / ম ন ঙ /, পাৰ্শ্বিক / ল /. কম্পিত / ৰ / আৰু দুটা অৰ্ধস্বৰ / য় / আৰু / ৱ /। নাগামিজ ভাষাত / শ / ৰ উচ্চাৰণ দন্তমূলীয় তালব্যৰূপে পোৱা যায়। উল্লেখযোগ্য যে স্বৰধ্বনিৰ ব্যৱহাৰত নাগামিজ ভাষাত উচ্চ স্বৰৰ প্ৰাধান্য বেছি। আনহাতেদি অসমীয়া ভাষাত লিখোতে ব্যৱহাৰ কৰা ক্ষ আৰু ঢ় দুয়োটা নাগামিজ ভাষাত উচ্চাৰণত যথাক্ৰমে খ আৰু ৰ ৰূপে পোৱা যায়।

নাগামিজ ভাষাটোৰ বাক্য বিন্যাসৰ স্বৰূপটো এনেধৰণৰ—'জোলকিয়া নোহোলে নাগাবুলাক থাকিবো / তাকিবো নোআৰে। নাগাবুলাকে জোলকিয়া আৰু হুকান মাচও বোহুত খায়। লোথা বোচুতিতে ইতো বোহুত নামথাকা কোথা আছে।' ইত্যাদি।

বিশেষণ ঃ বচন, লিঙ্গ আৰু কাৰক অনুসৰি বিশেষ্য সমান হয়। লিঙ্গ ভেদ কৰিবলৈ মোতা, মাইকী শব্দ দুটা বিশেষ্য শব্দৰ আগত প্ৰয়োগ হয়।

বচন ঃ অসমীয়া ভাষাৰ দৰে নাগামিজতো দুটা বচন আছে—একবচন, বহুবচন। দ্বিবচন বুজাবলৈ সংখ্যাবাচক শব্দ দুইটা / দুটা ব্যৱহাৰ কৰা হয়। বহুবচনৰ প্ৰত্যয়বিলাক হ'ল—বুৰ্, -বুলাক,-খান্ আৰু -লুক। বহুবচনৰ প্ৰত্যয় যোগৰ পাছতহে বিভক্তি যোগ হয়। মান্যাৰ্থত -লুক ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

লিঙ্গ ঃ ভাষাটোত উভয়লিঙ্গসূচক শব্দ বৰ্তমান। লিঙ্গ তিনি প্ৰকাৰে নিৰ্ণয় কৰা হয়। (ক) লিঙ্গ পৰিবৰ্তন কৰিব লগা শব্দৰ আগত পুৰুষ আৰু স্ত্ৰীবাচক শব্দ বহুৱাই (খ) পুৰুষ আৰু স্ত্ৰীভেদে পৃথক শব্দ প্ৰয়োগ কৰি আৰু (গ) -আ, -ই, -নি প্ৰত্যয় যোগ কৰি।

কাৰক ঃ সাতোটা কাৰকত বিভক্তিসমূহ তলত দিয়াৰ দৰে ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

১।	কৰ্তাকাৰক	-ϕ ,-এ,-হে
২।	কৰ্মকাৰক	-কে
৩।	কৰণ	-জোখিয়োতে, -পোৰা
৪।	সম্প্ৰদান	-কাৰণে, -নে
৫।	অপাদান	(-ত-) (-ৰ-) -পৰা
৬।	সম্বন্ধ	(-ৰ-) -লাগা
৭।	অধিকৰণ	-তে।

সৰ্বনাম ঃ বিশেষ্য শব্দৰ দৰেই সৰ্বনামতো প্ৰত্যয় যোগৰ ক্ষেত্ৰত একেবোৰ নিয়মকেই মানি চলা হয়। ব্যক্তিবোধক সৰ্বনামবিলাক বেলেগ। ব্যক্তিবোধক সৰ্বনামবোৰৰ কিছুমান তীৰ্যক ৰূপে আছে। এইবোৰৰ পিছত -খান্, -লুক, -বুৰ্ যোগ কৰি বহুবচনৰ অৰ্থ সূচোৱা হয়। উল্লেখযোগ্য যে বহুতো ক্ষেত্ৰত তৃতীয় পুৰুষত 'তাই' সৰ্বনাম শব্দটোৱে পুৰুষ স্ত্ৰী উভয়কে সূচোৱা হয়। তলত তিনিওটা পুৰুষতে ব্যক্তিবোধক সৰ্বনামসমূহ দেখুওৱা হ'ল।

প্ৰথম পুৰুষ

একবচন	বহুবচন
আমি	আমি-খান্
আমা-(তীৰ্যক ৰূপ)	আমা-খান্
মোই	মোই-খান্
মো-(তীৰ্যকৰূপ)	

দ্বিতীয় পুৰুষ

তুমি	তুমি-খানু
তুমা (তীৰ্ব্বৰূপ)	তুমা-খানু
আপুনি / আপুনি	আপুনি-খানু/আপুনি-খান
আপুনা (তীৰ্ব্বৰূপ)	আপুনা-খান

তৃতীয় পুৰুষ

তাৰ (পুং)	তাৰ-খানু
তাই (স্ত্ৰী)	তাই-খানু

ক্ৰিয়া ঃ কালৰ পাৰ্থক্য বুজাবলৈ ধাতুৰ (verb root) পিছত প্ৰত্যয় যোগ হয়। ভাব আৰু কাল অনুযায়ী ক্ৰিয়াৰ ৰূপ সলনি হয়, পুৰুষ আৰু বচন অনুযায়ী নহয়। কাল অনুযায়ী ক্ৰিয়াৰ ৰূপত যোগ হোৱা প্ৰত্যয়বোৰ এনেধৰণৰ—

১।	বৰ্ত্তমান কাল	-ই/-য়
২।	স্বৰূপড়ত কাল	-ই-চে
৩।	ভবিষ্যত কাল	-ব'
৪।	অতীত কাল	-ই-চিলে
৫।	Past continuous	-ই-আচিলে
৬।	Future continuous	-ই-থাকিব'

স্বাৰ্থিক প্ৰত্যয় ঃ বাক্যত জোৰ বুজাবৰ বাবে নাগামিজত ক্ৰিয়াৰ পাছত কেইটামান স্বাৰ্থিক প্ৰত্যয় যোগ কৰা হয়। এনেধৰণৰ স্বাৰ্থিক প্ৰত্যয় কেইটা হ'ল -তু, দে, হোলে, কেনে।

নঞৰ্থবাচক প্ৰত্যয় ঃ নঞাৰ্থবাচক প্ৰত্যয় নো-ৰূপ হোৱা ক্ৰিয়াৰ আগত যোগ হয় আৰু তেতিয়া ই মূল ক্ৰিয়াৰ প্ৰথম অক্ষৰৰ স্বৰধ্বনি অনুযায়ী সমীভৱন হয়। উদাহৰণ স্বৰূপে নো + থাকা > নাথাকা হৈছে।

সংস্কৃত তদ্ভৱ, তৎসম আৰু দেশী বিদেশী আদি শব্দ আৰু থলুৱা নগা নাইবা অন্য জনগোষ্ঠীৰ শব্দৰে পৰিপুষ্ট নাগামিজৰ শব্দমালাৰ অধ্যয়ন অতি আমোদজনক। আষাটোত অসমীয়া ভাষাৰ শব্দমালাই প্ৰাধান্য বিস্তাৰ কৰিলেও আৰু অসমীয়া ভাষাৰ মাজেদি সংস্কৃত তদ্ভৱ, তৎসম, দেশী,

বিদেশী শব্দসমূহ সোমালেও এইবোৰৰ সৰলীকৃত ৰূপটো তাৎপৰ্যপূৰ্ণ। তদুপৰি মুদ্ৰিত শব্দৰ সৃষ্টি নাগামিজৰ শব্দমালাৰ এটি প্ৰধান বৈশিষ্ট্য। নাগামিজৰ শব্দগ্ৰহণ পদ্ধতি পশ্চিম প্ৰশান্ত মহাসাগৰীয় অঞ্চলত কথিত বীছ-লা-মাৰ, নাইবা বিস্তৃতভাবে চীনদেশত ব্যৱহৃত আৰু কমকৈ হলেও জাপান, কেলিফোর্নিয়াত কথিত Pidgin English ৰ শব্দগ্ৰহণ পদ্ধতিৰ দৰেই। বীছ-লা-মাৰ ভাষাত bulopenn (Eng. 'blue paint'), Nusipepa (Eng, 'Newspaper'), আৰু চীন দেশৰ Pidgin English ত hap/hab (Eng. 'have'), Plopa (Eng. 'proper') আদিৰ দৰেই নাগামিজতো ঠিং/ ঠিং (অসমীয়া 'ঠেং'), বালা (অসমীয়া 'ভাল'). পাকলা (অসমীয়া 'পগলা') কক (অসমীয়া 'ৰোগ') আদি পোৱা যায়। তাৰ উপৰি বীছ-লা-মাৰ ভাষাত ইংৰাজী 'পিয়ানো' অৰ্থ বুজাবলৈ বিদবে "big fellow bokus (box) you fight him he cry" ৰ দৰে এটা বাক্যৰ আৱশ্যক হৈছে. সেইদৰে নাগামিজতো 'ছাত্ৰ' অৰ্থ বুজাবলৈ 'হিখা কোৰা লোৱা', ইংৰাজীৰ Balcony ৰ অৰ্থ বুজাবলৈ 'উথ' ৰোহা বাগা/জাগা', 'অন্তৰ' বুজাবলৈ 'বুকু ধ'ক ধ'ক কোৰা,' স্বাভাবিক অৰ্থ বুজাবলৈ 'ঠিক হিচাপ কোৰি চোলি থাকা/তাকা' আদি পোৱা যায়। গীতকে 'heart beating is normal' বাক্যটো নাগামিজত হ'ব এই ধৰণৰ = 'বুকু ধ'ক ধ'ক কোৰাতো ঠিক হিচাপ কোৰি কিনা/কেনা চোলি আছে।' এনেকৈ সংস্কৃত তদ্ভৱ তৎসম শব্দ নাগামিজত বিশ্লেষণাত্মক ৰূপ লৈ এটা বাক্য শব্দত পৰিণত হোৱা তাৎপৰ্যপূৰ্ণ।

নাগামিজ ভাষাটো বৰ্ত্তমানে ৰোমক লিপিত লিখিত হৈ আছিছে। এই লিপিতে লিখা ভালেমান সাহিত্য সম্পদ যেনে গীতমাত, নাটক আদি কহিমাৰ অনাতাৰ কেন্দ্ৰত সংৰক্ষিত হৈ আছে। এই ভাষাৰ ৰোমক লিপিত ছপা আকাৰত প্ৰকাশিত প্ৰথম পুথিখন হ'ল নৱমালতী চক্ৰৱৰ্তী'ৰ *'Nagaland'*, (1979) নামৰ গদ্যৰ পুথিখন। এই খন পুথিত নগালেণ্ড সম্পৰ্কীয় বিভিন্ন কথা সন্নিবিষ্ট হৈছে। ভীমকান্ত বৰুৱাৰ *Nagamiz Kothalaga niyom*, (1985) (এইখনেই নাগামিজৰ প্ৰথম ব্যাকৰণ। ৰোমক লিপিত নাগামিজ ভাষাতে লিখা পুথি) *Batsa Path*, (1988) (এইখনেই নাগামিজ ভাষাৰ প্ৰথম প্ৰাইমাৰ) এই প্ৰসঙ্গতে উল্লেখযোগ্য। তদুপৰি নাগালেণ্ডৰ মোককচাঙত জন্ম গ্ৰহণ কৰা আৰু নগাসকলৰ সাংস্কৃতিক জীৱনৰ লগত একাকাৰ হৈ বসবাস কৰা এজন বিশিষ্ট শিক্ষাবিদ ধৰণী বৰুৱাৰ *Nagamese Into Anglo-*

Hindi-Ao, (1959) নামৰ শব্দাৰ্থৰ কিতাপখনেই এই ভাষাৰ প্ৰথম প্ৰকাশিত শব্দকোষ। নগাপাহাৰৰ বিভিন্ন সংস্থা যেনে কহিমা সাহিত্য সভা, কহিমা, হিন্দী ভাষা পৰিষদ, কহিমা, আদিয়ে প্ৰকাশ কৰা বিভিন্ন পত্ৰ পত্ৰিকা আদিত নাগামিজ ভাষাত লিখা ভালেমান ৰচনা সিঁচৰিত হৈ আছে। ভাষাটোৰ সমাজবৈজ্ঞানিক অধ্যয়ন এটি আগবঢ়াই *Naga Pidgin; A Socio linguistic Study,* (1974) নামৰ M. V. Shreedhar ৰ ইংৰাজীত লেখা এখন তথ্য-সমৃদ্ধ পুথি মহীশূৰত থকা Central Institute of Indian Languages নামৰ সংস্থাটোৱে প্ৰকাশ কৰিছে। নাগামিজ ভাষাটোৰ উদ্ভৱ, বিকাশ, তাৰ ৰূপৰচনা, শব্দমালা আদিৰ তথ্যসমূহ পাব পৰাকৈ প্ৰকাশ পোৱা *Nagamese; The Language of Nagaland* নামৰ ড° ভীমকান্ত বৰুৱাৰ গ্ৰন্থখনো এই প্ৰসঙ্গতে উল্লেখ কৰিব পাৰি। কিতাপখন দিল্লীৰ এটা সংস্থাই প্ৰকাশ কৰিছে। নাগামিজ ভাষাৰ নমুনা দ্ৰষ্টব্য। (ছপা পুথিৰ পাতৰ পৰা দিয়া নাগামিজৰ অংশ ১, ২, ৩)

নমুনা –১

Chang Naga khan gao laga chamrate noksa bonowa niyom ache. Lorai kora manuh khan chati oporte ekta gos laga pheng (stem) pora charta olowa beleg rokom stail (style) laga pata laga noksa bonai loi. chang maiki khan kopal te hira (diamond) pathor nichina noksa aru mukh laga ekdom nichete, (chin) sidha nohole lain (line) kori kene noksa bonai Jowan howa agote chukri khan ke mukh laga kinarte noksa bonai diye aru pohilate khurai rakha chulito dangor hobole diye. Yito pichete pochond laga sathi pale tar khan ke sadi di diye.…Noksa nobona agote chukri khan morile kobor diya agole kopalte noksa laga china diye, (Nagaland by Navamalati Chakraborty, p. 23.)

নমুনা—২

Nagalandte coto coto besi pahar thakia aha zua korate besi digdar pai thakate kothatubi zaga zagate bosti bostite alag alag hoi zaise, mukh pora kuate (pronunciationte) nohole hobdokhante, nohole sentence banawate itu alag hoi zaise. (Nagamiz kothalaga niyom by Dr. Bhimkanto Boruah, p. 5)

নমুনা—৩

Phozir phozir sobdin bosti zaga zabi pitha modhu rohi modhu caka modhu khabi ; laipata bastenga hukan mas mongoh cukten nise bosi bosi kiman kiman khabo. Paka paka kopita aru sontora khabi gaspora anikena tukri tukri nibi. (Batsa Path by Dr. Bhim Kanto Boruah, p. 30)

৪.১.৩ ৰাষ্ট্ৰীয় ঐক্য আৰু সংহতি স্থাপনত অসমীয়া ভাষা

সমগ্ৰ উত্তৰ ভাৰতকে পৰিব্যাপ্ত হৈ থকা ভাৰতীয় আৰ্যভাষাবোৰৰ ভিতৰৰে এটা ভাষা হ'ল অসমীয়া ভাষা। স্বৰূপতেই অসমীয়া ভাষাই তাৰ মূল সূঁতিটোৰ লগত কিবা নহয় কিবা প্ৰকাৰে সঙ্গতি স্থাপন কৰি আহিছে। অসমীয়া ভাষাই চৰ্যাপদৰ কালৰে পৰাই বিভিন্ন দেওনা পাৰ হৈ বৰ্তমানৰ অৱস্থাত উপনীত হৈছেহি। এই দীঘলীয়া কালছোৱাত অসমীয়া সাহিত্যই বুকুত বিভিন্ন সমল বান্ধি আগবাঢ়ি বৰ্তমানে স্বকীয় বৈশিষ্ট্যৰে সমৃদ্ধ হৈ নিজৰ ভৰিত থিয় দি জগতত চিনাকি দিব পাৰিছে। চতুৰ্দশ শতিকাতে মাধৱ কন্দলীয়ে অসমীয়া ভাষাত ৰামায়ণ ৰচনা কৰি মহান ভাৰতীয় চিন্তাধাৰাৰ লগত থকা অসমীয়াৰ একাকী চিন্তাকে প্ৰতীয়মান কৰিলে। তদুপৰি হৰিবৰ বিপ্ৰৰ 'বভ্ৰুবাহনৰ যুদ্ধ' আৰু 'লৱকুশৰ যুদ্ধ' এই প্ৰসঙ্গতে উল্লেখযোগ্য। প্ৰাক্-শংকৰী যুগৰ অন্যান্য সাহিত্যকসকলৰ ৰচনাৰাজিও মহান ভাৰতীয় চিন্তা-চৰ্চাৰ আদৰ্শৰে অনুপ্ৰাণিত।

দ্বাদশ শতিকাৰ পৰা পঞ্চদশ শতিকাৰ ভিতৰত একেলগে বা অলপ আগ-পিছাকৈ ভাৰতবৰ্ষৰ ইমূৰৰ পৰা সিমূৰলৈকে বৈষ্ণৱ আন্দোলন আৰু ভক্তিধৰ্মক কেন্দ্ৰ কৰি এক প্ৰবল আন্দোলনে গা কৰি উঠে। দ্বাদশ শতিকাৰ ৰামানুজৰ বিশিষ্টাদ্বৈতবাদ আৰু তেওঁৰ সমসাময়িক নিম্বাৰ্কাচাৰ্যৰ দ্বৈতবাদ আৰু দুই দাৰ্শনিক সিদ্ধান্তই ভাৰতবৰ্ষৰ এই ধৰ্মীয় আন্দোলনৰ পৰৱৰ্তী কালছোৱাত বিশেষভাৱে ঠাই পায়। ত্ৰয়োদশ শতিকাৰ কৰ্ণাটক আৰু গুজৰাটত মধ্বাচাৰ্য বা আনন্দগিৰিয়ে দ্বৈত সিদ্ধান্তৰ ভেটিত বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰে। অন্যহাতেদি মহাৰাষ্ট্ৰৰ প্ৰান্তত জ্ঞানদেৱ আৰু নামদেৱ আদিয়ে দ্বাদশ ত্ৰয়োদশ শতিকাৰ সময়ছোৱাত এই ভক্তি-আন্দোলন গঢ়ি তোলে। মুঠতে খ্ৰীষ্টীয় দ্বাদশ আৰু চতুৰ্দশ শতিকাৰ ভিতৰত দক্ষিণ আৰু পশ্চিম ভাৰতত বৈষ্ণৱ ধৰ্মই প্ৰচাৰ, প্ৰসাৰ আৰু প্ৰতিপত্তি লাভ কৰে। উত্তৰ ভাৰতত ৰামানন্দ, কবীৰ, বল্লভাচাৰ্য আদিয়ে চতুৰ্দশ পঞ্চদশ শতিকাত বৈষ্ণৱ আন্দোলন গঢ়ি তোলে। ভাৰতবৰ্ষৰ ভক্তি-আন্দোলনৰ এই মূল সোঁতাটোৰ অনুকূলে সেই একে সময়তেই অসমত শ্ৰীশংকৰদেৱ আৰু বঙ্গদেশত চৈতন্যদেৱ আৱিৰ্ভাৱ হৈ ভক্তি আন্দোলন গঢ়ি দি সমাজলৈ বৈপ্লৱিক পৰিৱৰ্তন আনে। ইয়াৰ

উপৰিও শংকৰদেৱৰ পৰৱৰ্তী বৈষ্ণৱ লেখকসকলে এই আদৰ্শক আৰু সুদৃঢ় কৰি তোলে।

অসমীয়া কবিতাত স্বদেশ-প্ৰীতিৰ ভাৱ লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ ৰচনাতে আৰম্ভ হৈ স্বাধীনতা আন্দোলনত সেইভাৱ পৰিপুষ্ট হয়। বিংশ শতাব্দীৰ দ্বিতীয় দশকৰ পাছৰ পৰা চতুৰ্থ দশকলৈকে কালছোৱাত স্বদেশপ্ৰীতিভাৱৰ গীত আৰু কবিতাই জোৱাৰ তোলে। বিনন্দ বৰুৱাৰ ১৯২৫ চনত প্ৰকাশ পোৱা 'শংখধ্বনি' নামৰ কবিতাপুথি, অম্বিকাগিৰী ৰায়চৌধুৰীৰ স্বদেশপ্ৰেম-মূলক কবিতা পুথিকেইখন আৰু ১৯২১ চনৰ অসহযোগ আন্দোলনৰ কালছোৱাত জেলত থাকোতে ৰচনা কৰা তেওঁৰ বিভিন্ন জাতীয়তাবাদী গীতৰ ৰচনা, এই কালছোৱাতে জাতীয়তাবাদী ভাৱেৰে উদ্বুদ্ধ হৈ লেখা জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাৰ বিভিন্ন কবিতা আৰু গীতসমূহে সেই সময়ৰ ভাৰতীয় স্বাধীনতা-আন্দোলনটোক সবল কৰি তোলাত এক বলিষ্ঠ ইন্ধন যোগাইছিল। ইয়াৰ উপৰিও অন্যান্য ভালেমান লেখকে অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যৰ যোগেদি জাতীয়তাবোধ জনসাধাৰণৰ মনত জগাই তোলাত সহায় কৰিছিল। এনেকৈ বিশ্লেষণ কৰি চালে দেখা যায় অসমীয়া সাহিত্যৰ বিভিন্ন নৱ-পুৰণি লেখকে সময়ে সময়ে অসমীয়া ভাষা আৰু আলোচনীসমূহৰ ভূমিকাও কম নহয়। এইখিনি হ'ল অসমীয়া ভাষাত লিখিত সাহিত্যৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি কোৱা কথা। কিন্তু ভাষা বুলি ক'লে তাৰ দুটা ৰূপৰ কথা মনত ৰখা দৰকাৰ। এটা হ'ল কথিত ভাষা আৰু আনটো হ'ল লিখিত ভাষা। গতিকে ৰাষ্ট্ৰীয় ঐক্য আৰু সংহতিত অসমীয়া ভাষাৰ স্থানৰ কথা আলচ কৰিবলৈ যাওঁতে সাহিত্যত প্ৰকাশ পোৱা স্বৰূপটোৰ কথা কেৱল আলোচনা কৰিয়েই ক্ষান্ত থাকিলে তাতেকৈ আৰু ভুল কৰিবলৈ একো নাথাকিব। অসমৰ ৰাজনৈতিক সীমা ঠেক হৈ অহাৰ চাই অসমীয়া ভাষাৰ অস্তিত্বৰ সম্পৰ্কে বহুতৰে মনত শংকাৰ উদ্ভৱ হৈছে আৰু সেইবোৰ কাগজে-পত্ৰই প্ৰকাশ পাইছে। তেনে শংকা লিখিত সাহিত্যৰ ওপৰত ভেটি কৰি সিদ্ধান্তলৈ অহা শংকাহে। এযাৰ কথা মনত ৰখা উচিত যে লিখিত সাহিত্য নাথাকিলেও ভাষা এটাই জগতত কথ্যভাষাৰূপে প্ৰকাশ লাভ কৰি থাকিব পাৰে। অসমীয়া ভাষাৰ ক্ষেত্ৰত বৰ্তমানৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত তেনে শংকা মনলৈ অহাটো তেনেই অমূলক আৰু তেনে শংকাই অসমীয়া ভাষাৰ সম্পৰ্কত থকা অপৈণত জ্ঞান আৰু মনবহে পৰিচয় দিয়ে। ৰাজনৈতিক প্ৰেক্ষাপটে ভাষা এটাৰ সুস্থ ৰূপক ক্ষুণ্ণ কৰিব

পাৰে, নিঃশেষ কৰিব নোৱাৰে। অসমীয়া ভাষা বুলিলে বৰ্তমান অসমৰ ৰাজনৈতিক চাৰিসীমাৰ মাজতে বুজিলে ভুল হ'ব। কোচবিহাৰ আজি অসমৰ ভিতৰত নাথাকিলেও সেই ঠাইত সৃষ্টি হোৱা অসমীয়া সাহিত্যক লৈ আজিও আমি গৌৰব অনুভৱ কৰোঁ। অসমীয়া ভাষাই এটা দিশত সাহিত্যিক ভাষাৰূপে ৰাষ্ট্ৰীয় ঐক্য আৰু সংহতিত অৱদান আগ বঢ়াইছে আৰু আনটো দিশত কথ্যভাষাৰূপে ৰাষ্ট্ৰীয় ঐক্য আৰু সংহতিত ভূমিকা লৈছে। বৰ্তমানে অসমীয়া ভাষাই প্ৰায় সমগ্ৰ উত্তৰ-পূব ভাৰতবৰ্ষতে সংযোগী ভাষাৰূপে কাম কৰি আছে। ই বৃহৎ উত্তৰ-পূব ভাৰতৰ অঞ্চলটোৰ মানুহৰ মনৰ আৰু ভাবৰ সংযোগ সেতু অসমীয়া ভাষা ভাৰতীয়ৰ সমন্বয়ৰো সেতু। কোৱা বাহুল্য যে বৰ্তমান অসমৰ কাষতে থকা দুখন পাহাৰীয়া ৰাজ্য অৰুণাচল আৰু নাগালেণ্ডৰ মানুহমুঠি একেটা জনগোষ্ঠীৰ আৰু একেভাষী নহয়। একেখন ৰাজ্যৰ ভিতৰতে ভালেমান বেলেগ বেলেগ জনগোষ্ঠীয়ে বসবাস কৰে আৰু সিবোৰৰ মাজত পৰস্পৰৰ অবোধ্য ভাষা প্ৰচলিত। অৰুণাচল প্ৰদেশৰ প্ৰধান প্ৰধান জনগোষ্ঠীবোৰ হ'ল —কামেং জিলাত মনপা, লিচুপা বা চুগুপা, ছেৰডুকপেন, অকা, খোআ, মিজি ; সোৱণশিৰি জিলাত—ডফলা বা নিচি, পাহাৰীয়া মিৰি, ৰাউ, ৰিচি মচি, নিদু-মোৰা, চিকুম্ দুই, চুলুং, ঙা, আপাটানি ; চিয়াং জিলাত তাগিনু, আদি, মেম্বা আৰু খাম্বা, লোহিত জিলাত মিচিমি, খামতি, চিংফৌ ; আৰু টিৰাপ জিলাত—নক্টে, ৱাঞ্চু আৰু টাংচা। উল্লেখিত জনগোষ্ঠীবিলাকৰ মাজত প্ৰচলিত কথ্যভাষাবোৰৰ কোনোৱা দুই এটাৰ মাজত সামান্য মিল দেখা গ'লেও আচলতে তেওঁলোকৰ ভাষাবিলাক পাৰস্পৰিকভাৱে অবোধ্য আৰু ফলস্বৰূপে একালত সামাজিক বৈষম্যই গা-কৰি উঠিছিল। অসমীয়া ভাষাই এটা সময়ত ভঙা ভঙা ৰূপত এই জনগোষ্ঠীবিলাকৰ মাজত প্ৰৱেশ কৰি পাৰস্পৰিকভাৱে ভাবৰ সংযোগ ঘটাই ঐক্য, শান্তি আৰু সম্প্ৰীতি বিৰাজ কৰাত সহায় কৰিছিল। একালত 'নেফামিজ' নামেৰে বুজোৱা সেই অৰুণাচলৰ অসমীয়া ভাষাৰ ৰূপটোক আজিকালি 'অৰুণামিজ' নামেৰে বুজোৱা হয়।

নাগালেণ্ডৰ বেলিকাও সেই একেই কথা। নাগালেণ্ডৰ মানুহমুঠিৰ সাধাৰণভাৱে নগা বুলি জানিলেও নিজস্ব সাংস্কৃতিক আৰু ভাষিক বৈশিষ্ট্যৰে সমৃদ্ধ চৈধ্যটা প্ৰধান জনগোষ্ঠী পোৱা যায়। এই চৈধ্যটা জনগোষ্ঠী হ'ল—কণ্যাক, আও, চেমা, লোথা, আঙ্গামী, চাখেচাঙ, কোম, ৰেঙমা, চাঙ, চ্চু-

তাম, য়িমচুংগ্ৰ, খিনমুংগাম, আৰু জোলিয়াং। সাভোখন জিলাৰ একোটাহঁত বৃহৎ অঞ্চলত পৰিব্যাপ্ত হৈ থকা একোটা জনগোষ্ঠীয়ে নিজৰ খিলঞ্জীয়া ভাষা আৰু সংস্কৃতি বুকুত সাবটি বসবাস কৰে। পৰস্পৰে ইটো জনগোষ্ঠীৰ ভাষা সিটো জনগোষ্ঠীয়ে বুজি নোপোৱাৰ ফলস্বৰূপে পৰস্পৰৰ বিৰোধ হোৱাৰ উপৰিও বেপাৰ-বাণিজ্যৰ ক্ষেত্ৰত ভীষণ অসুবিধাৰ সৃষ্টি হৈছিল। সামাজিক বৈষম্য ঘনীভূত হৈ মানুহৰ মূৰ চিকাৰৰ নিচিনা ভুৱা জনৰীতিয়ে গা-কৰি উঠিছিল। এটা দলে আন এটা দলৰ ওপৰত প্ৰভুত্ব বিস্তাৰ কৰিবলৈ আক্ৰমণ চলাইছিল। কিন্তু বিভিন্ন ভাষিক-সামাজিক কাৰণবশতঃ অসমীয়া ভাষাই নাগালেণ্ডৰ বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ মানুহৰ মনৰ আৰু ভাবৰ সংযোগৰ সেতুডাল তৈয়াৰ কৰি দিলে। অসমীয়া ভাষাৰ পৰাই একালত ভাষিক-সামাজিক কাৰণত নগাপাহাৰত গঢ় লৈ উঠা নাগামিজ ভাষাই পৰস্পৰে মনৰ মানুহজনক চিনি পোৱাত সহায় কৰিলে। পূৰ্বৰ সামাজিক বৈষম্য আঁতৰি শান্তি আৰু ঐক্য-ভাবৰ উদয় হ'ল। অসমীয়া ভাষাই অসমৰ মাজমজিয়াৰ পৰা ৰাষ্ট্ৰীয় ঐক্য আৰু সংহতিৰ পোহৰ বিকিৰণ কৰি এই দুৰ্য়োধন ৰাজ্যলৈকে সিঁচি দিলে। নাগামিজ ভাষাটো কেৱল নগাপাহাৰৰ মানুহৰ ভাষাই নহয় ই হৈ পৰিল সমগ্ৰ উত্তৰ পূৰ্বাঞ্চলৰ মানুহে বুজিব পৰা এটা সংযোগী ভাষা। ভাৰতবৰ্ষৰ যি কোনো ঠাইৰ মানুহে আহি সহজেই বুটলি লব পৰা এটি সহজ-সৰল গ্ৰহণীয় ভাষা।

অসমৰ বিভিন্ন ভাষিক আৰু সাংস্কৃতিক গোষ্ঠীৰ মাজত একতা স্থাপন কৰি অসমীয়া মানুহক যিদৰে মহান ভাৰতীয় কৰি তুলিছে তেনেকৈ প্ৰায় সমগ্ৰ উত্তৰ পূৰ্বাঞ্চলকে একেডাল ভাষাৰ ডোলেৰে বান্ধি মহান ভাৰতীয় ৰাজ-পথলৈ আগ বঢ়াই উলিয়াই আনিছে। সীমাৰ মাজত থাকিও অসীমলৈ পোহৰ ছটিওৱা অসমীয়া ভাষাৰ শক্তি কিমান বিশ্লেষণৰ অবিহনে অনুমান কৰা টান। সাগৰৰ পৰা তুলি অনা এটোপাল পানীৰ শক্তি বা ভয়ংকৰ ৰূপটোৰ কথা অনুমান কৰা নাযায়। কিন্তু সেই পানীটোপাল সাগৰত মিহলি হৈ স্বাভাৱিক-ভাৱে যেতিয়া তাৰ ক্ৰিয়া আৰম্ভ কৰে তেতিয়াহে তাৰ আচল স্বৰূপটো উপলব্ধি কৰা যায়। ভাৰতবৰ্ষৰ ক্ষুদ্ৰ অঞ্চলত প্ৰচলিত অসমীয়া ভাষায়ো ৰাষ্ট্ৰীয় ঐক্য আৰু সংহতিৰ সাগৰত পৰি মহান ভাৰতীয় আদৰ্শ আৰু আহি'ৰ লগত একাকাৰ কৰি দিছে। সেয়ে আমি মহান ভাৰতীয়সকলে আন্তৰিকতাৰে কওঁহক— সীমাৰ মাজত অসীম তুমি অসমীয়া ভাষা।

গ্ৰন্থপঞ্জী

BIBLIOGRAPHY

English

Accharyya, N. N. ; 1966 : The History of Medieval Assam, Gauhati.

Alemchiba, M. ; 1970 : A Brief Historical Account of Nagaland, Kohima.

Allen, B. C. ; 1905 : Assam District Gazetteers (Naga-Kuki) ; Calcutta.

Allen, B. C. ; 1905 : Assam District Gazetteers, vol. VI, (Nowgong District).

Allen, B. C. ; 1906 : Assam District Gazetteers, vols. VII & IX.

Anand, Major V. K. ; 1967 : Nagaland in Transition : First Publised 1967 ; Reprinted 1968, New Delhi

Anderson, James M ; 1974 : Structural Aspects of Language, 2nd impression ; printed in Great Britain.

Bansal, R. K. ; 1974 : An outline of General Phonetics 2nd impression ; Oxford University Press.

Bareh, H (ed) ; 1970 : Gazetteer of India, Nagaland. Kohima District

Barkataki, S ; 1969 : Tribes of Assam, New Delhi.

Baruah, D. ; 1969 : Nagamese Into Anglo-Hindi-Ao First edition.

Baruah, B K. ; The Nagamese Language : A Descriptive Analysis, Dibrugarh University (unpublised).

Baruah, Dr. Bhim Kanto ; 1985 : Nagamiz Kothalaga Niyom. (A Primary Grammar on Nagamese)

Baruah, Dr. Bhim Kanto : 1988 : Batsa Path (Primer on Nagamese).

Baruah, Golapchandra ; 1930 : Ahom Buranji, Baptist Misson Press, Calcutta.

Baruah, Beni Madhab ; 1969 : Asoka and his Inscriptions, Part I & II, 3rd edition.

Bora, Dr. Mahendra ; 1981 . The Evolution of Assamese Script, April.

Bhattacharya, Promod Chandra : 1977 : A Descriptive Analysis of the Boro Language, First edition, Gauhati.

Biligiri, H. S. ; 1965 : Kharia, First edition, Poona.

Bloomfield, Leonard ; 1967 : Language, Reprint edition.

Chatterji, S. K ; 1975 : The Origin and Development of the Bengali Language, vols. I, II. III. 1st edition 1920

Chatterji, S. K. ; 1974 : Kirata-Jana-Kriti, Revised Second edition.

Chowdhury, J. N. ; 1973 : Arunachal Panorama, Shillong 1973.

Chowdhury, P. C : 1966 : The History of Civilisation of the people of Assam to the Twelfth Century A. D. Second edition, Gauhati.

Choudhury, S. Dutta (ed) ; 1930 : Gazetteer of India, Arunachal Pradesh, Tirap District

Chowdhury, S. Dutta ; (ed) 1981 : Gazetteer of India, Arunachal Pradesh Subansiri District.

Chowdhury, S. Dutta, (ed) 1978 : Gazetteer of India, Arunachal Pradesh, Lohit District.

Connor, J. D. O.: Phonetics

Devi, L. ; 1968 : Ahom Tribal Relations. First edition, Gauhati.

Elwin, Verrier ; 1969 : The Nagas in the Nineteenth Century.

Elwin, Verrier : 1961 : Nagaland, Shillong.

Furer-Hamendorf. Christoph Von : 1962 : The Naked Nagas, Second edition, Calcutta.

Filliozat, J. (Translated by Mrs. R K. Menon) ; 1967 : Studies In Asokan Inscriptions.

Gait, E, A ; 1967 : A History of Assam, Reprint edition.

Gleason, H, A : 1966 : An Introduction to Descriptive Linguistics, Revised edition.

Geiger, Wilhelm : 1968 : Pali Literature And Language, Second edition.

Goswami, G. C ; 1966 : An Introduction to Assamese Phonology First edition, Poona.

Goswami, G. C ; 1967 : Structure of Assamese, Gauhati University.

Goswami, S. N ; 1988 : Studies In Sino Tibetan Languages, 1st edition.

Goswami, S. N. ; 1960 64 : Historical Grammar of Assamese (unpublished). Calcutta.

Goswami, U. N. ; 1970 : A study on Kamrupi ; A Dialect of Assamese. Gauwhati.

Grierson, G. A ; Linguistic Survey of India, vol. III Part II Reprint.

Hunter, W. W ; 1975 : A Statistical Account of Assam, vol. I. Reprint edition.

Hutton, J. H. : 1969 : The Angami Nagas.

Hutton, J. H. ; 1968 : The Sema Nagas.

Hodson, T. C. ; 1974 : The Naga Tribes of Manipur.

Horam, M. ; 1977 : Social and Cultural Life of Nagas.

Jespersen, Otto ; 1969 : Language : Its Nature, Development and Origin.

Johnstone, Sir James ; 1971 : Manipur and the Naga Hills.

Kakati, B. K. ; 1972 : Assamese : Its Formation and Development. Third edition. Gauhati.

Kelkar, Ashok R, 1958 : The Phonology and Morphology of Marathi. Cornell University.

Mookherji, Radha Kumud ; 1972 : Asoka, Reprint edition. Delhi.

Majumdar, D. N. ; 1966 : The Garos, Second edition.

Mills, A J. Moffatt ; 1854 : Report on the Province of Assam. Calcutta.

Mills, J. P. ; 1926 : The Ao Nagas. London.

Mills, J. P. ; 1922 : The Lotha Nāgas. London.

Mills, J. P. ; 1937 : The Rengma Nagas. London.

Playfair, Major A. ; 1975 : The Garos. First reprint.

Paxton, John (ed.) ; 1972/73 : The Statesman's Year Book.

Robins, R. H. ; 1968 : General Linguistics Great Britain.

Robinson, William , 1841 : Descriptive Account of Assam Calcutta.

Samarin, William J. ; 1967 : Field Linguistics.

Singh, Prakash ; 1972 : Nagaland. New Delhi.

Smith, W B. ; The Ao Naga.

Sreedhar, M. V ; 1974 : Naga Pidgin : A Sociolinguistic Study of Inter-Lingual Communication Pattern in Nagaland. Mysore.

Subrahmanyam, P. S. ; 1968 : A Descriptive Grammar of Gondi. Annamalai University.

Smith, Vincent ; Asoka, 3rd edition.

Sen, Amulya Chandra ; 1956 : Asoka's Edicts. 1st edition.

Sen, Dr. Sukumar ; 1960 : Comparative Grammar of Middle Indo-Aryan.

Taraporewala, I. J. S. ; 1962 : Elements of the Science of Language, Revised third edition. Calcutta University.

Government Reports :

Census 1971, Series—15. Nagaland, Part X B.

Census 1971, Series—15. Nagaland, District Census Handbook, Part X A.

Census of India 1971, Series—15. Nagaland, Part IV.

Assam District Gazetteers, Sibsagar District 1967.

Statistical Hand-Book of Nagaland 1974. Directorate of Economics & Statistics, Govt. of Nagaland, Kohima

Basic Facts, Nagaland 1974
Nagaland At a Glance
Nagaland 1971
} Directorate of Information, Publicity and Tourism ; Nagaland, Kohima.

Nagaland Today : Directorate of Field Publicity. Ministry of I & B. Govt. of India.

অসমীয়া

গোস্বামী, ড° সত্যেন্দ্র নাৰায়ণ, (সম্পাদিত) ১৯৭১ : অসমীয়া সাহিত্য সংস্কৃতিৰ সমীক্ষা, প্ৰথম প্ৰকাশ ।

গোস্বামী, ড° উপেন্দ্ৰনাথ, ১৯৭০ : ভাষাবিজ্ঞান, দ্বিতীয় সংস্কৰণ ।

গোস্বামী, ড° সত্যেন্দ্ৰ নাৰায়ণ ১৯৮৫ : প্ৰাকৃত সাহিত্য, দ্বিতীয় সংস্কৰণ ।

গোস্বামী, ড° সত্যেন্দ্ৰ নাৰায়ণ, (সম্পাদিত) ১৯৭৫ : পাঠ মঞ্জৰী, প্ৰথম প্ৰকাশ ।

গোহাঁই বৰুৱা, পদ্মনাথ ; ১৯৭৬ : অসমৰ বুৰঞ্জী, পুণৰমুদ্ৰণ, গুৱাহাটী ।

গোস্বামী, গোলোক চন্দ্ৰ ; ১৯৭৭ : ধ্বনি বিজ্ঞানৰ ভূমিকা, দ্বিতীয় প্ৰকাশ, গুৱাহাটী ।

নেওগ, ড° মহেশ্বৰ, (সম্পাদিত) : অৰুণোদই ।

নেওগ, ড° মহেশ্বৰ, ১৯৭৬ : স্নেহৰ অৰুণাচল, মাই হিল চ' প্ৰাং, যোৰহাট ।

বৰুৱা, গুণাভিৰাম . ১৯৭২ : অসমৰ বুৰঞ্জী ।

বৰুৱা, হৰকান্ত, সূৰ্য্য কুমাৰ ভূঞা (সম্পাদিত) ; ১৯৬২ : অসম বুৰঞ্জী, গুৱাহাটী ।

বৰুৱা, প্ৰফুল্ল চন্দ্ৰ, ১৯৬২ : অসমীয়া প্ৰবচন, প্ৰথম প্ৰকাশ ।

ভূঞা, সূৰ্য্য কুমাৰ, (সম্পাদিত) ; ১৯৬৪ : তুংখুঙীয়া বুৰঞ্জী, দ্বিতীয় প্ৰকাশ, গুৱাহাটী ।

ভূঞা, সূৰ্য্য কুমাৰ (সম্পাদিত) ; ১৯৬৯ : সাতসৰী অসম বুৰঞ্জী, তৃতীয় প্ৰকাশ, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয় ।

ভূঞা, সূৰ্য্যকুমাৰ, (সম্পাদিত) ; ১৯৬২ : দেওধাই অসম বুৰঞ্জী, দ্বিতীয় প্ৰকাশ, গুৱাহাটী ।

ভূঞা, সূৰ্য্যকুমাৰ, (সম্পাদিত) ; ১৯৬৪ : জয়ন্তীয়া বুৰঞ্জী, দ্বিতীয় প্ৰকাশ ।

ভূঞা, সূৰ্য্য কুমাৰ, (সম্পাদিত) ; ১৯৬৪ ঃ অসমৰ পদ্য বুৰঞ্জী, দ্বিতীয় প্ৰকাশ ।

শৰ্মা, সত্যেন্দ্ৰ নাথ, ১৯৮১ ঃ অসমীয়া সাহিত্যৰ সমীক্ষাত্মক ইতিবৃত্ত, প্ৰথম প্ৰকাশ ।

সেন, ড° সুকুমাৰ ঃ ভাষাৰ ইতিবৃত্ত ।